Romantische werken. Deel X

J.J. Cremer

bron
J.J. Cremer, *Romantische werken. Deel X*. D. Noothoven van Goor, Amsterdam 1880

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/crem001roma11_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

[Hanna de freule]

I. Van Het Kromveld naar Reespoor.

Nabij het stadje V e e n w i j k , op den oever der rivier De *** ligt de stoom-katoenspinnerij H e t K r o m v e l d van de Heeren Degen en Bronsberg.

Mijnheer Degen rijdt gewoonlijk tegen vijf uren van H e t K r o m v e l d naar zijn buiten R e e s p o o r terug.

- 't Wordt laat, denkt Jan de koetsier, die met den tentwagen bij de kantoordeur wacht: Maar 't is geen wonder. Als juffrouw Nelly haar papa komt halen, dan moet de oude heer wel wat geduld hebben. - Nu, mijnheer Bronsberg is een best mensch, en als hij met de juffrouw voorgoed in het wagentje stapt, dan zal het mij plezier doen om ze samen naar 't raadhuis en de kerk te rijden.

Jan zet zich eensklaps in postuur. De kantoordeur wordt geopend.

Daniël Degen, een klein dik heer, met een rood gezicht en een gouden bril op den stompen neus, treedt naar buiten, en wordt gevolgd door Bronsberg en Nelly.

De laatste wipt vlug in het rijtuig, en terwijl papa nu wat langzamer instapt, wisselen de jongeheden nog een blik der innigste verstandhouding.

‘Tot morgen!’ zegt Degen die een groet van den compagnon beantwoordt.

Nelly's blanke hand wordt nog snel uit het rijtuig gestoken. Bronsberg drukt ze, en....

- Neen, halt! De onderbaas Binzer zou immers meerijden. - Binzer is een vlugge kerel, die vroeger eenigen tijd in Engeland heeft doorgebracht. De patroon zou hem op R e e s p o o r een paar nieuwe platen - modellen van stoommachines - laten zien. Met het oog op een noodzakelijke reparatie, moest ook Binzer eens zeggen of hij een verandering naar dat model goed en voordeelig zou achten. - De kerel heeft wat gezien in de wereld; redeneert Degen: wat je er van halen kunt, dat komt je toe. Nul ik hou er één!

‘Hola! Jij niet voorin!’ roept de oude heer met een afwijzend gebaar, nu hij ziet dat Binzer zich naast den koetsier wil zetten: ‘Hier achter is de kattebak. Denk je dat ik tegen een rug wil kijken als 't niet noodig is?’

‘O!’ zegt Binzer, die vluchtig wit is geworden, en stapt weer af, en klimt in den kattebak.

De zweep behoeft niet uit den koker om de glimmende' bruintjes het sein tot den aftocht te geven.

Bronsberg blijft den tentwagen nazien, totdat hij het hek van 't K r o m v e l d uit- en den dijk opgereden, achter de wilgen bij een planken schuurtje verdwijnt.

Juist toen het rijtuig de dijkkruin bereikte, heeft Nelly nog eens naar haar Willem omgezien, doch ook aanstonds weer voor zich gekeken. Aan den onderbaas in den kattebak had ze niet gedacht. Inplaats van haar Willem op grooten afstand, heeft ze nu dien man, en zoo heel van nabij, in de grauwe oogen gezien.

- Denk je dat ik tegen een rug wil kijken! herhaalt Binzer in zich zelf, terwijl hij nu juist vóor zich, den bovenrug van dien i k ziet heen en weer schommelen. Die dáar kan niet tegen een rug kijken. Hij niet; Daniël Degen; voormalig ridder van de el! Lieve hemel, zoo iets zou al te verschrikkelijk zijn! - Wat was jou vader - dikke vette rooje hals? Jou vader had een manufactuurwinkel. En mijn vader? Mijn vader was koetsier bij den k o n i n g in den Haag; een man van stand, die meer fatsoen in zijn pink had dan jij in je heele karkas. - En zoo'n ellewinkel kan geen rug zien! Zoo'n geluksgans wijst een zoon van Samuel Binzer naar den kattebak, en ligt daar lui en vet al heen en weer te schommelen.

‘Binzer!’ roept Degen, zonder om te zien.

‘Watblief mijnheer?’ schrikt Binzer, en buigt zich voorover.

‘Weet jij wat er bij Mop in de kroeg wordt gekonkeld?’

‘Ik? Nee mijnheer, daar weet ik niets van.’

‘Zoo. - Ik dacht dat jij het verteld hadt.’

‘Pardon mijnheer, ik weet van niemendal.’

‘Daar zou óok al die mooie leer worden verkondigd: geen drommel uitvoeren, en zwemmen in 't vet.’

‘Hooger loon, als ik vragen mag?’

‘Jawel, hooger loon, waarom niet. Die kunsten moesten ze hier beginnen! Ik zou ze.... wat.... en..... blik....’

‘Watblief mijnheer?’

‘Niemendal; ik sprak tegen mijn dochter.’

- De vette roode hals spreekt tegen zijn dochter; dat wil zeggen: loop jij naar den duivel, bromt Binzer onhoorbaar. De natuur heeft zich vergist, toen ze dien man dat engelachtige schepsel tot kind gaf. Ja, om haar te kunnen verkoopen als een stuk katoen. Wat is die compagnieschap met Bronsberg anders geweest dan een verkwanselen van zijn kind, denkt Binzer voort, terwijl hij strak het oog op Nelly's blanken hals houdt gevestigd, waar langs de zilverblonde lokken wiegen, of straks ook tuurt op haar welgevulden schouder die, onder een dunnen zomersjaai verborgen, zich nog voor een goed deel

boven den rand van het rijtuig vertoont: - Mooi schepsel! Het geluk moet iemand maar dienen zooals dien Bronsberg, die - naar ze zeggen, een halve ton in zijn wieg vond. - Welzeker, dan kun je de vingers blank houden, en zoo'n engel aan het hart drukken.

Binzer kuchte; hij kuchte verwonderlijk luid.

Nelly zag om:

'Je zit daar toch goed baas Binzer?' zegt ze om den man eens toe te spreken.

'Goed? Als men achter mijnheer en de juffrouw zit, zou men dan niet goed zitten!' is Binzer's antwoord; en zijn oogen glinsteren onwillekeurig zóo vreemd, dat Nelly, ofschoon ze zich haastig omwendt, haar vluchtig blozen niet verbergen kan.

'Zei je iets?' vraagt Degen, die schommelend zit te lodderoogen.

'Nee pa; maar, is 't u niet wat koel in den rug?'

Degen schuurt met de schouderbladen:

'Ja, de wind is koud. - Binzer, laat jij van achter het zeil eens neer.'

'Neerlaten?' zegt Binzer.

'Je bent toch niet doof;' is Degen's bescheid.

Weinige seconden later was het achterzeil van den tentwagen neergelaten, en staarde de man in den kattebak op het zwarte doek, en smoorde een verwensching tusschen de dikke lippen.

II. In het kantoor.

Terwijl Daniël Degen met zijn echtgenoot en dochter in de tuinkamer van R e e s p o o r dineert, zit Binzer in een zijvertrek 'twelk vanouds het kantoor doch nu in den regel de studeerkamer wordt genoemd. - De platen liggen vóor hem.

In tegenwoordigheid van den fabriekant heeft Binzer een schijnbare belangstelling aan die platen gewijd, maar nauwelijks was 'de oude' vertrokken, of hij wierp den elleboog erop en het hoofd in de hand: en zag met gefronste wenkbrauwen de kamer rond.

- Hij heeft toch gedacht dat het nog mogelijk zou kunnen zijn. - Maar 't is onmogelijk! - Wat is onmogelijk? - Niets dan 'tgeen in strijd is met de wetten der natuur. - En zegt z i j n natuur hem niet met alle kracht dat die engel hem k a n toebehooren?

- In vroegere jaren heeft hij dom en lichtzinnig geleefd, 't is waar. Wanneer hij vader's kleine nalatenschap goed had besteed, dan zou hij in Engeland fortuin hebben gemaakt, en nu misschien mee aan het hoofd staan van een groote fabriek. Wanneer hij later

de 25000 gulden die het lot hem in den schoot wierp, niet roekeloos.... Maar genoeg, wat voorbij is dat kan niet worden overgedaan. 't Is nu de vraag of de onderbaas op H e t K r o m v e l d, nog door dat schoone kind zal kunnen worden 'tgeen hij zoo vurig wenscht, en hem recht zou geven op alles wat die parvenu thans het zijne noemt.

Er vloog weer een donkere wolk over het gelaat van dien dertigjarigen werkman.

Nadat hij een wijle doelloos heeft rondgetuurd, is zijn oog blijven rusten op het tamelijk groote wapenrek waaraan, behalve eenige jachtgeweren, een paar handbogen, twee pistolen, benevens een aantal Oostersche krissen, en ook de bamboezen hengelroeden zijn opgehangen die den heer van R e e s p o o r menig lui zomeruurtje verschaffen.

Evenals soms een schijnbaar onbeduidende omstandigheid den grootsten invloed op het lot van personen en volken uitoefent, zoo gebeurt het niet zelden dat de beschouwing van een beuzelachtig voorwerp, plotseling een nog duister plan tot rijpheid, of een nog onklare voorstelling tot helderheid brengt.

Nauwelijks hebben de bamboezen hengelroeden Binzer's scherpen blik getroffen, of het v i s s c h e n, en wel het v i s s c h e n i n t r o e b e l w a t e r, staat hem in vlammend schrift voor den geest.

Na eenige oogenblikken met ingehouden adem te hebben geluisterd, staat Binzer haastig op; gaat naar het wapenrek; werpt ijlings een blik door het venster in het park, springt op een stoel; neemt een klein pistool 'twelk weinig in het oog valt van de stelling, en verbergt het in den achterzak van zijn tamelijk versleten zondagschen jas.

Weer luistert hij eenige seconden. Nog een blik wordt er naar buiten geworpen; en - een Oostersche kris die mede minder in 't oog viel, heeft hij weder van de stelling genomen.

Op datzelfde oogenblik hoort Binzer een zwaren voetstap in de marmeren vestibule. Hij verbleekt. Toch wordt de kris nog haastig in den anderen jaszak geborgen. In een enkele seconde is de man van den stoel op den grond; de stoel op zijn plaats, en hij zelf weer voor de platen gezeten welke hij, doch ook nu in schijn, met de meeste aandacht beschouwt.

Degen, strijkend met het servet langs den glimmenden mond, opent de deur. Onder het eten was het hem ingevallen dat hij nog vergat om den baas op een der platen iets aan te toonen.

‘Zieje!’ smekt Degen, terwijl hij met een tandenstoker op de plaat wijst: ‘Je dient het goed te bekijken, of anders heb ik geen cent aan je heele meerijden. - Jij zoudt het niet gezien hebben, hê?’

‘Ik zie meer dan u denkt mijnheer Degen.’

‘Ja, je bent lui maar niet dom, da's waar; een goeje duivelstoejager, dat zegt Bronsberg ook. Nu, als jij het aan den smid kunt beduiden dan zul je een fooi hebben.’

‘Een fooi!’ zegt Binzer zachtjes: ‘als ik den patroon alles zei wat ik weet, ik geloof dat ik dan wel op wat anders aanspraak zou hebben.’

‘Watblief?’ zegt Degen, en blaast.

‘Mijnheer zal het vreemd vinden,’ herneemt Binzer: ‘dat ik mij in het rijtuig bij uw vraag omtrent die praatjes in De Sleutel zoo onwetend hield.’

‘Weet jij ervan, hê?’

‘Meer dan me lief is. Maar in presentie van de juffrouw kon ik er niet van spreken.’

‘Meer dan je lief is? Je leutert! Wát meer dan je lief is?’

‘Er komt een kwade geest in, mijnheer.’

‘Waarin?’

‘In het volk.’

‘Alsof daar ooit iets goeds in stak. - Wat weet je?’

‘Er zijn er die er onder stoken, mijnheer. - Waarachtig!’

‘Ik wist het. - Maar méer dan je lief is, wat beduidt dat?’

‘Heeft de patroon een oogenblik tijd?’

‘Nee, ik zit aan tafel.’

‘Dan zal ik het liever later eens meedeelen, tenminste als het dan niet te laat is.’

‘Te laat? Ben je gek! - Kort een beetje; wat is er?

‘Mijnheer Degen, ik ben een fatsoenlijk mans kind....’

‘Stop met je inleiding. Jij moogt God danken dat ik je weer in 't zaal hielp.’

‘Patroon, ik kan u grooter dienst bewijzen dan u denkt. Misschien ben ik de eenige die kan bewerken dat je zaak niet fout loopt, en dat je blijft wie je bent.’

Degen stampt met den voet, en een weinig rooder dan gewoonlijk zegt hij:

‘Maar als daar quaestie van was en je 't niet deedt, dan was je een schelm.’

‘Men wil als fatsoenlijk man worden behandeld mijnheer. Ik zou u en de familie op de handen dragen, indien....’

‘Dankje; 'k zit liever in mijn rijtuig of voltaire. Wil je nu zeggen welke zaak van zoo groot gewicht, in verband met het gepruttel bij Mop je bekend is; goed, anders, als je hier op de hoogte van de zaak bent, dan kun je weer naar 't Kromveld. Ik laat me niet bang maken.’

‘Ze loeren op je mijnheer.’

‘Ze? Wie?’

‘Er zijn er altijd patroon, die meenen dat ze slecht worden behandeld, of zich beleedigd gevoelen.’

‘Ik vraag je wie; kort en goed wie loeren op me, zooals je beweert?’

‘En als ik namen noem mijnheer....’

‘Dan laat ik ze dadelijk voor de roode deur komen. Heb je gelijk, dan jaag ik ze weg; en lieg je, dan - j i j opgemarcheerd! Ik vraag je w i e?’

‘Mijnheer Degen, er bestaat een komplot om u bij avond of ontijd een trek te spelen die u maar weinige seconden zou heugen.’

Ofschoon Degen bij Binzer's laatste woorden een lichte ontroering niet geheel kon verbergen, zoo heeft hij zich aanstonds hersteld en, met zijn kleine grijze oogen Binzer scherp aanziende, valt hij in:

‘Maar als je dat weet, dan ben je v e r p l i c h t om het vee te noemen.’ En hevig: ‘Ik zeg je, kom voor den dag met de namen, of anders houd ik jou voor een schurk.’

Binzer was een oogenblik uit het veld geslagen.

Hij heeft dwaas gehandeld om nu reeds zoo ver te gaan, terwijl het straks zoo snel gerezen plan nog volstrekt niet tot rijpheid was gekomen. Op dit oogenblik niet instaat om dat plan te regelen, en ter eigen rechtvaardiging tot het noemen van namen gedwongen, slaat hij nu aanstonds den naasten zijweg in, en zegt op gemoedelijken toon:

‘'t Is mij te doen mijnheer Degen, om u en uw lieve familie voor bitter leed te bewaren. O! als ik denk dat uw lieve kind - want ja mijnheer, uw kind i s een engel - dat zij door die ellendelingen voor altijd ongelukkig zou kunnen worden, dan....’

Degen stampt met den voet:

‘Dan?’

‘Dan zou ik alles willen doen om U, en niet minder dat kind te beschermen. Waarachtig mijnheer, ik zal bewijzen dat er gevaar is. Ik h e b de bewijzen patroon. Ja, al kan en mag ik geen namen noemen....’

‘Ik zeg j e n a m e n!’ roept Degen.

‘Onmogelijk mijnheer. Een eed is ons heilig, maar b e w i j z e n?’

De lippen samenpersend haalt Binzer nu de beide straks in zijn jas geborgen wapens te voorschijn, en herneemt als hij ze op de tafel legt:

‘Kent u dit pistool en die kris mijnheer Degen?’

‘Hê!’ zegt de fabriekant; en slaat het oog van de wapens naar het wapenrek, en dan weder op den onderbaas, terwijl hij daarna den laatste met een herhaling van zijn: Hê! nog een wijle blijft beschouwen.

Binzer had meer verbazing, een grooter effect verwacht:

‘U kent ze mijnheer?’

Een sterk gekruide bevestiging rolt er uit Degen's mond; en dan met een even sterke verwensching, terwijl hij naar het wapenrek wijst:

‘Die heb jij er afgenomen! Ik zeg je: jij! Wou je dat liegen heeten; wou je me wijsmaken dat je die bij Jan of Piet hebt gevonden? Schelm! dat komplot ben jij met kop en staart. Wou je

me vertellen dat ik straks dat pistool en die kris niet op het rek heb gezien? Zwijg! Je liegt. Je voert den duivel in je schild.'

Binzer, door dezen uitval even verrast als ontsteld, houdt zich uiterlijk kalm:

'Patroon, ik bezweer u dat men op u loert, en dat ik deze wapenen bij iemand heb gevonden die ze hier.....'

'Vandaag, z o o ë v e n van het rek heeft genomen!' dondert de kleine heer; en dan iets bedaarder, terwijl hij het pistool juist in het bereik van zijn hand legt: 'En met welk doel, hê?'

Binzer moet het uiterste wagen:

'Mijnheer Degen, zoo waarachtig als God leeft, ik nam de wapenen om u en mevrouw en niet minder om uw kind tegen een paar ellendelingen te beschermen. Ziedaar dan de waarheid. Ik vreesde dat u mij niet gelooven zoudt, en dit bracht mij er toe om tot een kleine list mijn toevlucht te nemen. Ik moest een bewijs hebben. Patoon vertrouw me; 't is niet alleen voor u zelf, maar voor uw engel. O God!'

Degen zag den man eenige oogenblikken met zijn kattenoogjes doorborend aan; nu was hij op de hoogte: En dan navorschend, zachtjes:

'Als er i e t s van aan was, dan zou het moeten zijn dat Bronsberg zelf.... Watblief?'

Binzer heeft een gevoel alsof hem plotseling een prachtig verlichte danszaal wordt geopend. Dat de patroon reden zou hebben om zijn compagnon ook maar in 't geringste te wantrouwen, wie had op zulk een even schoone als onverwachte uitkomst durven rekenen! Binzer maakt er aanstonds gebruik van. Hij trekt een gezicht waarop duidelijk staat te lezen: Hoe is het mogelijk dat de patroon zóo kan raden; maar ik..... i k moet zwijgen.

'Watblief?' herhaalt Degen: 'Gauw wat, ik zit aan tafel.'

- Dan wensch ik je smakelijk eten, denkt Binzer: je zit aan 't snoer man. Het aas was beter dan ik durfde denken. En luid, met een diepe gewetenszucht:

'Ja, wat zal ik zeggen mijnheer! Zwijgen en spreken, dat gaat niet gelijk.'

'Dus hou jij Bronsberg wel instaat om.... Komaan, voor den dag met de zaak.'

'Och patroon, God weet dat ik niemand onrechtvaardig zou willen betichten; maar, dat uw compagnon recht door zee gaat.....' Snel hoofdschuddend: 'N e e mijnheer Degen, n e e ! dát doet hij niet. Nee, ik moet spreken als ik niet zwijgen mag: Uw leven en het waarachtig geluk van uw onschuldig kind hangen er van af. Patroon, u hebt je aan een adder verkocht, en dáarom.....'

'Stop!' valt Degen in: 'de podding wordt koud. Ik weet genoeg: Jij vertrouwt mijn compagnon niet.'

Binzer schudt met het hoofd.

‘En mijn kind zal hij ongelukkig maken?’

‘Daar ben ik zeker van.’

‘En weet je wel voor wien ik geloof dat dat nog het ergste zou wezen?’ herneemt Degen, terwijl de kattenoogjes Binzer blijven aanstaren; ‘Niet? - Voor j o u , jawel voor j o u !’

‘O God, patroon, u weet, u begrijpt dus.....’ roept Binzer met ongeveinsde verrukking.

‘Welzeker! En om je dat ongeluk, dat droevig gezicht te besparen: U i t g e r u k t , m a r s c h ! Oogenblikkelijk! - Begrepen? Jij galgenaas-luiaard, je zet geen voet meer op 't K r o m v e l d !’

Binzer staat als van den bliksem getroffen. Die wending was te schril. Hij begreep het niet.

Nochtans, de heer van R e e s p o o r had de middelen bij de hand om zich wel zeer duidelijk te doen verstaan; en, geen vijf minuten later liep de weggejaagde onderbaas van de fabriek H e t K r o m v e l d , vloekend en vervloekend over den rivierdijk.

En de patroon? De patroon wierp een extra lepel rumsaus over zijn podding; hij had wat verdiend: Een rotten appel uitgesmeten! Opgepast! nul ik hou er één!

III. Een ontmoeting in het park.

Dezen middag kon Degen na het eten niet slapen. Op uitdrukdrukkelijk verlangen moet Nelly nu haar cahier van Beethoven en Chopin terzij leggen en een paar lievelingsdeuntjes uit La vie Parisienne en de Orpheus spelen. Slapen kon hij toch niet. 't Was vreemd, zei Degen, bij 't spelen van die zoogenaamde klassieke muziek - die in een tijd was gemaakt toen men zich nog heel naïef met langdradig gezeur amuseerde - sliep hij anders in een oogenblik. - Maar, zelfs de Offenbachiaantjes waren niet instaat om hem nu een zekere ongedurigheid, iets gejaagds te benemen. De scène met dien Binzer had hem meer aangepakt dan hij gedacht heeft. - Die gloed in 't gezicht is al heel erg van middag. - Een kleine wandeling op de plaats zal hem goeddoen.

't Is tamelijk frisch buiten. Nelly vergezelt haar vader. 't Mag haar echter niet gelukken om hem op de wandeling wat vroolijker te stemmen:

- Neen, aan dat fraaie uitzicht hier op de bank onder de reeds bruin geworden beuken, met dat stadje over de kronkelende rivier in 't verschiet.... papa vond er niemendal aan; 't was niets bij-

zonders, net als altijd. - Allemaal verbeelding dat de jonge eenden alweer grooter waren geworden. Er zat geen tier in.

- Maar de heerlijke geur aan deze ‘last rose of summer’?

‘Precies een hooilucht;’ zegt Degen en weert haar af.

‘Ik geloof dat het voorgevallene in de studeerkamer u nóg hindert papa.’

‘Omdat ik geen geur aan die roos vind? Al heel onnoozel. - Nee, om een snaak als Binzer bekommer ik me allemachtig weinig. Toen ik de kneep vatte had ik hem aanstonds in 't net.’

‘Welke kneep papa?’

‘Dat gaat je niet aan. 't Is een afgedane zaak. Basta!’

‘Maar u hebt toch aan tafel gezegd dat die Binzer precies een man is om wraak te nemen.’

‘Wraak? 'k Wou wel eens weten hoe hij dat doen zou!’

‘Bronsberg zei van middag nog dat er wel wat ontevredenheid is papa. Zoo'n Binzer kon er partij van trekken.’

‘Allemaal dollepraat. Bronsberg is een gek, en met jelui verliefde droomerijen heb ik niemendal te maken. Als Bronsberg met al zijn advocaats-theorieën van de fabriek een weldadigheidsgesticht wil maken, dan kunnen wij mettertijd wel aan de kaardmachine gaan staan.’

‘Maar is het loon dan toch niet wat laag, in verhouding....’

‘In verhouding tot gebraden eendebout, ja; en van getruffeerde kapoen, tweemaal ja; maar in verhouding tot magen die aan roggebrood en aardappelen met mosterd gewoon zijn, n e e !’

‘Maar zulk eten papa....’

‘Zulk eten wijsneus, is door de Voorzienigheid juist voor zulke magen bestemd. - Zou j i j 't niet verdragen? Geen wonder. Maar precies zoo zou dat volk ziek worden als het een middag met ons aan tafel at. Allemaal gekheid. - Ik zal met Bronsberg spreken; en als hij jou nog eens met zijn philanthropie aan boord komt, dan moet het maar uit wezen. Wie naar het gewauwel van dat volk wil hooren zit den tweeden middag met ze aan tafel, en den derden ligt hij op straat. - Zwijg Nelly, ik heb er ondervinding van. Men moet ze de tanden laten zien dat ze rillen en beven, anders blijf je geen baas.’

Degen schrok geweldig.

't Was al vrij donker in het dichte slingerbosch waardoor het wandelpad naar het rijzige buitenhuis voerde. Dwars door een opening in de takken heen, baande een man zich uit de platanen-allee - juist terzij van Degen en zijne dochter - den toegang tot het slingerpad.

‘Wie is daar?’ klonk het met een kwalijk verborgen trilling uit Degen's mond.

Nelly, mede een weinig ontsteld, bleef even als haar vader stilstaan.

‘Och neem mij niet kwalijk mijnheer,’ sprak de man: ‘ik vond u niet thuis, en toen ik door de takken de lichte japon van de juffrouw zag, toen....’

‘Wie ben je?’ hernam Degen door het gesprokene eenigszins geruster.

‘Ik ben Gerrit Abel, mijnheer.’

‘Abel, mijn spinner? - Wat wil je?’

‘Och ik zou mijnheer zoo graag eens gesproken hebben, en om die reden nam ik de vrijheid mijnheer en de juffrouw hier even op te houden; want.....’

‘Jou w a n t raakt me niemendal!’ valt Degen in: ‘Je komt als een struikroover op ons af om de juffrouw te doen schrikken. Ruk uit! - Als je mij wat te zeggen hebt dan kun je me morgen in 't schoftuur spreken. Je weet dat ik alle dagen op 't K r o m v e l d ben.’

‘Och, neem me niet kwalijk mijnheer, en u ook niet lieve juffrouw, als ik u zonder opzet schrikken deed, maar de nood....’

‘Ben jij gek!’ roept Degen: ‘Kom je me hier leugens vertellen? Wou jij iemand wijsmaken dat ik jelui gebrek laat lijden misschien? - Geen woord meer. Die gebrek lijden, zijn luiaards. Ik werk, en ik lijd geen gebrek.’

‘Lui was ik nooit mijnheer Degen.’

‘Wel mogelijk, maar dan ben je het nu.’

‘Nee mijnheer, ik werk als de beste; maar sedert de vrouw niet meer verdienen kan, na dat ongeluk met de machine....’

‘Goede God, klaag je daar nóg al over’.

‘Klagen, nee mijnheer, maar als men dan nog drie kinderen heeft die niets verdienen, en de oudste, mijn lieve Klaartje, hard ziek is tengevolge van het werken in de fabriek, och mijnheer, dan.....’

‘Dan schaam jij je niet om als een uitgebrokene van de Ommerschans hier in den avond je patroon te overvallen en geld te bedelen.’

‘Bedelen! I k bedelen!’ zegt de man op diepen toon: ‘Nee, daarvoor hoop ik dat God mij zal bewaren.’ En dan haastig, als bezwaard met den last van zulk een wreede verdenking:

‘Ik had mijnheer om een klein voorschot willen verzoeken, een....’

Degen valt heftig in en zegt nogmaals zeer kernachtig, dat het hier in geen geval de plaats is om over fabriekszaken te spreken. Het voorstel vindt hij bovendien de grootste onbeschoftheid. Daargelaten nog dat men geen interest van zijn geld ziet, maar wie en wat waarborgt de teruggave ervan - al zij het door arbeid: ‘Als jij morgen sterft,’ besluit Degen op zijn onaangenaamsten toon: ‘dan goeje nacht, en i k ben mijn geld kwijt.’

Het gelaat van den werkman is bij de meer en meer vallende schemering op het belommerde pad, bijna onzichtbaar, althans men bespeurt niet welke uitdrukking erop staat geteekend, nu hij zeer

zachtjes: ‘Goeden avond!’ zegt, en terzij treedt om weder dwars door de takken heen den rijweg onder de platanen te bereiken.

‘'t Wordt koud Nelly,’ zegt Degen, terwijl hij zijn jas dichtknoopt: ‘We zullen naar huis gaan.’

‘Maar als die man nu waarlijk gebrek heeft lieve pa; wanneer ziekte van vrouw en kinderen....?’

‘Ziekten, dankje, daar bemoei ik me niet mee. Als i k het bestier had dan waren er in 't geheel geen ziekten. Dat is nu onzelievenheers-zaak.’

Nelly vond óok dat het koud werd. Ze volgde..... Neen, eensklaps werpt ze den blik naar den rijweg.

Abel ziet ze niet meer; maar ze weet dat ze hem nog kan tegenkomen indien ze snel het slingerpad dat op de laan uitkomt, terugloopt.

‘Mijn zakdoek..... ik geloof dat ik mijn zakdoek....’ prevelt ze, en keert haastig op haar weg terug.

‘Wat doe je?’ roept Degen, en stilstaande ziet hij haar achterna.

‘Mijn zakdoek!’ roept Nelly nog eens van verre; en - reeds is ze in het drommelig avondgrauw om den hoek van het struikgewas verdwenen.

Terwijl Degen eerst wacht, maar dan brommend Nelly volgt en mede langzaam terugtreedt, bereikt het meisje spoedig den rijweg.

Abel was het slingerpad nog niet voorbij. Nelly loopt hem snel tegemoet. In gepeins verdiept vermoedt hij niet dat de naderende dame de juffrouw is die hij zooeven bij haar vader zag. - Hij wil een weinig uit den weg gaan, en brengt werktuiglijk de hand aan zijn pet.

- Spreekt men hém aan? - Uit een soort van verdooving ontwakend ziet hij op. En dan:

‘Watblief - Jawel juffrouw; armoe jawel, door ziekte. Maar.... nee, een aalmoes, nee!’

‘Och Abel neem het aan! Gauw, want papa....’ Nelly zag angstig om.

Maar Abel, neen, dat kon dat mocht hij niet doen.

‘Je vrouw en je kind zijn immers ziek Abel? Papa is goed, maar hij kan geen onderscheid maken. Och neem het aan! Gauw Abel, toe!’

Wat klonk die stem hem lieflijk in 't oor. - Maar een aalmoes!

- En toch zijn arme vrouw; zijn kinders; zijn lieve Klaartje:

‘Nee waarlijk niet juffrouw. U bent een engel van goedheid; God moge uw vader er voor zegenen; maar ik mag het niet aannemen. - Als het een v o o r s c h o t was, dan....’

‘Maar het is een voorschot. - J a z e k e r ! Later krijg ik het terug. Neem dan gauw!’ En weder omziende en haar vader bespeurend die juist uit het pad in de breede oprijlaan komt, stopt ze ijlings haar geldstuk in den vestzak van den bewogen werkman; haalt dan haar zakdoek uit; wuift er mee, en snelt op haar vader toe met den roep:

‘Gevonden, gelukkig gevonden!’

Degen laat zich niet gemakkelijk beetnemen.

‘Jij hebt den kerel geld gegeven;’ zegt hij, nu Nelly hem is genaderd, en ziet haar scherp in de oogen.

‘Ja papa,’ stottert Nelly verrast: ‘maar Abel heeft niets willen aannemen. - Nee, heusch niet.’ En Abel toesprekend die met de oogen naar den grond maar toch groetend voorbijgaat:

‘Niewaar Abel, je hebt niets willen aannemen? Niets niewaar?’

Abel had een zwaren strijd te strijden:

‘Het hart is dankbaar voor 'tgeen de hand moest weigeren;’ zegt hij, met een blik op het schoone meisje. En dan tot Degen, terwijl hij de pet van het hoofd neemt:

‘Ik bid van God mijnheer, dat u je lieve kind nooit ziek en zwak zult zien zooals wij ons goede Klaartje.’

‘Dankje schrikkelijk,’ zegt Degen: ‘zoo'n recommandatie van jou is goud waard, waarachtig! - Kom Nelly, 't wordt me te koud met die praatjes.’

Gerrit Abel vervolgt zijn weg. 't Is hem alsof hij vrijer ademt nu het zware ijzeren hek van R e e s p o o r achter hem dichtvalt en hij op den dijk haastiger voortgaat:

- Wat moet toch een vader beginnen wanneer zijn laatste verdienste reeds lang is uitgegeven en het noodigste aan zijn gezin ontbreekt, terwijl een engelachtig kind op het ziekbed neerligt..... Maar Goddank, wat de hand heeft geweigerd dat heeft het hart kunnen aannemen.

Abel voelt naar zijn vestzak. Hij weet nog niet hoeveel het lieve meisje hem heeft toegestopt. - Een kleinigheid kan hem niet helpen; en toch, 't waarschijnlijkst is dat de goede juffrouw hem slechts eenige stuivers heeft geleend - natuurlijk, g e l e e n d . - Twee gulden had hij als voorschot willen vragen, maar aan zulk een som heeft dat lieve kind niet gedacht. - Hij aarzelt nog om zich van het bedrag te overtuigen. De voorstelling der mogelijkheid dat hij twee gulden in den vestzak zal vinden is te schoon dan dat hij haar zoo aanstonds wil doen eindigen. Maar, als het één gulden was, ja, ook dán zou hij zijn gezin en het arme Klaartje kunnen verkwikken. Voor de helft..... voor een vierde ervan? Och ja, zelfs één dubbeltje zou al welkom wezen; daarvoor brengt hij d ie eieren thuis.....

Hoe! Is er niets, volstrekt niets in dien zak? - Dat kan toch niet waar zijn; zoo'n engelachtig kind is tot zulk een bedrog niet instaat. Ha! - Goddank! - Het zweet was hem uitgebroken; maar nu: een rijksdaalder heeft hij gevonden! Dat was meer dan hij heeft kunnen verwachten. Hij knijpt het geldstuk vast in zijn vereelte hand, en dan met den blik naar beneden, zucht hij overluid:

‘Als het met de erfzonde zal rijmen dan moet m e v r o u w Degen

bijzonder weldadig zijn. - O God, geef Gij aan die menschen gezondheid en zegen in overvloed!'

'Waar kom je vandaan Abel?' zegt een jonkman die, nog even vóor den afrit naar de fabriek, tegen een rastering geleund, naar de zij der rivier stond te turen.

'Goejen avond!' zegt Abel, terwijl hij zijn best doet om ondanks de gevallen duisternis den persoon te herkennen; en dan naderbij komend: 'Ben jij het Glover? - Wat doe je hier jongen?'

'Wat ik hier doe? Niemendal! Ik heb een half uur bij Klaartje's bed gezeten, maar toen werd het mij te machtig.'

'Was ze zoo slap Wouter?'

'Ach God!' zegt de jongen.

'Kom dan; we kunnen haar van avond verkwikken en versterken.'

'Verkwikken? En je hadt je laatste centen aan dien lagen huisjesmelker gegeven. - Wat i k kon doen....'

'Dat heb je gedaan brave Wouter! Daar zal God je voor zegenen.'

'Schei uit Abel; 't is zoo weinig wat ik deed. Maar als je een zwakke moeder hebt! - En een moeder is toch nommer één, niewaar?'

Wouter wilde nu weten waar de verkwikking vandaan zou komen?

'Maar dat is een aalmoes!' roept hij nadat de vader van zijn geliefde Klaartje, hem heeft medegedeeld 'tgeen hem op R e e s p o o r weervaren is.

'Nee Wouter dat is het niet. Ik geef het haar weer. Zaterdag, vast! Ik heb om een v o o r s c h o t gevraagd.'

'Maar 't werd als een aalmoes gegeven. - Dat geld zou me in de vingers branden.'

'Dat is overdreven;' zegt Abel.

Glover ziet naar den grond. - Het zilveren horloge heeft hij reeds verkocht, maar de ketting.... Nee, hoe zou hij zich schamen indien men begreep dat hij den schoonen prijs voor 't redden van een kind, reeds heeft weggedaan, 'tgeen men nu niet vermoeden zal. Den ketting moet hij behouden. Ja zeker! En toch - reeds een ganschen avond heeft die strijd geduurd.

'Ik zou geen aalmoes aannemen,' hervatte Abel: 'dat weet je wel Wouter; maar ik zeg je als v o o r s c h o t.'

'En wát wou je koopen?' vraagt Glover steeds met de oogen naar den grond en de hand aan zijn ketting.

Abel zegt hem hetgeen hij meent dat op dit oogenblik het noodigst zal zijn.

Glover knikt goedkeurend, vooral wanneer Abel mede van een kleine versnapering voor het lieve Klaartje spreekt, en herneemt dan haastig:

'Geef mij 't geld maar vader. Bijna zoo gauw als jij zal ik met de waren aan je huis zijn.'

'Ja maar, zieje,' aarzelt Abel: 'je moogt hem niet h e e l e m a a l

uitgeven; ik wil er de helft van wegleggen. 't Is een voorschot, en.....'

Maar Wouter had den rijksdaalder al beet, en op een draf ging het vooruit naar de stad.

IV. Verkwikking in 't lijden.

Elie Mager woont op den hoek der eerste smalle zijstraat in een ouderwetsch huisje.

Elie is een voornaam uitdrager. Veeltijds ziet men hem in het portiek van zijn woning. Zijn grijs kroeshaar is steeds gedekt door een ros geworden hoed met een rouwband er om. De jongens zeggen dat Elie altijd in den rouw is over Van Speyk, wiens portret met een groote vochtvlak erop, in 't midden van oude baggerlaarzen, ijzeren kettingen, tinnen lepels, broeken, korsetten, mosterdpotjes, kastanjevazen en allerlei geel en groen glaswerk voor het smalle venster is uitgestald.

'N'avend!' zegt Elie.

'Kom even mee binnen Elie? Ik moet je spreken;' zegt Glover.

'Met liefde!' herneemt Elie.

't Is al zeer donker in het tamelijk ruime voorhuis; slechts de voorwerpen die het meest nabij de deur zijn kan men onderscheiden. Elie Mager zet zich op den rand van een kinderstoel; maar vraagt toch, wijzend naar binnen:

'Bij de familie, of hadt je affaires?'

'Je hebt me laatst drie gulden voor mijn ketting geboden;' zegt Glover zachtjes.

'Geboden? Waarachtig niet.'

'Maar hij is het toch waard!'

'Geef 'em ervoor.'

'Ik wou dat jij 't ervoor gaaft Elie.'

''k Wil 'et gelooven. God zegen je!' is Elie's antwoord, terwijl hij een leege kanariekooi uit den kinderstoel neemt en die op een wankelend hoekkastje zet.

'Elie ik heb geld noodig. Honger en ziekte zijn machtige vijanden. Als je een goed hart hebt, geef me dan zooveel als de ketting waard is?'

'Negotie hèt geen hart,' zegt Elie: 'wel 'en ziel, da's de massel.'

't Bloed vloog Glover naar de wangen. De woorden: 'Beroerde smous!' trilden hem op de lippen.

Elie heeft ze gehoord. - Dát moest hij maar weten.

Weinige minuten later was de koop toch gesloten, en Glover ver-

dwenen. Twee gulden en zeventig centen heeft Elie voor Wouter's ketting betaald. Dertig centen minder dan hij werkelijk had willen geven.

'Arme Hanna,' prevelt Elie binnensmonds nadat hij den ketting in het kleine bureau binnen de achterkamer heeft weggesloten: 'dertig centjes extra voor je verdiend. Dát kan Elie toch doen: sparen voor Esther's kind, al kent ze hem niet; al stoot ze hem af. - Is het z i j n schuld misschien? Kan hij spreken? Ach God! - Maar dat schelden, altijd dat schelden! - Beroerde smous....? Hij - Glover moest het betalen met dertig centjes extra voor haar. Maar zij - waarom scheldt z i j dan Elie die haar moeder toch liefhad!

't Is veel later geworden dan Glover gedacht heeft, nu hij met de ingekochte waren Abel's kleine woning binnentreedt.

'Stil,' fluistert de bleeke moeder: 'Klaartje slaapt.'

Abel zat bij haar bed. Nadat Glover de waren gedeeltelijk op de tafel gelegd, en ten deele aan de zwakke vrouw heeft ter hand gesteld, gaat hij mede naar de bedstee.

Abel zat er met gevouwen handen en gesloten oogen.

Een pijnlijke glimlach plooit Wouter's mond. De dokter heeft van geneesmiddelen, van krachtig voedsel, van bouillon en eieren gesproken. - Bid jij maar goeje ziel, denkt Wouter: Mijn ketting heeft de eieren al in den ketel getooverd. Straks zul jij God gaan danken. - Danken! jawel, voor een aalmoes. Maar te danken valt er niet, als je werkt dat het schuim er afvliegt, of totdat je longen verwoest zijn; nee, want dán houdt de lieve Heer zich neutraal.

Starend op het slapende doodsbleeke meisje, valt Wouter met èen knie op den grond, en drukt het hoofd in de hand, terwijl hij met den elleboog op den bedsteerand leunt: - Een rechtvaardig God! zegt hij onhoorbaar. Rechtvaardig? Als zulk volk zich vetmest ten koste van háar bloed, van haar laatste kracht. Ik weet niet wat God is; maar r e c h t v a a r d i g ? - O, die beulen! -

Wouter Glover kon het niet helpen, maar nu hij zijn Klaartje daar zoo liggen ziet, nu was het hem onmogelijk om zich goed te houden. Zij lag zoo stil, zoo onbeweeglijk stil, ze zag er zoo hemelsch, zoo rein, zoo engelachtig uit. - O, hij moest de hand wel voor de oogen houden, want het werd hem alweer zoo bang, en - hij wist het zelf niet, hij prevelde half luide: 'Ze is nog zoo jong, en ik heb haar zoo lief. Ach God, laat haar leven!'

Abel opent de oogen, en zeer zachtjes zegt hij:

'Heere, Uw wil geschiede!'

'Zij slaapt zoo kalm,' fluistert de vader een oogenblik later, en werpt een geruststellenden blik op den trouwen Wouter.

Wouter knikte:

'Rust is weldadig,' fluistert hij weerom; en hij wenscht in

stilte of hij de oogenblikkelijke rust van den goeden Abel kon deelen.

‘En 't geld dat je hebt overgehouden?’ vraagt Abel weer zacht, nadat vrouw Lina een gekookt eitje voor Klaartje aan het bed gebracht en de kinderen reeds bij de tafel aan het schransen heeft gezet.

Wouter antwoordt niet, maar tast in den zak en geeft dan aan Abel de vijf en twintig stuivers die deze terug verwacht.

Met half gesloten oogen en de lippen saamgeperst, als wil hij zeggen: voorgoed begraven, borg Abel de helft van het ontvangen voorschot - zoo meende hij - in denzelfden zak die het hem straks had opgeleverd.

- Brave Abel, denkt Wouter, al keek je niet half zoo ernstig dan zou ik toch moeten glimlachen. 't Is goed dat die vervloekte aalmoes hier in mijn zak zit, want jij zoudt voor de verzoeking bezwijken; en als je mijn geld gebruikt, dan heeft Klaartje tenminste van geen ‘opgegraven lijk’ gegeten.

Klaartje bewoog zich; zij geeuwde als ware 't een zucht; en sloeg de oogen op Wouter die haar hand in de zijne nam.

‘Goed geslapen Klaartje?’ vraagt Abel.

‘Ja, heel goed vader. En zoo mooi gedroomd; tenminste in 't begin. - 't Is mij nóg alsof ik het doe: Ik zweefde over den grond. Ik had de schoenen uitgedaan en gaf mij toen even op. Zonder vleugels of iets zweefde ik omtrent een handbreed boven den grond en soms ook wat hooger hier door de kamer; en ik zei tegen jou Wouter: Zie, er is geen kunst aan; je moet maar zóo doen; zieje, even opwippen. Maar jij kondt het niet; en toen zweefde of vloeide ik de deur uit, gauw of langzaam en mij zelve sturend rechts, links, heel precies zooals ik verkoos, eerst door de straat en toen een grooten tuin in. Daar ging het de smalste paadjes door, langs rozen en allerlei mooie bloemen, zoo licht als een wolkje in de lucht, altijd zwevend totdat.....’

‘Droomen is gekheid Klaartje,’ zegt Wouter die zijn geliefde vermoeid de oogen ziet sluiten.

‘Ja maar dat zweven is toch heerlijk;’ herneemt het meisje, doch kan niet vervolgen, want Wouter beweert dat een versterkend eitje toch vrij wat heerlijker is dan zulk zweven: kom, Klaartje moest dat nu eens dadelijk gebruiken.

Maar moeder Lina vindt het niet goed dat men een zieke ‘den droom smoort’, Klaartje moet haar droom heelemaal uitvertellen. En dan zachtjes vragend:

‘Watblief kind, altijd zwevend t o t d a t ....?’

Klaartje's bleek gezicht werd met een blos overtogen:

‘Och moeder, toen kwam er op dat pad.... iemand.... die...’

‘Maar Lina,’ zegt Abel: ‘wat gaat ons die droom aan. Ik zie dat het haar aandoet. Is het niet kind? Wouter heeft gelijk: je lichaam met Gods hulp versterken dat is beter.’

Terwijl Abel nog sprak werd er een zacht geklop op de straatdeur vernomen.

Abel ging zien wie er wezen mocht. 't Was Tiel de spinner, een klein bleek man met een langen neus en een schreeuwerige stem.

‘Of Glover hier is?’ klonk de vraag.

‘Waarom?’ vroeg Abel.

‘Aldaarom,’ kraaide Tiel.

‘Wat is er?’ vraagt Glover die naar de deur gaat, terwijl hij met de hand het lamplicht ziet af te sluiten. En dan, als hij het bleeke gelaat van Tiel om den hoek der deur heeft bemerkt, vervolgt hij zachter: ‘Waarom moest je hier komen? Ze weten immers dat ik mijn woord houd.’

‘Maar er is haast bij;’ zegt Tiel geheimzinnig.

‘Wat? Waar is haast bij?’ vraagt Abel.

‘Tiel is gek vader;’ zegt Glover; en dan tot den spinner terwijl hij hem met de deur den langen neus bijna platdrukt: ‘Ga weg, je weet dat hier zieken zijn.’

Abel zag Glover van terzijde aan, en fronste het voorhoofd.

Moeder Lina zat bij de bedstee en was Klaartje behulpzaam met het pellen van 't ei.

‘En wat was het eind van den droom Klaartje?’ vorschte de moeder, terwijl zij tersluiks een blik op de mannen wierp.

Klaartje werpt mede een schuchteren blik naar de deur, en zegt dan zachtjes:

‘Och moeder, toen kwam er ineens op dat pad die leelijkerd, je weet wel.....’

‘Binzer....?’

‘Stil moeder; niet noemen.’

‘En toen?’

‘Toen greep hij weer naar mijn arm, maar ik vloeide zóo gauw langs hem heen dat hij mij niet vatten kon.’

‘Moet zij nu toch vertellen?’ zegt Wouter: ‘'t Is niet goed, ik hoor het aan 't kuchen.’

‘Laat haar eten Lina, en geef de kinders nog een snee roggebrood;’ zegt Abel. En dan zeer zacht tot Wouter, terwijl hij hem vertrouwelijk op den schouder klopt:

‘Wees voorzichtig Glover, uit de ongerechtigheid wordt geen heil geboren.’

‘Wie zegt je dat ik iets anders dan g e r e c h t i g h e i d w i l?’

‘Wouter!’ roept Klaartje eensklaps, tamelijk hard.

Wouter is aanstonds toegeschoten, en als hij zich geheel en al over de geliefde heenbuigt, en haar een zoen op de bleeke wang drukt, dan fluistert zij:

‘Je wilt toch niemand kwaaddoen, is 't wel Wouter? Vader

heeft gelijk dat God goed is. - O, het eitje smaakt zoo lekker beste Wouter.'

Klaartje zag niet dat Wouter de vuist balde; zij zag niet dat de tranen hem in de oogen sprongen, maar ze wist toch evengoed als hij - ofschoon ze 't elkander niet zeggen durfden - dat dit ziekbed zeer zeker haar doodsbed zou zijn.

V. Een eerste samenkomst en moeder's vreeze.

Wouter Glover vindt zijn weg gemakkelijk in de slecht verlichte achterstraten der kleine stad. Hij heeft aan zijn vrienden Prost en Tholen beloofd om met nog eenige andere fabrieksarbeiders te negen uren in D e S l e u t e l bijeen te komen. Prost en Tholen hebben goed hun verstand. Piet Tholen kan zelfs lezen en schrijven. Men zou de zaak er bepraten en wie er het meeste van wist zou met zijn raad voor den dag komen.

Wouter drukt de hand tegen het voorhoofd. Dat hoofd is vermoeid. Geen wonder, als men sinds weken op het middel peinst om steenen in brood te veranderen; als men het gebrek aan den mageren Dood de hand ziet reiken om ons het liefste op de wereld te ontnemen; geen wonder, als men zich onmachtig gevoelt om..... - 't Was alsof de jonge fabrieksarbeider door dien forschen stoot op de kroegdeur zich over zijn onmacht wilde wreken.

Mop de kastelein uit D e S l e u t e l had het bijzonder druk. Ware er een ander arbeider van 't K r o m v e l d binnengekomen, hij zou geen tijd hebben gehad om hem een woordje toe te spreken, maar Wouter Glover was alleman niet. Wel is waar was er behalve Gerrit Abel - en nog eenige vromen, geen slechter klant dan hij; maar Wouter had zoo iets 'heers' in de oogen, zoo iets 'kruims' in de donkere krulharen, en zoo iets 'rums' in zijn heele postuur, dat Mop wel 'Gen'avend, frisch weertje,' moest zeggen, want hij voelde D e S l e u t e l warm worden - dat was een uitdrukking van Mop - als hij Glover in z'n fatsoen zag.

'Zijn Prost en Tholen hier?' vraagt Wouter rondziende.

'Jawel,' zegt Mop: 'en van Piet Tholen mag dat wel, net als van jou, met een kruis aan den balk worden geteekend. - Waar ze zijn? Dáar, dáar zitten ze met Voethof en Tiel en Rooje Bram.'

Voethof - een nietig bleek mannetje, die zoo mogelijk nog bleeker was dan Tiel met zijn kraaierige stem - hield den vinger tegen den mond toen hij Wouter zag naderen; en Tiel stond op en fluisterde Wouter in 't oor:

'Dak op 't huis. Stompe Jan! Zie maar, links bij de deur.'

Wouter zag links.

‘Ik weet niet hoe Jan de veldwachter ons beletten zou om hier samen een verstandig woord te spreken;’ zegt Wouter terwijl hij zich op een bank tegen den vuilen muur zet, zóo dat de veldwachter hem terdege kan zien.

‘Nee dat weet ik óok niet;’ beweert Prost: ‘Ik zeg, daar moet niet langer getalmd worden.’

‘Spijkers met koppen;’ zegt Tholen.

‘Maar als Stompe Jan loert dan lust ik liever klarejenever.’ beweert Voethof: ‘Ze zeggen dat de koning J a n hierheen heeft gestuurd om te zien hoeveel wij in D e S l e u t e l verteren.’

‘Alsof 't niet genoeg is dat ze onze kinders passen en meten, en beheksen;’ fluistert de kraaistem: ‘Dat doen ze, omdat ze ons het brood uit den mond willen stooten; en, 't is er ook brood naar!’

‘Ik zeg Wouter,’ komt Bram: ‘dat ze jou Klaartje ook hebben betooverd. Die lange, jawel, die haar zoo diep liet ademhalen.’

‘Ben je gek,’ zegt Glover: ‘dat was om te zien hoe sterk, of liever hoe zwak van borst ze was. Maar in de duivelskamer, dáar heeft ze het beet gekregen. Tegen dat beestenhok zonder lucht was ze niet bestand; de stof en de vezels hebben het haar gedaan. - Zwijg ervan Bram, want dan maak je me giftig. Als ik 't maar vroeger geweten had! Eerst toen de heeren dokters er samen over spraken heb ik 't begrepen. Uit de duivelskamer gingen er sedert mijn heugenis van jaar tot jaar naar het kerkhof. 't Laatst Willempje Dries. Je hebt haar gekend.’

‘Mooie meid!’ grinnikt Tiel.

‘Mooi! Een geraamte;’ zegt rooje Bram.

‘Maar oogen als vetpotten;’ grinnikt Tiel nog eens.

‘'t Is allemaal 'tzelfde,’ zegt Tholen: ‘dat schandaal moet een eind hebben.’

‘Maar daar hebben wij geen belang bij,’ fluistert Voethof: ‘w i j hoeven er niet te werken.’

‘Zóo,’ zegt Wouter: ‘gaan jou de kinders van je zwagers niet aan?’

‘Nee!’ zegt Voethof.

‘Kinderen van je eigen zusters?’

‘Nee,’ herhaalt de kleine bleeke man: ‘die gaan me niet aan. Van Lijs moet ik nog een dubbeltje hebben; en Ka, ziedaar, da's een feeks. Meer loon, dát wil ik; maar de rest daar lach ik wat in.’

‘En i k zeg je dat jij dan goed bent om voor duivel in de hel te spelen;’ valt Wouter uit: ‘Goddank! als ik ga klagen, dan klaag ik niet het meest voor me zelf, maar voor allemaal samen en om de onrechtvaardigheid.’

‘Ja om de onrechtvaardigheid!’ kraait Tiel die zich liefst aan de bovendrijvende partij houdt.

‘Waarom?’ vervolgt Wouter - Tiel wil invallen maar Wouter

gaat voort: ‘Omdat er te weinig verdiend wordt, en de kinders die daardoor werken moeten, ellendig en dom blijven.’

‘Daar heb je de kneep;’ zegt Tiel: ‘Meer loon moet er wezen; dan volgt de rest vanzelf. Binzer heeft immers gezegd.....’

‘Sust, Sust!’ vermanen Voethof en Bram tegelijk, terwijl ze een blik door het vertrek werpen.

‘Zijn naam heb je niet te noemen bleeke kraai,’ fluistert Prost: ‘als hij ons goeje raad wil geven dan heb jij hem niet te verraden.’

‘Ik weet eigenlijk niet waarom hij er niet voor uit wil komen;’ zegt Tholen.

‘Als hij een kerel was,’ herneemt Glover: ‘dan had hij hier moeten zijn. Dat we pijn hebben dat wisten we zelf wel, maar om de wond te genezen, dat is de kunst. Toen jelui weg waart, heb ik hem nog een heelen tijd op den dijk gewacht, maar hij bleef aan den overkant van 't water. Toen kwam Abel, en moest ik naar D e K o f f i e b a a l . Nu zijn we hier en we moeten een besluit nemen.’

De werklieden staken nu de hoofden bijeen. De zaak was klaar genoeg, meende Prost: Eenvoudig doen 'tgeen ‘zeker iemand’ gezegd had dat in andere landen opgeschepte kool was.

‘Verdraaien te werken!’

‘Natuurlijk! Geen hand meer verroeren. Dat is de raad van Binzer.’

‘Sust, Sust!’ vermanen weer twee stemmen tegelijk.

‘Maar aan dat praatje hebben we niemendal;’ herneemt Prost wat zachter: ‘Als wij bij de patroons komen en zeggen: Meer loon of we scheiden eruit; dan zeggen ze: Marsch van 't K r o m v e l d ! - Op de driehonderd man malen ze wat om een stuk of vier arbeiders!’

‘Daar heeft Prost gelijk in;’ piept Tiel.

‘Maar als a l het werkvolk datzelfde zegt, dan wordt het een ander ding;’ herneemt Prost: ‘Dan moeten ze wel over de brug komen, of anders kunnen ze hun schoorsteenen dichtmaken.’

Tiel geeft teekenen van bewonderende toestemming. Voethof bevestigt de conclusie met de verzekering dat hij anders ‘verdoemd’ is.

‘Stil jongens,’ zegt rooje Bram: ‘'t is hier de gelegenheid niet om de zaak te bespreken. Stompe Jan heeft zoo loensch zitten kijken en aan Mop een oogknip gegeven. Wat ervan waar is dat weet ik niet, maar Diep de krasbaas zei laatst dat ze je voor zoo'n standje in de kast kunnen stoppen!’

Bram staat op; slentert langs de tapkast naar de deur; keert terug; neemt nog een halfje voor de schrale avondlucht, en verlaat dan de kroeg.

Weinige minuten later opent moeder Glover voor haar Wouter de deur van hun kleine woning.

‘Wat kom je vreeselijk laat jongen;’ zegt het magere vrouwtje

dat, ofschoon pas zestig jaren oud, er uitziet alsof zij in de zeventig is.

‘Je hadt gerust naar bed kunnen gaan moeder;’ zegt Wouter: ‘de deur kon immers open blijven.’

‘Maar zieje Wouter, ik maak me ongerust als je zoo laat uitblijft, wanneer je tenminste geen werk op de fabriek hebt, en dan kan ik niet slapen. - Je gaat toch niet...? Nee, niewaar?’

‘Wat meen je moeder?’

Vrouw Glover maakt een draaiende beweging met de hand bij den mond.

‘Geen nood moeder - ik ben lang bij Klaartje geweest. - Ja, 't is nog altijd hetzelfde. Dat kan niet goed afloopen moeder.’

‘God is almachtig Wouter.’

‘Jawel God is almachtig, maar kan Hij ú in een kind veranderen?’

‘Dat is bespottelijk Wouter; ik ben een oud mensch. Maar ja, welzeker, ik geloof dat een mensch in den hemel, jawel Wouter, daar wordt een Kristenmensch weer jong. Mijn moeder heeft mij dat zelf geleerd: dáar krijg je vleugels net precies als de engeltjes op het orgel in de kerk.’

‘Nu moeder, zóo vertrouw ik dat God mijn arme Klaartje ook weer gezond kan maken, maar h i e r niet, en dáar in den hemel heb ik er niets aan.’

Na een oogenblik stilte: ‘Ik zie hoe langer hoe meer dat een mensch voor zich zelf moet zorgen, dát is de wet van God. En als er dan beesten zijn, die...!’ Wouter bijt zich op de lippen en zwijgt.

‘Och Wouter, begin zoo niet. Als je tegen je wettige meesters opstaat dan maak je me altijd bang, dat weet je. Je moet niet vergeten dat het menschen van hoogheid en staatsie zijn. Als wij arme tobbers daartegen opstaan dan heeft de duivel ons in het hart gebeten, en och kind, ik bid alle dagen aan God: Verlos ons van den booze?’

Wouter zag haar met een liefdevollen glimlach aan. Zij kon hem niet begrijpen; de goede ziel!

‘Wees niet bang moedertjelief, ik zal met den duivel geen kameraadschap drinken.’

‘Drinken? Kameraadschap drinken? God beware!’ zegt de moeder.

‘Maar,’ herneemt Wouter met klem: ‘Ik wil hem zelfs uit de fabriek verjagen, want daar zit ie moeder.’

‘O God, Wouter!’ zegt de vrouw terwijl zij het koffieketeltje 'twelk zij van een vuurtest heeft genomen, bijna vallen laat: ‘Op de fabriek! Waar? Je hebt hem toch niet zelf gezien....? Op de fabriek zegje; en jij bent er dagen en nachten!’

‘Dáarom moet h i j eruit moeder. Niewaar?’

‘Ja, God van gerechtigheid en uitverkorenheid, ja! - Wacht kind, ik wou je inschenken. - Nee laat maar; ik kan wel. - Ik

zeg ja, dán moet hij eruit: maar pas op Wouter, hij is zoo scherp als een naald, en zoo glad als een aal; en hij pruimt slaapbollen en wolfskers, en als hij op je spuwt dan verlam je. - Spreek het niet tegen kind, ik zeg dan verlam je en teer je heelemaal uit. God weet Wouter, als hij al lang in de fabriek heeft gezeten, of hij je arme Klaartje ook niet....'

'Nu begrijp je het moeder,' zegt Wouter snel: 'en dáarom wil ik den duivel verjagen, of hem den nek breken als ik hem vangen kan.'

'Voorzichtig, voorzichtig kind, want als hij je mee in den brand trok - ja in den brand, wat moest ik dan beginnen! Hoe kon ik alleen met mijn kromme stijve vingers en mijn rheumatiek op de lever aan den kost komen? Wees toch voorzichtig kind, en besmeer je in alle geval met een pekelharing, daar kan hij niet tegen, en - laten ze je helpen Wouter....'

'Juist moeder, daar heb je de zaak: ze moeten me helpen!' valt Glover in: ''t Is maar dat je niet ongerust zult wezen als ik in de eerste dagen soms wat ongeregeld of later thuis kom, want we dienen bijeen te komen om maatregelen te nemen.'

'Ja; en dan moet jelui niet vergeten om gegloeide eierschalen fijngestampt in een zakje op het hart te leggen, en Moeder Maria erbij aan te roepen. Ik ben wel niet Roomsch, maar ik weet toch kind, dat dát bijzonder goed is.'

Toen Wouter een half uur later op zijn stroozak lag, en moeder Anne reeds sliep, toen prevelde hij, met den blik door het kleine venster in den fonkelenden starrenhemel:

- O Klaartje! had ik maar eerder begrepen dat wij slaven zijn. Had ik eerder geweten dat een schandelijk verzuim van die rijken jou gezondheid heeft verwoest! Had ik eerder begrepen dat ook die Bronsberg een bloedzuiger is. 'Zijn vriendelijkheid is valschheid', zei Binzer. Zou het dan waar zijn dat hij den ouden schraper naar de oogen ziet? - Ja! Wàt heeft hij voor ons gedaan sedert hij Degen's compagnon werd? In Engeland en ook hier op vele plaatsen, zegt men, wordt er voor lucht en licht in de fabrieken gezorgd; de werklieden kunnen er behoorlijk leven; de kinderen leeren er wat noodig is. Maar bij ons!? Ik zelf kan immers mijn naam niet zetten. - Binzer heeft gelijk: ze mogen ons niet trappen als honden. Zij leven door ons. Wij zijn menschen als zij!

Wouter kon niet inslapen. Sinds vele maanden - sinds Klaartje's ziekte vooral - was zijn rust verbroken en is zijn slaafsche ziel, zooals Binzer het genoemd heeft, tot zelfbewustzijn gekomen. Maar nu, sinds d e z e n avond; sinds het oogenblik dat hij overvol van Klaartje's bed is weggegaan en in gepeins op den dijk naar den kalmen waterspiegel heeft staan turen, sinds den stond dat hij met Binzer - die hem van R e e s p o o r komende is voorbijgegaan - niet

meer dan twintig woorden heeft gewisseld, was zijn besluit genomen om niet langer te morren en te dulden, maar eindelijk de handen aan het werk te slaan.

De afspraak met vijf kameraden, die naar huis en hem voorbijgingen, om elkaar in D e S l e u t e l te vinden, was spoedig gemaakt. En, toen hij nog turen bleef, toen is Abel gekomen. Ha; die arme kerel had zich, met goedig zelfbedrog, nog een aalmoes in de hand laten stoppen. - Maar Wouter zou dat verhelpen. - De ketting is toen het horloge gevolgd. - En Klaartje heeft hij nog eens in haar lijden gezien. En....

Wouter werpt zich om op zijn stroozak. - In D e S l e u t e l heeft men jenever gedronken, maar geen verstandig woord kunnen spreken.

- Welke kerels zijn daar ook bij hem geweest! Prost en Tholen zijn niet dom, maar de rest! - toch moet hij allen te vriend houden. A l l e n , zeker! Al het fabrieksvolk moet dien bloedzuiger tot loslaten dwingen. Ze moeten vooraf bijeenkomen; terdege goed verstaan welk onrecht hun geschiedt, en warm worden voor de verbetering van hun lot.

- Voorzeker, niet één zal zich terugtrekken als het wachtwoord klinkt: ‘Verhooging van loon!’

- Lucht en licht zal er komen.

- De duivels zullen van 't K r o m v e l d verjaagd worden.

- Onderwijs zal de kinderen redden van 't verderf.

- Geen honger en bitter lijden zal er meer zijn in de woning van den armen maar eerlijken werkman.

- G e l u k zal er komen, en....

De slaap heeft in 't einde die beelden verjaagd. Toen Wouter Glover in den vroegen morgen ontwaakte, toen streek hij zich met de volle hand over het breede voorhoofd:

- G e l u k ? Het lijk van zijn dierbare Klaartje had daar vóor hem gelegen; dáar op die krib.

- Maar neen, die krib was er niet, en Klaartje: O groote God, ze leefde toch nog.

VI. Een waarschuwend vriend en een ruwe kerel.

De vroege morgen is kil en donker.

Wouter Glover is het hek van 't K r o m v e l d binnengegaan, en vervolgt langs stapels houtwerk of hoopen steenen zijn weg op het fabriekserf.

‘Ben jij daar Glover?’ klinkt het zacht; en Wouter ziet meteen den vrager, uit een houten loods, langs eenige tonnen op hem toetreden.

‘Ja Binzer. - 't Is koud.’

‘Ik gloei alsof ik bij Tronk in 't ketelhuis te stoken zat.’

‘Ei?’

Binzer vloekt geweldig en vervolgt:

‘Ja, als je geen onrecht kunt dulden dan loopt de maat eindelijk over en je ontziet geen ziel en geen zaligheid.’

‘Wat is er gebeurd baas?’

‘Gebeurd! Wat er alle dagen gebeurt: Schandalen! Die Bronsberg is waarachtig een ellendeling.’

Degen's compagnon, Willem Bronsberg, had in den aanvang bij het werkvolk een goeden naam. Zijn minzaamheid, zijn rechtvaardigheid, maar vooral zijn medelijdend vermaan tot geduld, indien men kwam klagen, hadden wel hoop gegeven dat van hem verbeteringen in aller belang op H e t K r o m v e l d te verwachten waren.

Doch in de zeven maanden dat hij reeds Degen's compagnon was, werd die verwachting nog steeds teleurgesteld; ja zelfs, er zijn feiten genoemd waaruit men tot een geheel andere gevolgtrekking moest komen. Immers iemand die het goed met het werkvolk meende, zou - al kon hij niet aanstonds verhooging in de werkloonen brengen en op groote schaal in 't belang van de arbeiders werkzaam zijn - toch in geen geval den druk nog zwaarder maken. - 't Viel niet te loochenen dat vooral in den laatsten tijd de noodigste herstellingen aan het fabrieksgebouw werden verzuimd, waardoor de vrouwen en kinderen bij guur weer den schromelijksten last leden. 't Viel niet te ontkennen dat hij met al zijn minzaamheid, en ‘mooie praatjes’ zelfs te gierig was om bijvoorbeeld een tobber die hem den nood klaagde, metterdaad te toonen dat hij deernis had met zijn lot.

Wouter Glover heeft altijd de partij van den nieuwen patroon getrokken. Hij meende dat de jonge man niet onverstandig handelde; want, had Glover gezegd: ‘wie altijd aan 't lappen blijft komt tot geen nieuwen staat.’

Maar, als men niet lapt en ook niet bouwt; en zich alleen maar vriendelijk en minzaam betoont, dan wordt het de vraag of men inderdaad de rechte broeder wel is!

En zie, Binzer, die den jongen patroon reeds meermalen en gister avond vooral, een huichelaar heeft genoemd, hij gloeit nu van verontwaardiging.

En Glover die den jongen meester ondanks zoo vele grieven, nog altijd - althans tegenover Binzer - de hand boven het hoofd wil houden, zegt vrij koel:

‘En wat geeft je dan het recht Binzer, om hem zoo te schelden?’

‘Je kent Hanna de freule?’

‘Welnu?’

‘In zijn kamers! - Ik zeg het, zoo waar als ik leef.’

‘Hanna in zijn kamers? Maar dat is onmogelijk! Hanna is half gek, maar een brave meid.’

‘Hoe braver hoe beter. Trotsch is ze op die vermeende afkomst. Daar wist hij zijn voordeel mee te doen. - Maar ik - kon ik zoo'n huichelaar nog langer ongemoeid laten? Nee, toen hij zooeven buiten kwam heb ik hem gezegd wat ik wist, en hem ronduit een eerroover genoemd. Toen - ofschoon hij het liegen heette, heeft hij gedreigd mij van 't K r o m v e l d te zullen verjagen indien ik den laster - zooals hij 't noemde - durfde herhalen. En ja, hij heeft mij verjaagd, en zonder brood aan den dijk gezet omdat ik hem nog eens durfde zeggen dat hij een gemeene huichelaar is.’

‘Ik geloof je niet Binzer!’ zegt Wouter met klem.

‘Niet gelooven wat ik gister avond met eigen oogen door de luikreten van zijn kamer gezien heb? Niet gelooven dat ik medelijden heb met zoo'n arme wees die, hoe ellendig ook, toch te goed is om door dat rijke ontuig te worden slecht gemaakt? Niet gelooven dat ik karakter genoeg had om 't hem te zeggen ofschoon ik me zelf het brood uit den mond stiet? Wou jij me niet gelooven Jantje secuur? Laat je maar doodtrappen, ha! Als je alles wist! Arme bloed!’

‘Arme bloed!’ herhaalt Wouter, wien het w a r m e bloed naar de wangen vloog: ‘Wat wil je met die geheimzinnigheid?’

‘Och jij wilt me toch niet gelooven.’

‘Baas Binzer, ik vraag wat je bedoelt?’

‘Wat ik bedoel? Dat ik niet velen kan Glover, en nooit velen kon dat jij dien huichelaar voor g o e d houdt.’ Zich eensklaps afwendend: ‘Maar nee, ik spreek er niet van.’

Glover houdt hem tegen:

‘Baas Binzer, nou zul je me zeggen wat je meent, of anders.....’

‘Of anders?’ herhaalt Binzer op gemaakt goedaardigen toon: ‘Dat ik spreken durf tegen zoo'n huichelaar dat zieje, al moet er het ergste van komen; maar zwijgen kan ik óok Glover, want jij bent een goeje kerel, en je hebt al leed genoeg in de wereld.’

‘Als je mij goed wilt houden, kom dan voor den dag met je geheimzinnig gepraat. Wát moet ik weten?’

Binzer trekt hem achter een stapel houtwerk terug, en dan:

‘Heeft ze je nooit iets gezegd?’

‘Wie? Hanna?’

‘Nee. Een die je lief is Glover?’

‘Lief is....? Mijn moeder? Klaartje? Wie meen je?’

‘Heeft je liefje - Abel's dochter - je niets gezegd?’

‘Nee, voor den duivel!’

‘Sust!’ valt Binzer in: ‘Maak er geen leven van. 't Zou Klaartje onnoodig in opspraak brengen.’

Wouter's hart bonst eensklaps als een moker op het aanbeeld.

Hij bedwingt zich met geweld. - Ziezoo, nu kan hij spreken

‘Klaartje in opspraak brengen. Hoe meen je?’

‘Wel dat die mooie mijnheer, vóor ze zoo ziek werd, haar bij avond en ontijd.....’

‘Hê, wát!’ zegt Wouter op zonderling zachten toon....’

Binzer daardoor aangemoedigd, vervolgt:

‘Wel - dat hij haar in zijn kamers heeft gelokt Glover. - Maar of ze..... O God!’..... krijt de spreker in 'tzelfde oogenblik, want Wouter, buiten zich zelven van woede, heeft den baas in den halsdoek gegrepen, en wringt de ijzeren vuist zoo krachtig, dat het den man voor de oogen duizelt:

‘Als je liegen wilt doe het dan tegen een ander!’ roept Wouter en werpt den lasteraar terzelfdertijd met een forschen stoot tegen het houtwerk.

Binzer, in den aanvang hevig ontsteld, zou nu den jongen werkman met dat hout den kop willen verpletteren Maar zijn belang vergeet hij niet: Dien Glover moet hij te vriend houden. Het middel om hem tegen Bronsberg op te ruien is wat al te krachtig geweest. En zich bedwingend zegt hij, terwijl hij naar den schouder tast waarmee hij zoo onzacht tegen het hout terecht kwam:

‘Zoo iets Glover, had ik van jou niet verwacht. Nee, dat je je zoo driftig maakt en geweld gebruikt tegen iemand die je als vriend te woord staat, dát had ik zeker nooit verwacht. Als jij, Glover, partij voor Bronsberg wilt trekken, en je arme Klaartje in 't ongelijk stelt, ga je gang, maar ik zeg je 't is een gevaarlijke kerel.’

Glover begrijpt den spreker niet:

‘Klaartje in 't ongelijk stellen. Ik? Partij trekken; ik, tegen haar! Wou jij niet zeggen dat Bronsberg.....?’

‘Niets, n i e t s heb ik willen zeggen;’ herneemt Binzer: ‘geen enkel woord ten nadeele van je mooie Klaartje. Nee, dáarvoor zal God me bewaren!’

‘Je zoudt het ook moeten probeeren, al ben jij honderdmaal baas.’

‘W e g g e j a a g d e baas!’ valt Binzer in op een toon die moet uitdrukken: ziehier het slachtoffer van reinen zin en overtuigingsmoed! - En dan: ‘Wat heb ik anders gezegd dan dat de huichelaar ook het oog op dat lieve meisje had geslagen; maar zij: ze heeft het misschien niet eens begrepen. De Abel's zijn de beste lui die ik ken.’

‘Dat zou ik meenen!’ hervat Wouter: ‘Maar je hebt toch gezegd dat hij haar in zijn kamers heeft gelokt, en toen zag ik je zoo vreemd de schouders ophalen.’

‘Ik dacht Glover dat jij van geen verdraaien hieldt. - Als ik jou bijvoorbeeld in dat schuurtje had gelokt, zou dat een bewijs zijn dat je er in waart gegaan?’

‘Nee.’

‘En zoo kan ik je bezweren dat ik met mijn woorden en schouderophalen alleen wilde zeggen: H o e Klaartje hem toen de les heeft gelezen dát weet ik niet.’

Glover treedt den spreker vlak onder de oogen en zegt:

‘Binzer, je spreekt waarheid of je bekladt den patroon; dat laatste duld ik niet. Hoe bewijs je me dat mijnheer Bronsberg zoo handelt terwijl hij met juffrouw Degen verkeering heeft?’

‘Bewijzen?’ zegt Binzer: ‘Kan ik morgen b e w i j z e n Glover, dat jij me hier straks zoo onrechtvaardig te lijf bent geweest?’

Glover ziet naar den grond. - Wat moet hij gelooven! Hij heeft te veel natuurlijk kiesch gevoel dan dat hij zijn arme Klaartje, in haar schier hopeloozen toestand, over de zaak zou kunnen spreken. - Een oogenblik later vraagt hij:

‘Is er niemand buiten haar die het getuigen kan?’

‘Getuigen? - Iemand? - Nee er is niemand.... Ja - ja toch, op dien morgen kwam Elie Mager er juist voorbij. Elie had oudroest gehaald. Jawel die kan het getuigen, als hij het niet vergeten heeft, en het wil bovendien.’

De morgenbel van H e t K r o m v e l d luidde.

‘Ik zal 't hem vragen;’ zegt Wouter, en draait Binzer den rug toe om zich naar zijn werk te begeven.

‘Ongelooflijk!’ zegt Binzer als tot zich zelven, doch zeer goed hoorbaar: ‘Eer zullen ze een rijken ellendeling vertrouwen, die niets dan beloften geeft, dan een arm werkman die zich liever wegjagen laat dan bij 't onrecht te zwijgen. - Ziedaar de slavengeest van het lijdende werkvolk.’

‘Binzer!’ roept Glover stilstaande. En dan:

‘Ik zeg niet dat jij liegt.’ En zachter: ‘Ik zeg maar dat ik zekerheid wil. Als het waarheid moest zijn.... ha: 't Zit me toch al tot boven aan toe.’

‘Welk belang kan ik er bij hebben?’ hervat Binzer hoofdschuddend; en dan met een pijnlijke uitdrukking terwijl hij naar den schouder tast: ‘O God!’

Glover ziet nogmaals om: komt een schrede terug, en zegt:

‘Heeft het je zeer gedaan Binzer? Waarachtig dat spijt me; maar ik dacht ook dat je kwaad van Klaartje woudt spreken en, zieje.... dat duld ik niet. - Kan ik je met een dubbeltje plezieren Binzer? - Niet? - Je bent zonder loon. - Waarom niet?’

‘Alsof je 't zelf niet best kondt gebruiken, al was het voor je arme moeder.’

‘Neem aan Binzer. 't Spijt me dat ik je straks zoo ruw heb behandeld; waarachtig! - Geef me je hand? - Niet! - Wat duivel, wil je me geen hand geven?’

‘Nee Glover, als je Elie gesproken hebt, dán zul je me de hand geven. - Werk plezierig. - O God!’ Binzer heeft weer met pijn-

lijk gebaar naar den schouder getast; en Glover ziet het en zegt:

‘Jij meent het goed! - Binzer, vergeef me? Ik ben een lompe, een ruwe kerel.’

VII. Wat er in een kouden winternacht gebeurd is.

Behalve op den Sabbat en de Joodsche feestdagen verlaat Elie Mager des morgens reeds zeer vroegtijdig zijn woning en kan men hem, 't zij vroeger of later, naar gelang van het jaargetij, op den dijk tusschen Veenwijk en H e t K r o m v e l d ontmoeten. Op 't K r o m v e l d doet hij zaken - sinds jaren - en ter halverwege ongeveer, op tien minuten afstands van Veenwijk, heeft hij beneden den dijk een kleinen tuin met een schuurtje, welk schuurtje een magazijn is van botten, oud-roest, hazevellen, en lompen van allerlei aard.

Hanna Van Til, bijgenaamd ‘de gekke freule’, de fabrieksarbeidster van ruim negentien jaren, gaat meestal in het gezelschap van anderen naar H e t K r o m v e l d; want, zegt Hanna, wanneer die Jood haar tegenkomt, en Goeje morgen wenscht, dan ziet hij haar altijd zoo akelig aan alsof hij haar zou willen beetpakken en ophangen in zijn schuur.

‘Ophangen; geen nood!’ zegt Jaap, een der meeloopende jonge arbeiders: ‘Hij zou er je een bedje van zijn hazevellen willen spreiden.’

Met een verachtelijken blik zien Hanna's donkerbruine oogen den jongen aan, en als zij het mooie hoofdje in den nek werpt, dan zegt ze:

‘Ik haat Joden, want mijn moeder haatte ze ook.’

‘Hoe weet je dat?’ vraagt een oudere arbeidster, terwijl zij onder het voortgaan Hanna terzij treedt.

‘Ik geloof dat zij 't mij gezegd heeft, en anders weet ik het toch.’

‘En wat had je moeder dan tegen de Joden?’ vraagt vrouw Snel weder.

‘Wat? Dat weet ik niet;’ zegt Hanna: ‘Ik denk dat ze mijn vader hadden kwaadgedaan.’

‘Je vader was een prins of baron, niewaar?’ vraagt een roodharige jongen.

‘Ja!’ zegt Hanna met een smadenden blik op het ‘kleine roode dier’ dat lachend zoo iets vragen durft.

‘Waar praat jij over, flauwe flens!’ roept een andere werkvrouw, terwijl zij den jongen met den elleboog in het gezicht stoot: ‘Ik weet niet waarom een mensch van onzen stand geen prins of baron tot vader kan hebben. Zijn we niet allemaal kinders van Adam en Eva?’

‘Als Adam of Eva een baron was, dan ben i k er ook een;’ grijnst de jongen.

‘Maar hij heeft j o u met een rood kruis gemerkt, net als de schapen die naar 't slachthuis moeten;’ gromt de vrouw. En dan, zacht tegen Hanna:

‘Je vader was uit de Oost of de West niewaar?’

Hanna aarzelt en zegt dan:

‘Ik meen uit Spanje.’

‘Nou ja, daar ergens vandaan. Had hij je moeder niet beloofd dat hij haar halen zou?’

‘Zeker, met een koets met twee schimmels.’

‘Maar waarom heeft hij geen woord gehouden?’

‘Ik weet het niet. Mijn moeder is dood. - Maar hij komt nog om m i j .’

‘Hoe weet je dat?’

‘Ik heb het dikwijls gedroomd, en als de fabrieksklok luidt, dan hoor ik het heel duidelijk.’

‘Wat?’

‘Dat hij komen zal.’

De fabrieksjongen wijst lachend naar het hoofd.

Onder het werkvolk is het van algemeene bekendheid dat Hanna, ruim zestien jaren geleden, als kind van nauwelijks drie jaren, nabij het stadje werd gevonden.

't Was een vinnig koude Decembermorgen - zoo luidde het verhaal. - Van Til de fabrieksarbeider, had zich vroeger dan gewoonlijk naar H e t K r o m v e l d begeven, en ofschoon het nog geheel donker was, zoo had toch een donkere massa beneden aan den dijk zijn opmerkzaamheid getrokken. 't Was een levenlooze vrouw geweest die, vermoedelijk met de gladheid van den dijk gevallen, zich te ernstig had bezeerd om haar weg te kunnen vervolgen. De kou moest de arme hebben bevangen en zóo was zij ingeslapen om niet meer te ontwaken. Alvorens de strenge vorst haar echter de vergetelheid schonk, scheen het wel dat zij nog alles beproefd had om zich hulp te verschaffen; doch de krachten hebben te kort geschoten en haar luide kreten zijn door niemand gehoord.

Wat zij toen nog heeft kunnen doen, dat had zij gedaan: haar kind heeft ze in haar eigen bovenkleeren gewikkeld, en met haar lichaam tegen den snerpenden Oostenwind beschut.

Het kleine meisje, uit de armen der gestorven moeder door den arbeider van een wissen dood gered, is aanstonds door hem meegenomen en naar H e t K r o m v e l d gebracht. De ongelukkige moeder werd reeds den volgenden dag begraven, en haar arme weesje, in de eerste jaren te Veenwijk uitbesteed, heeft al spoedig in de rijen gestaan van de bleeke en havelooze kinderen op H e t K r o m v e l d .

nochtans van den beginne afaan - met haar mooi zwart krulkopje, haar sprekend oog en haar krachtiger voorkomen, temidden van die klierachtige oudmannetjes- en vrouwtjes-kinderen, als een kleine vorstin.

Wie Hanna's moeder geweest is?

Van Til heeft het ‘niet kunnen zeggen; hij kende haar niet’. En de burgemeester, en wie haar verder hadden geschouwd en begraven, zij hebben er ook geen melding van gemaakt. Veel was er gepraat en gegist, maar 't gissen gaf geen zekerheid.

Toen er een jaar over het gebeurde was heengegaan, en Van Til niet meer met zooveel ophef van zijn morgenvondst kon gewagen, omdat ook hij reeds dezer aarde ontvallen was, toen hoorde men niet meer van het voorval; en eerst later, toen Hanna om haar schoonheid en haar zonderlinge verhalen - waaruit altijd een groote fierheid sprak - meer de aandacht begon te trekken, kwam men somwijlen op haar vroegste geschiedenis terug; maar - in den mond van het volk was de geschiedenis toen reeds sage geworden.

‘Morgen samen!’ wenscht een persoon die het werkvolk op den dijk tegenkomt.

Hanna voelt een gloed in haar wangen.

‘Morgen!’ zeggen er eenigen.

Hanna zegt niets.

‘Baas Binzer!’ meesmuilt een der jonge mannen verwonderd, want ofschoon het reeds licht genoeg was om den baas te herkennen, men had hem niet hier verwacht.

‘Jawel,’ zegt Binzer: ‘jelui zult z o n d e r mij plezier hebben. - Goeje morgen!’

Binzer wordt tegengehouden. Hij moet rekenschap van zijn woorden geven, en rekenschap waarom hij naar stad gaat, en wat hij met p l e z i e r h e b b e n bedoelt.

‘Plezier hebben?’ herhaalt Binzer weer stilstaande: ‘Wel, ze waren op 't K r o m v e l d bezig om voor jelui op lange tafels een lekker ontbijt klaar te maken: Versche kadetjes met boter en kaas, en koffie met zoet. - Waarachtig! Goeje morgen.’

‘De baas is gek geworden;’ fluistert een jonge werkman.

‘Nee maar,’ vraagt een der vrouwen: ‘is er toch zeker iets aan 't handje baas? Trouwerij of zoo wat?’

‘De jonge patroon zal vandaag het werkloon verhoogen. - Waarachtig!’ zegt Binzer.

Allerlei kreten en vragen gaan er op uit de groep.

‘Ja jongens, h o e v e e l dat weet ik niet; dat moet je zelf maar aan onzen braven mijnheer Bronsberg vragen, die het ontbijt voor jelui laat klaarzetten; òf...’ Binzer haalt terwijl hij weer voortgaat zijn schouders en tegelijk zijn zware wenkbrauwen op: ‘òf, hij liet het voor zich zelf klaarzetten omdat jelui van morgen de maag al zoo vol hebt.’

‘Hij verlakt ons;’ zegt vrouw Vlodder en dreigt met de vuist.

‘Ik jelui verlakken!’ herneemt Binzer terwijl hij weer omziet en stilstaat: ‘Doet me één plezier, en als je straks de kamers van onzen braven mijnheer Bronsberg voorbijkomt, ziet dan eens of hij niet op je gezondheid zijn stukje kaas en zijn eitje bij de boterham eet. Waarachtig, dat doet hij op jelui gezondheid; en als hij dan genoeg heeft, dan komt hij eens kijken hoe lang het arme werkvolk het nog uithouden zal eer het sterft van honger. Goeje morgen.’

Binzer is verdwenen.

Met morrend gebrom, en straks met luidruchtig gepraat vervolgt het groepje werkvolk zijn weg.

‘Binzer heeft gelijk: van ons zweet en bloed mesten zij zich vet,’ roept vrouw Draaier: ‘en zeker, even zoo goed die valsche vieze-kadee als het oude vat.’

‘Wie noemt ze de vieze-kadee?’ grinst een jongen.

‘Wel den mooien student met zijn schijnheilige praatjes.’

‘Dat is n i e t waar!’ roept Hanna: ‘als er één is die het goed met ons meent dan is het mijnheer Bronsberg.’

‘Dat hij het goed met j o u meent dat kan wel wezen: 't is er net zoo'n heer naar;’ piept een geel mager en mankloopend meisje die, ofschoon ze reeds achttien jaren telt, er uitziet als een kind van hoogstens veertien.

‘Wát?’ roept Hanna terwijl ze bliksems uit de donkere oogen schiet.

Het manke meisje wordt bang, en vlucht, snel hinkend, achter een paar vrouwen weg.

Een der jonge werklieden die het bij ondervinding heeft hoe Hanna een onreinen geest durft weerstaan, en zich daarover wreken wil, roept nu met schamperen lach:

‘Wat ze zegt? Wel, niets anders dan 'tgeen we allemaal weten: Mevrouw de freule moet hoogop, en de mooie patroon kan haar bij z'n lief wel op den koop toe gebruiken.’

Een luid gelach verheft zich nu uit de groep, wier zedelijk standpunt helaas nog zoo laag is.

In hevige woede ontstoken, beurtelings bleek en rood wordend, balt Hanna de vuist, en...Maar neen! Met de tanden nijpt ze de lippen in bloed. Neen, ze zal zich niet verlagen om dien gemeenen lasteraar in het aangezicht te slaan.

‘Als mijn vader komt,’ zegt ze een oogenblik later, bijna schreiend: ‘dan zal ik hem zeggen dat hij j o u doodschieten moet.’

Een nog luider gelach klinkt er weer uit de groep - die straks door het hek van H e t K r o m v e l d, den dijk verlaat.

VIII. Met eigen oogen gezien.

Willem Bronsberg bevindt zich bij het luiden van de morgenbel reeds op het kantoor 'twelk grenst aan de kamers die hij op H e t K r o m v e l d bewoont.

Een pijnlijke trek teekent ook heden zijn edel gelaat, nu hij een paar groepen fabrieksarbeiders, waaronder een aantal kinderen, ziet voorbijgaan.

- Arm volkje! zegt hij onhoorbaar.

En dan terwijl hij door een der hordjes meer nauwkeurig het oog vestigt op een achteraankomend jongske 'twelk door een bleek en ontzettend smerig meisje wordt voortgetrokken, fronst hij sterker de wenkbrauwen saam.

Zie, het jongske begon te schreien.

'Ik wil niet!' roept het luide.

'Je moet. Kom mee. Toe, of ik knijp je!' dreigt het meisje, en zij trekt het negenjarige jongske - 'twelk men zeker drie jarën minder zou geven, zóo hard dat het kind in zijn weerstrevend hellende houding, uitglijdt en op den grond valt.

Dat vallen heeft hem niet zeergedaan, neen, maar zijn onwil moet hij boeten:

'Leelijke rakkerd!' scheldt het meisje; en om den jongen nu tevens wat sneller tot opstaan te dwingen, volvoert ze haar zooeven geuite bedreiging, en knijpt met haar scherpe nagels het kind zoo hard in zijn hand, dat een vreeselijk gegil zelfs het werkvolk, reeds nabij den ingang der fabriek gekomen doet stilstaan en omzien.

In hetzelfde oogenblik is een kleine uiterst smerige werkvrouw op de kinderen toegevlogen:

'Rekels!' roept ze terwijl zij het meisje met den elleboog een stoot in den rug geeft, en den gillenden jongen met een ruk overeind trekt: 'Moet moeder weer helpen!? Vooruit zeg ik, of vader zal van avond rug-pannekoek bakken. Alla bengel, vooruit!'

Juist op het oogenblik dat die moeder den voet licht om met haar klomp het bevel kracht bij te zetten, wordt er een luid geklop op het kantoorraam vernomen.

De vrouw en de werklieden van nabij en van verre, zien naar het raam.

't Venster wordt opgeschoven.

'Vrouw, jij zult dat kind niet mishandelen!' roept Bronsberg met krachtige stem.

'Mishandelen! Ik?' zegt de vrouw die in den aanvang een weinig onthutst is, maar zich spoedig heeft hersteld: 'Nee mijnheer,

daar heb ik Goddank te veel koerakter toe. Maar zieje, als zoo'n bengel niet mee wil, dan moet hij maar voelen. Wij menschen willen ook eten, al kunnen we geen tanden in de boter steken, zooals de heeren van 't K r o m v e l d !'

Met zichtbare zelfvoldoening dat ze dien jongen patroon eens terdege de waarheid heeft gezegd, gaat nu de arbeidster haar weg. Naar de kinderen ziet ze niet meer om; die weten immers waar ze wezen moeten, en de luie bengel zal nú wel wakker zijn.

Bronsberg heeft de vrouw geen antwoord gegeven. Misschien had hij evenveel deernis met die moeder als met haar ongelukkig kroost. Toen hij zich van het raam verwijderde om naar buiten te gaan, kwam een der naderende arbeidsters het jongske deelnemend toespreken, doch een hoogroode kleur overtrok haar gelaat toen zij Bronsberg op het onverwachts naar buiten komen, en op haar toetreden zag.

Hanna Van Til heeft den jongen patroon nog maar zelden zoo van nabij gezien.

Zóo vlak voor haar stond hij nooit.

Zóo vierkant in de oogen gekeken heeft hij haar sedert zijn komst op H e t K r o m v e l d nog niet.

Bronsberg bespeurt Hanna's verwarring nu hij eenige vragen omtrent het jongske doet.

Men heeft hem gezegd dat het meisje haar bijnaam was verschuldigd aan een buitengewone hooghartigheid, waarin dan ook voornamelijk haar krankzinnigheid bestond. - Kwaad - zoo heette het - deed zij volstrekt niet; doch lichtgeraakt was zij geweldig, zoodat de oude compagnon dan ook reeds vroeger last had gegeven om de freule maar wat te ontzien, want - ‘er liep een streep door’.

Hanna heeft zich hersteld.

Op Bronsberg's vragen kan ze nu het antwoord geven; maar een oogenblik later als het jongske met een vriendelijk woord van den meester zijns weegs is gegaan, dan voelt zij het bloed weer eensklaps naar de wangen stijgen, en.....

Onder het schamele kleedje jaagt haar boezem snel; immers daarbinnen roept het dat zij niet zwijgen mag, dat zij het wagen en vragen moet.

‘Hoe oud ben je Hanna?’

- Hoor hij vraagt haar hoe oud zij is:

‘Ik ben niet oud;’ fluistert zij met iets geheimzinnigs: ‘Toen mijn moeder stierf, was ik drie jaren, en dat is zestien jaar geleden.’

‘Ben je op school geweest Hanna?’

‘Nee: tenminste ik weet het niet;’ zegt ze terwijl ze de hand op het schoone voorhoofd legt. En dan, eensklaps herneemt ze terwijl ze hem met haar doordringendsten blik beschouwt:

‘Men zegt dat u een goed hart hebt mijnheer. Ik moet u iets

vragen. Als u n e e zegt, dan hebben zij gelijk die u niet vertrouwen. - Niemand is zoo arm als Abel; nee niemand; maar hij kan het niet helpen. Ik ken Klaartje heel goed. Wij hebben samen gewerkt; wij hebben ook driemaal gevochten; ik krabde haar, en toen gaf zij mij later een gevonden peer. Maar er is een ander.... dien ik niet lijden mag....' Hanna's gelaat werd weer purperrood: 'Ik wil liever sterven dan u zeggen wie het is. Ik draai hem altijd den rug toe omdat.... Ik weet niet waarom. Maar Klaartje heeft hij lief, en als zij beter wordt dan wil hij haar trouwen. Ik weet niet of Klaartje herstellen zal, maar ik heb medelijden met haar, en nu wilde ik vragen.....'

'Kom liever even binnen Hanna, daar kunnen wij beter spreken;' zegt Bronsberg; en haar voorgaande treedt hij de deur van het nevengebouw in waar hij, zooals gezegd werd, bij het kantoor zijne kamers heeft.

Hanna slechts met haar doel voor oogen, aarzelt niet; en als zij den jongen patroon is gevolgd, en hem daarbinnen ofschoon aarzelend om een voorschot vraagt, teneinde voor het zwakke Klaartje inplaats van den harden verganen stroozak een betere ligging te kunnen koopen; dan..... dan balt daarbuiten Wouter Glover de vuist.

- Niet voor niet toefde hij nog een oogenblik aan de deur der fabriek. Nu heeft hij met eigen oogen gezien dat Binzer geen leugen sprak, en dat die Bronsberg een h u i c h e l a a r is.

- Zijn Klaartje, dat arme kind, heeft hij niet kunnen verlokken, maar de arme half krankzinnige..... O, het is God geklaagd!

IX. Bij Elie in de uitdragerij.

Een groot uur later verliet Binzer den kleinen tuin van Elie Mager, beneden den dijk.

Het heeft hem moeite gekost om 'den Jood' in zijn belang te winnen, maar in 't einde moest Elie toegeven.

- Baas Binzer - zoo redeneerde Elie - was immers een geloofwaardig man. En, als de eene Kristenmensch den andere bedriegen wil, is het dan noodig dat de 'gemeene smous' hem in de wielen rijdt, als er toch een gulden aan te verdienen is: voor Esther's kind; ja waarachtig voor Esther's kind!

Als naar gewoonte zat Elie in het namiddaguur op den matten stoel in het portiek van zijn uitdragerij.

't Liep niet druk vandaag. Maar, als hij narekent van de tachtig stuks hazevellen en 't uitgeplozen paardenhaar, en de honderd en

negentig ouwe infirmerie-dekens die hij dezen morgen van de hand heeft gezet - goed van de hand gezet - dan..... Esther! Och mooie Esther! peinst Elie voort: wat zou je 't goed gehad hebben bij Elie - Och! hadt je 't hoofd maar niet in den nek gesmeten, en je afgekeerd van den God onzer Vaderen om te leven in schande met de kinderen Belial's! - Mooie Esther! Zal ik Saartje verachten en zeggen dat ik mijn wettige huisvrouw n i e t liefheb? God zegen haar met zegen en rijkdom tot lengte van dagen! Lief heb ik ze; als ze de handen schoonhoudt, en de tong in rust. Lief heb ik de moeder van Isaäc mijn zoon. Lief heb ik ze. Maar de lust der oogen van mijn vroege jeugd in de groote stad van Amsterdam was, Esther. Ach God! heeft mijn vader - God hebbe zijn ziel in vrede - je niet gezegend op Sabbat? Maar wat baat het als Mozes' wet niet in 't hart staat gegrift op steenen tafelen! - O Esther, eerste zoete liefde! Schoon was ze als Thirza, liefelijk als Jeruzalem!

Terwijl Elie Mager de laatste gedachte nog om de lippen speelt, ziet hij met de grootste verbazing Hanna Van Til zijn woning naderen.

Neen, zie, nu Hanna bemerkt dat hij haar gewaar wordt, wendt zij zich eensklaps om; keert zoo snel zij kan op haar weg terug, en verdwijnt om den hoek der kleine straat.

En - sinds die verschijning zat Elie daar nog - hij weet niet hoe lang in gepeinzen verdiept. Werktuiglijk gaf hij den weergroet wanneer een voorbijganger hem goeden dag wenschte, en, wonder boven wonder, toen een kwajongen hem een onzinnig scheldwoord naar het hoofd smeet, toen heeft hij het niet verstaan, maar heel vriendelijk met een: ‘Goeje morgen!’ beantwoord.

Nu ziet hij op. - Glover staat voor hem.

‘Elie ik moet je spreken;’ zegt Wouter.

‘Ik schrik van je;’ zegt de uitdrager: ‘Drukke affaires tegenwoordig. Kom binnen?’

Glover gaat in het voorhuis. Hij wil niet dat men hem van de straatzijde bemerken zal en begeeft zich daarom zooveel mogelijk naar den achtergrond. - In een tamelijk donkeren hoek, naast een hoog donkerbruin kabinet, staat hij nu met den rug naar het licht tegenover den uitdrager.

Elie weet wat de werkman komt vragen. Straks heeft hij Binzer beloofd om diens beschuldiging tegen den jongsten heer van H e t K r o m v e l d zoo noodig te bevestigen. - Moet Elie woord houden? Hij heeft den gulden ontvangen. Maar den gulden kon hij teruggeven en desnoods uit eigen zak er een in den spaarpot van Esther's kind steken.

- Goddank, Wouter Glover spreekt er niet van, hij vraagt naar Bronsberg noch Klaartje. - Toch is het te bemerken dat hij niet denkt bij 'tgeen hij zegt:

‘Mooi weer;’ zegt Wouter: ‘Erg vol hier in 't voorhuis. - Alles wel? - Flink slot, dat ijzeren slot - Watblief? Iets noodig? - Nee. Ja....’ Wouter's aarzeling is voorbij? Uit den mond van Elie wil hij niets hooren waardoor de naam van zijn reine Klaartje, ook zelfs vanverre, kan bezoedeld worden. Is het niet mede geheel overbodig om hier nog de bevestiging van Binzer's meedeeling te willen vernemen? Heeft hij niet zelf gezien dat Bronsberg Hanna Van Til in zijn kamers lokte? Is die zekerheid niet voldoende?

- En bovendien, al ware die jonge patroon niet schuldig aan 'tgeen men voor zeker moet houden, waarom zou Wouter dan toch de dwaasheid hebben gehad om hem te gaan spreken alvorens het volk in aller belang bijeen te roepen? Moeite vergeefs zou het zijn. - Komaan Wouter, niet langer gedraald! Laat het teedere onderzoek glippen; maar kom tot de zaak.

Elie Mager heeft Glover's wensch vernomen.

‘Dankje;’ zegt Elie: ‘Niet van gediend.’

‘Maar ze geven je twee gulden huur; is dat geen geld voor niemendal?’

‘Al gaf je er vier. Dankje!’

Glover moet een opwelling van toorn onderdrukken:

‘Ik begrijp niet waarom;’ zegt hij bedaard: ‘Als je schuur vol was, maar ze is immers zoo goed als leeg.’

‘Leeg of vol; ik dankje!’ zegt Elie nog eens: ‘Ga in de stad, of bij 't boerenvolk.’ En wijzend naar een kast waarin allerlei oude voorwerpen en snuisterijen zijn opgehangen:

‘Mooien pijpekop koopen?’

Zonder naar den pijpekop te zien, stelt Glover nogmaals al zijn welsprekendheid in 't werk om Elie tot het afstaan van zijn kleine schuur te bewegen. Wouter wist zoo goed als zeker dat sedert korten tijd de politie er niets mee te maken had en men vergaderen kon zooveel men wilde. - Ja, eenige laffe kerels bleven wel altijd bevreesd om zich aan koud water te branden, maar Elie zou wel op de hoogte wezen en weten dat er geen kwaad bij was. Noch in de stad noch erbuiten kon men een gelegenheid vinden die zoo geschikt was als Mager's schuurtje:

‘Kom Elie,’ besluit Glover, terwijl hij zich geweld doet om tegen ‘den Jood’ zoo vriendelijk te blijven: ‘Jij bent zelf een rijk en gelukkig man. Heb je al niet menigen cent aan het arme werkvolk verdiend! Help ons nu als we ons recht willen zoeken? Die rijke heeren vertrappen den arme; waarachtig!’

‘Kristenmenschen! God zal ze zegenen!’ zegt Elie met een kleine flikkering in de oogen.

‘Verdoemen zal God ze!’ valt Wouter uit: ‘en jou erbij als je geen hand wilt verroeren om ons tegen het onrecht te helpen

beschermen. Of weet je 't misschien niet hoeveel wij hier op 't K r o m v e l d bij andere fabrieken zelfs in ons land, ten achter zijn?'

'Niemendal van. - Mag gezond blijven!' zegt Elie.

'Daar weet jij niet van!' roept Wouter met een smadelijken lach; en als hij in éénen adem met de opsomming van vele grieven vervolgt, dan besluit hij, bijna zich zelven vergetend, terwijl hij den uitdrager beschouwt als wil hij het antwoord uit zijne trekken lezen:

'Jij weet niet dat de jonge patroon nog bovendien de arme fabrieksmeisjes in zijn net zoekt te strikken? De ellendeling!'

Op Elie Mager's gelaat was niets te lezen. Als Glover naar Bronsberg en Klaartje vroeg, dan zou Elie g e e n n e e zeggen, dát was de afspraak met Binzer. Daarvoor had hij de twintig stuivertjes ontvangen. En - vroeg nu Glover naar Bronsberg en Klaartje? Nee! - Wat gaat Elie die vraag dan aan! - Als Glover niet verder komt dan kan Elie zich neutraal houden, en blijft de gulden, de gulden voor Esther's kind.

'Watblief? In zijn net? Fabrieksmeisjes?' zegt Elie: 'Zal ik liegen en ja zeggen, als ik van geen meisjes gehoord heb?'

Wouter ziet Elie eenige oogenblikken stilzwijgend maar doordringend aan. - Goddank hij ontkent het te weten. Goddank!

Een schaduw die door het voorhuis gleed, doet hem het hoofd naar de straatzijde keeren.

- Was dat Hanna Van Til!

Ook Elie heeft haar gezien. Hij begrijpt niet hoe zij zich heden zoo gedurig in de nabijheid van zijn woning vertoont, en nu zelfs zijn deur voorbij gaande naar binnen ziet, terwijl zij in den regel deze buurt zorgvuldig zoekt te vermijden. - Zou ze iets noodig hebben? denkt Elie: - Och, of ze van Elie iets noodig had!

In hetzelfde oogenblik wijst Glover naar buiten:

'Ha! als ik niet zelf gezien had dat hij dat arme schepsel dáar, in zijn kamer heeft gelokt;' herneemt hij met klem.

Elie Mager is plotseling bleek geworden, vreeselijk bleek; maar Wouter, nogmaals met den blik naar buiten, bemerkt het niet.

Elie heeft zich hersteld:

'Wie was het?' zegt hij met het oog naar de deur.

'Hanna Van Til;' antwoordt Wouter; en als hij wijst naar het hoofd: 'Of het hier bij haar pluis is dat weet ik niet, maar zooveel is zeker dat het mooie schepsel te goed is om door zoo'n sinjeur te worden in 't vuil getrapt.'

- God straf 'm! bromt Elie onhoorbaar; en haastig naar de deur gaande ziet hij rechts en links, doch Hanna bespeurt hij niet, want op hetzelfde oogenblik dat zij Elie naar buiten ziet komen, spoedt ze zich voort, en verdwijnt nogmaals om den hoek der smalle straat.

X. De compagnons.

Binnen de kleine kamer naast het kantoor op H e t K r o m v e l d , is de koffie in het middaguur als naar gewoonte gereed.

De compagnons zijn er tezamen doch spreken niet.

Weinige oogenblikken te voren heeft er tusschen hen een zeer onaangename woordenwisseling plaats gehad die geëindigd is met Degen's uitval:

‘Je bent een gek, en als jij dwarsdrijven wilt dan moet die vrijerij met mijn dochter maar uit zijn.’

Die bedreiging was niet nieuw en Bronsberg vreest haar niet. Maar wat hem telkens en ook nu weder op het smartelijkst aandoet, het is het zelfverwijt dat hij zich bij 't sluiten der associatie, door een enkele bepaling in het contract, aan den knellendsten band heeft gelegd.

- Is het zijn schuld geweest?

Jong en zonder ervaring stond hij al vroeg alleen in de wereld.

Op jeugdigen leeftijd ouderloos geworden, heeft hij reeds weinige weken nadat hij meerderjarig werd, zijn voormaligen voogd en raadsman verloren. De lieftalligheid van Degen's eenige dochter, en de vriendelijke gulheid van diens echtgenoot, hebben Bronsberg bij een eerste kennismaking met de familie, voor het plompe en minder aangename van zijn toekomstigen compagnon, gemakkelijk het oog doen sluiten, terwijl hij - met zijn goed vertrouwen op de rechtschapenheid der menschen in 't algemeen - volstrekt niet heeft getwijfeld aan den humanen zin van den ouden heer Degen, die immers 's-jonkmans theorieën over de verbetering van het lot van den werkman, steeds met een goedkeurend hoofdknikken heeft beantwoord.

- Is het zijn schuld geweest? Ja zeker! Wie een dwaasheid begaat heeft er schuld aan. Flauwe zielen pleiten zich vrij, denkt Bronsberg voort: De weinige woorden die mij in ons contract geheel en al van Degen afhankelijk maken, had ik in geen geval moeten onderteekenen.

‘Je krijgt immers mijn dochter tot vrouw,’ had Degen gezegd: ‘Al stond daar geschreven dat i k geheel de directie zou behouden, 't spreekt immers vanzelf dat ik dan toch altijd met mijn aanstaanden schoonzoon zou raadplegen. Het heele contract is, sedert je huwelijksaanzoek, een wassen neus beste vrind, pro forma; voor 't verband. Komaan, teeken maar gauw, de notaris wordt ongeduldig, want - we ruiken ze al.’

Inderdaad was op dat oogenblik de braadgeur der kapoenen die Degen ter eere van het verlovings- en associatiefeest uit Breda had doen komen, de ‘studeerkamer’ op R e e s p o o r binnengedrongen. -

En Bronsberg - als er dan gewacht wordt, en het vasthouden aan bezwaren den schijn zou geven alsof men een aanstaanden schoonvader wantrouwde, terwijl men toch bekennen moest dat het gesloten engagement met Degen's dochter, de belangen der beide vennooten als 't ware samenvlocht, dan - enfin, dan neemt men de pen en.....

Bronsberg heeft toen het contract ‘ter and're’ geteekend.

Maar zie, juist daarom is het nu wel degelijk en waarachtig zijn eigen schuld; en heeft dat gastronoompjen gelijk, dat de jongste compagnon een gek is, of - dat hij een gek is geweest tenminste.

‘Watblief?’ zegt Degen terwijl hij aan de koffietafel gezeten, een groene trommel opent en er een onderzoekenden blik in werpt.

‘Niets;’ zegt Bronsberg.

‘Ik dacht dat je wat zei;’ herneemt Degen, terwijl hij eerst een papier met een stuk amandeltaart, een tros druiven en twee prachtig gekleurde perziken, en daarna een tweede met een paar malsch gesmeerde broodjes en een koud patrijsje uit de trommel naar boven haalt.

't Is weer stil in de kamer; alleen het lekken der filtreerkan, en het smekken van den oudsten patroon breken de stilte.

Het hindert Bronsberg volstrekt niet dat de oude heer hem heden, zelfs niet pro forma, het een of ander uit die trommel presenteert, ofschoon hij weet dat de dames op R e e s p o o r bij het vullen ervan, wel degelijk aan den jongen compagnon denken.

Zie, het laatste vleugeltje van den patrijs is door Degen met den grootsten kluif-ernst verorberd. - Iemand zoo ingespannen te zien eten; half zuchtend, half steunend, lijdend onder de vermoeienis! In vroeger jaren zag Bronsberg gaarne te Amsterdam in Artis het voederen der dieren. Zoo'n leeuw of tijger met den klauw op het lillend stuk vleesch.

- Maar, een compagnon? Bah!

Degen strijkt met beide handen het servet langs den glimmenden mond; en dan, na een fikschen slok sherry - want een paar koppen koffie drinkt hij gewoonlijk tot besluit - herneemt hij, het punt in quaestie weer opvattend, ofschoon nu, door het genieten, in een mildere stemming gebracht:

‘Om je de onhoudbaarheid van je stelling duidelijk te maken, zou ik je alleen op zoo'n patrijs kunnen wijzen.’ Degen wees tegelijk op het karkas van zijn slachtoffer: ‘Als jij met je communistische stelsels 't gemeene volk woudt laten eten en drinken zooals wij, dan zou onze Lieve Heer, naar mijn berekening, voor een schraal beetje hoenders gezorgd hebben. En,’ Degen stak nu zijn hand naar den schoonsten perzik uit: ‘dan dienden er wel zooveel perziken als aardappelen, en zooveel kastdruiven als grauwe erwten te groeien.’ En blazend: ‘Watblief?’

‘Wie zóo iets bedoelde moest werkelijk g e k zijn;’ zegt Bronsberg.

‘Blijf je weer op een woord hangen. Ik zeg alleen dat je o n z i n spreekt. - Waarachtig ik laat je heelemaal vrij om te denken en te gelooven wat je wilt, misschien geloof ik wel precies hetzelfde als jij; maar g e l o o v e n en d o e n zijn t w e e. Ik heb een kerel op 't K r o m v e l d gehad die geloofde dat hem geen haar zou gekrenkt worden als God het niet wilde. Ik zeg tegen hem: als je dat vast gelooft steek dan je kop tusschen de machine. Nee, zei de kerel, daar heb ik geen trek in.’

‘'t Is niet noodig dat ik u nog eens mijn bedoeling duidelijk maak,’ zegt Bronsberg: ‘de zaak is eenvoudig genoeg. De loonen....’

‘Hola!’ zegt Degen nadat hij juist den laatsten slok sherry heeft genomen: ‘wil ik je voor 't laatst wat zeggen: Als je eens een dubbeltje noodig hebt om je philanthropische Vredebonden en Matigheidsgenootschappen boven water te houden, dan kun je ook bij mij aankloppen, gerust; maar zoolang als ik hier niet voor mijn plezier den schoorsteen zie rooken, wil ik zooveel intrest van mijn geld maken als me mogelijk is, en kun j i j me dankbaar zijn dat ik ervoor zorg nommer één te b l i j v e n.’

‘Mijnheer Degen, er zijn er waarachtig te veel die gebrek lijden. Van morgen sprak ik de arme Hanna....’

‘Dat zotte schepsel!’ valt Degen met gefronste wenkbrauwen in: ‘Die malloot moest niet op 't K r o m v e l d wezen; ze maakt er een gekkenhuis van.’

‘Ze heeft me alleen gesproken over den nood die er bij Abel is.’

‘Abel, Abel! Blijf me met je Abel van 't lijf! Ik schenk je de rest; schenk jij een kop koffie.’

Het bloed vloog Bronsberg naar 't hoofd.

Degen's bevel om koffie te schenken was op deze wijze een beleediging. - Haastig gaat Bronsberg naar de schel, en verzoekt een oogenblik later aan zijn oude dienstmeid om voor mijnheer Degen de koffie te schenken.

Degen gebruikt zijn stuk rijstetaart alsof hij van die ‘malle demonstratie’ niets bemerkt heeft. 't Jongentje moest van zulke kunsten geen plezier hebben. De philanthropische haren zullen hem dan zoo langzamerhand wel uitvallen.

‘Hé Bronsberg waar ga je heen?’

‘Naar 't kantoor.’

‘Ei, wacht nog eens even.’

Niet zonder weerzin geeft Bronsberg aan het verzoek van zijn aanstaanden schoonvader gehoor, en als Degen de oude dienstmeid een oogenblik later heeft weggekeken, nadat ze hem nogmaals had ingeschonken, herneemt hij:

‘Ik wil je helpen.’

‘Zoo;’ zegt Bronsberg met afgewend gelaat.

‘Philanthropen en fabriekanten zijn geen vogels van dezelfde veeren. Maar ik heb een idee; een mooien inval; waarachtig! De plannen om voor jelui een huis te bouwen, moeten maar in de doos. We hebben kamers en nesten genoeg voor jelui op R e e s p o o r als de kogel door de kerk is. Wat dunkje: Van 't halve kapitaal voor die bouwerij bepaald, geef ik je de rente uit mijn eigen zak, en je speelt daarmee net zooveel philanthropie als je lief is; of - als je er genoeg van krijgt, ziedaar, dan maak je er samen een fijne-wijn-potje van; glad naar verkiezing.’

Degen wreef zich tevreden de kleine vette handen. Het was zijn liefste wensch om Nelly, na haar huwelijk, op R e e s p o o r te behouden.

Toen hij bij het sluiten der vennootschap, - gevleid door het huwelijksaanzoek van den jongen Bronsberg, met een enkel woord van een later inwonen op R e e s p o o r had gerept - 'tgeen door Bronsberg aanstonds geheel was verworpen - toen heeft hij al spoedig ‘uit vrees voor averij’ de belofte gegeven om voor de toekomstige echtgenooten nabij H e t K r o m v e l d een kleine villa te doen bouwen. Sedert dat oogenblik zijn de zaken echter tamelijk in Degen's voordeel veranderd. Hij heeft niet het minste opzien tegen den mooien patriciër meer. De voorname sinjeur is er al uitgewerkt, en, als men nu maar aan dat inwonen bleef vasthouden, en den jongen man de zaligheid voor oogen draaide om uit de rente van zijn zelfverloochening, van tijd tot tijd de gaten bij het werkvolk te kunnen stoppen, welzeker, zoo redeneert Degen ook nu bij zich zelf: welzeker, dan bouwen we niet; Nelly blijft bij honk; en - nul ik hou er één.

‘Ik heb u al vroeger gezegd dat ik om meer dan één reden, van uw gastvrijheid na ons huwelijk geen gebruik wil maken;’ zegt Bronsberg: ‘Ook Nelly - hoe lief zij u en mevrouw moge hebben - wenscht dat inwonen niet. Dat ik bereid ben om in het wezenlijk belang van het arme werkvolk mij een opoffering te getroosten, ik wil er 't bewijs van geven, mits het helpe op den duur. Nog eens mijnheer, ik bedoel geen philanthropie, geen aalmoezen voor de armsten, ik wil een geheele verandering: Loonsverhooging; vermindering van werkuren, en....’

Als een donderslag klonk Degen's vuist op de tafel.

‘Zwijg! Je verveelt me!’ valt hij in. En dan wat kalmer: ‘Je draait precies als een molen in 'tzelfde kringetje rond. Dat loopt waarachtig op M e e r e n b e r g uit.’

Er werd op de deur geklopt.

‘Binnen!’ roept Degen.

Er was een brief; en de brenger wachtte op antwoord.

Degen breekt den brief open en leest:

‘WelEdelGeboren en EdelGestrenge Heer!

Met den meesten eerbied en den diepsten ootmoed kom ik genadiglijk mijne schuldbelijdenis voor UEd. uitstorten. Een diep berouw knaagt aan mijne borst alsdat ik UEdl. met het wegnemen van die pistool en kris tot de overtuiging heb zoeken te brengen dat er adders onder het gras zijn. Ik wist dat UEdl-geboren geen vreesachtigheid koestert; en de hel vlak in het gezicht ziet; daarom om UEdl. te overtuigen heb ik dat gedaan. Maar ik was door God de Almachtige losgelaten tot die daad, doelende op het behoud van UEdele en de familie die een sieraad is aan Uw kroon. Zoo hebt UEdl. mij gesnapt van wegen mijne kortzichtigheid, maar dat ik in de waarachtigheid U en Uw huis en UEdl. disch voor een gruwzaam noodlot heb willen behoeden, weet God, die alles weet en de Alfa en Omega is.

Dat de hel onder het werkvolk broeit, en er een groote samenspanning heerscht, dit bezweer ik. Zij zijn nietsig en rood van kleur.

Van moord en brandstichting wil ik niemand betichten, maar dat mijn hart in oprechtheid wandelt zal u blijken als wanneer ik UEdelgeboren bij dezen bericht, dat op dezen huidigen avond een samenspanning wordt gesmeed en wel door raddraaiers die in vuil en vlam hun brood en eer zoeken. Zij hebben een moordenaar van onzen Heer, een Jood bekocht, en in diens schuur zullen zij den oven gaan stoken. Zij zullen u dwingen met het mes op de keel om hun allerlei toe te staan wat ontaard is en schraapzuchtig.

En als UEdele onderzoekt zal hij bevinden dat de Gerechtigheid woont in mijne borst, en zal mij weer aannemen als baas en zal ik mij mede verootmoedigen voor den heer Compagnon Bronsberg, want als God iemand met de leugen heeft geslagen dan verwart de duivel hem nog te meer en verleidt hem tot de verachting. Alsdat ik werken wil met alle kracht en zal zeggen wat ik van de machine weet; en geen veeren mij dreven dan uw behoud en de behoudenis van de olijftakken die UWelgeboren disch versieren. Zoo helpe ons God almachtig.

Uw hooggeboren en WelEdelGestr. Heer!

D. Willige dienaar en onderbaas in de hoop op genadig herstel.

J. BINZER.’

‘Wat dunkt je?’ vraagt Degen, terwijl hij het schrift aan Bronsberg toereikt.

De jonge compagnon die Degen bij het lezen heeft zien glimlachen, maar ook plotseling verbleeken, neemt den brief, en zegt na de lezing ervan:

‘Die brief bewijst dat de kerel niet deugt. Maar als het waar is dat het werkvolk van avond bijeenkomt, dan is dat mede een bewijs.....’

‘Dat jij,’ valt Degen in: ‘door je gekonkel met dat vee, den boel aan den gang hebt gemaakt. - Spreek me niet tegen! De politie zal ze uiteenjagen. - Vrijheid! Wát vrijheid! Dat volk vrijheid te geven is precies hetzelfde als van Aken's dierentent omver te halen. En jij, als jij je niet ontziet om dat tuig tegenover je aanstaanden schoonvader en ten koste van zijn familie in de lucht te steken, dan -’ Degen werd weer zoo rood als een kreeft: ‘dan moet je maar weten dat het met Nelly uit is; glad! finaal!’

De laatste woorden hoort Bronsberg niet. De kantoordeur is achter hem dichtgevallen.

Nochtans op dit oogenblik zou de ruwe toon van den compagnon hem slechts luttel gedeerd hebben.

Binzer's brief - ofschoon hij er aanstonds den huichelaar in ontdekte, bevatte een bericht 'twelk hem, indien het waar is, met een goede hoop voor de toekomst vervult:

- Arm volk! Ik had het anders gewenscht, denkt Bronsberg: Maar nu, goed zoo; 't i s h i e r de eenige weg!

XI. Sprekers en hoorders in Elie's schuur.

't Was een gure avond. De wind floot door de muurspleten der groote fabriek en sloeg de zwarte rookpluimen neer die uit de hooge schoorsteenen opstegen, terwijl hij de dorre blaren die op H e t K r o m v e l d reeds den ganschen zomer hun frischheid hadden gemist, gedurig omhoog joeg of op het verlaten fabriekserf deed rondwielen in wilden wals.

't Is van lieverlede donker geworden.

Op den dijk, nabij den kleinen tuin van Elie Mager, heerscht op dit oogenblik een ongewone drukte.

‘Stompe Jan’, de veldwachter, heeft het al lang voorzien.

Met zijn kameraad Klaas, bijgenaamd ‘Eindje touw’, is hij instructies bij den burgemeester gaan vragen.

‘Vrij d'r gang laten gaan;’ was het parool: ‘alleen voor 't geval van dit en van dat..... Begrepen?’

‘Jawel burgemeester, begrepen; accoord!’

Bij den peereboom ter halverwege van den tuin, werd een luid gefluister door den hevigen wind overstemd.

Een paar bekenden uit D e S l e u t e l, Tiel en Voethof, gaven er

met weinig uitgezochte woorden aan eenige andere fabrieksarbeiders den raad om zich liever neutraal te houden.

‘In de schuur van dien Jood naar de praatjes van Glover en anderen te luisteren, 't is toch allemaal een ‘naad zonder kous’ en ‘rood zonder jenever’, meende Voethof: ‘Stompe Jan en Klaas liggen op de loer, waarachtig, en 't kan nooit goed afloopen omdat een Jood toch van eeuwigheid verdoemd is.’

‘Ja,’ kraaide Tiel nog boven den fluitenden wind uit; ‘ze zeggen ook dat Elie God den Heer mee gekruist heeft, en dat de duivel ons in die schuur heeft gelokt en allen die er ingaan zal slaan met verlamming. God beware!’

Een lompe stem beweerde, dat het in D e S l e u t e l ook vrij wat beter dan in die schuur was.

Een ander: dat men in alle geval toch op 't K r o m v e l d nog gemakkelijker dan in de hel aan den kost, of tenminste aan een borrel kon komen.

‘Stil!’ vermaande Voethof: ‘Ze zeggen dat burgemeester hier zelf achter een boom of struik op de loer ligt. Ik groet je! als je naar Leeuwarden wilt!’

‘W i l l e n ?’ grijnst ouwe Jurriën: ‘Als we er allemaal samen waren dan kon voor mijn part het heele K r o m v e l d verzinken. Je hebt daarginder den kost voor 't eten; en een fatsoenlijke bediening dat verzeker ik je.’

‘Kom, we schuren den piek!’ kraait Tiel: ‘Als Glover den ouwe van 't K r o m v e l d mores kan leeren dan zullen we 't wel gewaar worden. Komt er geen kwaad van, dan doen we mee. Maar om te riskeeren, en hier nog langer onder den boom te blijven, nee, 't geeft toch geen cent in den zak.’

‘Maar als je in den boom zit, zooveel peren als je bergen kunt,’ klinkt een stem uit de hoogte.

De bijgeloovige groep stuift reeds bij den eersten klank vol angst uiteen; en, als men straks van den schrik bekomen, met Gerrit bijgenaamd ‘de hazewind’ die de zakken vol prachtige stoofperen had, den tuin van Elie Mager verlaat, dan heeft Tiel zijn zinnen op geen andere kans tot lotsverbetering gezet, dan op dien om zoo mogelijk uit de zakken van den hazewind te bemachtigen 'tgeen deze aan den ‘kruisiger van zijn Heer’ in den boom heeft ontstolen.

In de schuur van Elie Mager heerschte een somber half donker.

't Was moeielijk te bepalen hoeveel menschen er bijeen waren. Behalve bij de kleine verhevenheid aan het einde der schuur, kon men slechts op een paar plaatsen, bij het schijnsel van een walmende vetkaars, eenige aangezichten onderscheiden.

Een drietal ter rechterzijde, 'twelk door het weifelend licht beschenen aanstonds in 't oog viel, luistert met aandacht naar de woorden die ginds op de verhevenheid worden gesproken.

De oudste van dat drietal is een man met een deerlijk vermagerd, maar een in het oog vallend gunstig gelaat.

't Is Abel. Op zijn hooge voorhoofd vertoonen zich somwijlen rimpels. Op dit oogenblik schudt hij bedenkelijk het hoofd: maar hij blijft toch naar den spreker luisteren die op zeer onharmonischen toon vervolgt:

‘Ik heb een kameraad gekend die achter Amsterdam in 't Maastrichtsche woonde. Daar hadt je fabrieken van honderdduizend man zooals hij zeide; en als hij 's-avonds geen gebraden biefstuk bij de koffie had, dan schopte hij zijn vrouw de deur uit, want hij verdiende tien rijksdaalders in de week.’

‘Een aap die 't gelooft!’ klinkt een stem uit het ruim.

‘Dat is gemakkelijk gezegd,’ herneemt de werkman die aan 't woord is: ‘maar ik zeg je dat er in Nieuw-Amerika - zooals ze het noemen - fabrieken zijn waar een gewone spinner, zooals ik en een ander, alle dagen van den patroon gebraden spek en brood krijgt zooveel als hij lust, en zooveel drank als hij wil, en dat alles nog boven zijn loon.’

De spreker werd opnieuw in de rede gevallen maar vervolgde:

‘Of je het gelooven wilt of niet, ik zeg je dat het waar is, want iemand dien ik niet noemen zal, heeft het met eigen oogen gezien. En diezelfde iemand weet er ook van mee te praten dat ze een onwilligen patroon daar maar krachtig de tanden laten kijken; als hij niet wil dan houden ze hem een pistool onder den neus, en dat moeten we hier óok doen.’

‘Nu is 't genoeg!’ klinkt een stem naast den spreker, terwijl een vuistslag op een houten voorwerp wordt vernomen.

Nabij de verhevenheid ontstaat eenige beweging.

't Was duidelijk dat de persoon die den spreker het laatst in de rede was gevallen, hem nu zoekt te noodzaken om het geïmproviseerde spreekgestoelte te verlaten.

Er wordt weerstand geboden.

In 't einde, na de tusschenkomst van anderen, waarbij sommigen ‘Stompe Jan’ meenen te onderscheiden, en tevens een vrouwenmuts zeer in beweging komt, ziet men den redenaar eensklaps verdwijnen, en - Wouter Glover in zijne plaats op de verhevenheid komen.

Wouter's trouwhartig en kloek gelaat, ten deele verlicht door de kleine lamp die boven het spreekgestoelte werd opgehangen, maakt een gansch anderen indruk dan straks de onbeduidende physionomie van het mannetje dat Binzer's lessen wat al te slecht onthield, en nu reeds zijn plaats aan Glover heeft moeten inruimen.

Zelfs die onaanzienlijke schare, wegschuilend in den dommeltoon der donkere ruimte, verkeert onbewust onder den magischen indruk der Rembrandtieke schilderij, waarvan Glover aan het einde der schuur de hoofdfiguur is.

Nochtans, het sluimerende schoonheidsgevoel wordt sneller gewekt

door het hooren dan door het aanschouwen. Een doodelijke stilte heerscht er, nu Glover's klankvolle stem het schrille geluid van den vorigen spreker gaat vervangen:

‘Kameraden!’ zegt hij: ‘'t Is je bekend waarom wij hier zijn:

- Wij willen meer loon en minder werken.

- Dáar komt het op aan, want die meer werkt dan hij kan, verzwakt vóor den tijd, en wien daarbij het noodigste ontbreekt die wordt verteerd nog eer hij begraven is.

- Hier sta ik kameraden, om je te zeggen dat i k werken wil.

- Ja, zoo waar als God leeft, ik wil werken totdat mij de kneukels lam worden, want ik begrijp dat er een werkstand moet zijn, volgens de wet van Gods natuur, zoo goed als een stand van geleerdheid die werkt met het hoofd; en bestiert, en rechtspreekt, en niet kan werken met de handen.

- Ik begrijp dat er groote zonnen en kleine sterren, hooge bergen en zandkorrels, olifanten en muggen, koningen en katoenspinners moeten zijn.

- Kameraden, wat ik niet begrijp: het is de hardheid van de fabriekanten voor wie wij zwoegen en werken van den vroegen morgen tot dikwijls in den nacht.

- Zij moeten weten dat wij óok menschen zijn.

- Of er geen beesten onder ons leven?

- Ja, ik zeg ja! er zijn er onder ons op 't K r o m v e l d .

- Weet je 't niet wat er dikwijls in het donker geschiedt, en weet D e S l e u t e l hoeveel vaten jenever er jaarlijks van de armoe moeten betaald worden?

- Wat zeg je kameraden en spinsters? Ja, zul je zeggen! Ja! En wij weten 't ook dat er onder ons zijn die, al hadden zij loon en rust naar den eisch, toch voor schande zouden loopen.

- Maar Goddank, zoo zijn de meesten niet.

- Ken je mijn moeder?

- Er is een tijd geweest dat ze haar brood voor drievierde aan mij gaf. Ik wist het niet; ik was een jonge onbesuisde schrokker, en zij - ach God! ze werd zoo mager als een hout. Nee, toen wist ik het niet; maar nu ik het weet kameraden, nu zal ik liever doodhongeren dan haar gebrek zien lijden.

- Maar ik spreek niet van mijzelf. Ik spreek van Marcelis Blom. Je kent hem:

- Toen hij de vette portefeuille op den dijk bij R e e s p o o r vond, toen heeft hij de verzoeking weerstaan en bracht de groote som aan den patroon terug.

- En de patroon?

- Je weet het ook mannen en spinsters: eerst keek hij de geldspapieren na, en gaf toen aan den eerlijken schralen Marsch één dubbeltje. - Daar zeg ik: G o d b e t e r 't van!

- En Willempje Van Vliet:

- Toen haar buurman Volker dood was, en zijn vrouw ook de ziekte kreeg, toen nam ze de drie kinderen in huis; en knipte hemden van haar bedlakens, en deelde het brood van haar armoe met die wurmen.

- Genoeg! wij zijn menschen!

- Er zijn er onder ons die een Koningshart in het lichaam dragen.

- Wie meer dier is dan mensch, moet heelemaal mensch worden. Maar ik zeg ook, een mensch moet zijn gerechtigheid hebben.

- En onze gerechtigheid hebben wij n i e t kameraden.

- Laten de fabriekanten geld verdienen en brassen en smullen. Goed!

- Maar, als zij ons tegelijk zien hongerlijden en wegkwijnen, dat is t e g e n de gerechtigheid!

- Laten de fabriekanten lezen en jagen en pronken en reizen. Goed!

- Maar als zij den werkman tegelijkertijd uitmergelen en dom houden; zóo dom dat hij zonder zorg zijn arme kinderen even stomp ziet blijven als hij zelf is; zóo dom, dat hij die arme duivels dwingt om te werken boven macht en kracht terwille van een zuur stuk brood, onwetend dat ze den dood met de katoenvezels inzuigen..... de arme kinders..... dan.....'

Glover's stem die bij de laatste woorden, zonderling heeft getrild, herneemt zijn volle kracht:

'Ik zeg, als het zoo gesteld is, dan moet de werkman toonen dat hij met het hoofd naar boven gaat.

- Kameraden! Wat ik zeg dat voel ik; en dat ik een krachtige kerel ben, dat dank ik naast God aan mijn goede moeder die honger voor me leed. Maar ik weet toch dat ik een domkop ben. Ja, wat lezen kan ik, maar wie van ons kan lezen en s c h r i j v e n ? Piet Tholen! Juist! Maar Piet kwam uit den vreemde.

- En hoe kan een mensch vooruitkomen die in zijn jeugd niets leerde; die gewogen is maar te licht bevonden; die geen adem kan scheppen, en, precies als het rad van den kruiwagen, maar altijd moet draaien - piepend zonder smeer - totdat het er neervalt, kapot!

- 't Gaat ons niet aan als de grooten te veel hebben.

- Maar wat ze m e e r dan te veel hebben dát gaat ons aan.

- En als de fabriekanten van 't K r o m v e l d niet weten dat de aardappels tegenwoordig éens zoo duur zijn als nog voor weinige jaren! dan moeten wij 't hun zeggen. Niet brutaal mannen, niet met donder en bliksem, want over donder en bliksem heeft God bestier; maar bedaard, met kloek verstand.

- En als zij geen ooren voor rede en verstand hebben, dan moeten wij toonen dat we niet bang voor hen zijn, en zeggen waar het op staat, maar zonder vuist of pistool.

- Wie ons wil wijsmaken dat het o v e r a l op de fabrieken in ons vaderland beter, veel beter zou zijn dan bij ons in dit afgelegen eindje hoek van de wereld, dien geloof ik niet: maar dat het ergens nóg slechter kan zijn dan hier op H e t K r o m v e l d - nee! 't Is God geklaagd!

- Kameraden! 't Is hier de plaats niet om over de patroons te spreken; wie de patroons wat te zeggen heeft die kan ze onder vier oogen krijgen....'

Bij deze laatste woorden glinsterden Glover's donkere oogen van een zonderling vuur. En dan, nadat hij zich aan zijn buis voelde trekken en haastig naar omlaag, een: 'Wees maar gerust,' heeft gemompeld, herneemt hij luider:

'Wij hebben te lang geduld gehad; wie goed werkt moest geen gebrek kunnen lijden. Wie mensch is geboren zal niet leven als het dier, zonder iets anders te kennen of te doen dan het werk van alle dagen, en met geen andere gedachte dan aan zijn schralen voerbak, of aan den slok jenever, of aan het armzalige bed waarin men toch eindelijk warm wordt als het koud is.

- Kameraden, we moeten eendrachtig zijn. - Vrijheid voor iedereen! Wie n e e zegt en uit slaafsche vrees zich terugtrekt, die verdient zijn lot.

- Wat wij willen, mannen en vrouwen? Wij willen de patroons zedelijk dwingen om aan onze eischen te voldoen. Die eisch is u bekend: Verhooging van loon; vermindering van werkuren; verbetering aan 't fabrieksgebouw. Geen moord aan de kinderen meer; geen afbeulen, soms tot laat in den nacht; maar onderwijs. Onderwijs! dàt is de vrijheid! Ziedaar wat we willen en eischen.

- Zeggen ze ja. Goed! Nee, - dan mannen en vrouwen, dan staken we 't werk!

- Geen van ons die een hand meer verroert! Ze mogen het vuur dan dooven, den ketel doen roesten, en het half gedane werk zien verspochten. Ze mogen dan scha lijden en interen en achteruitgaan. Dat zij hun straf!

- En dat staken van 't werk, dat dwingen met kracht, dat noemen ze s t r i k k e n .

- Kameraden! Driehonderd twintig werkers heeft H e t K r o m v e l d . - Al waren er twintig, dertig, ja zelfs veertig bange wezels die zich wilden onttrekken, geen nood, wat kan H e t K r o m v e l d beginnen als niet al zijn volk den bal aan 't draaien houdt. - Maar ik zeg je, d r e i g t niemand om mee te doen, daar loert het gerecht op.

- Doch hoort: de gerechtigheid en de ellende eischen dat we als één man zullen opstaan.

- Kameraden! Morgen zal het wezen. Morgen zullen de patroons het antwoord moeten geven.

- Gelooft niet dat ze maar aanstonds zullen toestemmen. Wat de oude bromt dat piept de jonge. Domme eenden waren we toen we op het kuiken vertrouwden.

- N e e , zullen ze zeggen: werken zul je en slaven!

- En wij dan? N e e donderen wij dan op onze beurt: S t r i k k en.... S t r i k k e n !'

Glover's rede, die hier en daar nog eenigszins gekuischt is weergegeven, was niet zelden met uitbundige kreten van toejuiching begroet, doch na het uitspreken der beide laatste woorden, werd het geroep en geschreeuw met de herhaling van dat s t r i k k e n , zoo ontzettend sterk en langdurig, dat er schier geen eind aan scheen te komen, terwijl het telkens weer opleefde indien het ging kwijnen.

Eindelijk toen het stil was geworden en Glover met een kleine mededeeling zijn toespraak wilde besluiten, werd er een stem uit het ruim vernomen, en klonk het dof maar op kordaten toon:

'Dan zou ik wel eens willen weten wie, als wij strikken, ons het loon zal betalen?'

Allerwegen hoorde men nu gemompel 'twelk al spoedig in een zeer luid spreken overging.

- Ja, dat was het groote bezwaar. Wie zou hen onderhouden; wie hun kinderen te eten geven indien de fabriekanten niet aan hun eisch wilden voldoen?

Wouter Glover roept luide: 'Stilte!'

En als men nu zwijgt en luistert, dan herneemt hij:

'Wie dat loon zal betalen? De patroons! Toegeven zullen zij zeker kameraden, wanneer wij met een werkstaking dreigen en toonen dat het ons ernst is. Een fabriek als H e t K r o m v e l d moet doorwerken. Stilstand is de grootste schade.

- En, voor het ergste geval, wanneer zij toch weigerden, vraagt gij? Welnu, wat men ons dikwijls heeft gezegd, dat moet we waarheid zijn:

- Aan gene zij van de zee daar bestaat een groote maatschappij die den onredelijk behandelden arbeider de hand reikt. Dát kantoor zal betalen. Ja! Als wij *a* zeggen dan zeggen zij *b*, en tot *z* toe als het noodig is. Er zijn mannen onder ons die het weten. Een brief zal er geschreven worden - door wien, dat is hetzelfde.

- Maar hetzelfde is het ons niet of wij onze rechten erkend of vertrapt zien; of wij honger lijden en slaven moeten of voldoende hebben bij het dagelijksch werk; of we lastdieren en machines blijven dan wel als redelijke wezens worden beschouwd; of wij ons lichaam en onze ziel voor ons zelf behouden of ze verkoopen aan patroons die ons gebruiken en 't zij vroeg of laat wegsmijten als we versleten zijn.

- Geen nood voor gebrek kameraden en spinsters! Toegeven zullen, toegeven moeten ze! Eendracht maakt macht! De patroons

zullen betalen!' en dan nog luider: 'Wij doen onzen eisch, en als ze niet willen dan: s t r i k k e n ! s t r i k k e n !'

Nadat nogmaals een langdurig rumoer tot bedaren is gekomen, ziet men een bleek vóor den tijd vergrijsd werkman de verhevenheid beklimmen.

- Is dat Abel? Ja. Men kent hem. Met de vereelte hand strijkt hij de haren weg die hem over het hooge voorhoofd zijn gevallen. Hij wil spreken, maar de stem stokt hem in de keel.

- Ontbreekt hem de moed! Even houdt hij de oogen gesloten.

- Heere God, bij u is de kracht! zegt hij onhoorbaar. En dan met geweld de handen samenklemmend, spreekt hij luide:

'Wouter Glover heeft gezegd dat hij werken wil, alle dagen. 't Is goed dat hij het zeide. God de Heer werkte ook de zes eerste dagen der week, maar den zevenden dag rustte Hij van den arbeid. Zoo zal het de mensch doen naar Zijn beeld geschapen.

- En nu zeg ik dat Glover trouw is en braaf; maar ik wil niet toestemmen dat hij rechtvaardig handelt. God de Heer houdt niet op te werken, al kwellen en plagen hem Zijne kinderen; en wie de machten dreigt welke over hem gesteld zijn, hij verzoekt den Heer die genadiglijk is en goedertieren. - Als ik door ziekte en rampspoed meer lijden moet dan een ander; wanneer ik met al mijn werken geen eten genoeg voor mijn arm gezin heb, en ik mijn lieve Klaartje zie lijden, haar zie sterven misschien....'

'Schei uit vader! Zoo niet!' vermaant op gesmoorden toon een stem van beneden.

'Ik zeg,' vervolgt de oude met vastheid: 'dan is dit alles 's-Heeren wil en werk. - Ja, Wouter is braaf en trouw; maar mannen, wij weten niet wat wij doen als wij zijn raad volgen! Zullen wij den Heer kruisigen?

- Wij moeten Hem het kruis gewillig nadragen.

- En daarom bij de Genade Gods, ik zeg u: laat af!

- Wie opstaat, die staat op tegen Gods gezag. Klaagt uw nooden aan den Heer, Hij zal u geven wat u nut is.

- Des Heeren wil geschiede! Amen!'

Nadat Abel op plechtigen toon zijn Amen had gesproken, bleef de indrukwekkende stilte die er geheerscht had nog eenige oogenblikken voortduren.

Ook nu echter groeide een zacht gemurmel al spoedig tot een zeer luiden woordenstrijd aan.

'Het helpt wat of je den Heer den nood klaagt! Ik deed het jaren lang, maar het werd er niet beter om!' schreeuwt er een boven uit.

'Dat komt omdat jij het eerst je troost bij den drank zoekt,' roept een vrouw: 'als de Heilige Petrus jou in den neus krijgt dan draait hij het hoofd om.'

‘Ik zeg,’ schreeuwt een ander: ‘Strikken jongens! Geen praatjes, maar strikken!’

‘Ja strikken!’ roepen er velen; en al meer en woester klinkt het in Elie's slecht verlichte schuur: ‘Strikken! strikken!’

Wouter Glover heeft eenige oogenblikken met het hoofd op de borst naar den grond gestaard. Bij het stijgend rumoer ziet hij op. - Abel's sombere blik ontmoet den zijne. Zie, weer verheft zich zijn kloeke gestalte op het spreekgestoelte. Hij wenkt met de hand. En dan:

‘Hoort mannen, ik zeg dat Abel gelijk heeft: Wij moeten op den Heer vertrouwen. Maar de Heer geeft geen weit of rog als de boer niet gezaaid heeft. God helpt wie zich zelf helpt:

- Als je bij stormweer met een schuit die lek is wilt overvaren, dan verdrink je, al vertrouw je huizen hoog en al bid je met alle kracht. Eerst moet de schuit gemaakt worden jongens, dan kom je goed over aan 't kribbenhoofd. - Kun jelui, met bidden of vertrouwen, één enkelen spijker in het hout krijgen? nee, maar je slaat hem op den kop met kracht. Dát is Gods wil. Ziet, zóo heeft Abel het bedoeld. - Wanneer ze wegen met slecht gewicht of meten met valsche maat, wil God dan dat we 't Z i j n bestier zullen noemen? Wil Hij dan dat we ons laten bedriegen? Nee mannen en spinsters, dan - naar 't gerecht met den valschen ijk! Hoor: God is geen dief! Als er een God leeft, dan wil Hij recht en gerechtigheid!’

Een onbeteugelde kreet van goedkeuring is er losgebarsten, en als Glover ten laatste met het oog op den braven Abel zijn plan heeft veranderd, en na een korte woordenwisseling met een paar zijner kameraden het gewijzigde voorstel doet om ten eerste: de grieven en wenschen van het gezamenlijke werkvolk aan de heeren fabriekanten kenbaar te maken; en ten andere: hun een gansche week beraad te gunnen ‘opdat God’ - zoo voegt hij met het oog op Abel er bij: ‘hun hart tot rechtvaardigheid mocht neigen,’ dan stemt de vergadering op luiden toon met dit voorstel in, en overschreeuwt er de weinigen die, ondanks Glover's verzekering dat er hulp van het groote kantoor zal komen, toch ongeloovig het hoofd schudden; of, met den ouden Abel, inweerwil van dien langeren termijn aan de fabriekanten gegund, blijven beweren: dat de mensch zijn God niet zal verzoeken, want dat de Heer een iegelijk geeft naar den rijkdom zijner Genade!

Zelfs voor het oog van haar naaste omgeving zoo goed als onzichtbaar, heeft ook Hanna Van Til de vergadering der werklieden bijgewoond. De kleine opening die er tusschen den planken zijwand en eenige opeengestapelde kisten en manden was overgebleven, heeft

haar in de tamelijk donkere schuur tot een veilige schuilplaats verstrekt.

- Neen, ze wilde niet dat men haar zien zou. Waarom? - Ze wilde het niet!

- En wat daar het eerst werd gesproken toen de schuur geheel en al vol was, zij weet het niet meer. T o e n heeft zij niet geluisterd. - Turend naar den zwarten kleivloer heeft ze allerlei tafreelen gezien die haar voorbij vlogen precies als een troep wilde paarden achter elkaar:

- Haar moeder heeft ze gezien met tranen in de donkere oogen. Zij zat op een dorren grond en vlocht een krans van verwelkte bloemen. En boven op den hoogen schoorsteen van 't K r o m v e l d , stond een man; en de zon blonk in 't glas 'twelk zijn oogen bedekte: en toen hij naar beneden zag toen viel hij met een doffen slag in den zwarten schoorsteen.

- Daar reed een kind op een kleinen bok, en het kind stak de hand uit naar een roos die er blonk in den hof; maar de bok sprong terzij en een scherpe doorn wondde haar hand. Toen kwam er een ander en nam de roos en legde haar op de borst van een doodsbleek meisje, dat in een donkere bedstee op een hard strooleger kreunend waakte. - En de man die op den schoorsteen gestaan had, lag onder die bedstee en prikte met spelden in den stroozak: maar de roos spreidde haar blaren al wijder en wijder uit, en de blaren omarmden het bleeke meisje, en zij lag nu op een rozenbed, en de geur deed haar glimlachen, en de kleur weerkaatste in haar bleeke wangen. - Toen schoot er een bliksemstraal door de kleine kamer en uit dat licht kwam.... HIJ. En hij viel op de knieën bij de bedstee; en hij heeft dat bleeke meisje gekust op de wang, en geroepen bij haar naam.

- Maar de wind huilde: dat zij niet meer hoorde; en de donder ratelde: dat zij niet meer wakker zou worden. - En de roos - wier blaren zich weer hadden saamgevoegd - nam hij weg van haar ijskouden boezem en wierp haar van zich. - En groote dauwdroppels parelden er op de roos, want hij die haar gekweekt had schreide. - Maar toen de zon blonk door het venster, toen nam zij de dauwdroppels weg, en de rozengeur zweefde in den zonnestraal hen voorbij. En de roos zocht hij weder, en de roos was De Liefde.

- Hoeveel paarden Hanna nog later voorbij zijn gehold, dat weet zij niet. Maar ten laatste, zie: Twee witte paarden kwamen daar aangerend, twee prachtige schimmels, en een blinkenden wagen trokken zij voort; en plotseling stonden zij stil hier bij de kleine hut. En .... Neen, nu ziet zij die beelden niet meer; nu heeft ze zijn stem gehoord, en een purperrood heeft haar wangen gekleurd:

- In de werkelijkheid stond hij nu daar.... dáar ginds onder het licht der kleine lamp. En hij zag haar wel. Ja, al kon hij haar niet zien, toch meent ze dat hij haar ziet. - En terwijl ze haar hoofd

telkens meer in de schouders terugtrok, kon zij het oog niet van hem afwenden.

- En, als zijn stem van verontwaardiging trilde, dan trilde zij.
- En als zijn toon van weemoed beefde, dan beefde zij.
- En als zijn woorden ten hemel schreiden, dan drongen er tranen in haar starende oogen.
- En als hij op gloeienden toon die mannen en vrouwen opriep om te ontwaken, dan gloeide het in hare borst.
- Maar toch haatte zij hem!
- En toen het alles voorbij was, en hij haar straks buiten he schuurtje slechts op korten afstand in het donker voorbijging, neen.... toen heeft zij hem niet gezegd wie het geweest is die aan zijn arme Klaartje, voor het geld van den jongen patroon, een zachtere ligging bezorgd had.

XII. In regen en wind.

Hanna was de allerlaatste geweest die de schuur heeft verlaten.

Ter helfte van den tuin gekomen, voer haar een schok door de leden: Bij het maanlicht dat door de jagende wolken brak, heeft zij eensklaps Elie Mager aan hare zijde gezien.

‘Ga weg!’ zegt ze, en slaat de handen voor de oogen.

‘Mag Elie in zijn eigen hof Hanna geen goeden avond wenschen?’

‘Nee, dat wil ik niet. Ga weg gemeene Jood.’

‘Jou Lieve Heer was ook een Jood, Hanna.’

‘Ja, en jij hebt hem gekruisigd. Dát was gemeen. Ik zeg je dat het gemeen was.’

‘Geloof je kind, dat Elie 't gedaan heeft? Zou Elie 't gedaan hebben als hij geen mug kan leed doen?’

‘Ik wil niet naar je luisteren. Ik stop de ooren toe. Ga weg! - Moeder heeft gezegd dat zij de Joden haatte omdat ze mijn vader hebben tegengehouden dat hij niet komen kon.’

Elie's donkere oogen flikkerden. Een oogenblik later zegt hij met weifelende stem:

‘De Joden? - Dat God ze zegene in de verdrukking! - Nee kind, nee! Ik zeg je dat hebben ze niet: Als ze toch je vader niet kenden vóordat je moeder gestorven was.’

Hanna staat eensklaps stil; ze ziet hem vorschend aan, en zegt dan beslissend:

‘Jij kent hem! - Ik hoor, ik zie het.’

‘Ik hem kennen.....?’ zegt Elie met angstig gebaar.

‘Ja. En jij bent het die hem nog altijd tegenhoudt;’ valt Hanna in: ‘Dacht ik het niet; hij moest al lang zijn gekomen om mij te

halen met een koets met twee schimmels. Ik wil weten waar hij is. Je zult het zeggen; en als je het niet doet, dan zal ik je aanklagen. Ja, aanklagen, zeker!'

Elie Mager voelde zich eensklaps door het opgewonden meisje krachtig bij den arm gevat. - Ach God! moet dat de krankzinnigheid wezen! - Die wagen, die paarden! Nu heeft hij 't gehoord. - En wat kan hij haar zeggen? Arm kind van Esther! Wat meent zij dat hij haar zeggen kan! Met een blik vol deernis ziet hij Hanna aan.

En zij, zij bemerkt het; en dan eensklaps, terwijl een vuurrood haar wangen kleurt:

'Denk jij soms óok dat ik gek ben?'

'Ik! Ik denken?' schrikt Elie. En zich herstellend:

'Wat zou ik denken Hanna. Zal ik j a zeggen, zal ik n e e zeggen? Ik zal n e e zeggen als je den ouden Elie geen gemeene Jood noemt. Waarom ben ik een g e m e e n e Jood Hanna? Zal de Jood zeggen g e m e e n e K r i s t e n? - Heeft Elie Mager je ooit kwaad gedaan?'

'Nee..... Ja, mij vastgehouden tot twee, tot driemaal toe toen ik een kind was. En nu denk je dat ik gek ben omdat ik zeg dat mijn vader zal komen met een koets met twee witte paarden?'

'God is almachtig kind. Als zelfs de profeet met een vurigen wagen en vurige paarden is ten hemel gevaren.'

Hanna zag naar de snel jagende wolken waarachter de maan telkens schuil ging. Zij begreep Elie niet. - Hij sprak van een wagen met vurige paarden.

- Denkt zij niet altijd aan vurige paarden waarmee hij komen zou! Van wien spreekt Elie dan? Toch van haar vader misschien?

Arm onwetend fabriekskind met uw buitengewonen aanleg en dikwijls zonderling werkenden geest! Zou het krankzinnigheid zijn wat u doet vasthouden aan een sprookje waarvan gij gedurig droomt, een sprookje der vroegste kindsheid 'twelk u doet hopen op redding uit uw ellendigen staat, op een leven vol zoetheid?

Of er zóo niet veel krankzinnigen zouden wezen, arm kind!

Nu Elie's ontwijkend wonderverhaal en de ernstige toon waarop hij sprak, Hanna eenige belangstelling hebben ingeboezemd, herhaalt zij half luide:

'Ten hemel gevaren....? Maar ik begrijp niet wie en hoe dat geweest is.'

En dan sterker doch minder stout, dringt ze bij hem aan dat hij zal zeggen of hij van haar vader sprak. Zij wil weten of een profeet misschien een graaf of een prins is: en, als hij ten hemel voer, of hij dan dood zou wezen zooals de menschen die sterven en nooit weerom komen. - Maar ook, als Elie weet dat haar vader leeft en waar hij is, dan wil zij dat hij haastig zal gaan en zeggen dat Hanna hem wacht; dan zal zij Elie niet meer schelden; dan zal

zij hem een hand..... - Neen, een hand geven, dát niet, want hij is toch een Jood; en de Joden hebben hem tegengehouden; dát weet zij zeker.

‘Zeg dan eerst waar mijn vader is;’ zegt zij nu snel: ‘Als je het zegt dan zal ik je toch een hand geven.’

‘Ben jij het Elie?’ klinkt een stem van terzij, nu Mager juist met Hanna het kleine tuinhek wil uitgaan.

't Was Binzer.

Sedert het oogenblik dat Wouter Glover aan Elie de verzekering gaf van hetgeen Wouter zelf moest gelooven, dewijl hij met eigen oogen Hanna Van Til de woning van den jongen patroon zag binnengaan, sedert dat oogenblik was Elie's besluit genomen:

- Zwijgen moest hij en zwijgen zal hij tot aan zijn graf. - Hij zwoer een eed dat hij het doen zou. - Ja 't was sinds jaren zijn voordeel, want het voornaamste gewin kwam zeker van 't K r o m v e l d . Maar heeft hij iets anders gezworen dan dat hij geen naam zoude noemen? Heeft hij dan ooit een eed gedaan dat hij zich niet zou keeren tegen hen die het kind belagen? Neen zekerlijk niet. En haar nood en haar wee hebben hem reeds sinds jaren op het hart gebrand. - O, als zij hem niet van haar jonkheid afaan had geschuwd en gescholden, ze zou niet geslaafd en gezwoegd maar gewoond hebben in Elie's huis, en gespijsd zijn aan zijn disch. - En zou hij dan nu Gods stem in zijn binnenst nog langer weerstaan; en Esther vergeten, en 't kind laten zwerven; en heulen met hen die haar verstooten en haar verderven meteen?

- Zal hij schade lijden? - Goed, hij zal schade lijden! Hij zal staan aan de zij van wie het kind en haar eer en de armen beschermen. Dat God hen zegene! - Wat kan men Elie ontnemen? 't Gewin van H e t K r o m v e l d ? Misschien. Maar 't volk zal hij winnen. En als hij Hanna kon winnen, het kind van Esther: dan zou de zegen wel blijven op Elie's huis.

En Elie Mager heeft toen niet langer gedraald. De schuur in den hof heeft hij ten behoeve der samenkomst aan Glover toegezegd.

- Twee gulden? - Nah! 't was geen geld; als er toch zeker voor grooter kapitaal in de schuur zou vertrampeneerd worden. - In alle geval moesten er de veertig centjes voor olie en kaarslicht bij. Maar die kleine kantoorlamp, jawel, die zou hij om Godswil leenen, met hart, met liefde!

Terwijl Elie Mager zelfs in zulke oogenblikken zijn kleine belangen niet uit het oog verliest, zoo moest de drang van zijn hart wel groot zijn, dat hij niet heeft geaarzeld om zich te keeren tegen het huis van den rijke, en door het ‘meegaan met de werklieden’, de belangrijke voordeelen die H e t K r o m v e l d afwierp ineens op het spel te zetten. - Maar hoor dan, gedurig weerklonk ook die stem in zijn binnenst: - Elie, Elie, moest het zoover komen met het

arme kind! - Ach, zoover moest het komen met haar moeders dochter. Zoover!

En de bijeenkomst heeft plaats gehad; en wat hij gehoopt heeft, dat is geschied: Ook Hanna is zijn schuurtje binnengegaan. En al heeft Hanna hem niet bemerkt; hij hield haar gestadig in 't oog. Straks zou hij haar opwachten, haar toespreken. Had hij geen recht in zijn eigen hof? Nu kon zij hem niet ontvluchten; nu zou zij moeten luisteren naar het woord van Elie; nu kon hij den vinger waarschuwend tegen haar opheffen, en haar den doolweg toonen waarop men haar voeren wilde.

Juist op dát oogenblik heeft Binzer hem toegesproken.

't Was Binzer niet meegeloopen.

Van zijn brief aan den oudsten patroon heeft hij zich, vooral in den aanvang, een goede uitkomst voorspeld. Immers 't was Degen na eenig onderzoek gebleken dat Binzer waarheid had geschreven en dat er inderdaad een samenkomst van de arbeiders zou plaats hebben. Bij den patroon ter nadere inlichting geroepen, heeft hij zich in den beginne geen onbedachtzaamheid te verwijten gehad; doch, toen mijnheer Degen in zijn felle verbittering tegen de arbeiders zich mede de ruwste uitvallen tegen zijn afwezigen compagnon had veroorloofd, toen heeft Binzer het nogmaals glad bedorven. Van die uitvallen heeft hij gemeend partij te kunnen trekken om den jongen patroon - voor wien hij zich volgens zijn schrijven gaarne als een ‘leugenaar, een in den duivelsstrik verwarden zondaar’ wilde verootmoedigen - opnieuw, en stouter dan vroeger, te belasteren.

Degen heeft toen zonder te antwoorden eenige malen met de vuist op de tafel geslagen. - Binzer meende daaruit te mogen opmaken dat hij degelijk beet had; doch een oogenblik later heeft hij zeer duidelijk het tegendeel ondervonden, en in die kamer een kwartiertje beleefd 'twelk hem nog lang zou heugen.

De oude heer had gescheld.

‘Vraag of mijnheer Bronsberg wil hier komen;’ heeft hij gelast.

Mijnheer Bronsberg was gekomen.

‘Die man vertelt me dat jij bij avond en ontijd fabrieksmeiden in je kamers haalt. Och, wil je hem even zeggen dat hij het liegt.’

Die ruwe woorden van den oudsten fabriekant mochten den jongsten hebben geroerd, een emmer ijs kon Binzer niet killer op het lijf zijn gevallen.

‘Ik heb... ik meende...’ heeft hij gestotterd.

‘Jij m e e n t niet, maar w e e t dat nog dezen morgen de gekke Hanna een uurtje in mijnheer's kamers is geweest. Je hebt het gezegd. - Zwijg! Wat antwoordt mijnheer Bronsberg?’

In den beginne had Bronsberg gezwegen. Binzer heeft hem niet aangezien maar toch gevoeld dat de jonge patroon hem met een blik vol verachting beschouwde.

Streng en bedaard heeft hij ten laatste gezegd:

‘U vraagt mijnheer, wat de spinster Hanna Van Til mij van morgen kwam vragen? Zij vroeg een paar gulden ter leen om voor Abel's dochter een oude matras te kunnen koopen. 't Is zeker treffend wanneer onze arbeiders ons een aalmoes of voorschot moeten vragen om hun lotgenooten het sterven wat lichter te maken.’

Degen, ofschoon volkomen overtuigd dat Binzer's beschuldiging grove laster is geweest, heeft echter volstrekt niet verwacht dat Bronsberg's rechtvaardiging terzelfder tijd alweder een rijden op zijn verwenscht stokpaardje zou worden. En toen hij nu Bronsberg onmiddellijk na dat ‘tergende’ antwoord de kamer zag verlaten, heeft hij zijn volle gramschap over den voormaligen onderbaas uitgestort.

Smeeken en handen-wringen heeft Binzer niet gebaat, en met de zekerheid dat Degen hem voor ‘een schelm en een der grootste opstokers van het geboefte’ hield, was hij door den kleinen maar krachtigen patroon bij den arm genomen en ter deure uitgezet.

't Heeft in die oogenblikken zeer weinig gescheeld of het mes 'twelk de onderbaas op zak droeg, had tusschen die beide personen al spoedig een gansch andere verhouding bewerkt. Een luttele beweging was er maar noodig geweest om de vervloekte hand die Binzer zoo stevig heeft vastgegrepen, voor altijd zulke kunsten te verleeren. Nochtans, hoe dikwijls Binzer's berekeningen ook hebben gefaald, nu berekende hij met onbetwistbare juistheid, dat een dusdanig verzet hem z e k e r voor eeuwig de kans zou benemen wáarop hij nog altijd hoopte, en die hem, hoe geringer zij werd, des te hartstochtelijker naar het begeerde voorwerp deed haken. - Ja, de kans was uiterst gering; maar zie, de hengelroeden aan het wapenrek op R e e s p o o r zijn hem eensklaps weer levendig voor den geest gekomen, en het ‘visschen in troebel water’ heeft hij met nog zwartere letters in zijn banier geschreven. In troebel water! Troebel, gansch en al troebel moest het worden; en dan: het schoonste aas aan den angel geslagen!

‘Is dat Hanna niet?’ zegt Binzer en komt met het hoofd dichter bij het meisje alsof hij zich overtuigen wil.

‘Dat zie je best;’ is Hanna's haastig antwoord terwijl ze zich van hem afwendt.

‘Ei, zoo laat met vader Elie op 't pad!’ herneemt Binzer: ‘Moest dat ook meedoen aan 't oproer tegen de heeren patroons?’

‘Oproer is 't niet baas Binzer; zoo waarachtig als God barmhartig!’ zegt Elie die Binzer's invloed op H e t K r o m v e l d nog dezelfde gelooft, en inweerwil van 'tgeen hij deed een vluchtige hoop voedt dat de schoone vruchten welke H e t K r o m v e l d afwerpt, nog niet geheel voor hem zullen verloren zijn.

‘Vermoei je niet brave Elie, de winsten van 't K r o m v e l d ben je tóch kwijt. Maar als je berouw hebt dan moet je in geen

geval bij mij wezen. Wij trekken sinds lang dezelfde lijn, al was het alleen om de schandalen die de mooie student van dag op dag uithangt. - Hanna kent hem.'

'Ik? Wat meen je?' zegt Hanna onder 't voortgaan terwijl zij aan Binzer's zij haar vuist op de heup zet.

'Wat ik meen? Nu, of ze zich goedhoudt!' zegt Binzer; waarop Elie haastig invalt:

'Waarom zou Hanna zich moeten goedhouden? Als je van k e n n e n spreekt baas Binzer, dan moet je weten tegen wie je dat zegt. Denk jij dat er een smet of vlek op Hanna is? Denk je dàt, zeg?'

Men kon het hooren dat Elie buitengewoon was aangedaan. Bij het snel uitspreken van zijn woorden was het telkens alsof hij er over struikelen zou.

- Hoe voorzichtig had hij het willen aanleggen om Hanna te waarschuwen voor gevaren die haar bedreigden; want schuldig, neen, schuldig kan hij haar niet gelooven. Hoe behoedzaam heeft hij het mooie kind in haar belang willen toespreken, om haar niet van zich af te stooten, maar zelfs - o mocht het zoo wezen! voor zich en zijn volk te winnen in 't eind. - En zie, op de ruwste wijze heeft Binzer haar nu in het slijk geworpen. Bij God: hij zal er haar uithalen, of anders:

'Zeg dat je liegt!' vervolgt Elie heftig maar op vasten toon: 'Dat kind weet van werken en slaven. Maar dat kind weet van geen "kennen" en praatjes. Ik weet daarvan, zie-je, i k !' Elie klopt zich een paar malen op de borst. En dan schuin met het hoofd vooruit, onwillekeurig Binzer terzijde dringend, gaat hij in éénen adem voort:

'God hoort me dat ik geen cent aan de schuur heb verdiend. Hebben ze me vier koehoorns en allerlei meer gestolen. Maar aldat ik waarachtig tegen de ongerechtigheid protesteer: vijftien gulden wil ik er neertellen, vijftien, als het waar is dat ik aan de praatjes over 't mooie kind heb geloofd. - Is ze in de kamer geweest? Goed! Laat ze in de kamer geweest zijn. Wat gaat me dat aan! Wou jij daarom liegen en 't kind bekladden? God sla je met blindheid als je haar smaad doet en schande.'

Hoe arm de pleitrede ook mocht geweest zijn, en al zal zij Binzer misschien een licht te verbergen spotlach hebben afgedwongen, op het meisje wier eer zij verdedigen moest, heeft zij een overweldigenden invloed uitgeoefend. - Hoe! was het dezelfde Jood voor wien ze steeds zulk een afkeer heeft gevoeld, die haar nu zoo diep in het hart heeft gegrepen; waren die zonderling sissende klanken instaat geweest om haar zóo te roeren? - O God! zóo iets ondervond ze nog nooit. Zij kan het niet laten, zij tast naar den arm die zich nog dreigend tegen Binzer verheft, en vat dien, en zegt met trillende stem:

'Goed zoo! Goed Elie! Ik weet dat hij geen waarheid spreekt.'

‘Wat een leven!’ valt Binzer in: ‘Dat zou iemand hangen zonder vorm van proces. Wie beweert, meester Elie, dat Hanna kwaad heeft gedaan? Heb ik iets anders gezegd dan 'tgeen ik aanstonds herhalen wil! Ik herhaal dat zij den mooien patroon zoo goed kent als iedereen, en zich van den domme houdt wanneer ze niet toestemt dat hij nog meer dan Degen het arme fabrieksvolk uitmergelt en kwelt. Maar jij, j i j praat van smetten en vlekken. Wat meen je daarmee? Zou ik misschien van jou moeten hooren 'tgeen je dacht dat i k tegen haar had in te brengen?’

Elie Mager, straks door Hanna's woorden en handelingen op 't innigst getroffen, kan niet aanstonds een antwoord geven:

- Was hij in zijn ijver om Hanna te verdedigen, dan inderdaad haar beschuldiger geworden?

- Maar neen, de toon waarop Binzer straks heeft gesproken, kon omtrent zijn ware bedoeling geen twijfel hebben achtergelaten. Hij was het die haar beklad heeft. Doch nu - hoe Binzer 't ook keeren of wenden mocht, Hanna's woorden hebben Elie volkomen gerustgesteld. Met zulk een innige verachting heeft zij Binzer van logen beschuldigd, dat zelfs Elie's heimelijke vrees - die hem ondanks zijn eigen verdediging was blijven kwellen, nu, Gode zij lof, geheel en al verdwenen is. 't Was immers verklaarbaar dat Glover, in zijn verbittering tegen de fabriekanten, het feit dat hij Hanna bij den jongen patroon zag binnengaan, aanstonds van de donkerste zijde heeft opgevat. En was het dan slecht geweest dat ook Elie een oogenblik het ergste voor mogelijk heeft gehouden? Was het dwaasheid geweest dat hij om wraak te nemen over het kind, zich liet meesleepen tot zijn eigen schade? - Wát slecht! Wát schade! Heeft Elie niet juist dóor die beschuldiging den weg tot dat kind gevonden? - Had hij haar in den tuin gezien als de bijeenkomst niet in zijn schuur was gehouden? - Had hij haar durven toespreken als hij haar niet had moeten waarschuwen? - Had het kind tot hem gezegd: Goed zoo! Goed Elie! als hij haar niet had verdedigd? - Ja: ‘Goed Elie!’ heeft zij gezegd, en ze heeft hem den arm gedrukt; zij hém! - O! nog dezen morgen zou hij zes ouwe tientjes voor één vriendelijk woordje hebben gegeven, en nu..... Maar luister:

‘En ik zeg nog eens dat het niet waar is!’ roept Hanna: ‘Ik wil niet zeggen waarom ik bij hem ben geweest: maar al moge alles op 't K r o m v e l d slecht zijn, de jonge patroon is het niet. Zieje, hij heeft medelijden met de arme kinders. Gierig is hij evenmin. - Je hoeft niet te weten wat ik hem gevraagd heb; maar ik zeg je dat hij goed is en braaf.’

‘Waarom zoo driftig beste kind?’ valt Binzer in: ‘Wat je niet zeggen wilt dat kun je zwijgen; gerust. Binzer weet alles: Er moest een bed voor Abel's Klaartje wezen, niewaar? En toen heeft de goede patroon jou het geld ervoor gegeven.’

Hanna schrikt:

‘Hoe weet jij dat? Ik heb het niemand gezegd.’

‘Dat begrijp ik. Je hebt een goed hart. Maar je ziet dat Binzer weet wat er onder vier oogen geschiedt. - Dat geeft vertrouwen niewaar? En zul je 't nu ook gelooven als ik je zeg dat het heele vertoon van medelijden met dat gevallen kind voor zijn raam, het middel was om Hanna te lokken?’

‘Nee, dat geloof ik niet; nee!’ zegt Hanna met den blik voor zich heen. En dan: ‘Als ik maar begrijpen kon hoe jij het weet van dat geld!’

‘Buiten je beiden wist het immers niemand Hanna? En als i k het nu weet, hoe kan het anders of hij zelf moet het mij gezegd hebben? - En met welk doel? Elie zal het begrijpen.’

‘Met welk doel?’ herhaalt Elie vragend, terwijl hij de ooren scherpt, want de felle wind die het drietal bij het naderen van het stadje een dichten regen in het aangezicht jaagt, maakt het hooren niet gemakkelijk.

‘De jonge patroon,’ herneemt Binzer zijn stem verheffend: ‘gaat voorzichtig te werk. Nu hij Hanna door zijn “goedhartigheid” heeft gewonnen, nu berekent hij dat zij zeker in 't belang van haar arme vriendin zal terugkomen. Begrepen? Maar dat zou te lang kunnen duren, en om nu wat eerder tot zijn doel te geraken heeft hij Binzer een voorstel gedaan.’

Elie voelt opnieuw hoe Hanna's hand zijn arm omklemt. - Ach lieve God, het kind zoekt weer haar steun bij Elie dien zij nog straks heeft gescholden.

‘Een voorstel! Hoe kwam hij er toe om jou een voorstel te doen?’ zegt Elie met bevende stem, want ofschoon Binzer's valschheid door zijn omgang met den jongen fabriekant op het duidelijkst blijkt, zoo moest men wel gelooven dat hij zijn vertrouwen bezit, dewijl het hem anders onmogelijk kon bekend zijn wat er tusschen Hanna en Bronsberg onder vier oogen is voorgevallen.

En op dringenden toon herhaalt Elie - dewijl Binzer zijn vraag niet gehoord schijnt te hebben:

‘Als hij waarachtig kwaad in 't zin heeft, zeg dan welk voorstel hij deed; het kind zal daardoor gewaarschuwd zijn.’

‘Zou ik een andere bedoeling hebben?’ herneemt Binzer: ‘Was het niet verstandig Elie, mij te houden alsof ik hem behulpzaam wilde zijn? Zóo immers kon ik het kwaad helpen keeren.’

‘Maar jij hebt geen kwaad te keeren;’ zegt Hanna snel: ‘Van alles wat jij zegt of zeggen zult, geloof ik geen enkel woord! Jij bent.....’

‘Altijd je vriend geweest, een vriend die het goed met je meent; maar jij Hanna, hebt me nooit begrepen.’

‘Begrepen ja, maar vertrouwd, nee, nooit!’ roept het meisje met

kracht, terwijl haar sterke blos in den donkeren avond verscholen blijft.

‘Ik had je lief Hanna, en heb je nog lief; ik had het alles goed willen maken; later; waarachtig!’

‘En ik heb gedroomd dat jij den hals zult breken. Ja, jij z u l t den hals breken, jij!’ zegt Hanna op schrillen toon, terwijl de fluitende wind dat laatste ‘j i j ’ nog snijdender schijnt te herhalen.

- Zou Binzer aan zulk een zotte taal hechten? Welk een dwaasheid! Maar toch, toen dat laatste ‘jij’ zoo snijdend klonk, toen joeg de kille regen tegen een doodsbleek gelaat.

Binzer weet nu dat het hem niet spoedig zal gelukken om dat weerspannig kind voor zijn doel te winnen. - Naar gelang van Hanna's gezindheid had hij tweeërlei plan gevormd:

Mocht zij vast op Bronsberg's goedheid vertrouwen, dan - zoo heeft hij gemeend - zou zij gemakkelijk tot een tweede bezoek in Klaartje's belang, bij Bronsberg te bewegen zijn, terwijl men juffrouw Nelly terzelfdertijd de gelegenheid kon verschaffen, om het binnentreden van het schoone fabrieksmeisje bij den verloofde met eigen oogen te genieten. Of ook, indien hij bij Hanna eenig wantrouwen omtrent de reine bedoelingen van den jongen patroon mocht bespeuren, dan zou hij aan dat wantrouwen op allerlei wijzen voedsel zien te geven en Hanna als uit zich zelve gemakkelijk tot het besluit brengen, om Nelly te gaan waarschuwen voor den man die haar en de arme fabrieksmeisjes op zulk een schandelijke wijze bedroog.

Uit de teleurstellingen die Binzer bij het jagen naar zijn levensdoel ondervond, zou men mogen besluiten dat het betreden van den ‘breeden weg’ nog niet altijd langs rozen gaat, terwijl toch het einde.....

- Maar wat lafheid! Binzer vreest, ook zelfs na Hanna's dreigend woord, voor het einde niet, en teleurstellingen schrikken hem niet af terwijl hij jaagt naar zijn doel.

Hanna Van Til moge weerspannig zijn, toch heeft hij een laatste middel om haar tot zijn werktuig te maken:

- M e v r o u w d e f r e u l e ! ha! zegt hij bij zich zelven. En, terwijl hij snel achter Elie omgaat, fluistert hij haar iets in 't oor, en als Elie vorschend: ‘Watblief?’ zegt, dan wijst hij bij den ingang van het stadje naar den kant waar hij woont, en antwoordt:

‘Ik zei goejen avond! - Nacht Hanna, slaap wel!’

XIII. Wie het zijn zou?

Klaartje Abel heeft een bangen nacht gehad. Nu ligt ze heel kalm. Als men 't niet beter wist, dan zou men zeggen dat zij straks verkwikt uit dien slaap zal ontwaken.

Zooals gewoonlijk is Wouter Glover reeds vroeg in Abel's huisje, om er, aleer hij naar 't werk gaat, naar zijn lieve Klaartje te komen zien.

De dag is nog niet aangebroken. 't Eenige licht in het kleine vertrek komt van den haard, waar een weinig sprokhout flauwtjes glimt en flikkert, omdat Klaartje's gerstewater toch trekken moet.

Kees en Mina, kinderen van twaalf en acht jaren, zijn door moeder's zorg reeds in de povere kleeren, want ze moeten met vader naar 't K r o m v e l d . Kees en Mina benijden hun zuster Janna, een meisje van vijftien jaren die idioot is, en ook Willem, een jongen van veertien, die door de vallende ziekte zóo met de beenen in 't vuur viel dat hij nu niet loopen kan, zij benijden hén omdat zij warm onder het dek kunnen blijven, en zouden om dezelfde reden ook wel weer vijf of drie of één jaar oud willen zijn, zooals Driekje en Heintje, en 't kleine Claasje. Maar neen, 't kleine ventje benijden zij niet, die stumper is blind.

De beide kinderen die met den vader voor het ongelukkige huisgezin den kost moeten verdienen, ze zijn volstrekt niet weerstrevend of lastig, al mogen ze ook hun broeders en zusters benijden, omdat zij nog warm kunnen blijven liggen en slapen. Neen, ze vragen zelfs om geen rogge-boterham, want ze weten wel dat moeder er hun 's-morgens geen geven kan. Als ze met vader aan de P a l m b r u g komen, dan koopt vader bij Stoep aan de oliekoek-kraam poffers, en die smaken wel zuur, en ze kraken ook wel, zoodat soms de tanden er zeer van doen - maar Stoep zegt dat ze staan in de maag. En ja, dat is te voelen en, lang genoeg.

Neen, lastig zijn die zwakke kostwinners niet; ze wachten nu geduldig bij de vuurplaat, starend in den rossen gloed totdat vader zal bidden en dan zeggen: Kom jongens, 't slaat buiten half zes.

‘En ik begrijp er niets van;’ zegt Wouter op fluisterenden toon tot Abel en vrouw Lina, terwijl de personen die elkanders gelaatstrekken ternauwernood kunnen onderscheiden, zich zachtjes van Klaartje's bedstee verwijderen.

‘Klaartje dacht toch zeker dat het van jou kwam Wouter. Maar als jij n e e zegt dan begrijp ik het óok niet;’ fluistert vrouw Lina en brengt de rechterhand, waaraan sedert het ongeval met de fabrieksmachine drie vingers ontbreken, aan het voorhoofd, alsof ze zoo beter zal kunnen bedenken wie toch haar Klaartje dat wél

oude, maar toch zoo heerlijke varenbed mag hebben thuisgezonden.

‘Wat zullen wij zoeken en vragen Lina;’ zegt Abel, mede met zachte stem: ‘Komt ons niet alles van den Heer? Of wij Wouter of iemand anders moeten danken, dat mag de tijd leeren; maar ik zeg in alle geval dat de Heer het gedaan heeft, want zonder Hem valt er geen muschje op aarde.’

‘Maar men wil toch weten wie ons zulke zaken in huis brengt Abel;’ herneemt vrouw Lina: ‘Ik stem wel toe dat de Heer het iemand in 't hart geeft, maar de daad, zieje; ik spreek van de daad.’

‘Er staat geschreven: En de mensch is van nature onmachtig tot eenig goeds;’ herneemt Abel, maar alsof hij vreest den goedhartigen gever van Klaartje's matras toch een weinig te kort te doen, laat hij er aanstonds op volgen:

‘Ja zeker, die het gezonden heeft is weldadig Lina, en ik wil ook maar zeggen dat wij God het eerst moeten danken.’ - En dan: ‘Kom kinders, we zullen nu bidden, 't wordt zachtjes aan tijd.’

Na deze woorden komen Kees en Mina bij de tafel aan de zij van vrouw Lina; en Abel neemt de pet van het hoofd; en terwijl allen de handen vouwen en de oogen sluiten - ofschoon dit laatste in het donkere vertrekje misschien overbodig was - bidt Abel op gedempten toon ‘Het Morgengebedt’: ‘O barmhertige Vader, wij dancken U dat Gij dezen nacht zoo getrouwelick voor ons gewaeckt hebt;’ en wat daar verder volgt.

Ook Wouter Glover heeft de pet afgenomen, doch zijn gedachten waren niet bij de woorden die Abel sprak uit de volheid van het hart.

Glover wil weten wie hem is voorgeweest met zijn beminde een betere ligging te bezorgen!

Wat hij voor Klaartje en het arme gezin heeft kunnen doen - zonder zijn lieve moeder, die het zoo goed moest hebben als maar mogelijk was, er door te benadeelen - God weet het, dat heeft hij gedaan; maar een betere ligging had hij het goede kind nog niet kunnen bezorgen. - En of het hem niet verheugen zou dat zijn dierbare Klaartje reeds nu zooveel beter en luchtiger ligt? Wie twijfelt er aan! Maar dat e e n a n d e r 't haar bezorgde, en wie die ander mag wezen.....? Zie, dat vermoeit hem den kop.

De herfstmorgen is stil maar koud.

Terwijl de eerste vroege schemering aanbreekt, ziet men op den dijk die van het stadje naar 't K r o m v e l d voert, een menigte fabrieksarbeiders in kleine en grootere groepen naar het werk gaan. Er heerscht een bijzondere levendigheid onder die werklieden van beiderlei kunne en allerlei leeftijd:

Heden zal het gebeuren. Wouter Glover en Prost zullen de heeren patroons fatsoenlijk te spreken vragen, en hun zeggen waar het op staat.

De zeer verschillende beschouwingen en verwachtingen van de

fabrieksarbeiders mogen reeds vroeger aan het licht zijn gekomen, ze blijken ook nu, als men in het voorbijgaan vrouw Draaier tot Gijs Van Bommel hoort zeggen:

‘Doen? Niemendal zullen ze doen. Ons bloed en zweet blijven drinken, dát zullen ze. Maar dan moeten Prost en Glover ze 't mes maar onder den neus houden! Wij lusten ook taart en gebraden spek zoo goed als de heeren.’

En het antwoord van Gijs - die den bijnaam van ‘de citadel’ heeft, omdat hij altijd van zijn vader spreekt die daarop heeft g e l e g e n :

‘Ik zeg vrouw Draaier, dat de patroons toch maar de patroons zijn; en dat ze ook een ziel in hun lijf hebben en alles na venant weetje, want ik zeg maar een mensch blijft een mensch, al had je zelfs zooals mijn vader op de citerdel gelegen.’

Wouter Glover heeft zoo min de woorden van vrouw Draaier als de overtuigende rede van Gijs vernomen. Toen hij met Abel het huisje verliet en het groepje daar juist voorbijkwam, toen heeft hij zijn schreden wat ingehouden en betreurde het niet dat de kinderen - op een sukkeldrafje tegen de morgenkou - de vooruitgaande werklieden zijn gevolgd en terzijde blijven.

‘En wie heeft het bed dan gebracht?’ vraagt hij snel.

‘Dat weet ik niet;’ is Abel's antwoord: ‘Er werd op de deur geklopt en toen Mina ging kijken wie er was, toen viel met het opendoen van de bovendeur de matras naar binnen.’

‘En heb je toen niemand gezien?’

‘Nee; toen de konsternatie voorbij was, en we naar buiten keken, toen zagen we niemand, rechts noch links. Ik zeg nog eens: zulke gaven komen van God, Wouter.’

‘Dat spreek ik niet tegen, vader,’ herneemt Wouter: ‘maar ik wil weten wie - welke persoon - volgens jou bedoeling het werktuig van God is geweest..... Of, van den duivel!’ voegt hij er onhoorbaar bij.

‘Ik ken er genoeg die het graag zouden gedaan hebben,’ zegt Abel: ‘maar het k u n n e n zieje! Nee, ik heb er geen klaarheid in. Voor 't naaste Wouter, zou ik gelooven dat dominee Knipping.....’

‘Waar denk je aan vader! Dominee is de braafste man van de stad, maar hij heeft tien kinders, en 't zeggen is dat hij onder de grootheid zoo arm moet wezen als de armste van de fabriek.’

‘Ik meen ook dat hij 't van een rijke zal gekregen hebben. - Jij zult het een aalmoes noemen Wouter, maar wij kunnen het immers teruggeven als Klaartje weer beter wordt; of.... Ach God!’

Wouter bleef eenige oogenblikken het stilzwijgen bewaren. Toen hernam hij met diep bewogen stem:

‘Denk jij vader dat het me onverschillig is op welk bed onze Engel de eeuwigheid ingaat? Jawel, ik w i l haar een Engel noemen; 'k zeg dat zij een Engel van geduld en van liefde is.’

‘Nu ja, nu ja,’ zegt Abel, ‘'t is een trouw rein kind.’

‘En dáarom wil ik niet dat ze op een schandbed zal sterven.’

‘Een schandbed? - Wouter!’

‘Ja vader, bij God, als het waar was! Als ik zekerheid had!’

‘Maar zeg dan, wat maakt je zoo driftig? Je hebt me beloofd om kalm en op gepasten toon tot de patroons te zullen spreken Wouter; en als je je nu zoo opwindt! - En tegen wie? Ik begrijp je niet.’

‘Je hebt gelijk vader, ik ben een driftkop, en ik moet toonen dat ik mij bedwingen kan - Ik zal me vergissen. Ik meende dat het mogelijk kon zijn.... Maar nee, nee! Dominee zal 't haar bezorgd hebben, en dan kan het later weerom worden gegeven.’

Abel staat stil: legt Glover de hand op den arm, en zegt met nadruk:

‘Nu wil ik weten wàt je kwelt en wat je bedoelt. Denk je misschien dat wij onwaarheid spraken; dat Abel zijn handen naar andermans goed heeft uitgestoken terwijl God in zijn heilig Woord zelfs nadrukkelijk zegt: Gij en zult niet begeeren al wat uws naasten is?’

‘Wie Abel van zoo iets durfde betichten dien zou ik de oogen uit de kassen slaan!’ roept Wouter. - Maar dan, wat zal hij verder antwoorden! Hij wil dat lieve kind tegenover den armen vader zelfs voor geen oogenblik in een onzuiver daglicht plaatsen. Rein was Klaartje, ja, zoo waarachtig als hij haar liefheeft!

Glover kan fijn gevoelen al heeft hij geen beschaving en al is hij een ruwe kerel. - Tot Abel wil hij niet van het vermoeden spreken dat de huichelaar Bronsberg, door geheime weldaden zijn denkbeeldige betrekking op het mooie fabrieksmeisje zoekt te onderhouden en er haar herstelling misschien door te bevorderen denkt. - Dat het bed inderdaad door Bronsberg werd gezonden, heeft Glover wel aanstonds als het meest waarschijnlijk moeten aannemen. Wie zou op het denkbeeld zijn gekomen om juist een b e d te zenden, terwijl er nooit rechtstreeks over een slechte ligging was geklaagd, en in het gezin van Abel dagelijksche levensbehoeften of middelen ter versterking schier altijd noodig zijn. Maar Bronsberg wist het, en Bronsberg zoo goed als alleen. Immers uit Glover's eigen mond heeft hij het vernomen.

Eenige dagen geleden was hij op de groote zaal aan het werk geweest. De machines en wielen hadden geraasd en gesnord alsof er voortdurend om hulp werd geroepen.

‘Watblief?’ heeft Wouter gezegd, want door het leven had hij de vraag niet verstaan die hem door zijn buurman was toegefluisterd.

‘Lust jij kippen?’ heeft Manus Berkman toen wat luider herhaald.

‘Ik? Dat weet ik niet,’ was Glover's antwoord geweest.

‘Je kunt voor zes stuivers en een verrel tabak twee jonge kippen krijgen.’

‘Die jij hebt gestolen?’

‘Stil! Ze zijn aan 't schuimen gegaan en liepen mijn hok in. Je kunt iemand de deur toch niet wijzen. Eén heb ik er zelf verorberd; maar wat mij betreft, ik lust liever spek. Wilje? 't Is een smakelijk hapje voor je ouwe! Waarachtig Glover; en van de veeren daar maak je haar nog een lekker kussentje van.’

‘Weet je Manus wat mijn goede moeder tegen je zeggen zou?’ heeft Glover toen geantwoord: ‘Als je van gestolen kippen eet, dan hou je al je leven kippevel: dat is de koorts. En weetje wat i k zeg: Nog liever dan mijn trouwe oudje een lekker hapje of eenig gemak te bezorgen door gestolen goed, zag ik haar zooals mijn Klaartje ziek liggen op een stroozak die zoo hard is als een plank.’

Juist op dat oogenblik was mijnheer Bronsberg hem in de zaal voorbij gegaan.

Glover wist toen nog niet welk een huichelaar die mooie mijnheer was:

‘Gaat het niet beter?’ heeft hij gevraagd, terwijl de kippendief ijlings de oogen naar het werk heeft gekeerd.

‘Och nee mijnheer, Klaartje ligt ellendig;’ is Wouter's antwoord geweest.

Zie, behalve Bronsberg, kon slechts de allernaaste omgeving gehoord hebben wat hij van Klaartje en den slechten stroozak gezegd heeft; en w i e van die naaste omgeving zou het maar vluchtig in de gedachte zijn gekomen, om een matras te koopen, waarvoor Bram - Levie's concurrent - aan Wouter zelf vier gulden en vijftig centen gevraagd heeft? - Er was geen twijfel aan; de woorden: ‘zij ligt ellendig’ heeft hij letterlijk opgevat, en het geschenk, dat schaamteloos geschenk! kwam van den man die, erger dan Degen, een huichelaar en een verleider is. - Maar nog eens, dat kan hij aan Abel niet zeggen. En dezen morgen vooral moet hij zich goedhouden. Rustig en niet opvliegend moet hij zijn: - immers hij heeft het beloofd; men rekent op hem.

En nu zijn antwoord:

‘Wil je weten vader, waarom ik wat driftig werd: Ik ben jaloersch dat men mij is voor geweest; vooral omdat ik vrees dat de hulp geen vriendenhulp maar een aalmoes is, en bovendien van een kant komt die me hinderen moet.’

‘Zoo Wouter, is het dat? En van welken kant; van mijnheer Degen's familie misschien?’

‘Of daaromtrent. Je raadt niet slecht vader!’

‘Maar Wouter, hoe zou mijnheer Degen.....’

Abel's rede werd hier afgebroken door een luid geschreeuw 'twelk achter en zeer nabij de beide werklieden werd vernomen.

‘Leve Prost!’

‘Vooruit!’

‘Helder op mannen:’

‘Strikken, strikken, vievelafluit!
Strikken, vievelafranse!
Boter en vleesch dat krijg je volop,
Als je den oude maar tikt op den kop,
Strikken, vieveladanse!’

Gillende vrouwen en kinderstemmen herhaalden nog eens het lied van Dirk den gelegenheidsdichter, 'twelk echter bij gebrek aan steun van het mannenpersoneel - behalve van den dichter zelf - al spoedig in zijn strikken verwarde en door een luid geschreeuw werd vervangen.

‘Dat past niet,’ zegt Abel.

‘Halt jongens! Wat beduidt dat geweld?’ roept Glover: ‘Moet jelui als bezetenen gillen? Is dat de afspraak? Als je zóo begint dan sta ik voor de gevolgen niet in. - Ordelijk moeten we blijven.’ En dan, in de schemering Prost herkennend:

‘Zie ik goed? Prost, is 't jou in je hoofd geslagen! Heb jij een vlag om je lijf, en een tak groen in de hand!’

‘Dat is de vrijheid!’ gilt vrouw Vlodder: ‘Alle grootheid in de mestput. Helder op mannen:

Strikken, strikken.....’

‘Maar vrouw Vlodder kon haar lied, 'twelk ze met een vervaarlijken gil heeft ingezet niet vervolgen.

‘Zwijg!’ roept Glover, en trekt haar een jeneverflesch uit de hand: ‘Moet jelui mijn besten kameraad gek en dronken maken? - Prost, wat is dat! Kon jij je niet goedhouden! Kerel je bent dronken.’

‘Ikke..... dronken! Daar mot je om kommen! Waa..... waarachtig niet,’ zegt Prost en houdt zich zoo goed als hem mogelijk is: ‘Present hoor, vierkant op de been! We gaan er op los samen. - Twee dubbeltjes; jawel voor twee dubbeltjes.... op los. Alla jongens! helder op: Str..... ikken.....’

‘Zwijg, zeg ik je!’ gebiedt Wonter zoo krachtig, dat allen die in koor willen meestemmen, van lieverlee zwijgen, ofschoon ze murmureeren: wie er behoeft te zwijgen op Glover's bevel? Maar ze zwegen; dát was genoeg. En Wouter bracht de levenmakers, waaronder Prost ongelukkig verzeild was, zelfs tot een zekere kalmte. Men begreep nu toch dat er niets zou te w i n n e n zijn wanneer men met zooveel rumoer te werk ging. ‘Stompe Jan’ en ‘Eindje touw’ behoefden 't vet van den ketel niet te hebben. - Er was gezegd - w i e 't gezegd had dat wist men niet, maar gezegd was het zeker - dat men alvast wat lawaai moest maken en de heeren

de tanden laten zien. In andere landen - zoo heeft men er bijgevoegd, deden de werklieden het wel met mes en pistool. - Wat Prost betreft, hij heeft een enkel dropje - door Mop uit D e S l e u t e l , voor andermans rekening, present gegeven - niet kunnen weigeren. - Was het geen feestdag? - Zeker! - Vandaag zou hij met Glover de heeren gaan zeggen waar het op stond. - Glover zou het woord doen. - Maar, als men de patroons dan toch onder de oogen moet zien, dan kan een klein spatje geen kwaad; dat zou hem wat ruimer maken; en, niewaar, een mensch is een mensch; en als een borrel geen geld kost; en de morgenlucht koud, en het waarachtig een feest is.....?

- Doch nu, jawel, nu begrijpt hij dat Glover gelijk heeft. Glover is zijn vrind: welzeker! Hij wil hem den arm wel geven. - Dronken? nee waarachtig, dronken is hij niet. Als hij op 't K r o m v e l d komt, dan zal hij toonen dat hij zijn roer wel recht kan houden; en tegen den middag als 't op de heeren losgaat, dan zal hij, zie, zóo, vast op zijn beenen staan, zieje zóo..... zoo goed als Glover in eigen persoon!

XIV. Een Onze Vader.

De vliering van een bouwvallig werkmanshuisje dient Hanna Van Til tot slaapverblijf. Een stroobed op den grond, een bijna vergane latafel benevens een houten bankje zijn er de eenige meubelen.

Zooveel mogelijk heeft Hanna de pannen-wanden van haar verblijf onzichtbaar gemaakt. Op vernuftige wijze met touwen en draden bespannen, werden ze met prenten en eenige zonderlinge snuisterijen - waaronder een uitgehaald wespennest en een stuk glimhout - versierd. Welk een geringe waarde die prenten ook hebben mogen, ze getuigen toch dat Hanna's smaak een andere dan de algemeen heerschende in haar stand is. Bonte kleuren ziet men er niet. Het pronkstuk 'twelk aan de achterzij der vliering werd opgehangen, is gewoonlijk en ook nu, door een rood katoenen doek bedekt.

Toen Hanna na haar ontmoeting met Elie en Binzer op haar vliering is gekomen, heeft ze aanstonds uit de latafel een olieblakertje genomen en het pitje ontstoken. Dat deed ze maar zelden. Nu kon ze het veilig doen, want de oude vrouw en de kinderen, die op den zolder slapen, zijn al lang in een diepe rust. Bovendien, wanneer ze haar kleeren maar breed over de tamelijk hoog uitstekende vlieringladder hangt, dan behoeft ze niet te vreezen dat iemand haar zien zal, terwijl ze aan gene zij van het verblijf haar schilderij beschouwt.

Twaalf stuivers heeft zij ervoor betaald. Op een uitstalling achter de kerk zag ze die karos met de twee schimmels voor het eerst. Ze heeft er niet naar durven vragen, maar in 't eind was de prent, met een zwart lijstje er om, toch haar eigendom geworden.

En met angstigen blik tuurt Hanna nu weder op den kleinen Engelschen kleurendruk die haar zoo lang reeds het ideaal van haar leven voor oogen heeft getooverd: Daar jaagt hij met de beide vurige schimmels den landweg over, den handwijzer voorbij: en hij blaast op een hoorn alsof hij roept: ‘Daar kom ik. Maak dat je klaar bent!’

Hanna ziet om, als vreest zij dat iemand toch op de ladder is geklommen en haar bespiedt. - Maar er is niemand. - Ach, haar tranen kan ze niet langer bedwingen; en, men zou haar uitlachen als men ze zag. - Over 't harde werken van 's-morgens vroeg tot soms in den nacht, heeft ze zich nooit beklaagd. Ze hield er het leven bij totdat hij komen zou, die haar gelukkig zal maken. Als men haar bespotte, dan zweeg zij stil; en schold men haar, dan wist zij haar woord wel te doen; en, soms als het zoo wezen moest, dan had zij haar handen toch.

Maar al schold en al bespotte men haar in dezen stond, ze zou nu toch moeten schreien. - Was er ooit een wezen die haar liefhad zooals zij dat gevoelde! Neen, men gaf haar te eten omdat ze werkte. En is het dan waarheid: heeft die Jood haar lief en heeft haar moeder haar lief? Stil: - Toen Binzer hen verlaten heeft, toen zeide Elie dat hij Hanna van haar moeder zou spreken als zij met hem in het voorhuis wilde gaan.

- Haar moeder? Wat weet zij anders van haar dan dat zij vroeg was gestorven van kou in een winternacht.

- Hanna zelve herinnert zich iets van een bleeke vrouw met een paar donkere oogen en gitzwart haar; van een groote stad en een kamer met een hoog raam, en een huis er tegenover waarvoor 's-avonds een vuurrood licht brandde en dat er muziek was. Zij herinnert zich iets van een klok op een hoogen toren die óok altijd riep: dat hij komen zou.

- Maar haar moeder was doodgevroren, en wat heeft zij aan een doode moeder die haar alleen liet! - Doch nu had Elie haar gezegd dat die moeder haar toch lief heeft gehad. Hij wist het zeker, want zij had Hanna in dien nacht met haar eigen kleeren en haar eigen lichaam tegen de koude beschut. - En Elie heeft haar verzekerd dat die moeder nu nóg voor haar zorgen wil ofschoon zij gestorven is. Hij zou haar later zeggen hoe dat mogelijk is, maar dan moest zij de Joden niet meer schelden, en in Elie's huis komen, en sabbath vieren en eten wat rein was volgens de Wet. En als zij met Sarah zijn vrouw naar de Synagoge wilde gaan, dan, ja dán zou hij haar nog meer van haar moeder verhalen en wondere dingen laten zien.

Toen heeft Elie haar de handen boven het hoofd gehouden, en zoo wonderlijk er bij gepreveld alsof hij bad. Maar bidden zal het niet geweest zijn, want den hoed heeft hij niet afgenomen. - En - toen hij 't gedaan had, heeft zij niet durven spreken. - En zij is bang geworden toen hij opnieuw heel zacht heeft gezegd: dat er niemand was in de wereld die Hanna waarachtig liefhad dan Elie alleen.

'Dat komt,' heeft hij nog zachter gefluisterd: 'omdat de Kristenen slecht zijn, en leven buiten de Wet. Jij Hanna, bent Esther's kind: Dáarom heb ik je lief, want Esther was een Jodin; en ik heb haar liefgehad vóordat ik Sarah tot vrouw nam, en vóordat Esther was afgedwaald om zich te keeren tot de afgoden en neer te liggen in de tenten der kinderen Belial's.'

Bij Elie's laatste woorden is Hanna vreeselijk bang geworden. Het was haar alsof hij haar geslagen, alsof hij haar in een gevangenis had opgesloten. Haar hart bonsde fel; en spreken kon ze niet. Maar eindelijk heeft ze geroepen: dat het n i e t w a a r was, want haar moeder had de Joden gehaat.

Toen is het donker voor haar oogen geworden; maar eensklaps was het alsof zij door een bliksemstraal werd getroffen. Elie had nu gefluisterd van haar vader, hoor..... van een vader die zijn beloften vergat en ze zeker nooit zou vervullen.

O groote God! zij weet niet wat zij toen gedaan heeft. De donkere meubels in dat voorhuis zijn met geweld op haar aangedrongen alsof ze haar verstikken wilden.

Heeft zij den Jood gedreigd en gescholden? Zij weet het niet; maar hij heeft niet terug gescholden, noch gedreigd. - Zoet heeft zelfs zijn stem geklonken, ofschoon die woorden verpletterend waren:

'Kind van Esther, de Heer zal ze verdelgen die Hanna's moeder van Israël hebben afgescheurd en vertrapt; die haar lieten sterven in den winternacht, die hun eigen vleesch en bloed zagen opwassen en deden arbeiden en gevoed hebben met zwijnendraf. - Leg je hoofd maar op Elie's schouder, kind. Elie heeft je lief; en Sarah heeft je lief om zijnentwil; en Isaäc zal Hanna zuster noemen, zoo waar mag God hem zegenen in lengte van dagen. En Elie zal Hij vergeven dat hij om winst en uit vrees den eed heeft gezworen: dat hij niet eer heeft gezegd wat zijn mond toch kon spreken; dat hij niet meer heeft gedaan voor Esther's kind.'

Z ó o h e e f t h i j g e s p r o k e n . Maar eensklaps heeft zij zich losgerukt uit Elie's arm. Het glas water, 'twelk een kleine vrouw haar had toegereikt, heeft ze weggeslagen.

Wat vreeselijk licht was er eensklaps voor haar opgegaan! Maar nee, nee! wat zij vreest dat gelooft ze toch niet.

'Jelui liegt!' heeft ze geroepen: 'Ik stop de ooren toe. Ik wil niet meer hooren. Gaat weg! Je liegt, je liegt! want jelui bent Joden, gemeene Joden!'

En op haar vliering schreit Hanna nu, terwijl ze door haar tranen heen nog altijd tuurt naar die prent. Arm kind..... naar die prent.

Hoelang ze daar gestaan heeft dat weet ze niet; maar toen in 't einde haar licht is uitgegaan, en het eensklaps zoo heel donker was om haar heen, toen is ze neergevallen op de knieën, met de ellebogen op haar strooleger en het gloeiende hoofd in haar handen. En zij heeft..... gebeden:

'Onze vader; hemelen zijt, Uw naam worde....' - Ik wil zijn naam toch weten. Elie kent hem. Waarom zou Elie geen waarheid kunnen spreken? En.... als hij waarheid spreekt dan was mijn eigen moeder een Jodin; eene met valsch haar, en.... Maar ik weet toch dat zij echt zwart haar had en mooie donkere oogen. - En om mij te beschutten en te verwarmen is die arme moeder doodgevroren. - O God! zij heeft mij dan wel liefgehad toen zij stierf in dien kouden nacht. - 'Onze Vader; hemelen zijt, Uw koninkrijk.....' Hij was r i j k maar zij was arm. En hij had toch beloofd dat hij komen zou; Elie heeft er niet om gelachen; hij heeft niet gezegd dat ik gek of onnoozel ben; hij sprak zelfs van een v u r i g e n wagen met v u r i g e paarden. Maar dat zal iets anders geweest zijn.

- Wie hebben toch vroeger gezegd dat hij een prins of een graaf was uit Spanje? Uit een land van blauw en heel dicht bij de zon? Binzer heeft het nog d e z e n a v o n d gezegd. Maar Binzer liegt. Zoodra ik aan hem denk wordt mijn hoofd zoo rood als de zon s-morgens bij mist. Als ik Binzer weerzie dan zal ik hem zeggen dat de duivel zijn vader is. - En de mijne? Ik wist toch wel dat hij voornaam en rijk moest wezen; 's-avonds zag ik hem in de maan, en de maan was van goud en zilver.

Eensklaps balt Hanna denkbeeldig de vuist.

- Maar als hij mijn moeder liet doodvriezen en zijn eigen bloed deed arbeiden in de duivelskamer. - Heere God, in de duivelskamer! dan zal ik hem deze vuist toonen; dan zal ik hem zeggen dat de eene dochter zoo goed als de andere is. - Ja dát zal ik zeggen!

En dan weer kalmer, straks zachtjes geeuwend, en eindelijk met het moede hoofd neervallend op haar leger:

'Ach God! - Onze Vader.... hemelen zijt.... Uw naam..... geheiligd..... Koninkrijk kome..... Wil geschiede.....'

Doch haar lippen bewogen niet meer, Hanna was ingeslapen.

XV. De maaiers aan 't werk.

Uit den langen schoorsteen van H e t K r o m v e l d stijgen zwarte rookpluimen naar omhoog.

Hein Tronk de stoker, werpt binnen het ketelhuis nieuwe kolen in den fellen gloed.

En de vuurvlammen slaan ten oven uit, als zoeken ze de vrijheid die men haar betwist.

Hein werpt de ijzeren kerkerdeur toe.

En het vuur sist en knettert en brult, dat het wraak nemen en toch zich bevrijden zal.

En met een haat, fel als zijn hitte, sart en bestookt het vuur den aartsvijand, gekerkerd als hij.

En het water, ziedend van gramschap, raast en klaagt wegkrimpend in doodstrijd.

Doch wie zal dooden wat niet te dooden is!

En wie kan binden den vrijen geest! In 't sterven verzoend, breekt de geest van het vuur en het water vereenigd ten kerker uit.

Ten leven! Doode krachten bezielend!

Ziet! metalen armen verheffen zich, en dalen en keeren, en grijpen in tanden en wielen.

En 't stampt en dreunt en davert in het groote gebouw.

Der elementen geest heeft het uit zijn sluimer gewekt.

Wanneer de zomerzonnegloed een pestwalm uit vunzen poel naast den rijkbeladen graanakker doet opgaan, zal men haar schelden en zeggen: Verberg uw aanschijn, gij Zon?

De mensch die den poel heeft te dempen, maar om 't ellendig slijkgewin het leven der maaiers veracht, die mensch, die m e n s c h bedekke vol schaamte het aangezicht.

Arm fabrieksvolk, arme fabriekskinderen, waarachtig, de s t o o m is uw vijand niet!

En de maaiers op H e t K r o m v e l d zullen zelf den poel dempen die voortdurend hun leven bedreigt.

De groote fabriek is nu in vollen gang.

Men zou het niet gelooven dat er samenspanning tusschen de arbeiders bestaat. Als naar gewoonte zijn zij rustig aan 't werk.

Zou het mogelijk zijn dat zelfs de groote meerderheid, bij de sleur van hun taak en het gewoon gedreun en gesnor der machines en raderen, niet meer denkt aan hetgeen er hoognoodig gebeuren moet?

Of het inderdaad noodig zou zijn?

Hier in de beneden-verdieping der fabriek is de duivelskamer.

Een dichte stofwalm met duizenden fijne katoenvezels bezwangerd, doet, bij een sober licht, ternauwernood de aangezichten der jeugdige arbeiders onderscheiden. Maar een nauwkeurige beschouwing zou toch de moeite niet beloonen. 't Is slechts zeldzaam dat een fijner geteekend kopje - zooals vroeger dat van Hanna Van Til of van Abel's Klaartje - hier in het donkere wegschuilt. Maar de armelijke wezens die er moeten werken, zij ontvingen immers ook slechts het aanzijn om het ruwe katoen te zuiveren. En niewaar, wanneer er dan, zooals op 't K r o m v e l d , geen luchtkokers zijn, dan hebben die wezens wel luchtpijpen en longen om het stof te vergaren!

En ginds waar de krasmolens snorren, of waar in de bovenvertrekken, het grof of minder grof garen bewerkt wordt, ja zelfs waar de spinners en spinsters de fijnste nummers bereiden, ook daar heerscht in de lage vertrekken een benauwde atmosfeer, een bedorven met stof bezwangerde lucht, die doet walgen en tot kuchen prikkelt meteen.

En of er dan velen zijn die in de sleur zooals altijd schier droomend slaven en lijden; aan een scherperen blik ontgaat het niet dat er hier en daar onder de arbeiders een bijzondere gisting heerscht, die grooter wordt naarmate het schoftuur al meer en meer nadert.

Hoort, de middagbel luidt. Het fabrieksvolk kan nu voor 't meerendeel wat rust nemen. Doch die rust kan heden niet groot zijn, en voor Glover en Prost zal nu het zware werk eerst recht beginnen.

‘Waarachtig Glover, ik ben weer zoo frisch als rivierbaars,’ zegt Prost: ‘De duivelsche vrouw Vlodder had me te veel klare geschonken. Baas Binzer was er goed voor gebleven.’

‘Binzer....? Ei!’ zegt Wouter. En dan: ‘Kom mee! - we zullen langs den achterkant naar 't kantoor gaan. 't Volk is nu bedaard, en als ze ons zagen dan konden ze vast weer den mond niet houden. - Vooruit Prost! Je trekt me aan 't buis als ik de maat mocht vergeten, en jij - dat weet je, vooral geen donder of bliksem.’

‘Accoord!’ zegt Prost, en verdwijnt met Glover om den hoek der fabriek.

XVI. Nelly en Hanna.

Ongeveer op hetzelfde oogenblik dat de twee arbeiders bij de heeren werden aangediend, naderde Nelly Degen van de stadzijde het hek van H e t K r o m v e l d, en weerstond de verzoeking niet om het binnen te gaan.

Ofschoon Degen er niet van gesproken heeft, Nelly weet door haar Willem welk onweer er broeit, en een heimelijke onrust, een onbestemd voorgevoel van iets noodlottigs, heeft haar al kort na het wegrijden van haar vader, ter deure uitgedreven.

Mevrouw Degen had Nelly niet weerhouden om eens naar de stad te gaan ten einde in persoon naar den toestand van Abel's Klaartje onderzoek te doen.

- Natuurlijk, mama zal er niet van spreken, want papa zou het waarschijnlijk niet goedvinden. Papa had misschien ook wel gelijk dat men zulke menschen niet bederven moet; maar als dat meisje dan toch zoo ziek is, en die Abel's zóo arm zijn, dan - Nelly moest er ook niet van spreken - maar dan zou mama even een gebraden kipje in Nelly's tasch doen; zij kon het licht meenemen; en, 't is waar, men moest zulke menschen ook geen geld geven, want daar voedde men de luiheid mee; maar mama had hier juist nog een gulden, en - wacht, nog twee kwartjes ook, die kon Nelly zoo ongemerkt wel in een kommetje of eenig ander voorwerp leggen; dát was geen geven, want papa had gelijk; geven demoraliseert, geven is de pest, welzeker.

Met een hartelijken zoen ten afscheid is Nelly vertrokken. Haar zucht om dezen morgen in de nabijheid van H e t K r o m v e l d te zijn, heeft haar echter niet weerhouden om een bezoek aan Abel's dochter voor het hoofddoel van haar wandeling te houden. En zie, toen zij ná dat bezoek het stadje verliet, toen was haar onrust over 'tgeen er misschien op H e t K r o m v e l d gebeuren kon, voor een goed deel geweken.

Het toeven in die armoedige woning aan het ziekbed van dat bleeke meisje, heeft haar gedachten afgeleid en haar een kalm ja zelfs een dankbaar gevoel geschonken.

In Abel's huisje heeft Nelly geen zweem gevonden van die alles verwenschende ontevredenheid die geen oog heeft voor eigen schuld, maar evenmin die walglijke vleierij, de - h i e r helaas, zoo geheel misplaatste vergoding van den ‘l i e v e n menheer papa’, die grove naar-den-mond-sprekerij, waarin het arme volkje in den regel - terecht of ten onrechte - het meeste voordeel ziet.

Niets van dit alles in Abel's huisje. Hoe eenvoudig maar hartelijk hebben moeder en dochter haar dankgezegd, en hoe treffend heeft het zieke meisje haar geantwoord toen ze haar moed heeft willen

inspreken en de hoop verlevendigen op eene spoedige herstelling.

‘Ik weet wel beter lieve juffrouw,’ heeft Klaartje gezegd: ‘Met Rieka Willems is het ook zoo gegaan. Rieka heb ik zien sterven. Maar ik ben er niet bang voor. Altijd hoopte ik nog dat ik beter zou worden, want we zijn zoo best met elkaar, en ik houd zoo veel van Wouter; en Wouter zal er ook erg mee te doen hebben. Maar vader heeft mij rust gegeven en gezegd, dat alle menschen toch eens moeten sterven; de eene vroeg de andere laat; en dat er niets gebeurt zonder Gods heiligen wil. - En ik weet nu zeker juffrouw dat ik in een betere wereld zal komen. Ik droom er altijd van. Daar zijn de menschen heel braaf; en vloeken of schelden doet er niemand. Ja, als ik weer beter kon worden, dán zou ik het wel willen; zeker.....’

Klaartje heeft toen een oogenblik gezwegen; haar lippen trilden; en haar oogen zijn vochtig geworden. Toen hernam ze:

‘Maar nee, dat kan niet juffrouw, en dus is het zeker goed. - U moet ook maar niet bang zijn. Rijke menschen zooals u, zullen er altijd meer tegen opzien omdat zij het hier zoo goed hebben; maar dat moet je niet doen juffrouw, want..... ik kan het niet alles zoo uitleggen, maar 't is er heerlijk, zoo breed, zoo liefelijk groen; zoo.... net als een eerste lentedag.’

‘Stil Klaartje!’ heeft vrouw Abel toen gezegd: ‘Je spreekt te lang kind; daar heb je geen kracht voor.’

En zwijgend heeft Klaartje toen nog eens Nelly's hand gedrukt; en straks vier, vijf malen met het hoofd geknikt, toen haar moeder met diepen zucht er bij heeft gevoegd:

‘Och juffrouw, wat was het leven voor een arm mensch als hij niet zeker wist dat de Heer rechtvaardig is, en dat er in het huis des Vaders vele woningen zijn.’

Bij het scheiden heeft Nelly het wel betreurd dat zij op een fluisterend vragen der moeder omtrent het zenden van een matras voor de zieke, ontkennend moest antwoorden; doch de vrede in die woning, ja zelfs terwijl de dood reeds naderde om dat jonge meisje van haar liefsten te scheiden - die vrede had zich meegedeeld aan Nelly's gemoed. En als somwijlen gelijk een dolksteek haar de vraag trof: Heeft waarlijk d e H e e r dat lijden bewerkt? dan troostte haar het woord van de arme zieke: dat alles geschiedt naar Gods heiligen wil.

- Maar Gods rechtvaardigheid dan....? Ach die arme moeder heeft het immers gezegd:

‘Er zijn v e l e woningen in het eeuwige Vaderhuis.’

Zóo in gepeinzen is Nelly het hek van H e t K r o m v e l d binnengegaan.

Ter helfte van den afweg gekomen, hoort zij zich op 't onverwachtst bij haar naam roepen.

Haar schreden inhoudend ziet zij om en ontstelt, nu zij de halfwijze Hanna van terzij de glooiing opkomen en haar naderen ziet.

Nelly staat stil; en terwijl zij onwillekeurig haar paraplu in de beide handen neemt, en den knop wat vaster omklemt, vraagt ze:

'Heb jij me geroepen?'

'Ja;' zegt Hanna, terwijl ze bij het naderen haar donkere kijkers strak op Nelly gevestigd houdt.

'Hadt je me iets te vragen?' herneemt Nelly; en zich vermannend komt zij nu een schrede naderbij.

'Ja;' antwoordt Hanna opnieuw terwijl ze Nelly nog altijd blijft aanstaren.

Eenige oogenblikken was het stil. Of die stilte Nelly pijnlijk is, althans haastig breekt zij haar af met de vraag:

'Jij bent Hanna Van Til, niewaar?'

'Nee,' antwoordt Hanna snel, terwijl ze nu eensklaps den blik naar beneden slaat en de lippen samenperst.

'Niet?' zegt Nelly: 'Ik meende.....'

Van Til heeft mijn moeder gevonden toen ze dood was, en mij heeft hij levend uit haar armen genomen. Maar daarom was hij mijn vader niet.'

'Ik dacht toch.....'

'Maar dan denk je verkeerd juffrouw. Weet jij niet hoe de kinderen in de wereld komen?'

Nelly bloost nu Hanna bij zulk een vraag haar weer zoo vreemd in de oogen ziet.

'Dat weet i k !' herneemt Hanna: 'Als een man en vrouw elkander liefhebben dan worden ze vader en moeder. En.... nu wil ik weten wie mijn moeder heeft liefgehad vóordat hij haar doodvriezen liet.'

Nelly ontstelde van den uittartenden blik dien de arbeidster nu op haar wierp. - Maar zij verbergt haar ontroering en zegt op zachten toon:

'Als je zoo iets weten wilt Hanna, dan moet je daar oudere menschen naar vragen. Misschien weet papa wel....'

'Papa! - Papa!' herhaalt Hanna met zonderlingen lach.

Die lach sneed Nelly door de ziel. Eensklaps bespringt haar weder de angst die haar in den morgen zoozeer verontrustte. Zij denkt aan de samenspanning der werklieden. Vermoedelijk zal de waanzin van dat arme meisje door die beroering zijn geprikkeld, en wie weet, o God! wie weet, waartoe zoo iemand bij zulk een algemeene opwinding instaat is.

'Ik begrijp niet waarom je zoo wonderlijk lacht terwijl je van mijn vader spreekt,' zegt Nelly schijnbaar kalm, terwijl zij Hanna op hare beurt flink in de oogen ziet: 'De arbeiders spreken wel eens kwaad van mijn vader, omdat hij niet gelooft dat jelui het

altijd zoo hard hebt; maar daarom is papa toch goed Hanna, en jij, j i j moogt hem geen kwaad doen.'

'Ik! Wie zegt je juffrouw dat i k hem kwaad wil doen?'

'Dat zou ook schandelijk zijn; en als iemand je daartoe aanzet dan moet je hem wantrouwen, want papa laat hier toch iedereen verdienen. En wat zouden de arbeiders beginnen als er geen fabriek was? Alle menschen kunnen toch geen heeren en dames zijn.'

Nelly's pleitrede werd hier eensklaps afgebroken. De laatste woorden hebben Hanna weer levendig aan de beelden herinnerd die haar den ganschen nacht in haar droomen hadden vervuld:

- Alle menschen kunnen geen heeren en dames zijn! Neen:

'Maar ik, als ik wil!' heeft ze nu geroepen, en haar oogen schitterden van zulk een zonderling vuur dat Nelly onwillekeurig een schrede terugging.

Aanstonds echter vol deernis met dat arme waanzinnige meisje, herstelt ze zich, en herneemt:

'Ik wil maar zeggen Hanna, dat het toch beter is wanneer de arbeiders rustig blijven en wachten totdat papa en mijnheer Bronsberg hun wat meer zullen geven; zij moeten doen zooals jij Hanna, jij wacht ook wel geduldig totdat hij komt niewaar? En eindelijk e i n d e l i j k zal je g o e d e V a d e r toch z e k e r l i j k komen.'

Hanna is zeer bleek geworden. - Op doffen toon zegt ze langzaam:

'Zoo juffrouw, jij denkt dus ook dat ik gek ben. Zóo? Heeft dat mijnheer je papa gezegd?' En sneller: 'Waarom zeg ik m i j n h e e r ....? - Wees niet bang voor me. Ik zal je geen kwaad doen. God weet alles, maar een Jood weet het ook. Zieje, en nu wil ik weten wie het is die mijn moeder doodvriezen liet; en wie haar heeft liefgehad. En als ik dàt weet, dan weet ik zeker dat hij het is, en dan wil ik dat hij Hanna zijn kind zal noemen. - Is dat niet zoet als hij k i n d zegt? Ja ik meen U.... als hij k i n d zegt, of dat niet zoet is juffrouw?'

'Ik begrijp je niet meisje,' zegt Nelly in verwarring: 'Zie, daarginder staan je kameraden, zij zullen je zeggen wat je weten wilt.'

'Wat zouden zij mij zeggen!' herneemt Hanna snel: 'Ik wil het van ù hooren. - Hier! Ik moet het weten!' En eensklaps vat zij Nelly's arm, en trekt haar in één oogwenk met zich in hetzelfde loodsje, waar Binzer een paar dagen geleden het a r m e kind belasterde om het r i j k e te kunnen strikken in zijn net.

Nelly, hevig ontsteld door den dwang zoo onverhoeds op haar uitgeoefend, voelt haar vrees nochtans verminderen nu zij Hanna daar in een bijna smeekende houding voor zich ziet.

'Och juffrouw, vergeef me, en beef zoo niet meer?' herneemt Hanna: 'Ik deed je schrikken; maar ik wil je geen kwaad doen. Soms warde het mij wel eens wonder door 't hoofd; dat kwam omdat er niemand was die mij liefhad. Maar ik was toch niet gek.

Nee, dan zou ik gedanst hebben voor een stuk koek zooals Grietje Hal, die haar tong voor een knoop laat zien, en grijnst van plezier al scheldt men haar voor een aap of een kikvorsch. - Ik ben niet gek omdat ik weten wil wie mij liefheeft, en zeker wist dat hij komen zou. - En slecht ben ik ook niet juffrouw. Als jij je beurs laat vallen dan zal ik er niets uitnemen en ze aanstonds weerbrengen. Als ze mij niet erg sarren of schandelijk beleedigen, dan gebruik ik mijn handen nooit hoewel ik sterk ben. Maar - ik zou toch een moord kunnen doen..... ja!'

Nelly gaat angstig een schrede terug. Hanna vervolgt:

'Ja juffrouw! Ik voel het; al moest ik dan eeuwig branden; ik zou een moord doen!'

'Stil Hanna, stil!'

'Nee dat wil ik toch zeggen: Als de persoon die mijn arme moeder liet sterven in den nacht, werkelijk de man is, maar het liegen heette, dan zou ik hem met deze nagels.....'

'O zwijg Hanna, wie zoo durft spreken is waarlijk slecht of krankzinnig;' zegt Nelly met klimmende onrust.

'Maar wie zoo iets doen kon en het ontkent; en wie zijn kind in armoede laat en zelf rijk is, wat zou die wezen..... wát? - Is het niet zoet als hij k i n d zegt, l i e v e k i n d ?' En nóg eens, als tot zich zelve met trillende stem:

'Ja, ik zou hem kunnen vermoorden als hij het liegen heette.'

Inweerwil van Hanna's straks gegeven verzekering, houdt Nelly zich vast overtuigd dat zij met een krankzinnige te doen heeft; en 't is dus niet te verwonderen dat zij bij die herhaalde bedreiging van moord - al geldt ze slechts, zooals Nelly gelooft, denkbeeldige personen - zich in dat donkere loodsje in de grootste spanning bevindt. Nochtans zij zal zich goedhouden. Op een toon die gestreng kon heeten wanneer de liefelijkheid der stem dien niet zooals altijd beheerscht had, zegt ze, terwijl ze zich naar den ingang keert:

'Met menschen die zulke wreede gedachten hebben, spreek ik niet langer. - Ik meende Hanna dat je mij een kleinen dienst hadt te vragen?'

'Ja, ja juffrouw, ik had je iets te vragen,' zegt Hanna gejaagd, en grijpt Nelly's kleine hand: 'Denk niet dat ik zoo wreed of slecht ben; ik wil niemand kwaad doen. Straks heb je gezegd dat je vader goed is niewaar?'

'Mijn vader heeft mij heel lief Hanna; zeker!'

'Ja dat weet ik, en dat kan ook niet anders. Maar als hij een arme moeder had laten omkomen, en het kind dat gered werd had laten arbeiden alle dagen in 't zweet van haar aanschijn; ik wilde je vragen juffrouw, of je gelooft dat zoo'n heer dat kind dan wel zou opnemen in zijn huis, en te eten geven aan zijn tafel als het

kind er om smeekte; als zij hem op het voorhoofd en op de handen zoende; als zij alles a l l e s vergeten wilde, zeg?'

'Och goede Hanna, zet die gedachten toch uit je hoofd. 't Is alles inbeelding arm kind. Men heeft je misleid. Die prins of graaf uit Spanje, die je vader zou wezen en je met zoo'n mooie koets moet komen afhalen, hij bestaat niet Hanna.'

'Maar spreek ik dan nog van een prins of een graaf...? Ik spreek van je vader juffrouw, van mijnheer Degen; ik zeg dat hij mijn moeder heeft laten doodvriezen, dat hij mijn vader is.'

De doodskleur die plotseling Nelly's gelaat overtrekt, ontgaat den blik der arme spinster niet. Gedurende een paar seconden was slechts het wit dier schoone oogen te zien:

'Help! Vader!!' heeft ze gelispt, en, toen viel het blondgelokte hoofdje machteloos neer; en Hanna, ijlings toegeschoten, ving haar op; en deed haar rusten aan haar fel bonzend hart.

Ja, aan haar fel bonzend hart!

Schrik en deernis; berouw en teleurstelling, 't woelde daar alles dooreen in die borst. Hanna heeft er niet aan gedacht dat zulk een mededeeling het kinderhart geweldig moest treffen.

Sedert het beeld eener schoone toekomst haar den vorigen avond uit het nevelig verschiet eensklaps zoo nabij is gekomen, heeft juist, en voor 't eerst, de vrees haar vervuld dat het alles een begoocheling zou wezen.

Zij moest dan toesnellen, haastig, aleer dat beeld in den nevel terugwijken en voor altijd verdwijnen zou. Zij moest het grijpen, vasthouden en niet loslaten, nooit! Ach, in haar overijling heeft zij misgetast. Niet háar, maar hém, hem zelf heeft ze moeten grijpen.

- Doch waartoe? Ach God! de lijkkleur van dat gezichtje, die gesloten oogen zeggen het haar:

- Onnoozele: heb je één enkel oogenblik durven gelooven dat d e z e de arme Hanna zuster zou kunnen noemen; dat die vader haar als zijn kind aan 't hart drukken en zoenen zou zooals hij het dit bleeke meisje deed? - Ja, als hij werkelijk gekomen was en de ongelukkige moeder had afgehaald. Als geen andere vrouw hem het woord had doen breken, en dit kind niet ware geboren; ja, dán zou Hanna zijn wat nu deze is - Of - als deze niet meer leefde, dan zou zij in hare plaats..... Stil! wie fluistert en liegt dat zij het oog zoo strak op dien blauwen slagader van den blanken hals houdt gevestigd, dat zij denkt aan het kleine tornmes in haar zak? Wie, w i e liegt dat? Heeft ze het zelfs in waarheid bedoeld dat ze hem zou kunnen vermoorden? Wist ze dan wat ze zeide? Waarvoor ziet men haar aan! Wat kwaads zou dat mooie bleeke meisje haar gedaan hebben? Niets! Zij moet wakker worden; weer levend. - Zóo schijnt het alsof zij gestorven is. - Lieve God, dat zou verschrikkelijk zijn; zoo jong en zoo rijk! Met zulke kost-

bare sieraden..... die gouden speld, die prachtige oorbellen! - En is het nu zeker waar dat de arme Hanna die rijke dame in haar armen houdt; is dat geen droom, geen begoocheling? Neen. Al de arbeiders van H e t K r o m v e l d zouden toestemmen dat het juffrouw Nelly is. J u f f r o u w Nelly! - Stil! Moet zij haar j u f f r o u w noemen? Is dit blanke tengere meisje met die weelderige lokken niet werkelijk Hanna's zuster? O! als dat pijnlijk gesloten mondje haar dien zoeten naam wilde geven vol zusterlijke liefde! - Maar dat zal nooit gebeuren. Nooit! Toen de arme Hanna het woord heeft genoemd, toen reeds werd ze zoo wit als een doode en zonk ze onmachtig in haar armen neer. - Toch in H a n n a ' s armen! Ha!

Met de snelheid der gedachte is dit alles der arme spinster door het hoofd gegaan.

Nog staart ze op dien gesloten mond.

Een lichte trilling van het ranke lichaam doet haar vermoeden dat de bezwijming voorbij is. - Zoo aanstonds zullen die oogen opengaan; een schuwe blik zal haar dan nogmaals zeggen dat zij Hanna wel degelijk voor krankzinnig houdt; die lippen zullen weer rood worden, en angstig vragen of de gekke Hanna wil heengaan, spoedig; voor altijd!

- Zie, de donkere oogwimpers beven; een zachte en diepe ademhaling voert zichtbaar het leven terug in die borst. O, en als zij ontwaakt dan zal zij Hanna aanstonds van zich stooten. - Dan! - Maar nu? - Tot twee malen toe wendt Hanna ijlings den blik naar buiten. - Daar is niemand; neen, niemand.

En zie, Hanna's ravenhoofdje buigt zich snel voorover, en drukt haar purperen lippen op Nelly's mond.

Zóo had ze willen sterven, het arme kind.

Toen Nelly slechts luttele seconden later de oogen opsloeg en uit een bangen droom ontwaakte, toen zag zij Hanna niet meer. Ze was alleen.

XVII. Recht en drift.

In Degen's kantoor, welk vertrek op H e t K r o m v e l d inderdaad het eenige is 'twelk aan zijn vereischten voldoet, en zelfs comfortabel werd ingericht, bevindt zich niet ver van de deur een balustrade. 't Is er echter verre af dat ieder die de heeren wenscht te spreken, of zelfs er ontboden wordt, tot die balustrade zou mogen naderen. In de deur ontwaart men een schuifraampje, en bijna is het regel dat de arbeiders, ja zelfs de fabrieksbazen door die opening heen hun woord moeten doen.

Nú evenwel staan Glover en Prost binnen het kantoor, achter de balustrade.

Degen, die voor zijn mahoniehouten schrijftafel in den gemakkelijken rugstoel zit, heeft zich een weinig naar den kant van zijn arbeiders gekeerd, en vraagt met strak gelaat terwijl hij de fijne gouden bril wat hooger schuift:

‘Zoo. En wat wou je?’

Glover tast in den zak:

‘Allereerst wil ik mijnheer de aalmoes weeromgeven die Abel bij nader inzien niet besteden wilde. - Daar ligt hij.’

Bij de laatste woorden heeft Glover een rijksdaalder zeer hoorbaar op het kleine aanrecht der balustrade gelegd.

‘Wat beduidt dat?’ roept Degen die zich de ontmoeting met Abel niet aanstonds herinnert.

‘Niets anders mijnheer, dan dat ik u de aalmoes terugbreng, omdat knappe arbeiders gebedeld geld alhaast zoo goed als gestolen geld noemen.’

‘Als hij een rijksdaalder van mijn dochter heeft gekregen, dan h e e f t hij gebedeld. Je moet me asjeblief met geen schijnheilig vertoon aanboord komen. Ik heb je gezegd: dat ik weinig tijd en weinig lust heb om naar oudenwijvenpraat te luisteren.’ Roepend: ‘Bronsberg!’

‘Watblieft?’ zegt de compagnon die met de meeste belangstelling heeft geluisterd.

‘Schrijf jij onderwijl de brieven aan Dijkman & Brokleer & Zoon: ze moeten vóor tweeën bezorgd zijn.’

Bronsberg aarzelt niet: hij zal toonen dat hij Degen's compagnon en niet zijn klerk is:

‘Die brieven kunnen tot de avondpost wachten,’ zegt hij beslist doch beleefd. En dan: ‘Ik wensch te hooren wat Glover en Prost ons te vragen hebben.’

Juist die belangstelling heeft den ouden heer gehinderd; maar hij kan Bronsberg onmogelijk tot schrijven dwingen, en zal dus moeten dulden dat ‘de jongeheer met zijn aandachtige tronie dat volk in hun overmoed stijft’.

‘Als je maar weet dat er haast bij is;’ zegt hij op dien toon van gezag waarmee hij Bronsberg in den laatsten tijd zoo dikwijls, óok in het bijzijn van ondergeschikten, te verkleinen zocht. En dan, scherp tot Glover:

‘Heb je nog meer?’

‘Mijnheer houdt van geen lange praatjes,’ herneemt Wouter, ‘en daarom zal ik nu niet van andere aalmoezen spreken die, God weet met welk doel, bij Abel worden thuisgebracht.’

Bij deze woorden wierp hij een scherpen blik op den jongsten patroon.

‘Waar je niet van spreken wilt daar kun je van zwijgen,’ zegt Degen: ‘Vooruit!’

‘U hebt gelijk, dáar kan ik later toe komen;’ herneemt Wouter, en begint dan kordaat doch in gepaste bewoordingen met de opsomming van de grieven der arbeiders, die hen dwingen om aan de heeren verbeteringen op H e t K r o m v e l d te vragen volgens de eischen der menschelijkheid; en vervolgt met een verzoek om loonsverhooging en vermindering van werkuren, opdat de werkman zich zal kunnen opheffen uit de ellende waarin hij hoe langer hoe dieper verzinkt, en niet meer genoodzaakt zal worden om zijn kinderen te doen arbeiden op veel te jeugdigen leeftijd en verre boven hun krachten.

‘Heb je gedaan?’ roept Degen die met saamgeperste lippen, en onrustig met de vingers op de schrijftafel kloppend, den spinner heeft aangehoord.

‘Nog niet mijnheer. Wij hebben.....’

‘Maar wij hebben geen lust om nog langer naar jou onbeschaamde taal te luisteren!’ roept Degen met een vuistslag op de tafel.

Bronsberg staat op, en den compagnon aanziende zegt hij:

‘Ik verzoek u den spinner te laten uitspreken, mijnheer Degen. Dat was onze afspraak.’

Degen werd zoo mogelijk nog rooder:

‘Wie voor den duivel, zal mij hier de wet stellen!’ roept hij, terwijl de tafel opnieuw onder zijn vuistslag dreunt: ‘Wij weten nu alles. Wij hebben den onzin ten einde toe aangehoord. - Moet je nog vragen wat ze willen, die opstokers, die oproermakers? - Voort! mijn geduld is uit. Voort zeg ik je, Canaille!’

Glover balt de vuist.

Prost trekt hem bij den arm.

‘Stil Glover. Houje goed!’ En dan het woord voor Wouter opvattend:

‘Zieje heeren....’

‘Laat me!’ valt Glover in met trillende stem: ‘Ik zal me niet vergeten al is het Godgeklaagd dat hij ons schelden en lasteren durft.’ En dan met het bovenlijf vooruit over de balustrade heen, en wijzend naar het venster 'twelk Degen achter zich heeft:

‘Als de heeren het met hun beiden niet eens zijn, dáar, daarbuiten kun je zien dat het werkvolk het éens is, goed éens op alle punten.’

Degen ziet om. - Wanneer dat paars worden, verbleeken is, dán verbleekt nu de oudste fabriekant.

Bronsberg had reeds vroeger bespeurd dat de werklieden in groote en kleinere clubjes het kantoorraam waren genaderd. In de laatste seconden zijn ze het nabij gekomen; doch met zekere terughouding, alsof men vreesde bemerkt te zullen worden.

‘Nee,’ vervolgt Wouter: ‘dat zijn geen oproermakers, zoomin als wij opstokers zijn. Zie maar, nu de heeren naar buiten zien, nu dringen ze terug alsof ze vreesden kwaad te doen.’

‘Kwaad! Wat doe je anders?’ brult Degen eensklaps met een ontzettende verwensching: ‘Denk je me een rad voor de oogen te draaien? We begrijpen alles. Ik heb er in toegestemd om je dom gereutel aan te hooren. Maar als je met dreigementen komt, en comedie-vertoon, dan heb je gedaan, finaal! - Zwijg! Ik weet wat je in je schild voert. Huichel maar niet: Dat volk moet schreeuwen en tieren en ons bangmaken als jij met werkstaking gaat dreigen. - Maar nog eens: bang ben ik zelfs voor den duivel niet. Wie dreigen durft niet meer te zullen werken, dien jaag ik van stondeaan weg, die kan in 't dolhuis een plaats gaan vragen, of morgen doodvallen van den honger als hij dat liever doet.’

Glover wil spreken.

Degen voorkomt hem, en herneemt:

‘Verstaje dat je zwijgen zult? Die brutale oogen verdraag ik niet! Ga naar buiten en zeg aan 't rapaille dat ze werken zullen. Nog eens: wie het anders of beter verlangt kan heengaan. - Maar ik weet het beter: niemand zal heengaan. Opgestookt door een paar raddraaiers, gaven ze toe. - Onnoozele halzen! Ze waagden een kans op meer loon ten behoeve van hun jeneverdorst! Maar als ze hooren dat ik orde wil, en 't werken op den ouden voet, dan kruipen ze in hun schulp. - Dat zal hun geraden zijn! - Jij rustverstoorder met je uitgestreken tronie, jij en je domme kameraad, je zult het loon voor je moeite hebben. Van dit oogenblik afaan kun je met den schijnheiligen Binzer fortuin zoeken. - Daar is de deur.’

Wouter ofschoon doodsbleek, blijft bedaard:

‘Ik ga nog niet heen mijnheer. Wij hebben in last om de heeren te zeggen..,..’

‘Ik weet alles. Marsch!’ dondert Degen terwijl hij opstaande een dreigende beweging maakt, en tevens een blik op Bronsberg werpt als gebiedt hij hem om dat laatste woord kracht bij te zetten.

Bronsberg zwijgt.

Dat zwijgen verbittert Degen nog meer. Hij wil spreken, doch Glover, schijnbaar kalm ofschoon de zweetdroppels hem op het voorhoofd glimmen zegt snel:

‘De boodschap moet er uit! Ja, en of mijnheer nu brult en ons wegjaagt, ik moet hier zeggen....’

‘Het raakt ons niet!’ schreeuwt Degen.

‘Dat doet het juist mijnheer. De arbeiders zijn overeengekomen om nog acht dagen rustig aan 't werk te blijven, maar dan gezamenlijk het werk te staken als de heeren niet toegeven aan den billijken eisch.’

Terwijl Glover de laatste woorden sprak, is Degen's toorn tot zulk een hoogte geklommen, dat hij zelfs op zijn ruwsten toon geen antwoord kan geven. Drie, vier, vijf malen beukt zijn vuist de tafel.

‘'t Is genoeg,’ valt Bronsberg in: ‘Wij hebben je gehoord. Antwoordt je kameraden dat alles onderzocht en overwogen zal worden.....’

Doch hoor. Met krijschend geweld klinkt er nu een ‘Nee!’ uit Degen's mond, snijdend als een locomotieffluit:

‘Nee zeg ik je! Wát onderzoek! Wát overwegen. Wou jij 't geboefte zóo den mond stoppen? Ik zeg n e e , duizend, tienduizendmaal n e e ! Wie zal me de wet stellen! Ben i k bang voor 't volk? Ik! Als ze durven, dan schiet ik ze dood, één voor één, als dolle honden. En als ze tezamen komen, dan zal een troep huzaren ze plat rennen. Krengen zijn het. Ondankbare krengen!’

Dat ging te ver. Bronsberg ziet de klimmende woede van den teugelloozen compagnon; hij ziet hoe het bloed die beide spinners - maar Glover vooral, naar het voorhoofd stijgt; hij ziet het volk daarbuiten onrustiger worden en wijzen naar binnen, hij ziet hoe eensklaps het raampje in de kantoordeur wordt weggeschoven en Hanna's gelaat zich voor de opening vertoont, terwijl andere gezichten achter haar mede naar binnen gluren. - En terzelfder tijd - hij weet niet waardoor, staat Nelly's beeld hem op het levendigst voor den geest; zij smeekt hem dat hij haar vader sparen maar toch die arme menschen beschermen zal.

- Ja dát zal hij; zoo waarachtig als hij haar liefheeft.

En 't is hem nu eensklaps alsof hij van een knellende boei wordt verlost. Een licht is er voor hem opgegaan:

- Van nu aan zal hij vrij zijn. Degen's woede is razernij geworden. Een krankzinnige heeft geen recht van bestieren meer. Goddank!

IJlings treedt Bronsberg op de spinners toe, en zegt terwijl hij den gesarden Glover met een veelbeteekenenden blik flink in de oogen ziet:

‘Ga heen zooals je gelast werd. Ik heb je gezegd, dat de zaken zullen overwogen worden.’

Wouter, straks door Degen's woorden zoo deerlijk getergd, voelt zijn bloed nog geweldiger bruisen nu die huichelaar, die eerbelager, hem zoo dicht onder de oogen treedt. Ha! 't kost hem de grootste moeite om die valsche tronie niet aanstonds met zijn vuist te doen kennis maken. Maar, hij moet zich goedhouden. Daarbuiten staan ze die op hem rekenen. Ja Abel; ja Klaartje, waarachtig hij zal zich bedwingen, al bonst zijn hart als een moker op het aanbeeld. - En terwijl hij Bronsberg met opzet voorbijziet, herneemt hij tot Degen:

‘Ik zal niet weeromschelden mijnheer Degen. Ons kun je wegjagen; goed! maar a l je volk kun je dat niet. Je hebt ze noodig; en als het werk zegen en overvloed in je huis brengt, dan mag er geen ellende en vervloeking in hun woning zijn. Ik smeek je, geef

toe? Al kookt het me ook vanbinnen, ik vraag het bedaard en niet voor me zelf; want wat je mij ontnomen hebt, dat kun je me toch niet weerom geven.'

'Kerel! I k jou ontnomen!' schreeuwt Degen.

'Hoe!' roept Glover, door dien uitval geprikkeld: 'teert mijn arme Klaartje niet weg omdat er geen lucht was in dat vervloekte duivelshol? Ja mijnheer, zoo waarachtig als God leeft; o n t n o m e n dat heb je ze mij!' - Maar, als Glover wil voortgaan, dan breekt een ruwe vloek zijn woorden af. Hoor, Degen vervolgt, en hij lastert op de grofste wijze het reine Klaartje:

- Lucht! wie kwam er van lucht spreken! Wou men weten wat die schepsels zoo vroeg in het graf hielp? De fabrieksbengels zouden het zeggen: Zedeloos tuig was dat jonge vrouwvolk; zedeloos, altemaal!

- Bij God in den hemel! Nu kan Wouter zich niet langer bedwingen. Het was alsof hem 't vuur door de hersens sloeg.

- Prost grijpt hem bij den arm, maar wordt teruggeworpen. Het deurtje in de balustrade kraakt, en vliegt open met een geweldigen slag.

Een vloek, ruwer dan dien van den patroon, snerpt er van Wouter's lippen.

Degen eensklaps vaal paars geworden, duizelt achteruit. Met de gebalde vuist tegen het lichaam gedrukt is de jonge werkman hem vlak onder de oogen getreden.

Goddank, een daad van geweld zal Bronsberg keeren.

Een oogenblik staat Wouter als verlamd. Bronsberg heeft hem met krachtige hand in den halsdoek gegrepen en voegt hem toe:

'Ellendige kerel! Kom jij zóo hier je recht verdedigen? - Terug!'

Maar Wouter kent zich zelven niet meer. - Een ellendige kerel, ja! Maar die bloedhond ginds, en de huichelaar hier, zijn ze niet duizendmaal ellendiger dan hij?

'Blijf me van 't lijf, valsch misgeboorte!' roept Glover, en rukt de hand weg die hem vasthield, en slingert den jongsten patroon van zich af.

Dan op Degen toeschietend dreigt hij hem zijn woorden omtrent Klaartje terug te nemen of dat hij hem anders..... Maar Wouter's woorden verneemt men niet.

Het kantoorraam wordt opgeschoven. De deur vliegt open.

Een geweldig rumoer vervult het vertrek.

Eenige mannen en vrouwen dringen naar binnen.

Wat ze willen; ze weten het niet. Als er gevochten wordt dan moet men erbij zijn. - 't Is geen alledaagsch gezicht dat een arbeider zóo tegenover zijn patroon staat. Allerlei kreten snijden elkaar.

- Men wil Wouter aan 't werk zien!

- Als 't niet met zachtheid gaat, dan moet het met geweld.

- Neen, geen geweld, geen moord!

- Wat zal er van 't werkvolk, wat van de arme kinderen worden! Om Godswil hou op! - En terwijl nog ruwere stemmen zich mengen in den strijd, en het onzinnige ‘strikken, strikken!’ daarbuiten wordt aangeheven, herhaalt Wouter vol woede zijn eisch.

Degen kan niet spreken. Zijn oogen staren als verwezen. Het paars van zijn wangen wordt valer en valer. Is het een hulpkreet die aan zijn gorgel ontsnapt....?

Wouter hoort hem niet. Hij voelt zich aan beide zijden in den arm vatten. - Wat willen Abel en Tholen en Prost! Waar bemoeien zij zich mee!

‘Wou jij van kalmte spreken; jij Abel, als dat monster je eigen kind voor een..... O God, ik weet niet waarvoor hij haar heeft gescholden. - Laat me los, los zeg ik je!’

‘Wees stil Wouter. Ga mee. Jij bent schuldig, omdat je geen woord hebt gehouden. Wou jij je eigen rechter zijn? Schaamje. - Stil! - Ons reine Klaartje wordt niet besmet door wie haar lasteren durft. Wie lastert onteert zich zelf. - Stil! Laat het oordeel aan God. Mijn arme kind zou je verafschuwen als je die hand hadt misbruikt. Kom Wouter, kom?’

Terwijl Abel sprak, had een groepje arbeiders het drietal met Glover als 't ware ingesloten. Het bewoog zich naar de deur, doch straks verdwijnend in de gang, zag men het plotseling uiteen stuiven.

Wouter een oogenblik tot kalmte gekomen, had zich losgerukt. Neen, hij zal zich niet vergrijpen. De kantoordeur binnengestoven strekt hij de hand uit naar Bronsberg die zich ternauwernood van zijn val heeft hersteld.

‘Jij hebt den oude gezegd dat zij gemeen was!’ zoo roept hij: ‘Ja, en je zoudt haar verderven als 't in je macht stond. Wie heeft haar dat bed bezorgd? Wie anders dan jij fijne heer met je valsche tronie. O, neem je in acht!’ En sterker dreigend met de vuist: ‘Ik zou.... bij mijn ziel....’ Tranen van woede en smart spatten uit Glover's oogen, en schor is zijn stem als hij trillend besluit: ‘Pas op, ik zeg je, pas op als ik je ooit op haar weg vind!’

Glover is verdwenen.

‘O Jezus! Help!’ klinkt een vrouwenstem in Willem's nabijheid.

Degen's hooge schrijftafel verhinderde Bronsberg om aanstonds te zien wat er aan gene zijde heeft plaats gehad.

- Is het Hanna die het machteloos hangende hoofd van den compagnon ondersteunt, terwijl hij half in den stoel en half in haar armen ligt?

Haastig nadergekomen slaakt Bronsberg een kreet van ontsteltenis. Vragen was overbodig: Een beroerte had den compagnon getroffen.

Ofschoon hevig ontsteld, vermant zich Bronsberg. Hij moet zich bedaard houden. Het uur van handelen is nu gekomen. Hoe de arme Hanna aan Degen's zijde kwam, hij denkt er niet aan.

‘Zóo, leg hem wat meer achterover in den stoel Hanna. Dat halsboord moet los. - Hier, neem dien flacon. Wasch zijn slapen met eau de Cologne. - Blijf bij hem. Zoo aanstonds kom ik terug.’

Bronsberg snelt naar buiten.

Het volk onbewust van het ongeluk dat daarbinnen heeft plaats gehad, omringt op het fabrieksplein Glover en de mannen die straks binnen waren, om nu iets naders te vernemen van 'tgeen daar voorgevallen en gesproken is.

Bij het kantoorraam staat een bank.

Men ziet den jongen patroon er op springen.

‘Stilte!’ gebiedt Bronsberg luide; en herneemt dan met krachtige stem:

‘Hoort mannen en vrouwen: Je meester, mijn compagnon werd door een beroerte getroffen.’

Een kreet van ontzetting en verrassing gaat er uit de menigte op. Bronsberg vervolgt:

‘Wie een hart in het lijf heeft, loope wat hij kan om een dokter te halen. - Ho! twee is genoeg. - En jelui, weest allen rustig en houdt je bij 't werk. Wie onrust stookt zal het duur bekoopen. Maar zoo waar als ik leef, wat hier onrecht is zal recht, en wat verbetering eischt zal verbeterd worden. - De dolleman Glover, die zijn meester durfde bedreigen, is van nu af van 't K r o m v e l d verjaagd. - Prost kan blijven als hij zich goedhoudt. Gaat! en bedenkt dat daarbinnen je wettige heer misschien stervende is.’

In hetzelfde oogenblik was Bronsberg verdwenen.

‘Dat valt als een bliksemslag;’ roept een vrouw.

En terwijl nu het werkvolk in groepen, 't zij fluisterend of kakelend uiteengaat, blijft Glover daar staan alsof die bliksemstraal hém had getroffen.

XVIII. Pakt haar!

Gedurende de weinige seconden dat Bronsberg den lijder aan Hanna's zorg moest achterlaten, is het meisje schier onbeweeglijk in dezelfde houding aan Degen's zijde gebleven.

Zij kon de oogen niet van hem afhouden.

't Was een akelig gezicht dat vaalpaarse en verwrongen gelaat waarop geen spoor van leven te ontdekken was.

Straks, toen ze door het deurraampje naar binnen zag, toen had ze met Glover wel mee willen schreeuwen dat hij l o o g . En haar hand heeft zich krampachtig bewogen toen hij Klaartje en allen die

evenals zij het O n z e V a d e r bidden, en de fabrieksbengels in het aangezicht slaan, zoo schandelijk durfde lasteren.

Maar hoe langer zij nu tuurt op dat verwrongen gelaat, hoe weeker zij wordt.

- Zal ze hem roepen? Zal ze hem vragen.....?

Snel ziet ze naar de deur en fluistert dan dicht bij zijn oor:

'Kun je nog hooren mijnheer?'

Hij antwoordt niet. Er komt zelfs geen verandering op het gelaat.

- Ze durft haar vraag niet luider herhalen. - Wordt ze bang? Het wit van die half gesloten oogen ziet haar zoo akelig aan, zoo glurend, zoo ijzig koud. - Maar ze zal hem toch niet loslaten. Als ze het deed dan zou hij van den stoel glijden: en, vallen mag hij niet.....

- Wie heeft de mooie Esther doen vallen? Wie heeft de arme moeder laten verhongeren en doodvriezen? Wie heeft 'zijn eigen bloed doen arbeiden en gevoed met zwijnendraf'?

- W á a r o m mag dat lichaam niet vallen? - Als het hoofd op de punt van dien brandenden haard sloeg, dan zou hij toch even koud worden als haar moeder was toen zij stierf in den killen nacht.

Hanna beeft. - Ziet ze goed? Hebben die blauwe lippen zich bewogen? - Ja, de grijze oogwimpers trillen. Het wit der oogen verdwijnt. Het hoofd glijdt terzij; zie, 't gelaat van haar afgekeerd. - Zou het een doodskou wezen die haar nu rillen doet? Zóo fel bonsde haar hart tot heden nooit. - Ja, ze heeft het geweten; ze had het gedroomd dat hij haar den nek zou toekeeren en uitjouwen met een schaterlach.

- Maar lachen? Neen, lachen doet hij niet. - Hoort ze lachen? - Ja, Ja.... O God! Maar als ze hem loslaat en hij smakt op den vloer, dan.... Hoor, hij lacht. - Ah....!

'Laat maar los goede Hanna,' zegt Bronsberg die ijlings met eenige hulp is teruggekomen: 'Je huivert. Geen wonder. De seconden waren uren. - Geef haar te drinken.'

In andere oogenblikken zou Bronsberg voor Hanna's blik zijn teruggedeinsd.

'Hij lacht. - Hoorje 't niet?' zegt ze schril fluisterend.

'De overspanning maakt je angstig Hanna. - Laat hem nu los. - Jawel, je moet hem nu loslaten.'

'Nee! Ik doe het niet. Als ik het doe dan smakt hij neer op die ijzeren punt. - Vraag het niet weer: Leid ons niet in verzoeking. Verlos ons van den booze!'

'Maar deze mannen zullen hem in mijn kamer brengen Hanna. Kom nu, laat je gezeggen. - Vrouw Klein, neem haar mee.'

'Maar als hij ziek is laat me dan bij hem blijven totdat hij beter wordt? Als ik hem oppas dan zal hij niet lachen; en als hij

t o c h lacht, toch, tóch..... dan zal ik hem loslaten; ja, dán! ..... - O Heere Jezus!'

Hanna's laatste uitroep drong Bronsberg door merg en been; maar wat de oorzaak ervan geweest is, het trof hem sterker dan Hanna's kreet, en zelfs dan haar woest opvliegen en wegsnellen terwijl zij het gelaat met haar handen bedekte.

Doodsbleek en zich vastklemmend aan de deurpost staat Nelly op den drempel der aangrenzende kamer.

'Zij hier! In dit oogenblik!' zegt Bronsberg.

En Nelly? - zal haar ook nu weer de kracht ontzinken? Neen! straks, toen die 'krankzinnige' haar het hart beroerde, toen heeft de zwakheid haar verrast; doch, nu het haar vader geldt is zij sterk:

'Pakt haar! Zij heeft hem vermoord!' roept Nelly met bevende stem terwijl ze wijst naar de gangdeur.

Bronsberg ijlings op Nelly toegetreden, doet haar met zacht geweld terzij gaan, terwijl vier mannen hun ongelukkigen patroon langs haar heen naar zijn kamer dragen.

'Nelly, om Godswil, hoe kwam je hier?' zegt Bronsberg: 'Maar 't is goed dat je er bent; wie is hem nader! - Denk er niet aan,' vervolgt hij met vuur, nadat Nelly nog eens met klappertanden haar beschuldiging heeft herhaald: 'de arme Hanna doet niemand leed. Een woedende dritt was er oorzaak van. De spinner die zich vergat zal zijn loon ontvangen; maar zeg niet dat het háar schuld is. Wees kalm Nelly. Herstel is mogelijk..... tenminste.....'

Nelly onttrekt zich aan den arm die haar steunt; en van terzij hem aanziende zegt ze snel:

'Maar dat wensch j i j niet Bronsberg, n e e !'

Bronsberg ziet haar aan. - Zou hij veinzen. Nelly weet welk een druk hem voortdurend heeft bezwaard. Ook zij had dien druk gevoeld. En nochtans, nu die hand daar machteloos ligt, en de kracht van dien ijzeren wil voorgoed zal gebroken zijn, nu kan hij toch in oprechtheid antwoorden:

'Ja Nelly, ik wensch dat hij zal leven om te zien dat wij het waarachtig goed meenden, met hem en met dat arme volk.'

XIX. Een boodschap naar den hemel.

't Was drie dagen na het gebeurde, dat tegen het vallen van den avond een slanke vrouwengestalte het hek van R e e s p o o r binnensloop.

Achter een der forsche platanen terzij van den oprit, dook zij ijlings weg.

Heeft een vluchtend konijn, of een kikvorsch die ginds in het water sprong, haar eensklaps doen ontstellen? - Zij weet het niet.

Sinds dien morgen schrikt ze van alles; van haar eigen voetstap; van haar eigen gelaat; gisteren, heden nog toen ze bij de rivier-krib zichzelve over den rand van het roeibootje in den effen spiegel zag.

- Wáarom is ze toen teruggedeinsd? Zou het niet beter geweest zijn dat ze haar moeder in de armen was gesprongen? O, dan zou haar hoofd nu niet meer gebonsd en haar gansche lichaam bij het minste gerucht niet meer gerild hebben.

- Men heeft gezegd dat hij heden of morgen sterven zal.

- Ha, nu weet ze weer waarom ze naar ginder tuurt, naar het witte landhuis in de schemering, nog helder uitkomend tegen den donkeren boschgrond.

Haar besluit was immers genomen. - Ze moest hem nog zien en spreken, ze moest hem toch vragen, eer hij stierf, of het alles waar is.

- Een mensch die sterven ging zou niet liegen. En a l s het waar was, dan zou ze hem toefluisteren dat zij zwijgen zal, altijd zwijgen; want al jaagt het haar soms als de wolken wild door het hoofd, Hanna is niet krankzinnig, neen - zij zal toonen dat zij het niet is. Zwijgen zal zij van hetgeen Elie haar gezegd heeft; van 'tgeen Elie bewijzen zou als Hanna bidden wilde met de Joden mee. - Zwijgen zou ze, en stil zijn, en werken, en niets begeeren, als hij haar maar een enkelen handdruk wilde geven - één enkelen handdruk - en de belofte dat hij moeder daarboven vergeving zou vragen, omdat hij haar wachten en sterven liet.

- Was er nóg iets 'twelk ze hem vragen moest? Is het dáarom vooral dat ze hier toeft en het hoofd haar zoo bonst, en het hart nu weer feller klopt? - Neen, dáarom is het niet. - Maar toch, zij moet hem smeeken naar waarheid te getuigen dat Glover hem niets misdeed; want Glover zit nu gevangen, omdat men gelogen heeft dat hij den oudsten patroon in drift een slag op het hoofd heeft gegeven. Dat weet Hanna beter; en eer hij sterft moet hij zeggen dat het niet waar is. Neen, 't is haar niet om Glover te doen. Wat gaat haar Glover aan. Hij is haar vijand. - Maar op een morgen toen zij in de kerk was, lang, zeer lang geleden, toen immers heeft zij gehoord dat men zijn vijand moest liefhebben.

Met den arm tegen den plataan geleund, en den gladden bast er doelloos afknappend met den vinger, staat Hanna nog een wijle in gedachten verzonken.

Nu schrikt ze op. Ze heeft het kraken van een rijtuig in het kiezelzand vernomen.

Achter den stam schuilt ze ijlings weg.

Een tilbury jaagt haar voorbij.

Zie, voor het landhuis houdt het rijtuig stil. De deur wordt ge-

opend. Een rood schijnsel van lamplicht glijdt naar buiten. 't Is dokter Mink die zich naar binnen spoedt.

Nelly Degen heeft mede het naderen van een rijtuig vernomen.

Ginds in de vestibule van dat landhuis ijlt zij, uitbarstend in hevig snikken, den dokter tegemoet.

'Kom!' roept ze: 'Kom, eer het te laat is. Ach God, mijn arme Vader!'

Bronsberg was Nelly gevolgd. - Neen, hij wil niet dat ze haar tranen zal bedwingen. De laatste woorden die Degen met belemmerd spraakvermogen bijna onhoorbaar heeft geuit, waren:

'Nelly, lieve kind!'

Ja, schreien mag ze; schreien moet ze. Maar terugkeeren naar die kamer mag ze niet. - Hij wisselt een snellen blik met den dokter.

''t Is noodig dat ik met hem alleen ben;' zegt Mink zacht gebiedend, en spoedt zich naar het vertrek 'twelk Nelly en Bronsberg zooeven hebben verlaten.

'Noodig?' zegt Nelly: 'Waarom zou het noodig wezen? mag ik niet bij mijn eigen vader zijn? Waarom zal het mij kwaaddoen als ik hem langer aanzie? Blijft hij niet mijn goede vader? Laat me Willem; als je mij liefhebt dan zul je begrijpen dat ik nergens rust heb zoolang ik hem helpen kan. Laat me, om 's-hemelswil!'

'Nelly, ik bid je; dat laatste toeval heeft hem zoo deerlijk veranderd. Hij is.....'

'Dood....'

Willem drukt haar hand. Met innige teederheid ziet hij haar aan, en zijn herhaling van haars vaders laatste woorden: 'Nelly, lieve kind,' moet haar zeggen w i e haar zal beschermen voortaan.

Maar Nelly verstaat hem niet. Zij kan nog niet gelooven dat die arme vader haar nooit meer z i j n l i e v e k i n d zal noemen. O! hij heeft haar veel liever gehad dan zij vroeger geloofde. Hij was veel zachter van aard dan hij ooit heeft getoond. Iedereen wilde hij gelukkig zien: zij weet dat zeker.

'Nog eens, laat me Willem!' roept zij met nokkende stem: 'Voel je dan niet dat het kind bij haar vader wil zijn!' En zich losrukkend snelt ze terug naar het vertrek waar ze haar goedaardige moeder, stil schreiend zal vinden bij het zielloos overschot van den vader, wiens verwrongen gelaat reeds door dokter Mink met een laken bedekt was.

Bronsberg die Nelly wilde volgen, verneemt stemmen buiten de half geopende voordeur.

De dienstbode die zooeven den dokter binnenliet, heeft den voerman van de tilbury welwillend te woord gestaan en het groote nieuws van het huis met geuren en kleuren verhaald.

Op dit oogenblik ziet Bronsberg de gedienstige Lize ijlings naar binnen komen. - Terwijl zij de deur wil dichtslaan hoort hij haar zeggen:

‘Wou jij naar binnen? Jij! Bij zoo'n consternatie? Ga weg. - Nee nee, ga weg zeg ik je. 'k Zou er zalig op passen.’

Maar Lize is niet bestand tegen de kracht die aan de andere zij der deur wordt uitgeoefend; en terwijl zij eensklaps achteruit vliegt, ziet Bronsberg Hanna Van Til schielijk maar toch schuchter naar binnen komen.

‘Zacht Hanna! Waar moet dat heen?’ vraagt hij op gedempten toon.

Nu Hanna den jongen meester heeft herkend, verdwijnt haar plotselinge vrees, na haar daad van geweld:

‘Ha, zoo! ik dacht wel dat ik mijn goeden heer zou zien,’ spreekt ze gejaagd: ‘Dáar in die kamer moet ik zijn. De juffrouw heeft gelijk: Het kind wil bij haar vader wezen. Ik spreek van de juffrouw: maar ik moet den armen heer toch zien. Eer hij sterft wil ik hem spreken.’ En luider: ‘Jawel! ik wil hem iets toefluisteren; en een boodschap moet hij meenemen voor mijne moeder, en dan moet hij zeggen dat Glover hem geen kwaad deed. Ik haat Glover, maar ik weet dat hij onrechtvaardig gevangen zit, dat weet ik, en....’

‘Wees gerust Hanna, mijnheer Degen heeft dat gelukkig nog met hoofdknikken kunnen bevestigen. Glover zal zeker ontslagen worden. Wat ik verder voor hem doen k a n 'k beloof je dat ik het doen zal. Ik zal mij niet wreken. Men heeft hem schandelijk misleid.’ En haar de hand op den schouder leggende: ‘Maar dan moet je nu ook dadelijk heengaan Hanna. Ik kan je onmogelijk in die kamer laten.’

‘Maar dat w i l ik!’ roept Hanna die, ofschoon wel blijde verrast door het bericht omtrent Glover, zich toch in hetgeen ze zich zoo vast heeft voorgenomen, alweder gedwarsboomd ziet: ‘Ik heb mijn arme moeder beloofd dat ik hem toch zegenen zou. Zieje, ik wil het!’

IJlings snelt ze nu de gang in en bereikt in weinige oogenblikken de deur der kamer waarin zij Nelly zooeven verdwijnen zag. Bronsberg die haar aanstonds gevolgd is, heeft haar echter nog intijds bij den arm gevat, en zoodoende waarschijnlijk een vreeselijk schokkend tooneel binnen die kamer verijdeld.

- O God! moet hij haar in dit oogenblik terughouden! De hand die haar arm omvat is te krachtig dan dat de poging om zich los te wringen gelukken kan. Het bloed bruist in haar aderen. Haar oogen flikkeren. Waartoe ze instaat is....? Ha! zou ze die hand niet tot loslaten kunnen dwingen! Heeft ze haar nagels, haar tanden niet!

‘Hanna, ik bid je! Goede Hanna! wees toch bedaard.’

- Goede Hanna! - Dat treft haar. - Ze weet wel dat zij niet goed is, maar dat woord op dien toon gesproken doet haar angstige drift bedaren. Hem aanziende zegt ze nu snel:

‘Nee, dat moet je niet zeggen mijnheer! Maar wat ik doen wil dat is wel goed. Ja; ja zeker! Als hij stierf eer ik hem gesproken had, dan zou hij misschien in de hel komen. Ik wil je niet zeggen welke boodschap hij aan mijn moeder moet overbrengen, maar laat mij nu? Och, als hij eens sterven ging!’

Bronsberg heeft Hanna losgelaten, doch met den rug naar de kamerdeur gekeerd, zal hij zorgen dat het arme kind in geen geval haar waanzinnig voornemen ten uitvoer brengt.

Toen Nelly straks is binnengegaan vergat zij de deur te sluiten. Hevig ontsteld door de verpletterende waarheid die zij vernemen moest, heeft ze zich aan het moederhart geworpen, bitter schreiend en snikkend.

‘O God, mijn arme vader!’

Een oogenblik later weet Nelly niet wat haar bewogen heeft om zich plotseling uit haar moeder's teedere omarming los te rukken. - Zeer nabij de kamerdeur had zij de stem van haar Willem gehoord. - Moet ze hem deelgenoot van haar bittere zielssmart maken? Moet hij zien hoezeer de dood van den vader, dien hij niet eerde, háar greep in het hart? - Zij heeft de deur reeds geopend. En zie:

Met den rug naar haar toegekeerd staat daar Bronsberg op den drempel; en aan zijn voeten ligt de waanzinnige Hanna. - Hanna heft de handen tot hem op. Zij smeekt hem dat hij haar niet langer zal terughouden. Ze noemt hem ‘zoo goed’, omdat zij weet wat hij voor háar en voor Abel's Klaartje gedaan heeft. Zij smeekt hem dat zij den lijder slechts éen éen oogenblik zal mogen zien; en hoor - met dezelfde razernij als op dien morgen, jaagt de krankzinnige voort:

‘O ik bid je lieve mijnheer! Hij mag niet sterven voordat ik hem iets in 't oor heb gefluisterd. Och laat mij bij hem?’

‘Willem! Om Godswil! Wat moet dat beduiden?’ zegt Nelly in tranen, met bevende stem: ‘Jaag haar weg. Moet die krankzinnige ons hier nog vervolgen: op dit oogenblik! Ach, nu hij dood is; dood!’

Bevend grijpt zij Willem's arm. Smart en ontsteltenis benemen haar schier de kracht om zich staande te houden; en slechts Bronsberg's tegenwoordigheid en steun behoeden haar voor een bezwijming nu zij Hanna eensklaps ziet oprijzen, en haar aanstarend met verwilderden blik, het woord d o o d hoort herhalen, op een toon die haar dringt door merg en been.

XX. Of hij nog komen zou?

Den volgenden dag hing er een zware mist.

Vrouw Abel die voor het kleine venster stond, kon zelfs de woningen aan de overzij der smalle straat niet duidelijk zien. 't Moest buiten wel koud zijn, want wie voorbijging liep haastig met het hoofd tusschen de schouders: en de handen in den zak of onder den boezelaar.

‘Sta je bij het raam moeder?’ klinkt de zwakke stem van Klaartje.

‘Ik? - Ja, jawel. Wou je iets hebben kind?’

‘Nee dankje moeder. Ik wilde vragen.....’

‘Stil maar Klaartje,’ valt vrouw Lina in: ‘ik weet al wat je vragen wilt. - Nee kind, ik zie hem niet; maar 't is ook zoo'n dikke mist dat je onmogelijk op eenigen afstand iets onderscheiden kunt.’ En dan, terwijl zij aan het ziekbed gekomen het meisje met de hand over het blanke voorhoofd strijkt: ‘Als je daar nu den heelen tijd over tobt, dan zal dat arme hoofd het óok nog te kwaad krijgen.’

‘Ik zou niet tobben moeder, als mij niet telkens de vrees bekroop of ik niet.... nog vóor Wouter's terugkomst.....’

‘Stil Klaartje, spreek zóo niet, dan maak je mij zoo bitter angstig en week om het hart.’

‘Maar het zou toch kunnen zijn lieve moeder. Ik kan maar niet begrijpen waarom hij zoo ineens op reis moest. Is Amsterdam heel ver vanhier?’

‘Ja kind, ja! Heel ver, zeit vader.’

- Och barmhartige God, moet zij dan veinzen en liegen! - Hoe waren zij en haar godvreezende man er toch toe gekomen om den weg te bewandelen van logen en bedrog? - Wouter Glover zat sedert eergisteren avond op het Raadhuis gevangen. Men had hem beschuldigd den oudsten patroon een slag op het hoofd te hebben gegeven, ‘waarvan ongetwijfeld’ - zoo luidde de aanklacht - ‘die beroerte een gevolg is geweest.’

- O, vrouw Lina weet wel dat die beschuldiging zal blijken vuige laster te zijn, want de Heer is rechtvaardig en genadig, maar w a n n e e r dat tijdstip zal komen, zie, die vraag ‘slaat haar gemoed met beving en vreeze’. En konden vader en moeder dan nu aan dat arme kind de waarheid zeggen; kunnen zij haar in dezen toestand meedeelen dat Wouter als een gemeene booswicht door de veldwachters was opgebracht? - Klaartje's hart zou breken indien ze zoo iets van haar kloeken Wouter vernemen moest. - Neen, aan zijn schuld zal ze niet gelooven, maar de schrik, de smart zou haar doen bezwijken nog vóordat zijn onschuld bewezen werd.

‘Maar heeft men dan niet gezegd hoe lang hij wegblijven moet?’ vraagt Klaartje weder. - Er was gedurig een zenuwachtig trillen in haar zachte zeer zwakke stem.

‘Als vader het niet weet, dan kan moeder het toch ook niet zeggen Klaartje.’

‘Nee. - Maar dan begrijp ik toch niet dat Wouter geen oogenblik tijd zou gehad hebben om mij goeden dag te zeggen.’

‘Och, als er haast is kind. Ze spreken weer van oorlog en schepen, en van de katoen en averij, en ik weet niet wat.’

Klaartje zuchtte en zweeg.

Vrouw Lina keerde zich van de bedstee af, en terwijl er tranen in haar oogen sprongen sprak zij onhoorbaar met den blik naar boven:

‘Ach Vader, vergeef mij de zonde! O Heere Jezus, wil uitkomst geven!’

‘Moeder!’ roept Klaartje eenige oogenblikken later, nadat vrouw Lina haar blinde jongske heeft verzorgd, en op een geschrei van Janna de arme idiote, de ongelukkige met een brok roggebrood heeft tevreden gesteld.

‘Wat is er Kaartje?’

‘Kom eens dicht bij me moeder. - Nog dichter. - Zóo. - Kun je me verstaan als ik zoo zachtjes spreek?’

‘Welzeker kind.’

‘Moeder, God heeft mij gezegd dat ik de waarheid moet spreken. En - ik geloof niet moeder-lief dat Wouter..... nee, ik geloof niet dat hij met den boekhouder op reis is gegaan.’

‘Maar, Klaartje!’

‘Stil moeder. Ik begrijp wel w a a r o m je dat zegt.’

‘En w a a r o m zou ik het zeggen kind!’

‘Omdat je mij sparen wilt beste moeder. - Nee; zeg niet dat het tóch waar is; ik zou dan mijn eigen lieve moeder niet meer gelooven.’

‘Beste Klaartje, wat spreek je toch! Je eigen moeder niet meer gelooven! Heb ik dan ooit de leugen liefgehad? - Wie toch weg is kind, moet wel op reis zijn; en wie niet weerkomt.....’

‘Die zal er een reden voor hebben;’ valt Klaartje in, terwijl een zeer pijnlijke trek haar lippen plooit, en het wit van haar kaken nu volkomen de doodskleur gelijkt: ‘Och, Wouter zou niet zijn weggegaan zonder afscheid te nemen, en reeds lang zijn teruggekomen, wanneer hij niet.....’

‘Maar wat denk je dan kind?’

En Klaartje nog zachter:

‘Wanneer hij niet jaloersch was moeder.’

‘Jaloersch? Wouter!’ zegt vrouw Lina. - Zij herleeft. Goddank! Klaartje vermoedt toch de ware reden niet.

‘Zie,’ herneemt het zwakke meisje: ‘Van het oogenblik dat ons de matras in huis werd gebracht, is hij stroef en stil geworden,

en sprak hij soms zulke rare woorden. Ach moeder, hij verdenkt me; hij heeft me niet meer lief. - Sinds hij is weggebleven, woelt die vrees mij altijd door het hoofd. O, ik wil liever op het harde bed sterven dan dat hij zóo iets denken zou, en ik hem moest missen misschien in het oogenblik moeder.....'

De arme zieke kon niet verder spreken. 't Was weer te hooren en te zien dat de stond waarop zij doelde en die de dokter reeds als nabij had voorspeld, niet verre meer zijn kon. En vrouw Lina, als ze haar lieve oudste de noodige hulp heeft verleend, dan. ziet ze weer naar den kant van het raam, en ofschoon ze Klaartje met overtuiging kan geruststellen, en zeggen dat Wouter haar z e k e r even liefheeft als te voren, toch barst zij eensklaps in snikken uit. Neen, neen! ze kan nu niet langer liegen en veinzen. De waarheid moet Klaartje vernemen. Wouter verdiende niet dat er door het verhelen van de waarheid aan zijn trouwe liefde getwijfeld werd.

En Klaartje heeft de waarheid vernomen.

Een geruimen tijd had ze nu met gevouwen handen zeer stil gelegen.

''t Is goed dat je het alles gezegd hebt moeder!' herneemt ze bijna onhoorbaar terwijl ze de oogen opslaat: 'Ik ben nu gerust. Wouter was wel driftig, maar hij heeft geen kwaadgedaan. Dat heeft mij iemand gezegd toen ik sliep; en diezelfde fluisterde ook: dat het later, veel later, alles anders en beter zal worden op de wereld. Dan zullen er geen kinderen meer in de duivelskamers moeten werken, en de armen geen honger meer lijden. - Zeg dat aan vader..... - V a d e r !?' riep ze eensklaps luider, als mist zij den geliefde terwijl ze zijn naam noemt. Zij wenkt met de oogen; ze tast met de hand: 'Vader! - Wouter!' En dan: 'O lieve God!'

Vrouw Abel, hevig ontsteld en met het ergste voor oogen, gaat haastig van de bedstee naar Janna die ginds bij den vuurloozen haard nog op de broodkorst te knabbelen zit; en straks haar de huisdeur openend, zegt ze snel:

'Gauw, vader roepen Janna, gauw!'

Een grijnzende trek op dat wezenloos gelaat moet de blijdschap uitdrukken over den opgedragen last.

'Gauw!' klinkt, alleen voor het moeder's oor verstaanbaar, de echo uit den mond van het ongelukkige vijftienjarige meisje, terwijl ze aanstonds in de richting van H e t K r o m v e l d verdwijnt.

Arm verstooten wezen. Leeft er dan toch nog liefde voor moeder of vader of zuster in die saamgedrukte borst? Slachtoffer der ellende, zijt ge toch nog een noodige schakel in de maatschappelijke keten?

Een half uur later nadert Abel met overhaasten tred zijn woning.

'Gauw, gauw!' klinkt gedurig - misschien instinctmatig - het hol geluid aan zijn zijde; en in de borst van den bewogen vader weerklinkt dat vermaan vol jammer en vrees.

- O Vader in den hemel, moet Klaartje zijn eerste, zijn lieve,

zijn mooie kind, dan nu reeds voor altijd verliezen? Moet hij zich voortspoeden zoo snel als hij kan, omdat het wreede uur van beproeving nu werkelijk nabij is?

Op het oogenblik dat Abel de hand aan de deurklink zijner woning wil slaan, schrikt hij terug.

- Heeft hij niet aan Wouter gedacht? - Als de Heer het goede kind tot zich neemt, moet dan de trouwe jongen die haar zoo liefhad niet nevens vader en moeder staan, om haar nog eens de hand ten afscheid te drukken, en te zeggen: Klaartje, tot wederzien!

- Is het niet zijn plicht, hoort hij niet Gods bevel in zijn hart, om alvorens naar binnen te gaan, eerst het uiterste te beproeven teneinde Glover's invrijheidstelling, zij het ook slechts voor weinige uren, te bewerken?

- De burgemeester is een hooghartig man maar slecht of ongevoelig is hij niet.

Het besluit is genomen. Eerst zal Abel zich naar het burgemeestershuis spoeden, en bidden, en smeeken; en God zal het gebed zijner ziel verhooren. Met Wouter keert hij zeker terug, en het dierbare kind zal nog voor het laatst ondervinden hoe vader haar heeft liefgehad.

Maar ach, hij weerstaat de verzoeking toch niet. De deur was reeds geopend. Eer hij het weet is hij de bedstee genaderd, zijn vereelte handen vatten Klaartje's hand die wel wit en uitgeteerd, maar toch nog warm..... ja nog warm is. Goddank! ‘Klaartje, lieve kind!’

Zij opent de oogen. - Zij ziet hem aan, en zegt fluisterend zacht maar teer:

‘Dag..... vader.’

Meer zegt ze niet.

Abel blijft zwijgend zijn kind beschouwen. Het uur toen zij hem van God werd geschonken staat hem eensklaps weer zoo levendig voor den geest; en dan later dat zalige oogenblik toen zij, met haar vriendelijk klein gezichtje tot hem opziende, dien zoeten naam voor het eerst had gestameld.

En nu .... Dat klonk in zijn oor als een laatst vaarwel.

‘O Heere Jezus!’ stamelt de man, terwijl de tranen hem langs de wallen rollen: ‘Het kruis is zwaar. Heere God, laat de drinkbeker voorbijgaan! Uw wil geschiede!’

‘Wouter!’ klinkt het nu weder uit Klaartje's mond.

Abel vliegt overeind. - O zelfzuchtige die hij geweest is; kon hij dan toch haar Wouter vergeten! - Nu geen oogenblik gedraald. Al vreest hij ook met de schreiende moeder dat aan zijn smeeken geen gehoor zal worden verleend en dat de tijd te kort zal wezen, al mocht de uitslag van zijn pogen ook boven verwachting gunstig zijn, toch moet hij nu voort om de kans te beproeven.

‘Bid moeder;’ zegt hij tot de vrouw. En dan zijn dierbaar stervend kind ‘den laatsten zoen’ op de pijnlijk gesloten lippen drukkend: neen - nogmaals en nogmaals haar zoenend op het leliewitte voorhoofd, zegt hij:

‘Vader zal gaan om Wouter te halen. Wees maar rustig mijn beste Klaartje. De Heer is mijn hulp.’ En nóg een zoen, en Abel spoedt zich haastig ter deure uit.

- Ach, hij gelooft niet dat hij die reine oogen ooit geopend zal weerzien, om hem te zeggen: Vader ik heb je zoo hartelijk lief.

Buiten hangt de mist nog dik en zwaar.

Gerrit Abel spoedt zich naar de woning van den burgemeester.

Ternauwernood heeft hij den hoek der straat bereikt of een rijtuig rolt hem voorbij. Hij meent de barouchette van R e e s p o o r te herkennen; doch met zijn doel voor oogen kan dat rijtuig hem slechts vluchtig aan den man herinneren die ‘nu reeds voor den rechterstoel des Allerhoogsten verschenen is’.

Terwijl Abel zijn weg vervolgt, bleef vrouw Lina aan de hevigste onrust ten prooi.

- O, 't is hard haar lieve kind te moeten verliezen - ofschoon dat kind het beter zal hebben bij den Heer dan hier in ellende en armoe. Maar haar stervende te weten, en haar dan nog met klagend bijna onhoorbaar gesteen Wouter's naam te hooren noemen; haar te zien met een paar tranen in de matte meest geslotene oogen, de machtelooze hand opheffende alsof ze die hand den vriend wil toesteken - den geliefde die niet komt en niet komen zal, o, dat moet het hart der arme moeder wel breken.

En Abel heeft nu de woning van den burgemeester-hulpofficier van Justitie bereikt.

Men doet hem open.

Met hijgende stem vraagt hij den burgemeester te spreken.

De burgemeester is niet thuis. Neen, op het raadhuis zal hij evenmin te vinden zijn, want, geen kwartier geleden reed burgemeester uit, om eerst tegen den avond terug te keeren.

En op hetzelfde oogenblik dat de arme Abel ten hemel zucht: - ‘Ach God, mag die laatste zoete droppel niet in haar lijdensbeker gemengd worden....?’ kan vrouw Lina een gil van verbazing niet onderdrukken:

Zij heeft de deur zien openen, en - tegen den mistigen nevel daarbuiten, teekende zich de welbekende figuur van Wouter.

Wouter Glover, bleek en ontdaan, aarzelt op den drempel. Maar als hij op vrouw Lina's gelaat heeft gelezen hoezeer er naar zijn komst wordt verlangd, dan snelt hij op de bedstee toe.

- Groote hemel, wat was het dierbare meisje veranderd in die drie dagen dat hij haar niet zag.

‘Klaartje! Beste Klaartje!’

Een blosje kleurt vluchtig haar wangen. De donkere wimpers slaat ze op.

O! wat treft hem die blik der reinste liefde.

‘Wouter! - Goddank!’ lispt ze bijna onhoorbaar; en nogmaals: ‘Goddank!’

Maar Wouter kan God niet danken in dezen stond. Zelfs in de uren toen hij als een misdadiger gevangen zijn drift zoo zwaar moest boeten, toen heeft de hoop hem somwijlen Klaartje's herstelling en daarmee het zoetst geluk in de toekomst voor oogen gespiegeld.

En nu - met de zekerheid dat de oogenblikken der dierbare geteld zijn, ziet hij haar aan, terwijl de bitterste zielesmart in zijn blik is te lezen. - Hij wil haar toespreken, maar de keel is hem als dichtgeschroefd. Hij kan haar slechts aanstaren; en haar hand aan zijn brandende lippen drukken: en..... - Neen, neen! waarachtig hij schreit niet. Hij zal dat arme kind het stervensuur niet smartelijker maken. Immers het eenige wat Wouter voor die dierbare doen kan, is zich goed te houden. - En houdt hij zich niet goed? - Zie, nu wendt hij zijn gelaat toch van de bedstee af.

‘Wouter.... hadt je me toch altijd.... lief....?’ vraagt Klaartje met een stem die hem roert in het diepst van de ziel.

- Of hij haar altijd liefhad...? Kon ze dat vragen! Zij! - En of hij zich goedhouden wilde, nu barst hij in eenhevig schreien uit; en valt op de knieën; en zoent de dierbare die hem ontnomen wordt; en noemt haar klagend bij de zoetste namen. - Ach, mocht hij maar sterven met haar!

Aan den avond van dienzelfden dag - lang nadat vader Abel was thuis gekomen - sloot het lieve Klaartje voor altijd de oogen.

‘Slaap wel Wouter,’ zegt Abel; en vervolgt terwijl hij den armen vriend bij het uitlaten nog krachtig de hand drukt:

‘Denk aan het woord: “De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd!” - God is rechtvaardig en genadig, al begrijpen wij Hem niet. Zonder Zijn wil valt er geen muschje op aarde. - Goeden nacht Wouter, slaap wel.’

Als het een glimlach is die nog om haar lippen speelt, dan moet die glimlach aan Wouter zeggen, hoe goed het haar geweest is dat de trouwe vriend zich in het einde n i e t meer bedwingen kon.

De starende Wouter had haar angstig doen vragen; de schreiende klagende Wouter heeft haar alle vrees benomen en het sterven verlicht.

XXI. Op straat, en in moeder's huisje.

- Slaap wel.

- Zal Wouter kunnen slapen, nu, terwijl de smart hem verteert, terwijl het bruist en kookt in zijne borst?

- Vrome zielen! zucht hij onhoorbaar onder het voortgaan in den guren avond; zij leggen het hoofd zoo gerust neer, in het zoet vertrouwen dat het alles Gods wil is. - Gods wil! Dat weet ik beter. - Wie heeft mij mijn schat ontnomen? - De oude ellendeling! - Ha! als hij nú voor mij stond; ja nú! Maar de duivel heeft hem zijn loon betaald, en voor het overwerk meteen. - Brave Abel! 'De naam des Heeren zij geloofd!' Maar wie eischt dat i k dien zal loven? - Welzeker, omdat ik mij niet aan dien lasterenden vrek heb bezondigd; omdat ik mij beheerschte en het mes terugstiet in de schee; dáarom ben ik gegrepen als een booswicht, en dáarom is mijn mooi lief vrouwtje van mij weggescheurd! Mijn mooi lief vrouwtje!

Met het hoofd in de handen staat Wouter, tegen een stoeppost geleund, een oogenblik stil. De gure avondwind koelt hem de verhitte wangen.

Eensklaps schrikt hij op. Een luidruchtig rumoer klinkt al nader en nader.

- Wat mag het zijn? Wie lachen en tieren brooddronken, terwijl een arm fabriekskind daar ginder neerligt, bezweken onder den vloek waarmee ze ter wereld kwam? - Arm volk, ze weten 't nog niet. De hoop op loonsverhooging doet hen zoo uitbundig zijn, omdat de dood van 'den oude' hun weer moed heeft gegeven. - 't Is dom reeds feest te gaan vieren nog eer er reden tot feestvieren is. - De vrouwenverleider zal zich groothouden misschien. De vrees zal hem voor een deel doen toegeven. - Maar voorzichtig, arm onnadenkend volk! Dat rijk gebroed loert op buit ten koste van uw ziel en uw leven. Voorzichtig!

Bitter waren de gedachten die Wouter bij het steeds naderkomend rumoer door het hoofd vlogen. Zal hij den troep tegemoet gaan, en zeggen dat die vreugde ongepast en zeker voorbarig is?

- Neen, al stond het hoofd er ook naar, wát zou het baten? Zijn ze ooit vroolijk dan wanneer de drank hun het brein heeft verhit?

Hebben ze ooit reden om vroolijk te zijn?

- Glover zal ze niet inwachten. Ginds in de kleine zijsteeg is zijn schamele woning. Daar wacht hem de oude goede moeder. De blijdschap hem weer te zien zal groot zijn. Maar, wat kan die vreugde hem geven in oogenblikken van zooveel bitteren rouw!

Plotseling blijft Wouter nogmaals staan.

Een angstig vrouwengegil heeft zijn oor getroffen. - Het naderend rumoer met gelach en geschreeuw, verheft zich nog sterker. - Duidelijk onderscheidt hij nu weder den angstkreet der vrouw:

'Beulen! Duivels!' gilt ze, en dan met akeligen klank: 'Help! Jezus help!'

Glover bedenkt zich geen oogenblik. Hij snelt terug. In weinige seconden is hij de kleine groep nabij gekomen. Bij het schijnsel der flikkerende vlam in de stadslantaarn, herkent hij eenigen der minste broeders van H e t K r o m v e l d , vaste klanten van Mop in D e S l e u t e l . - Een drietal vrouwen, en eenige havelooze kinderen vormen met hen de tierende bende.

- Heeft Wouter goed gezien? Is dat gesarde voortgezweepte schepsel die men de armelijke kleeren reeds voor een deel van het lijf heeft getrokken, wier lange zwarte haren gansch en al losgevallen en verwilderd om hoofd en schouders zwieren, is dat de ongelukkige Hanna Van Til?

'Vooruit!' zoo schreeuwt men; 'Freule-flord! Heerenlief!' En de muts die men haar zooeven van het hoofd gerukt en tot een prop heeft gemaakt, smijt men haar in het aangezicht; en alweder met handen en stokken en zelfs met ijzeren kachelpook sart en stoot men het arme schepsel, en jaagt haar..... waarheen - dat weet men zelf niet misschien.

Wouter Glover heeft aan den voorsten belhamel de ijzeren pook ontrukt; en als hij Tiel met zijn kraaistem herkent, dan stoot hij hem terug en roept de menigte toe:

'Schaam je dat arme gekke schepsel te jagen. Wie nog een hand naar haar durft uitsteken die zal met mij te doen hebben.'

'Ei, wat!' roept vrouw Vlodder: 'wou jij o n s de wet stellen? Wel man; jij ruikt nog naar de doos. - Vooruit freule-flord!'

Wouter grijpt de furie bij den beenigen arm, en belet haar de jammerende Hanna opnieuw in de lenden te stooten.

'Ik zeg je, laat haar met rust!' roept Glover. En dan met kracht tot de anderen: 'Dat schepsel deed nooit iemand kwaad. Heeft ze in haar onnoozelheid iets misdaan, jaag en sar en martel haar dan niet: 't is om haar geheel krankzinnig te maken.'

Hanna met de armen tegen den amechtig hijgenden boezem gedrukt, staat nu schuin achter haar beschermer.

Wat daar gesproken en geraasd en gedreigd wordt, dat hoort of verstaat ze niet meer. Dat een baldadige knaap, aleer hij ijlings voortsnelt, haar nog den reeds half losgerukten doek van den hals trekt, zij voelt het niet. - Straks is het haar alsof twee personen haar omhoog tillen, hoe langer hoe hooger, totdat ze van heel hoog naar beneden valt. Toen deed haar het achterhoofd zeer, en zag zij een heeleboel menschen! en hoorde zij ook weder luidruchtig gepraat.

Op dat oogenblik was Glover, bijgestaan door een jonkman die toch medelijden met de arme onmachtige ‘freule’ gekregen had, tot aan zijn woning genaderd. Onder het voortgaan heeft hij vruchteloos naar eenige politiehulp uitgezien. - En, wat zal hij nu met haar doen? Wanneer hij Hanna aan het nog altijd opgewonden en scheldende volk teruggeeft, dan zal zijn bijstand haar weinig gebaat hebben.

't Is hem inmiddels bekend geworden waarom men haar uitjouwt en mishandelt:

Sinds den vorigen avond was Hanna niet in haar kosthuis geweest, en eerst in den laten namiddag werd zij er met het rijtuig van R e e s p o o r teruggebracht.

Bij 't openen van het portier had vrouw Vlodder, ondanks den zwaren mist, met eigen oogen gezien dat de mooie mijnheer Bronsberg - mede in dat rijtuig gezeten - mevrouw de freule nog ‘heel fredeel’ bij het uitstappen de hand ten afscheid heeft gedrukt. - Zie, zulk een schandaal moest worden uitgeklonken; en zelfs de lieden bij wie Hanna den schralen kost en haar vliering had, ze hebben zich geen de minste moeite gegeven om Hanna aan het helsche feest te onttrekken 'twelk voornamelijk door de kuische vrouw Vlodder was op touw gezet.

- Wat dan te doen?

- Al wilde Glover het meisje geheel naar de andere zij van het stadje tot in haar kosthuis terugbrengen, welken waarborg gaf het hem, dat men haar niet van nieuws afaan sarren en misschien nog erger mishandelen zou? - Wouter dacht er in die oogenblikken niet aan, dat Hanna misschien inderdaad door haar gedrag zijn hulp onwaardig kon zijn. Hij ziet slechts het arme halfwijze kind, afgemat en uitgeput aan zijn zijde. Hij denkt - en met gloeiende verontwaardiging - aan den man die, ternauwernood heer en meester op H e t K r o m v e l d , zijn schaamteloos spel reeds zoo openlijk durft spelen, terwijl hij liefde huichelt voor de schoone dochter van zijn pas gestorven compagnon; terwijl - en o, dat herdenken jaagt hem het bloed naar de slapen - terwijl de oogen van het reine Klaartje ternauwernood gesloten zijn.

Wouter's besluit is genomen:

- Hij zal Hanna ook verder beschermen. Zij moet den nacht onder moeder's dak blijven, en morgen zal men verder zorgen.

De bovendeur van het armoedige huisje werd reeds geopend.

Moeder Glover heeft weinige oogenblikken geleden buiten zoo'n drukte van stemmen gehoord. - Ach, sedert drie dagen verkeerde zij in de bitterste droefheid over het gebeurde met haar goeden Wouter, terwijl het lichaamslijden door den angst en de spanning waarin ze verkeerde bijna onduldbaar is geworden. De pijnen hadden vrouw Glover schier belet om te gaan zien wat daarbuiten te doen

was; maar de heimelijke hoop of men misschien haar trouwen jongen in triumf terugbracht, heeft haar de kracht ertoe geschonken.

En daar was hij!

‘Wouter! Kind!’ krijt de moeder in verrukking, en voelt haar smarten niet, nu zij de armen naar hem uitstrekt.

Wouter's oogen zijn vochtig geworden. Ja het roerde hem wel diep in de ziel toen hij de dierbare moeder daar weerzag; doch - haar blijdschap deelen; met haar dankkreten instemmen; haar liefkoozingen, haar vragen beantwoorden, hij kon het niet.

‘Ja beste moeder, vrij;’ zegt hij eindelijk gejaagd: ‘Vrijgelaten, tijdig genoeg om mijn Klaartje te zien sterven.’

‘Klaartje! Kind, wat zeg je! En die drukte; die vreugde.....’

‘Is duivelsvreugde. - Dit arme schepsel moeten we in huis nemen. - Maak de onderdeur open moeder. - Zóo. - Ga binnen Hanna.’

In Wouter's toon en houding is ook nu dat zedelijk overwicht, 'twelk hem reeds zoo dikwijls over zijn standgenooten deed heerschen.

De belhamels zien en zwijgen. - Bovendien, ze zijn van den eersten roes bekomen door het tafreel van dat wederzien, en 't vernemen van Klaartje's dood.

Vrouw Vlodder doet wel een laatste poging om de arme Hanna weder in haar macht te krijgen, doch Wouter's oogen en het vertoon van zijn vuist drijven haar spoedig terug.

Nu Glover de deur der kleine woning vanbinnen met den grendel sluit, hoort hij, nadat enkelen daarbuiten eerst nog door vuistslagen op de vensterluiken en eenige scheldwoorden aan hun kwelzucht hebben lucht gegeven, de bende luid kakelend wegtrekken.

Als versuft met het hoofd tegen den muur geleund, zit Hanna op den stoel dien Wouter haar aanstonds heeft toegeschoven. Met de donkere oogen wijd geopend, staart zij langs den grauwen wand star voor zich heen. - Ja, ze gevoelt en ze hoort wel, al kan ze zich niet bewegen; al zit ze in ijzeren boeien; al klemmen haar tanden opeen; al is ze onmachtig om te zeggen dat ze nog leeft maar dood wil wezen, zooals Klaartje nu dood is.

- Wat er met haar gebeurd is sinds zij den vorigen avond in de breede gang van het heerenhuis moest vernemen, dat de man dien ze nog levend dacht te vinden reeds gestorven was, dat weet ze niet recht. - 't Waren maar enkele oogenblikken uit den nacht en den daarop gevolgden dag die haar als lichtende sterren voor den geest staan.

- Men heeft haar uit een lange duisternis doen opschrikken. - Om haar heen zag ze temidden van vreemde gezichten de jonge dienstbode die haar heeft willen beletten om het huis in te gaan. - Eens zag ze ook vluchtig het gelaat van den bekende die haar het geld voor Klaartje's bed had gegeven. - Zij heeft de koekkoek

hooren roepen en twaalf harde slagen hebben haar in de ooren gedreund. - Groote gele bloemen heeft ze gezien. Toen lag ze in een bed, zoo zacht alsof het onder haar wegzonk. - En de gele bloemen werden al grooter, en 't waren gezichten die haar tegengrijnsden. - Met een gil is ze overeind gesprongen. De bedsteegordijn heeft ze opengerukt..... Ginds brandde een licht, en een vrouw zat daarnaast met het hoofd voorover te slapen. - Toen heeft ze lang naar die vrouw getuurd, en eerst later in den morgen is ze wakker geworden.

- Wie zij toen gezien en wat men toen gezegd en gedaan heeft, daar kan Hanna zich niets van herinneren. Later - ja, dat weet ze wel, toen reed ze in een koets, en men zeide haar dat ze niet lachen moest. - Maar zij lachte niet. God weet dat zij niet lachte, dat deed pijn. Haar hart klopte, en haar hoofd bonsde, want haar vijand was gevangen, en die hem gevangen nam was dood, en de koets waar ze in reed, dat was ‘de koets’ niet, die haar moest halen maar nu heel zeker nooit komen zou. - En de goede man die op een vroegen morgen dat kind beschermde, hij reed met haar en heeft gezegd dat zij kalm moest zijn en thuis maar rustig gaan slapen; want - hij zou zorgen dat zij haar loon ontving zoolang als zij nog ongeschikt voor haar werk zou wezen. En, Glover zou men vrijlaten, dat wist hij zeker. Daarna is hij weggereden.

- En later, in de donkere straat? - Toen..... toen is zij in de hel geweest.

- O! als de macht haar niet ontbrak, dan zou ze nu haar kloppend hoofd met geweld tegen den grauwen muur te pletter willen slaan. - En in haar binnenste zucht ze:

- Heere Jezus breng mij bij moeder?

- Hoor! Men spreekt in haar nabijheid.

‘Maar Wouter, het maakt me zoo angstig. De Schrift leert immers dat een gek mensch van den duivel bezeten is. - Jawel, dat weet ik zeker. En dat Hanna Van Til gek is, dat zegt iedereen. Je kunt het haar ook heelemaal aanzien. Och Wouter, als we nog eierschalen hadden om te branden!’

‘Wees toch niet bang moeder. Heb je niet gezegd dat God je genadig is geweest omdat men mij heeft vrijgelaten?’

‘O zeker. God hoorde mij bidden, en toen heeft Hij ons van den booze verlost.’

‘En zou diezelfde God je dan aanstonds weer bedreigen moeder? - Wees gerust. Dat arme afgetobde kind zal je zeker geen kwaad doen. Wie haar eer te na durfde komen dien heeft ze wel eens de vuisten getoond, maar anders deed ze nooit iemand leed.’

‘'t Mag alles waar zijn, maar gek is ze wel Wouter, want ze meent toch dat een koning of prins haar zal komen afhalen, en ze noemen haar daarom Hanna de freule.’

‘Hanna heeft zeker iets vreemds. Maar voor zooveel mij bekend werd, z o c h t zij nooit wat gemeen is. Ik wenschte moeder dat er zoo op H e t K r o m v e l d wat meer krankzinnigen waren.’

Met angstig gebaar trad moeder Glover eensklaps een schrede terzij en achter haar zoon, terwijl ze zich aan hem vastklemde. - Hanna's doodsbleek gelaat met die loshangende pikzwarte haren, zooals het daar tegen dien valen muur lag gedrukt, slechts flauw door het flikkerende lamplicht beschenen, het heeft haar, ondanks Wouter's geruststellende woorden, voortdurend in een vreesachtige spanning gehouden. - Nu stijgt haar angst ten top: Een lange snik was er na Wouter's laatste woorden van die bleeke lippen gevloden.

- Vrouw Glover wist zeker dat zij iets uit dien mond had zien vluchten; iets als een kleine schim, een glans, een..... zij weet niet wat; en langs den muur was het gegaan, en toen dien hoek om, en in den schoorsteen verdwenen.

‘Nee moederlief, dat heb ik niet gezien,’ is Wouter's antwoord op vrouw Glover's angstig gefluister: ‘Ik hoorde het arme schepsel zuchten, en dat wil zeggen: Zul je me nog langer met het hoofd tegen den kouden muur en zonder kleeren laten? - Als men m i j zoo had mishandeld moeder, zou je dan willen dat men mij zonder hulp liet?’

‘Maar beste Wouter, als ik den duivel dan toch zelf gezien heb.’

‘Naar den schoorsteen vluchten?’

‘Ja.’

‘En verdwijnen?’

‘Ja, ja kind.’

‘Maar dan is hij immers weg moeder?’

Vrouw Glover zag Wouter met groote oogen aan - dat was klaar; dát was bewezen. En, nu die vrees haar van het hart was, zou ze nu geen medelijden hebben met zoo'n tobber; zoo'n wurm! - Wouter wist wel beter, niewaar? Zij zal de bloed niet verstooten. Al moest ze haar eigen kleeren ervoor uittrekken; ja, al zou ze haar in haar eigen bedstee leggen. Ach God, waarom niet? Heeft zij zelve haar Wouter niet teruggekregen; ja, wel bitter bedroefd, wel hard geslagen, maar toch van de smet bevrijd dat hij een misdadiger was.

Toen Hanna eenige minuten later in moeder's bedstee lag, toen heeft de vrees die arme ziel opnieuw bekropen: De gevluchte duivel kon immers in den nacht terugkeeren; en haar eigen slaapstee alzoo het verblijf van den booze worden!

Wouter had dit oogenblik voorzien; daarom heeft hij er zich niet tegen verzet dat Hanna juist in moeder's bedstee haar rust zou vinden. Moeder zelve was nu gemakkelijker te bewegen om den ouden leunstoel, met de zorg voor mogelijk gevaar, aan Wouter over te laten, en - moest het dan zoo wezen - in de bedstee van haar zoon den slaap te gaan zoeken.

Wouter's liefde voor zijn zwakke moeder was een waarachtige liefde. 't Zou hem niet mogelijk zijn met de bijgeloovige vrees der arme vrouw te spotten. Wanneer hij niet slaagt om haar dwaalbegrippen zachtkens en langs den eenvoudigsten weg, voor zooveel hem dat mogelijk is, te doen verdwijnen, dan tracht hij zooals nu, ze nog dienstbaar te maken in haar eigen belang.

'Slaap wel, trouwe ziel;' zegt hij onhoorbaar, terwijl hij met het schamele dek haar meestal pijnlijken rug nog zachtkens toestopt. En dan - als hij straks zijn hand nog even op haar voorhoofd drukt, en vrouw Anne haar oogen die reeds zijn dichtgevallen, weer opent, dan hoort hij op dien eigenaardig half slapenden toon het: 'Goeden nacht Wouter,' herhalen, maar ook den wensch van reeds zes maanden lang: 'En 't beste met Klaartje!'

O, dat sneed als een mes door de ziel: Het beste met Klaartje!

XXII. Een zonderling geluid.

De gebeurtenissen sinds Glover de woning van Abel verliet, hadden Wouter's gedachten telkens met geweld van Klaartje's sterfbed afgerukt. Nu, na moeder's laatste woorden, komt hem dat bange uur van scheiden weer met alle helderheid voor den geest.

- Roerloos en doodsbleek ligt ze daar. - Zóo heeft hij haar dikwijls gezien. - Zóo zag hij haar altijd als moeder datzelfde gezegd heeft: 't beste met Klaartje. - Maar, nu zal ze die witte handen nooit meer bewegen, die lange wimpers niet meer opslaan, dien mond nooit meer openen om hem te zeggen dat ze hem liefheeft; nu is die rust en die bleekheid waarachtig de dood.

- Dood!

Wouter vermant zich. Het besluit was immers genomen. - Hij zal niet meer laf en week zijn. Op dat vreeselijk oogenblik aan haar sterfbed, toen kon hij zich niet bedwingen, en 't was goed geweest, want zijn weekheid heeft het dierbare kind geruster doen sterven.

- Misschien heb je gelijk moeder, peinst Wouter voort: misschien heeft zij met den dood wel het b e s t e gekregen. - Was zij gezond gebleven en de mijne geworden, God zou haar toch niet gespaard, en de menschen zouden haar toch niet geholpen hebben. - Arme fabrieksvrouwen! Uitgeput door arbeid en ontbering hebben ze haar krachtelooze kinders te voeden met haar armelijk bloed, om ze straks als slaven naast zich te zien afbeulen voor het zure stuk brood.

- Ha! zóo zou het niet gegaan zijn bij ons. - Mijn Klaartje had ik ontzien. Onze kinderen zouden geleerd, en ik met mijn

krachtig gestel, zou dubbel gewerkt hebben. - Dubbel werken? Maar verdienen voor vrouw en kinderen mee! Vijf, zes, zeven monden misschien! Ach God, zou het haar beter geweest zijn als i k mij doodgezwoegd en haar - arm schepsel - met eenige bloeden alleen had gelaten? - 'Het beste met Klaartje!' - Heeft Klaartje dan nu het beste? Wat is het beste? - Abel zegt dat zij in den hemel is. - Er zou een hel en een hemel zijn. De rijken zouden meest in de hel, de armen meer in den hemel komen. - Dat zou tenminste rechtvaardig zijn. Maar ik geloof niet dat een dood mensch weer levend wordt. - Toen mijn dierbaar kind den laatsten snik gaf, toen zei Abel, dat haar geest ten hemel was gevaren. - Maar wát ging van haar uit naar den hemel? Haar laatsten snik, haar laatsten zucht heb ik opgevangen. - Was die zucht haar geest? Drong hij door den donkeren bedstee-zolder en het pannen dak ten hemel? Ik geloof het niet. - Ja, als de armen rijk werden daarboven, dán zou men dulden en lijden willen voor een korten tijd. Maar 't moet een leugen zijn. De rijken leeren het aan de armen om hen gedwee te houden. Dominees en pastoors zijn geen menschen van onzen stand. Wanneer zij den arme met de zoete hoop op een beter leven hebben gevleid, dan keeren zij gerust naar hun warmen haard en hun volle tafels terug. - Wie zal bewijzen dat dat betere leven geen leugen is? - Maar een leugen is het niet dat ook de fabrieksarbeiders menschen van vleesch en bloed zijn. En als zij levenslang moeten slaven en toch gebrek lijden, dan zeg ik: Arme drommels, slaapt en suft niet langer. Of je na den dood zult leven in beteren toestand, dat moet je de Dood leeren, maar het Leven zegt: 'Werkt voor den dag die je licht geeft.' - En willen zij niet goedschiks, de rijke eerbelagers en moordenaars, dwingt ze. Ja, met geweld als het wezen moet. - O, mijn arm lief kind! Jou dood heeft me aan mijn plicht herinnerd. Die laatste zucht heeft me gezegd: 'Strijd voor de rechten van het mishandelde volk!' En die laatste snik: 'Denk aan den moord in het duivelshol!'

Wouter die in moeder's stoel zit, en zooeven het olielampje heeft uitgeblazen, bemerkt nu dat de schemering in het vertrek wordt veroorzaakt door een helderen maneschijn die door de ruitjes boven de lage deur naar binnen dringt. - Haastig opgestaan opent hij het venster en stoot de luiken naar buiten. - Wouter vreest dat de koude nachtwind die hem de wangen verfrischt, zijn goede moeder nadeelig zal zijn; reeds fladderen de lichte gordijnen waarachter zij slaapt. - Hij sluit het venster weer toe, maar blijft er staan turen in de droomerige lucht met haar zilveren glans.

En als hij daar staat en tuurt - hij weet niet hoelang - dan heeft er ook in zijne ziel die wondere strijd plaats tusschen begrijpen en hopen. Het zachte licht aan den nachtelijken hemel fluistert hem

gansch andere dingen toe, dan hij met het oog in een donkere ruimte een leugen moest noemen. En de volle maan, alsof ze deernis had met zijn smart, schijnt hem te vragen: of een herleven van den gestorven mensch met schooner lichaam in een verhevener wereld, inderdaad wel grooter wonder zou wezen dan het geborenworden van den zuigeling op aarde; een grooter wonder, dan het vriendelijk licht van dien hemelbol zelf, terwijl ze hem nu, inweerwil van zijn geloof dat sterven vernietiging is, aan zijn Klaartje doet denken - met den blik naar boven!

Een zonderling geluid doet Wouter eensklaps omzien.

De gedachten die den jongen werkman hebben vervuld, en opnieuw het bewijs gaven dat zijn geest en aanleg hem een gansch andere toekomst hadden gewaarborgd indien een degelijk onderwijs hem in zijn jeugd niet ontbroken had, de gedachten - waarvan diepe smart de grondtoon was maar tevens de prikkel om stouter dan tot nu toe voor de rechten van het arme fabrieksvolk te gaan strijden - zij hebben hem voor een wijle de ongelukkige Hanna doen vergeten, wier leven hij straks tegen het ruwst geweld heeft beschermd.

Met de vuisten saamgeknepen, wezenloos strak voor zich uitziende, en hevig klapperend met de tanden, zat Hanna overeind in de bedstee.

Indien moeder Anna haar zóo had gezien, de schrik zou haar om het hart geslagen, en haar geheel en al hebben overtuigd dat de duivel teruggekeerd en het meisje met geweld ‘aan 't scheuren’ was.

Eén oogenblik staat Wouter besluiteloos.

Nu vat hij haar bij den arm.

‘Hanna, Hanna!’ fluistert hij, vreezend zijn moeder te zullen wakker maken. En dan: ‘Ben je ziek Hanna, of droom je?’

Het meisje hoort hem; ja, maar antwoorden kan zij niet.

Wouter vreest dat de doorgestane martelingen de zwakke hersens van het fabriekskind te sterk hebben aangegrepen, en inderdaad een vlaag van waanzin er nu het gevolg van is.

- Maar die blik! Maar dat klapperen der tanden:

‘Heb je honger Hanna?’ vraagt Wouter eensklaps op denzelfden toon, en bij het blauwe licht der maan ziet hij een trek op dat bleeke gelaat, en een trilling in die oogen.

- Ach God, nu voelt, nu weet hij wát haar beroert.

Maar Wouter kan geen brood vinden in het lage kastje naast den schoorsteen. - Het lampje moet hij weer aansteken. - De houten broodnap is leeg. - Ligt dáar niets achter dien pot of dien zak?

Terwijl hij tast om den hoek, valt het kastdeurtje wijder open en tegen den muur.

- Zal moeder wakker worden? Snel omziende werpt hij een blik op haar bedstee.

‘Zoek je wat Wouter?’ vraagt moeder Glover terwijl ze zich met zacht gekreun even opricht.

‘Nee..... Ja moeder.....’

‘Ik begrijp het: Je hadt honger al zei je nee gister avond.’ - Zoek dáar niet langer. - In het muurkastje. - Juist! - Dominee en buurvrouw die me geholpen hebben toen je weg waart, behoeven het niet te weten: Ik had nog wat centen voor snuif. Daar heb ik brood en een stukje kaas voor gekocht, want ik wist dat je geen kwaad hadt gedaan, en dat God je weerom zou sturen. - Kijk maar goed. Achter een hoopje vlas daar ligt het. - Ja ik wist wel dat je honger zoudt hebben. Nu wat zeg je, is het zoo goed Wouter?’

‘Ja moeder dat zal waar zijn.’ En snel aan haar bed gekomen: ‘Dankje beste trouwe moeder. - Zóo, ga nu maar rustig weer slapen.’

‘Wouter wat hoor ik? Dat geklapper.....?’

‘Dat zal hier naast zijn moeder.’

‘Maar mij dunkt dat ik het achter mijn rug in de bedstee hoor. - Och Wouter, dat gekke meisje wordt ons ongeluk. Ik heb het gedroomd! Ze heeft zich hier in huis gedrongen om jou. - Och kind, van het oogenblik dat Klaartje dood was is ze je op het lijf gesprongen.’

Sterker klapperen Hanna's tanden.

Hoeveel démonen zouden haar folteren in dezen stond? 't Is niet alleen de geeuwhonger door uitputting van krachten die haar lichaam doet trillen, ook de woorden die ze hooren moest, verscheuren haar de ziel.

De vrees der bijgeloovige moeder heeft de bloedende wonde van Wouter's hart getroffen.

- Hoor:

‘Al kon een duivel of engel Klaartje's lichaam aannemen moeder, de eenige die ik liefhad en sterven zag, vergeet ik nooit. Wat je gedroomd hebt is bedrog. Ga nu slapen, en laat me om Godswil mijn medelijden met het halfwijze kind.’

Moeder Glover bad in stilte een ‘Onze Vader’, terwijl ze zich nogmaals te slapen legde.

XXIII. Een kille morgen.

't Werd zes uur in den morgen. De maan verlichtte nog altijd het kleine vertrek.

Met het hoofd achterover en de armen kruiselings over de borst, slaapt nu ook Wouter in moeder's leunstoel. - Nog voor weinige minuten geloofde hij niet dat het hem mogelijk zou zijn om in den slaap een oogenblik vergetelheid te vinden.

En terwijl Wouter daar nu neerzit en slaapt, houdt Hanna Van Til den blik onafgebroken op hem gevestigd.

- Nu kan ze het wagen: Zachtkens laat zij zich uit de bedstee glijden. Neen, die kleeren van vrouw Glover behoeft zij niet meer. Immers hij zal haar niet zien, en n i e m a n d zal haar zien.

Toch doet de vrees dat hij ontwaken mocht, haar den adem inhouden; toch zorgt ze dat haar schamele plunje het gansche lichaam bedekt.

Terwijl ze zoo bezig is - dood-doodstil, en hem geen oogenblik uit het oog verliest, bonst haar hart met geweld.

- Daar liggen nog op dien stoel de overblijfsels van het brood, waarmee hij 'het halfwijze kind' uit haar doodstrijd heeft opgewekt.

- Waarom had hij haar niet gesmoord met den stroozak waarop ze lag, zooals men dat razende menschen doet. Zij is immers g e k , k r a n k z i n n i g ; v a n d e n d u i v e l b e z e t e n !

- Dat brood is vervloekt. Waarom heeft hij haar brood gegeven!

- Nu moet zij leven, terwijl een schoone droom voor altijd verdween; terwijl men haar lastert en schuwt en veracht; terwijl er niemand is die haar zal beschermen voortaan.

- Stil, hij mag niet wakker worden; en evenmin de oude vrouw die zegt dat zij van den duivel bezeten is.

- Waarom ligt dat mes daar op die tafel? Nu, wat gaat haar dat mes aan!

- Maar dat is het mes waarmee hij het brood heeft gesneden - voor haar. Zij moet het zachtjes opnemen. Hij mag het niet hooren. Als hij wakker werd en haar zag; of ook als de oude ontwaakte en haar uit de bedstee begluurde, dan zouden zij zeker gelooven dat de d u i v e l haar het mes in handen gaf.

- Maar waarom mag zij het mes niet opnemen waarmee hij het brood sneed; en - waarom mag zij niet sterven? Is zij niet ellendiger dan Klaartje geweest is?

- Heeft zij een vader en moeder om bij haar sterfbed te schreien? Heeft zij zusters en broers om haar den afscheidskus te geven?

- En die daar slaapt in den stoel, hij heeft om Klaartje zijn eerste tranen gestort; haar heeft hij bij de zoetste namen genoemd, háar heeft hij het sterven verlicht!

Met het mes in handen staat Hanna nog eenige seconden niet ver van den stoel waarin 'haar vijand' rust. - Zij kan het donkere oog niet van hem afwenden.

'Ja, Klaartje heeft hij het sterven verlicht, en - voor Hanna moest hij brood snijden om haar het ellendige leven te rekken! denkt ze nogmaals bijna overluid. - Dan wendt ze het mes in de hand. Een glimp der maan weerkaatst vluchtig in het blanke staal. - Schrikt ze van dat zacht geflikker? De lange donkere haren die haar nog los om de schouders zwieren, strijkt ze haastig weg van

het voorhoofd. - Spoed! men zal wakker worden. Als men haar ziet dan zal men ook de tranen bemerken die haar met geweld in de oogen springen. - Krankzinnige tranen!

- Hanna heeft eens van een roos gedroomd: ‘En daar schitterden groote dauwdroppels op die roos,’ omdat hij die haar gekweekt had schreide. En de zon kwam door het venster en nam de dauwdroppels weg.

- Maar de maan die in het staal blinkt kan geen tranen wegnemen. - Voort dan Hanna, voort!

Het mes heeft ze weer zachtkens op de tafel gelegd. - Zonder eenig gerucht bereikt zij de deur. Het slot knarst; de grendel grienst.

Glover beweegt zich.

Het bloed vliegt Hanna naar de slapen. Met de beide handen bedekt zij haar gelaat.

- Is hij haar genaderd? - Ziet hij haar vlak in het aangezicht? - Vraagt hij haar wat zij denkt en wat zij doen wil?

Langzaam glijden haar handen terzij en opent zij weer hare oogen. - Neen, hij zit nog in den stoel. - Kalm en geregeld is zijn ademhaling in den slaap. - Nu zal ze heengaan. - Ja. Maar als hij dan slaapt, waarom zou zij hem dan niet aanstaren totdat hij wakker wordt? - O God, als hij wist dat Hanna zijn Klaartje nooit eenig kwaad heeft gegund. Dat zij drie dagen lang aan God heeft gevraagd of hij vrij mocht komen, ofschoon hij haar vijand was. Indien hij wist.....

Een onverwachte beweging van den slapende, waardoor zijn gelaat zich meer naar Hanna's zijde keert, doet haar sterker dan te voren ontroeren.

‘O Heere Jezus!’ lispt ze. - En toen - voor het laatst had ze het schoone gelaat van dien.... vijand bij het flauwe licht der maan gezien, en voort is ze toen ter deure uitgesneld: Ja, Hanna zal hem ‘zijn m e d e l i j d e n l a t e n m e t h e t a r m e h a l f w i j z e kind!’

Toen Hanna zich voortspoedde door de ledige straten naar de buitenzij van het stadje, toen gevoelde zij in den aanvang de koude niet die haar om de weinig gedekte leden joeg. Een geweldige angst dreef haar voort:

- Men mocht haar hooren of zien; haar achtervolgen; inhalen, en beletten haar plan te volvoeren! Opnieuw zal men haar dan beschimpen en uitjouwen. Van 's-morgens vroeg tot soms in den nacht zal ze weer moeten arbeiden, altijd hetzelfde, altijd voortgezweept, zonder de dingen te begrijpen of te aanschouwen waarvan ze zoo dikwijls droomt.

- O zeker, als zij dood en in den hemel is, dan zal zij heel anders wezen; dan zal zij ook kunnen zien wat er in de boeken

gebeurt, want die zwarte regels zijn altemaal prenten, als men maar weet en geleerd heeft h o e men ze zien moet. Dan zal zij uit de hoogte een zee kunnen zien, een water zonder einde, altijd grooter en dat nooit zooals het land, in de verte met den rand aan de lucht raakt. Dan zal zij achter de wolken zijn en kunnen opmerken hoe ze aan de lucht vasthouden en toch drijven, als een schip op de rivier. Dan zal ze begrijpen hoe de zon 's-zomers zoo warm wordt, en van wien het gezicht in de maan zou wezen. Nu moet zij wel gelooven dat het van onzen Lieven Heer Jezus is. Ja, dat gelooft zij wel, maar 't zou ook het gezicht van haar arme moeder kunnen zijn. Haar arme moeder.....!

Hanna is den dijk reeds genaderd. Nu rilt zij van koude. De dijkglooiing die door een strenge nachtvorst met een doorzichtig wit werd overtrokken, glinstert in den vollen maneschijn. De kleine roeiboot die ginds bij de krib tusschen de bladerlooze wilgen is vastgemaakt, blinkt mede van het rijp op haar boorden en banken.

- Zie, dat is een doodshemd. God heeft het haar geweven in dezen nacht. - God wil dat zij zal komen om te bidden voor den man die gisteren gestorven is, opdat hij niet eeuwig zal branden. En God zal haar bij moeder brengen en bij Klaartje; en Klaartje zal haar welkom heeten met een zoen, en getuigen dat zij haar nooit eenig leed heeft gedaan. En Hanna zal er ook bidden, ja dwingen den goeden God dat Hij den man die nu slaapt, n o g eens zal doen spreken in een donkere schuur, en dat er een donder zal komen en de muren van 't K r o m v e l d naar buiten zullen vallen, opdat allen die er in zijn, verlost worden van den levenden dood!

Hanna schrikte. 't Was haar eigen schaduw die ze eensklaps vóor zich gezien heeft op de droomerig glimmende helling. - Ze huivert. Maar ze vreest niet voor 'tgeen ze doen wil. - Men zal lachen en zeggen: Ziet ge wel dat ze krankzinnig was.

- Maar wie l e v e n en zich n i e t verdrinken, d i e zijn krankzinnig. - Waarom heeft ze zoo lang geaarzeld en het niet gedaan in de bange dagen toen ze dien rijken hardvochtigen man wilde spreken, maar hem dood moest vinden in zijn mooi wit huis?

- Neen, nu aarzelt ze niet. - 't Was aan de helling van den dijk dat haar arme bedrogen moeder den laatsten snik heeft gegeven. Dáar, op dezelfde plaats misschien, zal nu haar kind.... Ja voort dan; 't is zoo bitter koud hier beneden.

Hanna's voet drukt het boord der schuit. Het vaartuigje wiegelt door den onverwachten schok, en verbreekt het teer kristal waarmee de vorst het aan het gele lies en aan het oeverzand had verbonden.

Nog eens ziet het arme fabriekskind om.

Nu verheft zij zich op den rand van het bootje; haar andere voet raakt de met rijp bedekte schuitbank.

Een enkel oogenblik teekent Hanna's slanke gestalte zich donker tegen het grauw der rivier, nog boven de naakte wilgen uit.

Nu is zij verdwenen. De schuit stuift aan bakboord omhoog. Het water klotst. Het dun-ijs knettert. Een ijzeren ketting ringelt en schuurt tegen het hout van de kribbe. - Weer klotst het zachtjes. - Het neergestooten lies herstelt zich. - De rimpels in den stroom verliezen zich, en.... zijn verdwenen.

Alles is weer stil; doodstil in 't ronde.

XXIV. Vermoedens bij getemperd licht.

Acht dagen na het gebeurde op H e t K r o m v e l d , en vijf dagen na het overlijden van Daniël Degen, werden de luiken op R e e s p o o r weer opengezet.

Ofschoon de gordijnen nog neerhingen, zoo hielp toch een heldere Decemberzon den bekrompen tegenstand van het geplooide linnen beschamen.

Er heerschte een getemperd licht in de huiskamer van R e e s p o o r .

Zwijgend zitten mevrouw Degen en Nelly - beiden in rouwgewaad - op haar gewone plaatsen aan de ontbijttafel.

Degen's plaats bij den warmen haard, die hij nog maar kort geleden ‘zijn v a s t e plaats’ heeft genoemd, is nu onbezet, en de gemakkelijke voltaire staat ginds in een hoek.

Nelly ziet vluchtig naar dien kant en veegt een traan weg.

- Mevrouw Degen heeft nu meer warmte van den haard dan vroeger. Vroeger zat Degen tusschen haar en het haardvuur in. Natuurlijk, de heer des huizes! Maar 't was zóo met de warmte toch een groot onderscheid.

‘Wat zou papa vandaag het vuurtje gestookt hebben Nelly,’ zegt mevrouw: ‘Ik zie hem gedurig zoo naast me.’

‘Och ja, maar dat stoken heeft hem zeker geen goedgedaan. Op dien morgen was het hier ook zoo vreeselijk warm. Wie weet of die hitte vooraf.....’

‘Wij moeten berusten lieve kind. De Voorzienigheid heeft het zoo gewild. Ik geloof dat alles wat geschiedt goed is, en dat ons zwaar verlies zijn nut zal hebben, al begrijpen wij het verband der dingen niet.’

Nelly wilde antwoorden, maar de kamerdeur werd geopend, en, eer men tijd had om aan het verband tusschen Nelly's haastig opvliegen en het openen van die deur te denken, zag mevrouw Degen haar kind reeds aan den hals van den trouwen vriend.

Ook op mevrouw Degen's gelaat vertoonde zich een glans van stille blijdschap, toen zij Bronsberg's morgengroet beantwoordde.

Meer dan de zon daarbuiten was h i j in deze dagen die zon voor moeder en dochter.

Eerst nu, na Degen's sterven, heeft men Willem geheel leeren kennen en naar waarde leeren schatten.

Door zijn kalm overleg en zijn vlugheid in het handelen, hebben de drukke zaken op H e t K r o m v e l d - dubbel moeielijk door de gisting die er onder het werkvolk heerschte - hem volstrekt niet belet om de vrouwen in haar droevige omstandigheden getrouw met raad en hulp terzij te zijn.

De vitterijen van een paar bekrompen bloedverwanten die voor de begrafenisplechtigheid ‘als anderszins’ waren overgekomen, heeft hij met den meesten takt in het belang van moeder en dochter weten te ontzenuwen; ja zelfs was hij er in geslaagd om de oudste dier twee - een neef van Degen ‘in het volle bloed’ - zonder een wenschelijken vrede te verbreken, al spoedig na de begrafenis tot de afreis te doen besluiten, ofschoon de bloedneef het noodzakelijk had geoordeeld om gedurende eenige weken op R e e s p o o r ‘in aller belang het roer in handen te nemen of tenminste een oogje in 't zeil te houden’.

‘Je bent al vroeg weer hier Willem;’ zegt Nelly, terwijl haar blik getuigt hoezeer die komst haar verblijdt.

‘Dat is een goed teeken;’ zegt mevrouw Degen.

‘Op 't K r o m v e l d is alles rustig,’ antwoordt Bronsberg: ‘Men heeft met mijn voorloopig antwoord genoegen genomen.’

‘Ik geloof dat mijn arme Degen veel treurige ondervinding had, en dáarom niet bijzonder toegevend was; maar over 't algemeen dunkt mij toch Willem, dat het werkvolk nog niet zoo kwaad is.’ En zachter vraagt de weduw een oogenblik later:

‘Zou het toch wel eenig gevoel hebben van het verlies, dat ook zij hebben geleden door het sterven van hun oudsten heer?’

Bronsberg meent op die vraag een rechtstreeksch antwoord te moeten schuldig blijven. Na een korte stilte zegt hij:

‘Ons volk was zeker door het onverwachte sterfgeval getroffen. - 't Viel mij nu zeer mee dat het na ons antwoord - 'twelk hen voor 't oogenblik niet geheel kan bevredigen - tot een nadere samenspreking weer zoo rustig aan 't werk is gegaan.’

‘Ik weet wel Willem, hoe je over de zaken denkt, en dat alles op H e t K r o m v e l d beter kan worden,’ zegt Nelly met neergeslagen oogen: ‘maar papa had zooals mama zegt, toch ook dikwijls r e d e n om niet zoo toegevend te zijn. Ik denk aan dien Binzer. Papa heeft wel getoond dat hij die menschen doorzag.’

‘Zulke menschen als Binzer?’

‘Ja dat bedoel ik.’

‘Je vader had een scherpen blik, Nelly.’

O! die lof deed Nelly goed:

‘Juist Willem: hij begreep alles terstond. Ach! waarom moest hij zich in dien Glover zoo vreeselijk bedriegen?’

‘Dat verwijt is onverdiend Nelly.’

Nelly ziet Willem verwonderd aan. En dan:

‘Hoe! die moordenaar?’

‘Stil kind, stil!’ zegt mevrouw Degen onrustig: ‘Heeft papa niet zelf in zijn heldere oogenblikken gezegd dat Glover onschuldig is?’

Tenminste hij deed niets 'twelk mijn lieve Nelly recht geeft om hem met zulk een naam te bestempelen;’ zegt Bronsberg, terwijl hij zijn vermaning door een warmen handdruk verzacht.

‘Maar zijn woedende drift, zijn dreigen?’

‘Was verkeerd; was slecht, maar.....’ Bronsberg hield even stil; en herneemt dan zachter: ‘Hij meende immers dat men de eer van zijn liefste tekort deed.’

‘Moest hij daarom als razend mijn goeden vader bedreigen?’ valt Nelly in.

Bronsberg aarzelt nogmaals. Nu zegt hij:

‘Zeker niet.’ En dan weer zachter: ‘Maar als iemand eens de eer te na kwam van een die mijn Nelly heel lief is op de wereld?’

Een vuurrood overtoog Nelly's gelaat.

Willem wist niet welk bitter geheim ze in haar borst bewaarde. Zij heeft hem niet gezegd - en aan niemand zou ze het zeggen - welk een ontzettende beschuldiging Hanna op dien schrikkelijken morgen tegen haar vader had ingebracht.

- O, die woorden van het krankzinnige kind: ‘Ik spreek van je vader juffrouw. Ik zeg dat hij mijn moeder heeft laten doodvriezen; ik zeg dat hij ook m i j n vader is’, hoe vreeselijk hebben ze haar geschokt. En ofschoon ze nu zou willen lachen om de dwaasheid dat die woorden haar nóg beroeren en ooit iets anders dan de klanken van een waanzinnige voor haar geweest zijn; wat heeft zij voelen bruisen toen zij dien laster vernemen moest? Ach! wanneer toen geen bezwijming de opwelling van haar fel bonzend hart had verijdeld, wie weet of zij zelve bewaard zou zijn gebleven voor een daad die - verschoonbaar misschien voor de rechtbank der kinderliefde, toch zeker een smet zou hebben geworpen op haar jonkvrouwelijk gemoed.

Nelly's blos verdween niet spoedig. Willem's vraag heeft haar aan dat schrikkelijk uur en aan haar diep geheim herinnerd, maar tevens haar op 't levendigst doen gevoelen, hoe zij liefdeloos en onverdiend het vonnis over den jongen werkman had geveld.

- Werd hij misschien niet dieper gegriefd dan zij? Zij die slechts de wartaal van een krankzinnige vernam; hij die uit den mond van den meester zulk een bitter woord moest vernemen! Is zijn lijden

nu wellicht niet grooter dan hare smart; hij, de arme, beroofd van verdienste, en wiens hoop voor het leven hem door den dood zijner liefste voor altijd is ontrukt!

Nelly ziet eenige oogenblikken zwijgend voor zich neer. Dan antwoordt ze:

'Ja Willem, ik geloof dat de droefheid mij onrechtvaardig deed zijn; maar 't is toch niet vreemd dat ik bitter gestemd blijf wanneer ik aan dien werkman en ook aan Hanna denk. Beiden zag ik bij mijn vader in die akelige oogenblikken; en, mag Hanna dan ook geen schuld hebben, o, dat die Glover zóo tegenover papa moest staan terwijl i k juist aan zijn zieke Klaartje eenige verkwikking had gebracht, zie dat is.....'

Nelly zweeg, en eenige tranen gaven lucht aan haar door zoo vele aandoeningen bewogen gemoed.

'Heb je al nader met dokter Mink over het plaatsen van dat meisje in een gesticht gesproken?' vraagt mevrouw Degen.

Met het oog op Nelly, geeft Willem een veelbeteekenenden wenk aan de weduwe, die hieruit opmaakt dat Bronsberg het beter vindt om nu van iets anders te spreken.

Nelly die haar tranen droogde, heeft dien wenk niet bemerkt. Nu ziet ze even naar Bronsberg, en het antwoord op moeder's vraag verwachtend, zegt ze:

'Ja, heb je al Willem?'

'Nee Nelly.'

'Hoe zeg je dat zoo vreemd? - Jawel, je zegt het heel vreemd. - Is er iets? - Ja, ik zie het.' - Weder bloedrood geworden vervolgt ze: 'Je hebt iets gehoord en je wilt het verbergen. Is ze dood? Zeg, is ze?'

Bronsberg begreep niet wáarom Nelly zoo onstuimig bleef vragen. Haar zenuwgestel had in de laatste dagen veel geleden. Op dien dag na Degen's sterven heeft ze gezegd dat zij bang voor Hanna was, heel bang, en dat Willem moest zorgen dat het meisje spoedig in een goed gesticht werd geplaatst. Nu was er iets in haar drijvend vragen, alsof het bericht van Hanna's dood haar niet onwelkom zou zijn.

- Zou de vrees voor een mogelijk terugzien mijn Nelly zoo ongevoelig maken? denkt Bronsberg terwijl hij haar aanziet.

Maar Nelly wist immers welk een wreede beschuldiging dat krankzinnige meisje omdroeg in haar onstuimig hart.

- En wat zal Hanna beletten om ook aan anderen te zeggen 'tgeen zij aan de dochter zelve in razernij durfde opdringen? - Hoe spoedig zou het boos gerucht zich verspreiden; hoe gretig zou het door de menschen worden aangenomen, en hoe ras een schandelijke laster haar vader achtervolgen in het graf!

Kort na Hanna's vertrek van R e e s p o o r , heeft Nelly van een

der dienstboden vcrnomen dat het meisje in den morgen gedurig weer zoo vreemd had gesproken: ‘De hemel is blauw,’ had zij gezegd: ‘maar het water is ook blauw, en de hemel is in het water zoowel als er boven.’

Toen Nelly deze woorden werden meegedeeld, heeft zij terstond aan een mogelijkheid gedacht die haar nu, door Willem's geheimzinnigheid, bijna tot zekerheid is geworden.

Bronsberg die het beter had geoordeeld om de loopende geruchten voor de dames geheim te houden, en ook aan de dienstboden den last had gegeven om er niet van te spreken, verhaalt omzichtig hetgeen hem ter oore kwam, en hetgeen ook hier dat zonderlinge mengsel van waarheid en verdichting behelsde, 'twelk geschiedenis in den mond van het volk mag genoemd worden.

‘Er zijn dus geen bewijzen dat zij werkelijk dood is?’ vraagt Nelly, die zeer bleek ziet.

‘De drukke zaken bij de treurigheid hier, hebben mij verhinderd om een degelijk onderzoek te doen. De laatste lezing was, dat het lijk van 't arme kind reeds, twee uren van hier, bij een krib was gevonden.’

‘Ja, als het lijk werkelijk gevonden werd, dan spreekt het vanzelf dat zij zich het leven benam,’ zegt Nelly snel: ‘Maar hoe weten we z e k e r of dat eerste waar is? We moesten er iemand heen zenden. 't Is vreemd dat je er niet aan gedacht hebt Willem.’

‘Mijn lieve kind, ik begrijp je niet,’ zegt mevrouw Degen: ‘Wie je niet kende zou moeten denken dat je geen medelijden hadt met de ongelukkige die tot zulk een daad kon besluiten. - Nee Nellylief, ik zeg het niet, maar de toon van je stem... Jawel! Die onredelijke angst zou je ongevoelig doen worden. - Kom beste kind, overwin een vrees die misschien door de droefheid dezer dagen wat al te veel werd geprikkeld. Stem mij maar toe dat je evenals ik heel gelukkig zoudt zijn, indien we nog mochten vernemen dat Hanna voor zulk een groote zonde bewaard is gebleven, en haar verdwijnen - zoo dit ten minste mede geen verzinsel is - een andere oorzaak heeft.’

Nelly kon niet antwoorden.

Bronsberg zag haar met het hoofd van hem afgekeerd naar den grond staren. Eindelijk zegt ze.

‘Nee, ik ben niet ongevoelig. Maar....’ en zachter terwijl ze losbarst in tranen: ‘ach God, ik kan het niet zeggen. Nooit!’

Plotseling is Bronsberg het bloed naar de wangen gevlogen. Nelly's laatste woorden in verband met haar zonderlinge houding, hebben een bitter vermoeden bij hem opgewekt.

- Wat kon er zijn dat Nelly niet aan haar moeder of aan hem durfde openbaren, als 't haar zuiveren kon meteen van de blaam dier schijnbare ongevoeligheid? - Zou misschien de lasterlijke be-

schuldiging van den weggejaagden onderbaas Binzer, reeds haar ooren hebben bereikt?

Op den morgen waaraan Bronsberg niet zonder huivering terugdenkt, is het hem duidelijk gebleken dat Binzer zijn onkruid in maar al te weligen akker had gezaaid. Misschien had Nelly zich reeds op 't K r o m v e l d en in de kamer naast het kantoor bevonden, toen Glover zijn onzinnige beschuldiging in zoo hevige woede tegen zijn jongsten meester had uitgegalmd. 't Was niet onmogelijk dat Nelly zijn dreigende woorden heeft gehoord. - Wellicht ook vergat H a n n a haar belofte, en verzweeg zij niet wie haar instaat stelde om het bed voor Abel's Klaartje te koopen. - 't Kon Nelly licht zijn ter oore gekomen. Wie weet tot welke dwaze vermoedens Glover's woorden, in verband met Hanna's komst op R e e s p o o r en Bronsberg's eigen doorzetten om het zieke meisje tot den volgenden dag op R e e s p o o r te houden, ja, haar in persoon naar haar kosthuis terug te brengen, hebben aanleiding gegeven? Nelly's diepe weemoed; haar afgetrokkenheid in de laatste dagen, maar vooral haar groote onrust wanneer de naam van Hanna genoemd was, vervullen Bronsberg eensklaps met de vrees, dat een onzinnige achterdocht in Nelly's hart heeft kunnen wortel schieten.

- Zal hij nu echter door woord of blik verraden dat hij zulk een verdenking voor mogelijk houdt; zal hij zich verdedigen en zijn trouw bepleiten, alvorens de zekerheid te hebben dat Nelly hem nog zoo weinig kent en tot zulk een verregaande laagheid instaat acht?

‘Nelly!’ zegt hij nu met zachten nadruk: ‘Als je geheimen hebt die je verontrusten, dan is er hier toch éene aan wie je ze veilig vertrouwen kunt.’

‘Nee, nee!’ snikt Nelly onder het schreien door.

‘Maar kindlief, wie heb je nu nader op de wereld?’ zegt mevrouw Degen; en aan Nelly's zijde gekomen legt ze haar met moederlijke teederheid de hand op het gloeiende hoofd.

Nelly herstelt zich. Zij was te ver gegaan.

- Neen, ook aan die lieve goede moeder kan zij niet zeggen 'tgeen haar zelve zoo fel heeft geschokt en nog telkens verontrust. Liever wil zij ongevoelig schijnen dan haar noodeloos te kwellen, terwijl zij toch bovendien een reden zal kunnen opgeven die haar houding rechtvaardigen moet:

‘'t Is slecht van mij,’ zegt ze nu met neergeslagen blik: ‘maar ik mag niet langer ontkennen dat ik bang voor Hanna ben, en dat het bericht van haar onverwacht sterven....’

‘Je een oogenblik deed vergeten beste kind, welk een vreeselijke zonde een zelfmoord is.’

‘Wie zich het leven beneemt is altijd krankzinnig, mama. Ik dacht niet dat zulk een einde haar nog zou worden toegerekend, en 't allerminst door God. Bestraf mij dat ik een oogenblik meer

aan mijzelve dan aan die ongelukkige dacht; maar wreed was ik toch niet. Welk een waarde heeft dit leven voor het arme schepsel, terwijl zij voor anderen gevaarlijk is?'

'Heeft Hanna je ooit eenig kwaad gedaan?' vraagt Bronsberg snel.

'Willem, je weet toch dat ze mij dien morgen bij mijn komst op 't K r o m v e l d hevig deed schrikken en angstig maakte met haar verhalen.'

'Maar je wilt ons niet zeggen wát zij eigenlijk gesproken of gedreigd heeft?' vraagt mevrouw Degen.

'Hoe zou ik het kunnen mama. De ontsteltenis had mij mijn bewustzijn doen verliezen. Zooveel is zeker dat die ontmoeting en ook de tweede toen ze hier in de gang zoo akelig smeekend aan Willem's voeten lag, mij de zekerheid gaven dat afgunst jegens mij nu haar waanzin is, ja, dat zij indien 't mogelijk ware zich desnoods met geweld in mijn plaats zou dringen en mij a l l e s ontnemen wat mij lief is op de wereld.'

'Maar kind, hoe kom je er aan! Wie zou Hanna tot zulk een dwaasheid gebracht hebben?' zegt mevrouw Degen, die vast gelooft dat Nelly's geschokte zenuwen haar zoo vreemd doen oordeelen.

Die vraag trof Bronsberg.

Sinds Nelly van het oogenblik heeft gesproken waarin zij Hanna zoo smeekend aan zijn voeten zag, was het vermoeden zekerheid bij hem geworden dat werkelijk de angel der jaloezie zijn geliefde in het hart is geworpen. En, terwijl haar laatste woorden hem nog in die overtuiging hebben versterkt, dringen de vraag der moeder en Nelly's zwijgend schouderophalen, hem nu met geweld om zijn straks genomen besluit te laten varen, en - ofschoon van verre, zijn trouw te bepleiten, inweerwil dat elke rechtvaardiging tegenover moeder of dochter teneenenmale overbodig was.

Nelly verstond haar Willem in den aanvang niet.

Van geruchten en beschuldigingen had zij niets gehoord.

- Begreep ze hem nu? - Zijn er werkelijk menschen die het mogelijk achten dat een man zoo beschaafd als B r o n s b e r g , iets anders dan m e d e l i j d e n zou kunnen gevoelen voor zulke ongelukkige wezens uit de heffe van het volk?

Het vluchtige lachje waarmee Nelly tot den geliefde opziet moet hem zeggen dat zij hem niet begrijpt of tenminste niet begrijpen wil. - Zóo iets van hem te gelooven zou immers ook àl te bespottelijk zijn. - En dan, als ze opgestaan de handen tot hem opheft en ze saamvouwt om zijn hals, dan ziet ze hem aan met een blik vol liefde. - Maar van Hanna spreekt ze niet meer; neen, ze vraagt slechts of haar vriend ook zich zelf in acht zal nemen? Ze vreest toch dat het werkvolk niet lang meer rustig blijven, maar Willem's goede bedoelingen miskennen en al spoedig tot daden van ruw ge-

weld zal overslaan. Had men dan zelfs Glover - een der besten tot heden - niet van zulk een gevaarlijke zijde leeren kennen?

De zoen dien Bronsberg aan zijn dierbare geeft, moet haar stilzwijgend vergiffenis vragen en geruststellen meteen. Indien Hanna nog mocht leven dan zal hij zorgen dat zij spoedig onder goede verpleging komt en zijn lief schrikachtig vrouwtje nooit meer tot last kan wezen. - Later zegt hij: - ‘Wat Glover betreft beste Nelly, we zouden hem immers niet te hard beoordeelen? Indien alle arbeiders waren zooals hij - uitgenomen zijn drift - dan zou ik van 't K r o m v e l d gauw een modelfabriek maken. De werklieden in 't algemeen zijn als de onmondige kinderen: door te groote toegevendheid zal men ze evenmin vooruit brengen, als door hardheid en het onthouden van 'tgeen ze behoeven. Het kind moet onderwezen worden, en eischt bovenal r e c h t v a a r d i g h e i d . Ik zal trachten rechtvaardig te zijn Nelly; dan zullen ze mij liefhebben; en - mijn vrouwtje erbij:

Een dienstbode bericht dat er twee menschen zijn die mijnheer willen spreken. De één was een man met al grijze haren die Abel heette, de andere een oud vrouwtje dat zeer slecht ter been was en haar naam niet genoemd had omdat mijnheer, zooals zij zeide, haar toch niet kende.

Toen Bronsberg de ontbijtkamer verliet, zei mevrouw Degen hoofdschuddend:

‘Papa zou het niet gedaan hebben. Nee Nelly, zeker niet. - Och, als nu onze beste Willem maar niet tot een ander uiterste overgaat. Ik geloof waarlijk dat hij a l te goed voor die menschen is.’

Mevrouw Degen heeft het zeker niet gevoeld welk een negatieve lofspraak zij geheel onwillekeurig op haar overleden echtgenoot had gehouden.

Nelly kreeg een kleur, ofschoon ze wel wist dat haar goede mama volstrekt niets kwaads bedoeld had. - Wat Willem betrof, ja, 't kon wel mogeiijk zijn dat hij wat al te gematigd in zijn oordeel en wat al te goed was.

XXV. Glover's moeder.

De zoogenaamde ‘Nieuwe Kant’ op R e e s p o o r , is een uitbouwing die behalve een kleine oranjerie een viertal kamers bevat. - Sedert den dood van Daniel Degen heeft Bronsberg er twee kamers ter zijner beschikking gekregen.

In een dier beiden, het keurig gemeubeleerde studeervertrek, staat hij nu tegenover vrouw Glover en Abel.

Vrouw Glover kon zich met moeite staande houden. 't Heeft haar de grootste inspanning gekost om het tot R e e s p o o r te brengen, ofschoon Klaartje's vader haar welwillend zijn steun en hulp had geschonken.

Op H e t K r o m v e l d had zij vernomen dat de patroon er niet voor den middag werd terugverwacht, en omdat zij vast gelooft dat vóor den noen geluk, en na den noen ongeluk aanbrengt, zoo heeft zij al haar krachten verzameld, en is met haar geleider - mede steunend op haar krukje - tot het landhuis doorgesukkeld.

'Ben jij de moeder van den spinner Glover?' zegt Bronsberg.

'Jawel mijnheer;' antwoordt de vrouw, en beeft zoo geweldig dat Abel die haar voortdurend ondersteunt, de taak schier te zwaar wordt.

'Je schijnt erg vermoeid te zijn,' herneemt Bronsberg: 'Geef haar dien stoel Abel.'

Het is den arbeider echter onmogelijk om den aangewezen stoel te krijgen zonder vrouw Glover los te laten; en wanneer hij het doet, dan vreest hij dat ze zich niet zal kunnen staande houden. Hij ziet naar den stoel en.....

Bronsberg bemerkt zijn verlegenheid:

'Wacht maar;' zegt hij, en neemt een leuningstoel van den wand, en plaatst dien zóo achter de gebrekkige vrouw dat zij zich slechts met behulp van Abel behoeft neer te zetten.

'Och, mijnheer is al te goed;' steunt vrouw Anne, over wier gelaat zich een blijde glans verspreidt: 'Heb ik het niet gezegd Abel? Ja, toen de zon om negen uur doorbrak, toen zei ik dadelijk dat de Heer zeker mét ons zou zijn. Ik wist wel dat de jonge heer aan 't fabriek braaf en goed was; dat heeft mijn Wouter altijd gezegd; totdat..... ja, dat heeft hij toch altijd gezegd; niewaar Abel? Ik kan het voor God getuigen.'

'Wat hadt je me te vragen Abel?' herneemt Bronsberg.

'Vrouw Glover zal het u zeggen mijnheer; zij kan het ook beter dan ik, want.....'

Abel vervolgde niet. Hij zag naar den grond. Immers nu Klaartje dood is had hij er geen rechtstreeksch belang bij dat Glover..... Neen, dát bedoelde hij toch niet. Hij had er wél belang bij ter wille van deze gebrekkige sukkel, en ter wille van den armen Wouter zelf, die nu toch ook zijn Klaartje verloren had.

'Welnu?' zegt Bronsberg, vrouw Glover aanziende, terwijl hij zich tegenover haar aan de schrijftafel zet.

De goede ontvangst, en de rust die vrouw Anne in dien kostelijken stoel wordt gegund, geven haar nu een buitengewone vrijmoedigheid:

'Zieje mijnheer, ik zeg dat er een loslating is; en als de Heer

iemand loslaat dan is hij in de macht van den booze. - Als Wouter niet mijn eigen kind was, dan zou ik ervan zwijgen; maar nu zeg ik: “dat er zóo geen tweede in het heele land is te vinden”. - Wat zeg jij Abel?’

Abel, die naast den stoel van vrouw Glover staat, zegt terwijl hij steeds naar den grond tuurt:

‘Ja, 't was altijd een beste jongen.’

Het moederoog heeft op het gelaat van den jongen fabriekant een trek bespeurt die haar moed verhoogt. Nu herneemt ze:

‘Abel houdt van de waarheid, want hij is een godvruchtig man mijnheer. Straks zei hij nog: “als de Heer dan zelfs den koning David wel heeft losgelaten”..... Och hoe was het ook Abel?’

‘'t Is gelukkig voor je dat de zaak nog kon geschikt worden,’ valt Bronsberg in: ‘Je zoon zal geleerd hebben voortaan zijn drift wat te beteugelen, en te bedenken wat hem tegenover zijn meerderen al of niet past.’

‘Och lieve mijnheer, je spreekt alsof je zijn vader waart, alsof ik het z e l f gezegd had. Wouter, zei ik nog gister avond, zoo gauw als je weer driftig wordt dan moet je de tanden op elkaar klemmen, dan kan hij er niet in, want ik zeg maar, de duivel leit altijd op de loer, en anders, zeg ik, als je de drift voelt aankomen, steek dan je hoofd in een emmer koud water. Koud water daar kan hij ook niet tegen; dat ziet mijnheer wel aan de dolle honden en al wat van den duivel bezeten is.’

‘En nu de reden van je komst, vrouw Glover?’

‘Watblief? De reden?’ - Moeder Anne was een oogenblik van haar montanen. Die vraag kwam er ineens zoo bot bovenop.

‘Och mijnheer,’ zegt nu Abel: ‘we zijn eigenlijk hier gekomen.....’

‘Nee Abel stil, laat m i j spreken;’ valt moeder Anne in, terwijl ze hem mede door een zachten elleboogdruk het stilzwijgen oplegt: ‘Als er naar de reden en de waarheid gevraagd wordt, dan zal zijn eigen moeder toch wel het eerst van de waarheid moeten getuigen. - Zieje mijnheer, dat het een overloop van gal is geweest, dat wil ik niet opstrijen; maar..... nu is hij den heelen dag droefgeestig. Gisteren zei hij nog: ‘Als het zomer was dan ging ik spaaien op het land; ik zou het wel volhouden’ zeidie; ‘maar nu, wát kan ik: d r a a d j e s maken, niets anders dan d r a a d j e s m a k e n, God beter't!’

‘Je moet Godsnaam niet iedelik gebruiken vrouw Glover;’ zegt Abel zacht.

‘Nee Abel nee; de Heer vergeve me de zonde, maar 't is om de waarheid; en och, als W o u t e r zoo iets zegt, dan klinkt het heel anders.’

‘'t Is zeker jammer dat hij niets beters geleerd heeft,’ zegt Bronsberg: ‘En nu.....?’

‘Och lieve brave mijnheer, ik weet dat u goed bent, dat heeft Wouter altijd gezegd - niewaar Abel? - Nee stil maar, i k zal wel spreken!’ vervolgt ze, terwijl een sterkere elleboogsdrukking nogmaals haar woord kracht moet bijzetten: ‘En als ik dan vragen zal 'tgeen me op het hart ligt menheer, dan..... Ja, zie, hóe hij wat verdiend heeft in de laatste dagen dat weet ik niet. Honger of gebrek heb ik Goddank, niet geleden; maar als de winter vóor en over de deur komt, waar zal het dan naar toe! Och mijnheer Van Bronsberg, nu de loslating voorbij is, laat nu alles weer in de vastigheid worden? - Zieje, h i j weet er niet van dat moeder voor hem ging vragen; maar als hij in vrede en vrindschap weer op de fabriek kon komen - zonder kregel of bekanterigheid - och, dan zou hij wel toegeven; en zijn gebrekkige moeder zou je van den vreeze hebben verlost. Ja, mijnheer, want zeker weet ik dat de duivel het arme kind in zijn klauw zal pakken als hij nog langer zonder werk blijft.’

Bronsberg zwijgt een oogenblik. Nu zegt hij:

‘'k Was er bang voor dat je mij die vraag zoudt doen, vrouw Glover. Het valt mij hard te moeten weigeren; en toch: Ik kan je zoon niet op H e t K r o m v e l d terugnemen.’

Moeder Anne gelooft niet dat ze goed heeft verstaan.

- Misschien wordt het haar Wouter ten kwade geduid dat hij niet z e l f is gekomen om vergiffenis te vragen? Zij heeft er hem niet toe kunnen overhalen; maar, als moeder hem zeggen mocht dat alles vergeten en weer geschikt was, dan kon en zou hij immers niet langer balsturig zijn.

‘Hij zou zijn moeder tenminste die moeielijke reis bespaard hebben, wanneer hij zelf was gekomen;’ antwoordt Bronsberg op vrouw Anne's verontschuldiging.

‘En ik zeg je mijnheer dat hij wel komen zal; ja zeker, als je maar zoo'n beetje vastigheid woudt geven. 't Is een lam van goedheid, maar het koerakter, zie-je, het koerakter dat heeft ie van zijn moeder: Mee-snuiven, zeg ik, goed! maar “kom er eens onder uit,” nee, dat zul je nooit van me hooren?’

Bronsberg was opgestaan. Hij ging naar het venster, en kon het niet laten om de gordijn die oók hier nog neerhangt, omhoog te halen.

Een oogenblik tuurt hij naar buiten. Nu keert hij zich tot de zwakke moeder en herneemt:

‘Vrouw Glover, zeg aan je zoon dat ik ter wille van jou, mijn best voor hem zal doen, hoewel hij het er niet naar gemaakt heeft. Er zijn meer katoenspinnerijen in 't land. - Op een fabriek in Twente zal men hem, op mijn aanbeveling zeker als arbeider - ja, misschien wel als meer, willen aannemen.’

‘Maar goeje heer, wat zeg je! In Drenthe!’ schrikt vrouw Glo-

ver: ‘Dat leit immers ver van hier, bij Amsterdam. Wou je Wouter zóo van me wegsturen? Nee, nee! Tegen 't Gerecht daar bestaat geen macht tegen, maar als de Militie Wouter al vrij bij zijn moeder liet, dan zal jij het ook doen mijnheer.’

‘Maar wie denkt er aan om jelui te scheiden? Als je zoon werk krijgt in een andere plaats in Twente, dan kun je immers met hem meegaan. - Wat de kosten betreft....’

‘Meegaan! Goeje God, ik meegaan!’ roept vrouw Glover, terwijl zij bevend en trillend haar steun bij Abel zoekt: ‘Zou ik het huisje verlaten waarin ik veertig jaren geleefd heb! Zou ik naar een vreemd Heidenland moeten trekken, en niet kunnen sterven in de bedstee waar mijn arme Dirk in gestorven is! Heb ik dan zijn laatsten adem niet zelf gezien? Dát was zijn geest; ja, dat was zijn geest! En als de mijne nu van diezelfde plaats naar boven gaat, dan komen wij in den hemel ook dadelijk bijeen, maar anders.... ach God, in Drenthe! Nee, n e e mijnheer; Wouter moet hier bij zijn moeder blijven, want meegaan dat deed zij in der eeuwigheid niet.’

Het magere vrouwtje zag schrikkelijk bleek toen zij ophield met spreken; de lippen van haar sterk ingevallen mond waren pijnlijk opeen geklemd, en het hoofd trilde zoo geweldig dat Abel het ondersteunen moest.

Nu belet vrouw Glover aan Abel het spreken niet meer. Maar dat spreken kost den beproefden vader meer moeite dan men gelooven zou. - Hij weet immers dat de mensch van nature hard is, en het antwoord van den jongen patroon had zoo streng geklonken, zoo vreeselijk streng.

‘Ik meende mijnheer, dat de overleden patroon Wouter niet alleen vrijgesproken, maar hem ook in zijn laatste oogenblikken die zondige drift vergeven had.’

‘Het eerste is waar Abel. Het tweede vertrouw ik.’

‘Hij deed het z e k e r mijnheer; want met den dood en de eeuwigheid in 't gezicht zal een mensch toch zijn schuldenaar wel vergeven. - En als hij dan vergiffenis schonk en de Heere God toch lankmoedig is....’

Bronsberg, die vluchtig naar de gangdeur heeft gezien, omdat hij meende er eenig gerucht te vernemen, valt haastig in:

‘Je bent een braaf werkman Abel, en daarom heb ik eerbied voor je geloof; maar wij komen er nu niet verder mee. Als het kwaad wordt geduld dan spreekt men van Gods lankmoedigheid; en van een rechtvaardig God, als de misdaad spoedig zijn loon vindt. Wij begrijpen er zoo weinig van. - In elk geval heeft een eenvoudig mensch de wijsheid niet die men aan een Voorzienigheid toekent. De mensch moet handelen naar de omstandigheden, volgens zijn geweten; rechtvaardig zooveel hem mogelijk is.’

‘Gelijk een Vader hem ontfermt over de kinderen, zoo ontfermt

Hem de Heer over dengene die Hem vreezen.....' zegt Abel zacht met ernstig hoofdknikken.

'Ik deed voor Glover meer dan hij kon verwachten Abel. Nog wil ik hem voorthelpen; maar hem op 't K r o m v e l d terugnemen dát is onmogelijk.'

Het gerucht buiten de deur herhaalde zich sterker.

Met een zekere onstuimigheid werd zij nu geopend, doch in hetzelfde oogenblik ook ten deele weer dichtgetrokken.

Bronsberg, ontstemd dat een bediende er misschien heeft geluisterd, gaat haastig naar de deur en ziet met gramstorigen blik in de gang.

Daar staat Nelly.

Zij is bleek. - Zij wenkt hem.

'Waarom? Wat is er?' vraagt hij zacht, terwijl de wrevele plooi al spoedig voor een gansch andere plaats maakt.

Nelly antwoordt niet; maar terugtredend blijft ze hem wenken.

'Vergeef me Willem, ik heb geluisterd,' spreekt ze een oogenblik later gejaagd: 'Ik was bang geworden omdat het toch menschen van de fabriek zijn. Maar nu - ik begrijp je niet Willem. Je waart straks zoo zacht, zoo toegevend. Dien Glover heb je op alle manieren verdedigd, en, als zijn arme moeder en Abel je nu komen vragen om hem terug te nemen, ben je zoo gevoelloos hard tegen die oude vrouw. - Nee; dat begrijp ik niet.'

'Dan zal ik je dat later wel eens ophelderen mijn beste.'

'Maar ik vind het hardvochtig Willem, zoo'n arme ziel!'

'Nelly, maak het mij niet moeielijk. Een zwak man kan onmogelijk aan het hoofd van een fabriek staan. - Voor die arme vrouw, en zelfs voor Glover kan op een andere wijze gezorgd worden, maar tegenover een geest van dreigend verzet moet men vooral in deze dagen een afdoend voorbeeld stellen.'

'Maar Willem, je hebt het gehoord: hoewel hij zoo schrikkelijk misdeed is hij nog onwillig om schuld te bekennen en in persoon vergiffenis te komen vragen.'

'Mij dunkt dus Nelly.....'

'Nee Willem, ik wilde zeggen dat daaruit blijkt dat hij slechter is dan je denkt. En zieje.... Och Willem, als je nu zelfs zijn moeder die voor hem vragen komt, terugstoot, dan zal hij een vreeselijke vijand worden.'

'Alzoo!' zegt Bronsberg: ''t is meelij uit vrees, mijn lieve?'

'Ik heb toch waarlijk met die oude ziel te doen Willem,' herneemt Nelly terwijl zij de oogen neerslaat: 'maar bedenk ook dat Glover de man is geweest die het volk heeft opgeruid en die mijn besten papa durfde dreigen.....'

'En zoo zal ik dan nu op dezelfde gronden moeten vrijspreken als waarop ik straks veroordeelen moest? - Wie vreest lieve kind,

kan geen stuurman zijn. Daarom, als je me waarlijk vertrouwt zoo-als ik nu voor altijd geloof dat je doet, laat m i j dan aan 't roer van 't K r o m v e l d . Bij mooi weer keuvelen we over den koers en luister ik graag naar nuttige wenken, maar als het tegen den avond of tegen storm loopt, dan.....' Hij drukt haar een zoen op de wang: 'dan trek jij naar j e kooi en ik naar mijn post.'

Nelly Degen, door Bronsberg alleen gelaten, voelde zich bitter gekrenkt.

Ofschoon Willem op den zachtstmogelijken toon had gesproken, voor het eerst deed hij haar nu, en op zulk een overheerschende wijze, zijn meerderheid gevoelen! - En al is het dan waar dat zij vrouw Glover's verzoek zou willen toestemmen om voor een mogelijke wraakzucht behoed te blijven, zij had toch medelijden óok. - Ja, wie dit niet geloofde die miskende haar en had haar niet lief.

Nelly kon haar tranen niet bedwingen. In de eerstvolgende oogenblikken wist zij zich van haar gewaarwordingen geen rekenschap te geven; maar dan..... dan wordt het haar klaarder opeens; de uitdrukking van Willem's gelaat, toen hij om den hoek der deur in de gang zag, was in geen geval overeen te brengen met zijn - althans in háar bijzijn, gewone goedaardigheid. Hoe kwaad had hij gekeken, en hoe spoedig was dat gezicht weer in den ouden vorm gekomen.

- Indien hij eens valsch was! zegt Nelly met saamgeplooide wenkbrauwen bijna overluid: Heeft men hem niet verweten dat hij wel mooi kan praten maar weinig deed metterdaad! - En schreiend vol bittere gedachten, klaagt zij onhoorbaar: O goede God, heb ik dan niet genoeg aan mijn droefheid en aan mijn bittere vrees!

Toen Bronsberg zich van Nelly verwijderde is hij niet aanstonds tot vrouw Glover en haar geleider teruggekeerd, maar eerst naar het achterhuis gegaan.

Jan de koetsier heeft er in last gekregen om terstond het kapwagentje in te spannen. Zoodra hij den spinner Abel met een oud vrouwtje het hek zag uitgaan moest Jan hen achteroprijden, en vragen of ze wilden instappen. - In alle geval moest hij zorgen dat het gebrekkige vrouwtje van het aanbod gebruik maakte; hij zou haar dan thuisbrengen, maar vooral niet zeggen dat het besteld was. - Jan kon wel opgeven dat hij iets uit stad moest halen. - Neen, de dames om boodschappen vragen dat behoefde nu niet. Er was geen tijd, en het rijtuig kon ongemerkt vertrekken omdat - zoowel in de huiskamer als boven - de gordijnen nog hingen.

Het onderhoud met Abel en vrouw Glover zou door Bronsberg niet langer gerekt worden dan er tijd noodig was om den bruine voor het wagentje te zetten

En moeder Anna, toen zij voor het laatst haar bede ten gunste van Wouter had herhaald, en nogmaals een besliste weigering moest

vernemen, toen schreide ze niet; neen, maar zich eensklaps oprichtend, stak ze de magere hand naar boven, en sprak op dien eigenaardig scherp trillenden toon, gewekt door ontroering en drift:

‘Dáar, bij God in den hemel, jongeheer, daar zul je van die hardvochtigheid rekenschap moeten geven! Zooals je mijn eenig kind, mijn lam verstoot, zoo zal de Heer jou ook verstooten in den dag van Zijn Gericht! En die dag zal aanbreken met donder en hagelslag, en de duivel zal lachen; en van jou huis en jou kluis zal hij geen steen op den ander laten!’

Bronsberg antwoordde niet. De wijze waarop die arme bekrompen vrouw aan haar smart heeft lucht gegeven, kon hem geenszins beleedigen. Doch als Abel weer spreken wil, dan wenkt hij met de hand en zegt:

‘Het is nu genoeg Abel. Zeg aan Glover 'tgeen ik straks aan zijn moeder gezegd heb. - En jij, als je het waarachtig goed met je kameraden meent, blijf dan 'tgeen je tot hiertoe geweest bent: Waarschuw hen tegen verzet en geweld. - Wat mij betreft, ik zal woord houden en doen wat mij mogelijk is.’

Weinige minuten later zag Bronsberg den werkman met het bijna onmachtige vrouwtje langzaam, uiterst langzaam het eind van den opweg en het hek aan den dijk bereiken.

Daar schoot het kapwagentje het perk met hulsten en ceders voorbij. In gestrekten draf ging het de bladerlooze platanenlaan door, en zelfs tot aan het eind van den opweg in draf het hek uit - den hoek om. Bronsberg zag nog de flikkering van het achterste wagenwiel; ten laatste een dwarrelende stofwolk; en, ziezoo, nu doet het hem goed dat der arme tobber die hij zoo bitter teleurstellen moest, toch een vermoeiend uur loopen zal bespaard worden.

Om Nelly niet nogmaals aanleiding te geven dat ze hem van o n g e v o e l i g h e i d zal verdenken, indien ze hem hier kwam vinden misschien, laat Bronsberg het venstergordijn weer vallen. Daarna zet hij zich aan zijn schrijftafel. - Hier wil hij wikken en wegen, en de uitkomst zal leeren dat het hem waarachtig ernst is met die betere toekomst voor het arme fabrieksvolk.

XXVI. Niet te vertrouwen?

't Was Zondag.

Buiten sneeuwde het met dikke vlokken.

De deur van vrouw Glover's woning werd geopend.

Twee mannen stooten op den dorpel de sneeuwklossen van de

voeten, en slaan terwijl ze binnentreden, de smeltende vlokken van de schouders, maar bekreunen zich weinig om het kille vocht dat reeds hun schamele kleeding doortrok en waarvan de sporen al spoedig ruimschoots in het kleine vertrek zijn te vinden.

Niet ver van het raam zat Wouter Glover temidden van eenig teen- en rijshout op een laag houten bankje.

Ook heden, ofschoon het Zondag is, oefent hij zich in het vlechten van mandewerk.

Nu, wijzend naar zijn moeder die naast de tafel op een paar stoelen ligt, zegt hij tot de binnentredende mannen:

‘Stil, ze slaapt.’

‘Nee, ik slaap niet,’ zegt de oude, vluchtig uit haar sluimering ontwakend: ‘Ga jelui maar zitten. - Wouter zegt dat we hier in huis kunnen blijven. - Kruip maar dicht bij het vuur.’

Prost de spinner, en Tronk de stoker van H e t K r o m v e l d , zien vrouw Glover weer indommelen, maar 't v u u r zagen ze niet.

Nu, ze geven er weinig om. - Met een wenk naar de oude vraagt Prost, terwijl hij zich op den eenigen stoel zet die er nog te vinden is:

‘Hoe gaat het?’

‘Veel beter;’ antwoordt Glover: ‘'t meeste plaagt haar nog altijd de onrust dat men haar uit deze woning zal verjagen.’ En dan tot Tronk: ‘Ga zitten. Keer dien mand 't onderst boven. - Zóo!’ - En weer op zijn moeder wijzend: ‘Zacht spreken hoor-je; lawaai, daar wordt ze dol in het hoofd van. - Wat wou je me zeggen?’

‘Dat er hoe langer hoe meer gemopper komt,’ antwoordt Prost: ‘Wat mijnheer Bronsberg heeft toegestaan...’

Wouter's oogen flikkeren. Op gedempten toon valt hij in:

‘Zeg h i j of h e m , maar zijn naam zal hier niet genoemd worden.’ En nogmaals naar vrouw Glover wijzend: ‘O, dat zij zich aan zoo'n bloedhond moest wagen!’ Eensklaps zich herstellend: ‘Spreek op jongens; waar hadt je 't ook over?’

‘We zijn niet in 't reine;’ zegt Tronk.

‘Tronk en een heeleboel anderen vertrouwen hem niet;’ herneemt Prost: ‘'t Is waar, de loonsverhooging die we geëischt hebben heeft hij slechts ten halve toegestaan, maar inplaats daarvan gaf hij behalve de verbeteringen die wij bedongen, nog een aantal beloften van inrichtingen voor de toekomst die zeker van groot belang zijn.’

‘Ik vraag je, wat heb ik aan een school op 't K r o m v e l d ?’ zegt Tronk.

‘Jij denkt alleen aan je zelf;’ herneemt Prost: ‘Een school is het beste ding van de wereld. Ik wed dat Glover het toestemt.’

‘Welzeker, een heel mooi ding!’ zegt Glover afgetrokken.

‘Maar een spaarbank! Ik maal er wat om;’ herneemt de stoker:

‘Wie genoeg heeft, kan sparen; maar wij, van ons zuur verdiend geld! Wat ik overhoud dat kom ik te kort in den regel.’

‘Tronk is dwars;’ zegt Prost: ‘Maar als je het goed beziet dan is er veel moois in het voorstel. Hij spreekt ook van een pensioenfonds. - En dan van deelen in de winst; dàt lijkt me wel het beste, maar recht helder is het mij toch niet. Kun jij het uitleggen Wouter?’

‘Watblief?’ zegt Glover. - Hij weet niet recht wat men gevraagd of waaraan hij gedacht heeft.

‘Of jij begrijpt hoe dat deelen van de winst in zijn werk gaat? Ik heb er geen licht in.’

‘Dan moet je bij mij in 't ketelhuis komen; daar heb je voor niemendal licht, en vuur er nog bij;’ zegt de stoker die de handen wrijft omdat het toch koud is: ‘Larie, dat deelen van winst!’

‘Stil!’ herneemt de spinner: ‘Wat zeg jij ervan Glover?’

‘Ik heb wel gehoord dat het in andere plaatsen of landen gebeurt. Bij het einde van 't jaar geeft daar een fabriekant of werkbaas een deel van zijn overwinst aan 't volk, naar gelang van bekwaamheid en stand.’

‘Maar dan kan hij wel zeggen dat hij niemendal verdiend heeft;’ meent Tronk: ‘Wie kan hem nacijferen!’

‘'t Komt alles op het vertrouwen neer;’ zegt Prost.

‘Vertrouwen is goed, maar centen zijn beter;’ verzekert de stoker.

‘Vertrouwen! Hem vertrouwen?’ zegt Glover met een smadelijken lach.

‘Jij bent het met Binzer eens,’ herneemt Tronk, ‘en Binzer zegt.....’

‘Wat Binzer zegt dat gaat me niet aan,’ valt Glover in: ‘hem vertrouw ik evenmin.’

‘Dat is onredelijk. Wat kan het Binzer schelen of wij 't goed hebben of niet. Hij zelf gaat binnenkort als eerste baas naar een groote fabriek in Holland of Engeland. Hij denkt over Bronsberg precies als jij.’

‘Dat is me om 't even;’ zegt Glover.

‘Maar ik zeg je dat hij 't goed met ons meent, en dat hij jou vrind is Glover. - Jawel! - Van morgen op het kerkplein zei hij: “Glover is een kerel met een kop voor drie;” vraag het hem, hij zal ook zeggen dat de loonsverhooging nul, en de werktijd nog méer dan te lang is. - Wat al het moois in de toekomst betreft, dat hangt als een wolk in de lucht of een ham in den mast. Wie kan hem vertrouwen!’

‘Ik zeg immers niet dat je hem vertrouwen kunt;’ zegt Wouter snel.

‘Maar als het nu waarachtig zijn plan was om te doen wat hij belooft, dan zou het toch zaak zijn om toe te geven;’ herneemt Prost: ‘Ik was er vóor, en Abel heeft er ook weer in de redelijkheid het zijne van gezegd.’

‘Abel is een femelaar;’ zegt Tronk, maar kan niet vervolgen, want Glover, het hoofd verheffend en den stoker met dreigend gebaar aanziende, valt in:

‘Weet jij wat Abel is? Dat is de braafste en beste kerel die er loopt; dat is de vader van mijn schat.’ En zachter met een wenk naar boven: ‘Van mijn schat in den hemel, verstaje.’

‘Wie zegt dat Abel geen goeje kerel is?’ herneemt Tronk.

‘Ik zeg, te goed;’ zegt Wouter voor zich uitziende.

‘Te goed! daar staat mijn koerakter niet naar;’ herneemt Tronk: ‘Als ik een mooi kind had zien weggaan zoo als hij, dan zou er van geen toegeven en goedheid in mijn almanak staan.’

‘Stil, je maakt de vrouw wakker;’ zegt Prost.

De vrouw werd niet wakker; maar de laatste woorden van den stoker hebben Wouter gansch en al wakker geschud:

‘Heb ik gezegd dat je toegeven moest?’ roept hij met kracht, terwijl hij zelf voor een oogenblik zijn slapende moeder vergeet, die met een kreunend Watblief, even de oogen opent maar ze ook aanstonds weer sluit.

‘Als de kerfstok vol is dan moet er betaald worden;’ vervolgt hij zacht na een blik op het magere vrouwtje te hebben geworpen: ‘Op beloften wordt dan niet langer geborgd. Wij waren dwazen toen wij aan zijn mooie praatjes geloofden. Om het zoete hartje van juffer Nelly te paaien, dàarom toonde hij zich zoo welgezind en meelijdend. - Meelijdend! ja waarachtig dát was hij wel: ‘De mooie fabrieksmeisjes wilde hij gelukkig maken niewaar? - Weetje niet wat er gebeurd is jongens? Hier in deze kamer heb ik ze gezien, vóor dat ze de schande niet meer dragen kon. Daar zat ze met het hoofd tegen den muur, het gesarde bedrogen kind. - En geloof je nóg niet dat de gladde sinjeur meelijdend is, vraag het aan die brave ziel dáar. - Wist ik het niet dat hij haar zou terugstooten! Wouter Glover die getoond had den huichelaar te kennen, moest verwijderd worden. Maar, de brave man zal hem nog voorthelpen naar een andere plaats, welzeker - omdat hij hem dan hier niet meer in den weg zal zijn. - En de moeder zal dien Barmhartigen Samaritaan nog moeten bedanken omdat hij zoo heerlijk zorgen wil! - Goddank, dat deed ze niet. - Maar jawel, het heerschap had toch medelijden. Jan de koetsier moest het overal vertellen: ‘Hij was zóo goed dat hij alleen ter wille van de oude ziel liet inspannen; waarachtig! Jammer dat hij bang voor zekere vuisten was, anders had hij haar misschien ook wel zelf met de dichte koets naar huis gebracht zooals hij het de arme freule gedaan heeft. Zoo'n goedhartige man! - Natuurlijk Prost, jij moet hem vertrouwen.’

‘Dat zeg ik niet,’ zegt Prost hoofdschuddend: ‘maar als we niet toegeven dan sluit hij den winkel, en wàt dan begonnen?’

‘Dat is al lang uitgemaakt;’ zegt de stoker: ‘Glover zelf heeft

het in de schuur van Elie netjes uiteengezet: 't Geld krijg je van buitenaf. Zoolang als de fabriekant in verzet blijft, wordt er betaald door de groote Maatschappij.'

'Weet jij dat z e k e r?' vraagt Prost, terwijl hij Glover ernstig aanziet.

Glover fronst de wenkbrauwen:

'Zeker? - Tenminste..... Binzer heeft mij een brief laten zien, en hoewel ik hem moeielijk kon lezen zoo heb ik het woord s t r i k e toch goed gespeld, en de cijfers stonden er bij.' En starend voor zich heen: 'Als hij gelogen had, dan zou het erger zijn.'

Tronk is opgestaan, en Wouter de vereelte hand op den schouder leggend zegt hij:

'Wat er in de laatste dagen gebeurd is dat maakt je wispelturig Glover. Wat heb je tegen de eerlijkheid van Binzer? Den mooiprater houdt hij voor een schoft; en dat doe jij óok.'

'Waarachtig!' knikt Glover.

'Hij werd als een schelm van 't K r o m v e l d weggejaagd, omdat hij precies als jij aan de heeren de les had gelezen.'

''t Is mogelijk;' zegt Wouter.

'Nee z e k e r! En wat raakt het h e m of w i j 't beter krijgen als hij zelf op een andere plaats 't goed afspeelt? 't Is een kerel zooals ikke en jij met een hart in zijn lijf. - En 't bewijs? - Prost wou het niet gelooven, maar met eigen oogen heb ik vijf en twintig gulden gezien die de Maatschappij al gezonden heeft voor 't geval dat we aan het strikken gingen.'

'Heb jij ze gezien?' vraagt Wouter met verhelderden blik.

'Met eigen oogen.'

''t Is misschien een voorschot dat hij kreeg, of gestolen geld;' zegt Prost: 'Wie ik vertrouw, maar Binzer niet.'

'Jou frikkedellengeloof daar maal ik wat om!' herneemt Tronk. En dan tot Glover: 'Jij Wouter moest het uitmaken of we een schoelje - die nog op den koop toe jou eigen moeder mishandelde, onzen eisch voor de helft present zullen geven. Jij moet het zeggen; want Binzer heeft gelijk, niemand anders kan Abel en den hoop die terug wil, overtuigen dat de kerel niet te vertrouwen is.'

Glover aarzelde niet meer. Er klopte nu nog iets anders - of althans iets sterkers in zijn borst dan op den avond toen hij in Elie's schuur de leidsman van het volk is geweest.

Nu is er een zucht naar strijd in zijn binnenste ontwaakt, een strijd, desnoods op leven en dood.

- Is het wraakzucht? - Neen! Klaartje bleef rein; en moeder.... O, als hij een hand naar de oude had durven uitsteken; als haar zelfs op dien tocht eenig onheil ware overkomen, dán zou het anders wezen. Doch van haar vermoeienis zal ze spoedig bekomen zijn; en wat het heerschap aan de arme Hanna misdeed, en wat hij

anderen heeft tekort gedaan, dat mag God hem vergelden. Neen, Wouter zal zich niet wreken. Maar met hem strijden; hem toonen wat het getrapte werkvolk vermag; hem den oven blusschen totdat hij zal moeten toegeven, telkens meer. Hem noodzaken in 't eind om het doodliggend kapitaal van den ouden schrokker eens levend te maken, dàt wil en dat zal hij.

'Als er geld is, en geld zal er komen, dán volhouden; waarachtig!' zegt Wouter na een oogenblik stilte.

'Top! jij bent een kerel!' roept Tronk: 'Waar blijf je nu Prost!'

'Ik vaar met Glover;' zegt de spinner: 'Wij hebben samen den eisch gedaan: Vooruit dan, in Godsnaam!'

't Zou nu noodig zijn, beweerde Tronk, dat Wouter meeging om den 'braven Abel' en de andere tegenstanders te bekeeren. Binzer had gezegd te zullen zorgen dat het volkje tegen den middag zooveel mogelijk in den stal van voerman Peters bijeen was. De vijf en twintig gulden zouden dan meteen getoond worden. Wanneer alles wat meeliep, dan kon het tegen den avond al op R e e s p o o r losgaan, en mocht de sinjeur die er den vetten haan uithing het antwoord geven of hij zich zelf wilde plagen, ja of nee.

'Nú meegaan?' zegt Wouter: 'Ik kan moeder niet alleen laten.'

- Tronk begrijpt het. Maar buurvrouw Sijbel is een goeje ziel. Voor twee centen zou ze zeker met alle plezier in Wouter's afwezigheid de oude vrouw komen oppassen. - Eigenlijk kan er van oppassen geen spraak zijn. Wat sliep ze kalm niewaar?

'Bijzonder!' zegt Wouter: 'En dat zij met die sneeuwkou geen grooter last van haar rheumatiek heeft, dat is mooi genoeg. Maar - alleen laten! Als ze vraagt: Wouter waar ben je? dan zeg ik graag: Hier moeder. - Zieje Tronk, 't is de eenige die ik nog heb. - Wat anders het k u n n e n betreft, ze slaapt als een kind.'

Tronk was al de deur uit. - Toen hij eenige minuten later met vrouw Sijbel terugkwam, waren Glover en Prost juist bezig om het magere vrouwtje zeer behoedzaam van de stoelen in haar bedstee over te brengen.

'Leg je goed?' vraagt Wouter over haar heen gebogen.

'Heel goed! En ik ga er niet uit;' klinkt het antwoord, half droomend en bijna onhoorbaar.

'Goeje moeder!' zegt Wouter zacht terwijl hij haar nog beter toestopt: 'De angst dat ze haar kleine woning zal moeten verlaten kwelt haar zelfs in den slaap.' En luide, nadat hij een zoen op haar voorhoofd heeft gedrukt: 'Je hebt geen nood trouwe ziel, zoolang Wouter er is....' - Hoe! zoolang Wouter er is? - Waarom schokken hem zijn eigen woorden? Gevoelt hij eerst nu dat de strijd waartoe hij zich aangordt, gevaarlijk voor die arme moeder kan worden? - O, indien verontwaardiging en drift hem nogmaals tot daden voerden die hem zouden wegscheuren van hare zijde! Indien

zijn gevoel van recht en van eer hem weder in opstand bracht tegen eer- en rechtsverkrachting; indien hij nogmaals moest vergeten dat een arm werkman geen rechter kan zijn; groote God, wat moest er dán van die goede moeder worden!

- Zijn de drie dagen en nachten waarin men hem gevangen hield, niet mede om harentwil een eeuwigheid voor hem geweest? - En terwijl ze nu nog niet geheel bekomen is van dien vermoeienden tocht en ze zijn hulp nog meer behoeft dan vroeger; nu hij zich nog oefenen moet in den vreemden arbeid om aan die goede vrouw zoowel haar arme woning als haar sober deel te verzekeren, nu komt hem de mogelijkheid dat men hem nogmaals van haar zou kunnen scheiden, met de somberste kleuren voor den geest. Eensklaps vastbesloten, terwijl hij haar de hand op het voorhoofd drukt, zegt hij zacht:

'Ik zal me beheerschen moeder. Ja! niemand is mij nader dan jij brave ziel, die honger hebt geleden om het brood voor den wilden schrokker te sparen.'

- Zóo, nu ligt ze goed; en ze slaapt gerust; zonder pijn. - De ademhaling kan men duidelijk hooren. Vrouw Sijbel moet nu maar hier bij de bedstee gaan zitten. Zóo! - En als ze wakker wordt, dan moet ze haar een beetje van dat gerstewater laten drinken, en zeggen dat Wouter heel gauw terugkomen zal.

'Tot straks moederlief!' fluistert Wouter nog eens heel zacht bij haar oor, en verlaat dan met Tronk en Prost de woning, om zich met hen door de dicht vlokkende sneeuw naar den aangewezen stal te begeven.

XXVII. Elie weet van den prins geen kwaad.

Een half uur vroeger stond Binzer tegenover Elie Mager in de uitdragerij.

'Ik weet niet waarom ik je nog vijftien gulden zou geven;' zegt Elie: 'Heb ik je gister avond geen bankje van vijf en twintig op je tabaksdoos geleend, als er toch voor geen twee gulden zilver aan zit.'

'En je weet zeker niet wáarom je dat gedaan hebt? - Omdat je me kwijt woudt zijn meester Elie; dáarom!' herneemt Binzer met klem.

'Kwijt wezen! Waarom wou ik je kwijt wezen?'

'Omdat ik een schreeuw in je achterhuis hoorde.'

'Of ik schrikte! Izak, 't lieve kind, mocht van de trap zijn gevallen! Was ik veraltereerd! Waarachtig als God, heb ik de vijf en twintig gulden gegeven omdat ik veraltereerd was.'

'En daarom zal ik de vijftien erbij hebben, in 't belang van de goede zaak.'

‘Je zult ze n i e t hebben.’

Binzer treedt hem zeer nabij, en herneemt geheimzinnig:

‘Ik weet er meer van.’

‘Watblief?’

‘Hanna Van Til!’

‘Wat meen je?’

‘De mooie freule!’

‘Ik zeg wat meen je, wat wil je?’

Binzer wenkt met het hoofd naar de deur die de uitdragerij van de gang naar het achterhuis scheidt.

Elie Mager ontwijkt Binzer's scherpen blik, en zegt:

‘Wat heb ik met 't kind te doen? - Dat God haar genadig zij! - Hebben ze haar doodgejaagd; hebben ze haar in 't water gesmeten? God weet het.’

‘Maar i k weet het ook. - J i j hebt haar in huis.’

‘Zal me straffen als 't waar is;’ zegt Elie.

‘Ik zeg niet dat God je daarvoor straffen zal;’ herneemt Binzer. - Elie had het ook niet gezegd. - ‘Maar als de burgemeester er achter komt dan zou het je kunnen berouwen.’

‘Ga weg;’ zegt Elie met onrustig gebaar: ‘Ik weet niet wat je van Elie wilt. Ben ik geen arme Jood? Heb ik geen vrouw; geen bloed van mijn bloed? - Vijftien gulden! Waarop zou ik je vijftien gulden leenen?’

‘Op mijn woord dat ik zwijgen zal. - Luister: Als iemand vroeg opstaat dan ziet hij meer dan een ander soms weten wil. Jij weet dat Hanna dien morgen op den rand van de boot bij de krib, is uitgegleden, en buiten kennis in de schuit bleef liggen. - Spreek het niet tegen Elie, want je weet ook w i e haar te hulp is gekomen; wie haar op den oever getild en met moeite naar zijn huis heeft gebracht.’

‘Zal 'k verzinken?’ zegt Elie.

Binzer vervolgt:

‘Niemand dan Binzer heeft het gezien, en God zal je zegenen dat je het arme schepsel hebt gered. - Als 't fabrieksvolk haar een half uur later had gevonden, ze zouden haar opnieuw gesard hebben, en met zoo'n wond aan het hoofd zou ze bezweken zijn.’

‘Wat praat je, wat spreek je! Ga weg!’ zegt Elie in onrust.

Maar Binzer zal aan dien eisch geen gehoor geven.

De smartkreet dien hij den vorigen dag in Elie's huis vernam, heeft hem terstond aan Hanna doen denken, terwijl Elie's vreemde houding en de herinnering aan den avond toen hij haar met zooveel vuur in bescherming nam, hem in het plotseling gerezen denkbeeld hebben versterkt dat zij niet is verdronken, maar door Mager in huis genomen en verborgen gehouden, om haar voor een mogelijken nieuwen aanval van vrouw Vlodder en haar kornuiten te vrijwaren.

't Was Binzer weldra gelukt om aan Elie's vijftienjarigen Izak - in ruil voor een tondeldoos - vader's geheim te ontfutselen. - Waarom de ‘schraperige Jood’ dat mooie halfwijze schepsel telkens in bescherming nam, en haar nu zelfs huisvesting schenkt - ofschoon zij geen cent kan betalen - Binzer breekt er zich weinig het hoofd mee. Een oude Jood kan ook zijn zwak hebben! - 't Is Binzer genoeg dat hij met Elie's geheimzinnige handelwijze zijn voordeel kan doen.

En Elie Mager zal in 't eind bezwijken. Al ontkent hij ook - ofschoon schijnbaar, dat Hanna de freule door hem gered werd, en al beweert hij - insgelijks zonder rechtstreeks onwaarheid te spreken, dat het meisje niet in zijn woning is, hij wil toch Binzer niet met leege handen naar huis laten gaan. - Als het altemaal waarachtig in 't belang van de goeje zaak wordt besteed, dan zal hij de vijttien gulden nog leenen, in Godsnaam! Maar Binzer moet dan bezweren dat hij Elie in geen opspraak of schandaal zal brengen, als hij toch ‘van den prins geen kwaad weet’.

‘Wat ik geloof baas Binzer,’ besluit Mager, terwijl de eerste op het blad van den kinderstoel een schuldbekentenis teekent: ‘onder ons gezegd en gezwegen, ik geloof dat ze Hanna van hier wilden hebben. Ken je Van Brussel de ossenkooper?’

‘Nee;’ zegt Binzer terwijl hij het stompje ganzenpen waarmee hij zijn naam heeft gezet, in den bak werpt.

‘Een Amsterdammer!’ herneemt Elie geheimzinnig: ‘'k Heb hem dien morgen gezien, met een vrouwspersoon heel in de verte, bij 't veer. Jawel! Zijn ze toen overgevaren; verstaje? - Maar ik spreek er niet van. Waarachtig niet.’

‘Natuurlijk! Houje maar van den domme;’ zegt Binzer met een grijnzenden lach. En terwijl hij snel de woning verlaat: ‘Goeje morgen.’

Esther's kind heeft gezegd: ‘dat jij den hals zult breken!’ mompelt Elie als hij Binzer haastig ziet weggaan: ‘God geef 'et! Miese meschinne!’(*)

Naast het schuinstaande portret van een zeer slanke dame met hoog-opgedrongen boezem, in een eng geelachtig keurslijf, en het hooge witte kapsel boven de fletse oogen, vertoont zich na Binzer's vertrek eensklaps vrouw Mager.

Met de dame op het genoemde portret, vormt de kleine zware donkere vrouw het sprekendst contrast.

‘Elie!’ roept ze.

‘Watblief?’

‘Kom eens hier man; hier in de roef.’

(*) Een ongewone dood over hem!

De vroeger reeds vluchtig aangewezen roef was in het voorhuis een zeer kleine ruimte die gevormd werd door den rug van een eikenhouten kabinet, een hooge la-tafel en nog eenige andere oude meubels bij den achtermuur.

‘Wat wil je Saar?’

‘Heb ik me van alteratie vastgehouen aan de deurkruk! - Elie, man, wat zal je, wat moet ik, als de Goj schandaal maakt?’

‘Stil, hij weet het niet Saar.’

‘Niet weten? Hij weet het! Schande zul je beleven. Zullen ze zeggen: Heeft Elie Mager geen wettige huisvrouw? Is Saartje oud of gerimpeld? - Elie! Wat geef je nog geld in vreeze, en houdt haar in huis!’

‘Och Saar, is het niet Esther's kind? Heb ik Esther niet te Amsterdam in de Breestraat liefgehad eer ze haar slecht maakten, en eer ik met negotie naar Veenwijk kwam om te verzeilen in je vader's tent?’

‘Ei man, spreek ik van Abram Kahn met z'n kroesbaard en tien jaar jonger dan jij? Spreek i k van Bram; mooie jongen! Zal i k zeggen dat hij zwart was van oogen en rood van lippen?’

‘Stil Saar! Hebben wij niet onzen Izak - dat God hem zegene in overvloed en lengte van dagen! - Leven wij niet rein naar de Wet? Maar Esther's bloed is bevlekt - Arm schaap! Als ik ze toch van den dood heb gered om ze weer te geven aan den Heere God. Zal ze eten wat kausher is; zal ze hooren naar Levie's zoon, onzen neef Rabbijn, en den nek keeren aan den Goj die haar moeder afvallig maakte en onteerde, en verdelgd zal worden als de verlossing komt voor Israël?’

‘Sjieck ze weg Elie.’

‘Ik zal maken dat ze wegkomt Saar. Wispelturig is ze. Maar heb ik haar toch niet week gezien als 'en spons. Heeft ze niet gezeid: Goeje Elie! Ja waarachtig als ik toch goed ben! - Kost het me geen kleeren uit 't Magazijn; geen brood en vleesch en koffie en zout?’

‘Als het dát alleen was: maar waar blijft de schmoe, als je zooveel gildens - veertig gildens - wegsmijt!’ valt de kleine vrouw in, terwijl ze de zwarte oogen ten hemel en de handen ineen slaat: ‘Ach liebe God, en als i k na schabbes om geld kom, en als Izak een duitje komt vragen..... waar blijfje? Goeje Heer, veertig gilden!’

‘Waarachtig niet Saar. Wat denkje! Kom jij hooren aan de deur? Wát zou jij hooren! Als het zooveel stuivers waren. - Stil maar, Elie zal zien of ie nog het gouden slotje onder het glas heeft. Ik zeg je, hier kan ze niet blijven: als Binzer toch alle dagen zou terugkomen en vragen om meer. - Maar - 't waren stuivers Saar, veertig stuivertjes samen - en nog wat - zoo waar zel je gezond blijven!’

XXVIII. Oude kleeren, en wat er meer is in 't magazijn.

Aan het einde van de donkere lange gang in Elie's-woning, bevindt zich een zeer klein plaatsje, ten deele met klimop begroeid. Aan de overzijde van dit open plekje, 'twelk men telken jare in een loofhut herschept, heeft Elie nog eene kleine achterwoning die door de huisgenooten Het Magazijn wordt genoemd.

In tegenstelling met het schuurtje buiten de stad, waar de grovere zaken bewaard worden, dient het om de fijnere ruil- en handelsartikelen van Elie een plaats te bezorgen.

Het Magazijn heeft één lage deur, en slechts twee vensters met kleine in lood gevatte ruiten die op het plaatsje uitzien. Het grootste dier beide vensters bevindt zich terzij van de deur, terwijl het andere, er boven, licht moet geven in het planken vertrek 'twelk op den zolder is afgeschoten. De trap die naar dien zolder voert is dermate uitgesleten en vergaan, dat slechts Mager die met al de gebreken bekend is, haar zonder groot gevaar beklimmen kan.

Nu eens rechts dan weer links stappend, komt hij boven. De oude schuinhangende zolderdeur beschrijft knarsend haar kwartcirkel langs de uitgesleten moet op den vermolmden vloer.

In de rondte van het vrij donkere verblijf 'twelk Elie nu binnentreedt, hangen een menigte mans- en vrouwenkleederen van allerlei ouderdom en kleur; terwijl daaronder een aantal voorwerpen naast en op elkander zijn gestapeld, die in het vluchtig voorbijgaan aan huizen van rijken en armen herinneren, aan kerken en slagvelden, aan feestgejoel en brand-alarm, aan lijkstaatsies en maskerades, aan wieg en graf.

Nabij het raam aan een kleine tafel zit Hanna Van Til. Om haar hoofd is een doek gebonden, ofschoon de wond door haar val op den schuitrand veroorzaakt, door Elie's zorg, reeds zoo goed als genezen is.

Hanna heeft gerucht vernomen.

Den bak met verschillende kraalsoorten, dien Mager haar gaf om haar door het uitzoeken ervan eenige bezigheid te verschaffen, zet ze haastig van zich af. Met de hand onder het hoofd ziet ze Elie nu binnentreden.

- Heeft hij weder iets uitgedacht om haar voor zich te winnen? - Moet zij die schoenen passen? Zal zij ze mogen behouden; zulke mooie schoenen, glimmend alsof ze nieuw waren, zonder spijkers of riemen! Maar neen, ze wil zulke schoenen niet; en ook de mooie kleeren niet die ginds nog liggen waar zij ze gisteren wierp.

- Waarom zou zij ze aantrekken en doen wat Elie van haar verlangt! - Wat gaat het hém aan of zij sterven wil in het water!

- Overal waar ze zich weder vertoont zal men haar uitjouwen en sarren en vervolgen.

Elie heeft haar toegesproken. - 't Is haar onverschillig wat hij zegt. Zij luistert er niet naar. - Maar nu, ja toch, nu heft zij het hoofd, ofschoon ze het steeds van hem houdt afgewend.

Hoor, hij vraagt weer:

'Is het dan niet waar Hanna, dat het allemaal Kristenen waren die je dreven en tergden?'

'Ja, ja!' klinkt Hanna in zichzelve gekeerd.

'Heeft een Jood Hanna ooit getergd of gesard?'

Hanna antwoordt niet.

- En wil Elie je niet gelukkig maken? Als ik je toch liefheb Hanna, als mijn eigen kind, omdat je het kind bent van Esther; en je oogen zwart zijn als de oogen van Esther; en je haren glimmend als de haren van Esther die een Jodin was, waarachtig!'

'Maar dat is een leugen!' zegt Hanna met een snellen blik op den man.

'Zoowaar als de Heer je zal zegenen, zoo waar als Hanna kralen heeft uitgezocht en gedaan wat vader Elie haar vroeg.'

'Dat deed ik niet. - Nee! - Niets deed ik voor je. - Ik was dood geweest als je me met rust hadt gelaten.'

'En je moeder hadt je dan nooit weergezien kind! Wat met de heidenen begraven is, wordt niet met de Joden verlost. - Ken ik den Talmund van de Mischna tot de Gemara! Weet ik van Mozes en de Profeten! - Waar Esther is dát weet God almachtig; maar Vader Abraham zal zijn kinderen verzamelen in zijn schoot, totdat de Verlosser zal gekomen zijn; en Esther mag haar kind niet verliezen, omdat ze het met haar eigen lichaam verwarmde toen ze ging in de duisternis.'

'Kunnen de Kristenen niet in Abraham's schoot komen?' zegt Hanna snel.

'Te klein!' is Elie's antwoord. En dan als hij Hanna met gefronste wenkbrauwen voor zich heen ziet staren, herneemt hij snel:

'Maar - als de Heere Koning toch 't recht heeft van 't natraliseeren. Watblief!'

Hanna begreep hem niet. Elie moest haar verklaren wat hij met dit laatste bedoelt.

Nu heeft zij 't begrepen. - Al moest het dan waar zijn dat haar moeder een Jodin is geweest, Hanna zal haar tóch kunnen weervinden ofschoon zij blijft wat zij is. - Wie denkt er dan aan dat zij een Jodin wil worden? En waarom wilde Elie het dan.....?

'Ik dacht dat Esther's kind zou goedmaken wat Hanna's moeder misdeed?' zegt Elie zacht aan haar oor.

'Goedmaken! Heb i k haar mishandeld?'

'Nee kind. Maar Elie dacht dat je zoudt gaan als een schaap

gedwee naar de groote stad van Amsterdam. Ruben Mozes Laan heeft geschreven dat je met liefde in 't Gesticht kunt komen. Zal Ruben's zoon Levie - God schenke hem vrede! - je meenemen met mijn pakschuit met lompen en ijzer. Zal ik je zegenen als mijn eigen vleesch; en zorgen dat nooit smaadheid of schande, maar eer en zalf over je hoofd komt. - Zoet kind!' Elie wil haar de wang streelen. Hanna wendt zich snel van hem af:

'Raak me niet aan.'

Heb ik Hanna toch aangeraakt als ik haar heb verbonden;' zegt Elie zacht.

Hanna trekt eensklaps den doek van het hoofd, en werpt dien weg, en bedekt haar gelaat met de beide handen.

- Wat heeft die man met haar te doen! H i j was het die hàar ellendig maakte. Sinds den avond dat ze hem voor 't eerst heeft gesproken was haar zoete hoop vervlogen, en heeft zij vreeselijke pijnen in de ziel geleden.

- Maar toen zij ontwaakt is uit dien langen telkens afgebroken, en steeds zoo vreeselijken droom, toen heeft zij hem weergezien, en gevoeld dat hij haar weldadig was. En zijn stem heeft toen zoo goedaardig geklonken, zoo geheel anders dan..... de stem van haar vijand die zijn moeder bad in den killen nacht, om hem 'zijn medelijden te laten met het halfwijze kind'.

- En deze heeft gezegd dat zij nog gelukkig kan worden in de groote stad waar haar moeder hem eens heeft liefgehad! Gelukkig worden? - Zou het mogelijk zijn? Als zij de bewijzen had misschien dat alles waar was wat Elie zeide. - En Elie zegt dat hij die bewijzen zal geven, wanneer Hanna zweert dat zij zal doen 'tgeen Elie van haar verlangt. - Hanna wist niet wat z w e r e n was. Nu weet zij het. Maar zou zij dan zweren een Jodin te zullen worden, om hem uit te lachen zoodra hij haar die bewijzen gegeven heeft? - Pas op, wie het haar aanraden durft!

- Nu wil zij toch zekerheid hebben. Ja, als ze nog leven zal dan moet het zijn om die mooie juffrouw te overtuigen dat Hanna niet krankzinnig is; om haar vijand te toonen dat de dauwdroppels in dien nacht tot ijsparels zijn versteend, en ook - d a t h e t h a l f w i j z e k i n d w e l i e t s m e e r h a d v e r d i e n d d a n m e d e l i j d e n a l l e e n.

'Lacht Hanna?' vraagt Elie zacht.

- Ach! Of het lachen was!

Nu ziet ze hem aan; en 't is alsof er een zonnestraal blinkt in Elie's oogen.

'Ik zeg niet gemeene Jood. Goeje Elie, zeg ik nog eens.'

'O God!' scheukt Elie. - Hij wil haar hand vatten.

'Nee! Wáarom wil je toch eerst mijn woord en gelofte? Heeft een eigen kind dan geen recht op hetgeen van haar moeder was?'

‘Recht? Waarachtig niet! Als ik toch zelf je moeder's sjofele plunje gekocht en betaald heb. Hebben ze 't kind uitbesteed; was het m i j n schuld? - R e c h t ? Nee zeg ik je, nee!’

‘Maar het kind wil toch overtuigd zijn dat je van haar moeder spreekt Elie. Laat me zien en weten wat je hebt van haar.... van hem....; dan misschien - ik zeg niet ja, maar m i s s c h i e n ..... Goeje Elie....?’

- Was het Esther's stem die den man uit lang vervlogen tijd opnieuw in de ooren klonk? - Daar drongen hem met geweld een paar tranen in de oogen. - Of hij Esther heeft liefgehad? - Ziel van zijn ziel. Oog van zijn oog.

- Stil! Saar mag zijn tranen niet zien. - Goed, Saar ziet ze niet. Maar is het zijn schuld dat ze hem in de oogen springen? - 't Is twee en twintig jaar geleden dat hij Esther's stem voor het laatst heeft gehoord. En toen zei ze: ‘Ik zeg niet ja, maar m i s s c h i e n .... Goeje Elie!’ - Toen is ze afgedwaald; toen is ze meegetroond; toen heeft ze Elie den nek toegekeerd. - En nu - precies als voor zoo vele jaren zegt zij weer: ‘m i s s c h i e n ..... G o e j e E l i e !’

Hanna huivert. - Elie's stem trilt zoo vreemd. - Kan zij nu beloven wat hij haar vraagt? - Is het nu geen eed dien hij verlangt? Hoor: Als zij beloven wil, dat ze drie maanden - wat zegt hij: drie w e k e n , drie d a g e n maar zal luisteren naar de redenen van Ruben Mozes Laan, opdat ze zal overtuigd worden dat het waarachtig Gods eigen volk is 'twelk smaad en verdrukking lijdt; wanneer ze dat volk niet meer zal schelden, maar liefhebben zooals Elie haar eigen moeder - Nathan Gasco's dochter - heeft liefgehad; als ze hooren wil naar het woord van den g e z e g e n d e n fetter Rabbijn, om mogelijk nog te keeren tot de kinderen Gods en te leven naar de Wet, dán zal hij Hanna bewijzen dat zijn tong niet loog, en dat de Kristenen haten hun eigen bloed, maar de Joden het zoeken in liefde.

Weinige oogenblikken later gaat Elie naar een hoek van het bovenvertrek.

Hanna volgt hem met haar vorschenden blik.

Eenige vrouwen-kleedingstukken die aan den wand hangen, schuift hij een weinig terzij, en 't schijnt wel dat zich daarachter een geheime bergplaats bevindt. - Ja, hij opent een kastje; hij tast erin.

- Even ziet Elie om. 't Is voor het eerst dat een vreemde hem hier bespiedt. - In hetzelfde oogenblik heeft Hanna zijn strijd gevoeld en de oogen van hem afgewend.

- Ah! Zij zag hem niet. Zij speurde hem niet na om te weten waar zich zijn geheime bergplaats bevindt. - Goed! Zij had het mogen doen, z i j ; maar 't was zoo beter.

- Nu ziet Hanna hem terugkomen met een tamelijk groot pak in de hand. Hij legt het voor zich op de tafel neder. Eenigszins

bevend maakt hij den band los die om het veel gesleten wasdoek is gebonden, terwijl hij telkens naar de deur ziet als vreest hij dat iemand hem verrassen zal.

En daar liggen ze nu, die schamele kleeren voor Hanna's oogen ten toon gespreid.

Vaal en gesleten is het groen-blauwe Schotsche kleed, waaronder het misleide, angstig wachtende hart heeft geklopt. Wel draagt het de sporen van de bittere armoe waarmee de bedrogene te kampen had, in de dagen toen zij den haat moest verduren van haar maagschap en van het volk 'twelk ze voor eeuwig van zich had afgestooten.

En die andere armzalige kleedingstukken? - Hanna's oogen zijn er strak op gevestigd. Zij durft ze niet aanraken. - Haar moeder was geen heilige; neen! Maar hoor: Van dien grauw-zwarten rok en dien vaal-rooden doek heeft ze zich in den kouden nacht ontdaan, omdat ze Hanna, haar kind, er mee gekoesterd en in 't leven behouden had.

- En zóo is ze gestorven - zóo!

- Maar luister Hanna: Toen de sjofele plunje der ‘landloopster’ Elie's eigendom is geworden, toen heeft hij er brieven en andere zaken in verborgen gevonden die hij behield, natuurlijk! en bewaarde als reliquien van zilver en goud.

Weinige oogenblikken later staat Elie Mager met een ouden brief in de hand. Den knijpbril heeft hij opgezet. Hanna moet nu hooren naar het lezen van een brief dien haar moeder voor vier en twintig jaren van Elie ontving, en bewaarde, waarachtig bewaarde, als Elie hem zelf na haar dood in de plunje heeft weergevonden.

‘Luister kind!’ En Elie leest op zacht slependen toon, terwijl hij gedurig over den rand van den knijpbril een blik naar de deur werpt:

‘Liefste Esther! Gloed van mijn ziel. Innige Liefde! Zijn je oogen fel glanzend als staal in de zon. - Of ik je liefheb? Lief? Meer als koning Salomo de Zulamith; meer....’

- Maar w i e zegt Hanna dat haar moeder werkelijk dat geschrift ontving en bewaarde? Haar moeder haatte de Joden; dat weet zij zeker.

- Maar zie dan of Elie het kan bewijzen met Esther's eigen woord:

‘Hier kind!’ fluistert hij nog zachter, terwijl hij een tweeden reeds geel geworden brief losvouwt, en Hanna dien zóo nabij houdt, als wil hij haar met eigen oogen doen zien dat het haar moeder's schrift is: ‘Hoor wat ze schrijft aan den man die haar wegsmeet nadat hij haar gestolen en vertrapt had:’

‘..... Ach Geliefde! Moet ik dan sterven van honger in onze groote stad, waar alles mij smaad doet en vervloekt? Vader van mijn kleine Hanna, waarom komt gij niet zooals gij beloofd hadt? Duizend wagens zie ik door de straat rijden; en van al die duizend vraag ik: Komt hij mij halen naar het land zooals mijn zoet mij beloofde, in de maand van de groote feesten? - Mijn vader blijft als een razende. Arme vader! En mijn moeder durft niet. - Maar in 't eind heeft ze toch mijn beden verhoord. In den avond is zij gekomen en ze heeft de kleine Hanna gezien en gezoend en gezegend. En drie guldens heeft ze het kind gegeven, maar haar eigen hartebloed heeft ze gescholden. - En moet Hanna's vader dan wegblijven, en zijn Esther, zijn uitverkoren, alleen laten in armoe en bitteren nood!’

Elie hield even op. Zijn stem heeft zoo vreemd getrild en de onderlip zoo raar gebeefd.

- Schaam je Elie. Zie, Hanna zit kalm. Veeg den knijpbril wat af; de glazen zijn dof geworden. Zóo. - Nu vervolgt hij lezend:

‘Vier brieven heb ik geschreven sinds den dag dat je weggingt.

Je bent toen gegaan naar je vader's huis om te vragen 't consent voor den trouw met het arm Joden-kind, dat de Wet heeft verlaten omdat het je liefhad. - Ik heb de brieven gezonden aan het adres van A. Van Til te Veenwijk. Op den eersten heb ik antwoord ontvangen, dato 7 Augustus. Waarom heeft mijn vriend op mijn later smeeken en klachte geen antwoord gegeven? Is hij boos op Esther omdat zij weer vraagt om geld, en of hij haast komen zal? - Maar heb je niet gezegd, zoete vriend, dat we één waren voor God en de menschen? Stil moest ik wezen totdat je komen zoudt om mij te halen met de trouwkoets in eere. - Ach, hoelang zal ik nog zuchten en de uren tellen, en mijn lieve meisje zien schreien en bleek worden? Heb je zelf niet gezegd dat kleine Hanna mooi was? - Zal ons tweede kindje komen, en ik niets hooren van zijn vader? En zal zijn vader geen geld meer zenden zooals vroeger, om Esther te doen leven totdat hij haar als zijn wettige vrouw zal brengen in eere tot zijn vader's huis?

Ach liefste! Moeder heeft in mijn oor geblazen en gezegd, dat je mij al lang hadt verlaten; dat het de straf was van God omdat ik afdwaalde, en spotte met het volk van God; omdat ik Elie Mager liefhad.... maar hem smaad heb gedaan.’

Elie hield weer even stil; en dan met geweld de trillende lip bedwingend:

‘Hoor je kind; hoor je? Dit is haar eigen woord; en 't was haar laatste schrift.’

Hanna nog altijd met het hoofd in de hand en het oog op de oude kleeren gericht, werpt nu een snellen blik naar het papier. Elie verstaat dien wenk, en hij leest weer:

‘Nu schrijf ik dezen vijfden brief, en zeg den geliefde dat hij gedenken zal aan zijn gloed, en aan het leven van zijn leven, en aan het leven dat Esther onder het hart klopt. En ook dáaraan dat de kleine Hanna vraagt, als zij mij schreien ziet, of vader ons boterhammen zal geven als hij komt met de mooie koets en de witte paarden....’

Een kille rilling joeg Elie door de leden. - Hanna's oogen hebben gefonkeld.

‘Jezus Maria!’ riep zij, ‘dat weet ik! Toen zat ze dáar op dien stoel. Dáar stond het bed. Dáar was het raam. Toen zag ze bleek. Ik had een houten pop zonder kop. Ze streelde mij de wangen. “Komen zal hij,” zei ze “of anders.....” Ik hoor het haar zeggen; hoor maar; hoor: “komen zal hij of anders ga ik hem zoeken, al verbiedt hij het ook; en mijn kind zal schreien, en.....” O ik weet niet wat zij méer gezegd heeft, maar toen moet zij uit de groote stad zijn vertrokken om hem te zoeken.’

‘Ja kind, dat deed ze, ja.’

‘En zij heeft hem gevonden?’

‘Bedaar Hanna; lieve zoete kind.’

‘Zeg dan; zeg!’ zegt Hanna en stampt met den voet.

‘Van Til heeft alles geweten. De Heer hebbe zijn ziel.’

‘En wat wist hij? Dat de man van H e t K r o m v e l d mijn vader was? Zeg dan, zeg?’

Elie slaat zich de borst terwijl hij haastig invalt:

‘Waarachtig, ik heb zijn naam niet genoemd! Als ik toch den eed gedaan heb dat ik geen naam zal noemen. Heb ik geld verdiend: heb ik gezwegen! - Esther's kind stootte Elie af. Wat kon Elie Mager doen voor Esther's kind? - Maar als een Engel haar bracht in zijn hof, dan kon hij haar zeggen wat hij gezegd heeft. Maar heeft hij den naam genoemd? Waarachtig niet. - Heeft hij gesproken van den heer van 't K r o m v e l d ? Waarachtig niet.’

Elie voelt zich plotseling bij den arm vatten.

‘Maar van wien heb je dan gesproken? Heb je mij vroeger bedrogen? Noem me zijn naam? Zeg dat hij het geweest is. Ik wist het, maar h o o r e n wil ik het nu.’

't Is aan Elie's gelaat te zien dat hij een zwaren strijd moet strijden.

- Had hij hem kunnen aanwijzen met den vinger, hij zou het gedaan hebben; maar wat hij zwoer met Gods naam op de lippen,

dat zal hij bewaren in eeuwigheid. - En w a a r o m heeft hij gezworen? - Nah! zal hij liegen en zeggen dat het niet om het voordeel van 't K r o m v e l d was - half uit zwakheid en vreeze der oogen, maar half ook waarachtig uit liefde voor Esther's wees, als hij toch voor haar sparen zou van de winst totdat ze hem zegenen mocht in liefde, en eeren den God van Abram Izaäk en Jacob, naar 't eerste gebod.'

'Heb jij me op dien guren avond niet zelf gezegd,' vervolgt Hanna gejaagd: 'dat de Heer ze zou verdelgen die hun eigen vleesch zagen opwassen en deden arbeiden, en gevoed hebben met zwijnendraf? - Dát heb je gezegd. Ik vergat het niet.'

'Zal Elie ontkennen wat waar is.'

'En moest ik dan niet begrijpen wie er bedoeld werd.'

'Als een mensch b e g r i j p t Hanna, zal hij g e l o o v e n . Wie kan 't beletten.'

'En jij zult het bewijzen; nu!'

Elie trekt onwillekeurig het hoofd terug:

'Waarachtig niet! Gaf ik geen bewijzen genoeg? Was Hanna's moeder geen kind van 't uitverkoren volk, en had zij Elie Mager niet lief eer de Goj haar stal als Lilith?(*) Is deze brief niet echt en waarachtig? Staat hieronder niet haar eigen naam: E s t h e r G a s c o ? - Kan Elie liegen? Kan Esther liegen! Kan de brief liegen? En zal ik nu meer zeggen? - Ik zal niet meer zeggen. Maar - of ik de bewijzen h e b ? Zal m'n moeder's kind eeuwig in de sjoel(†) wezen, als ik h i e r niet den brief heb die 't bewijzen kan.'

Hanna's gansche lichaam trilt terwijl ze snel de hand uitsteekt naar het papier 'twelk Elie bij zijn laatse woorden heeft te voorschijn gehaald, en nu omhoog houdt.

Maar Elie trekt zich terug, en vervolgt:

'Stil kind! Nee, dat schrift lees ik niet, en niemand krijgt het, en niemand zal het zien. Als ik het vroeger alleen bewaard heb om hem te dwingen wanneer hij soms mocht vergeten.....'

Eensklaps ontsteld van zijn eigen woorden zwijgt Elie, maar herneemt dan snel om die laatste inlichting te verwarren:

'Spreek ik van Mozes den uitdrager van de kleine markt; van Levie of van Van Brussel den ossenkooper, als hij bij me aanloopt dat we mekaar niet vergeten? Spreek ik van Herman Lip of van Bonaventuur? Weet ik 'et! Zal ik zweren en den eed breken? Zal ik hém noemen? Waarachtig niet kind.'

Hanna ziet strak voor zich heen. Haar lange donkere wimpers verbergen den gloed die er tintelt in haar oog. - 't Is nu duidelijk genoeg:

(*) Nachtspook die de kinderen steelr; ook de engel des doods.
(†) Scheool: dooden of schimmenrijk.

- In den brief dien Elie daar in de hand houdt, kan men zien w i e het geweest is!

- Als zij dien brief bemachtigen kon! - Maar h o e ? Elie is sterker dan zij. - Als zij hem vraagt; hem smeekt. Als zij hem beloven, hem zweren kon! - Neen, neen! dat kan, dat wil zij niet. - Maar heeft hij niet gezegd dat haar stem zoo zoet is:

'Elie, lieve Elie!'

- Hoor: L i e v e Elie. Esther's kind - dat mooie kind, zegt l i e v e Elie. Zie, ze steekt hem de hand toe:

'Beste Elie?'

- Ach God! ach God! - Zij drukt hem de hand:

- Nah! Waarom zou Hanna dien brief niet hebben! - Heeft hij gezworen dat hij g e e n b r i e v e n aan haar moeder's kind zou geven? Weet zelfs iemand anders dat ze geschreven zijn? - Hij heeft gezworen dat hij nooit aan iemand z e g g e n zou wie Esther Gasco bedroog en wie de vader van haar kind was. - Als hij dien brief geeft, dan z e g t hij niets - niemendal; aan niemand.

'Waarom zou je me niet geven wat mijn moeder toebehoorde Elie..... lieve Elie.....?'

Zij drukt hem alweder de hand, terwijl haar andere hand zich nu nogmaals uitstrekt naar het begeerde papier.

Hij verhindert haar niet. - Ach, heeft hij haar ook niet lief als zijn eigen kind, met een liefde van jonge jaren!

Alsof Hanna vreest dat hij haar opnieuw den veroverden schat zal betwisten, bedekt zij ijlings den ouden brief met de kleedingstukken die nog voor haar liggen.

'Zal Hanna dan gaan met Ruben's zoon in de schuit, naar Amsterdam?' vleit Elie.

'Ja!' zegt Hanna snel, steeds in vreeze dat zij haar prooi nog verliezen zal.

'En hooren naar de redenen van Ruben Mozes Laan? En gedenken dat haar moeder een kind van Gods volk was?'

'Ja, ja!'

'En geen Jood meer schelden, nooit? En Elie gedenken en zijn huis gedenken; en den brief van Hanna's vader bewaren; geheim, altijd geheim?'

'Ja Elie.'

'Zoo waarlijk helpe mij God almachtig.....?'

Elie heeft de beide vingers opgestoken. Hij ziet haar zoo smeekend aan. Zij voelt een zachten druk aan den rechterarm.

- Zou het mogelijk zijn dat hij haar anders den brief nog ontnemen zal? Zij weet niet wat hij verlangt; wat het beduidt dat opsteken van die vingers. - Dat is om te lachen, twee zulke vingers naar boven. - En wat zij nu zeggen moet.....?

Een luid geschreeuw beneden aan de trap wordt eensklaps vernomen.

Izaäk gilde: dat er volk was.

Elie spoedt zich naar de deur.

- Volk! Op Zondag?

Hanna hoort niet wat er buiten de deur wordt gesproken.

Elie steekt het hoofd nog eens naar binnen.

Zoo spoedig hij kan zal hij terugkomen. Maar er was groote haast. En zachtjes bij 't heengaan:

'Dag Hanna, m'n engel!'

De deur krast toe.

- Hoort Hanna van buiten den sleutel omdraaien in het slot?

Zij snelt er heen.

- Waarom heeft Elie haar opgesloten? Hij vertrouwt haar niet. - Wáarom niet? - Wat wilde hij ook dat zij beloven of bezweren zou? Wáarom moest zij met twee vingers naar het dak van den zolder wijzen? - Zal zij dan tóch een Jodin moeten worden? - Neen, nooit!

- Zeggen de Joden niet dat men den vijand moet haten? En in haar kerk heeft zij gehoord dat men zijn vijand moet liefhebben. Hanna's vijand - al sloeg hij haar, al smaadde en schold hij haar, o, zij zou hém niet haten, niet smaden, niet schelden kunnen. - Neen, zij wil geen Jodin wezen. - Maar toch, met de schuit zal zij meevaren; nog dezen avond. Zij heeft het beloofd: daarvoor ontving zij den brief. - Dezen avond. Ha! Het water zal dan weer grauw zijn aan alle kanten. Dan belet haar niemand om haar gloeiend hoofd te koelen, en te vluchten naar dien diepen hemel..... beneden.

Maar eerst zal Hanna doen wat haar in het hart heeft geklopt. sinds zij dien brief mocht bemachtigen. O zeker, dat kan en dat mag zij toch doen.....

Hanna luistert. Zij hoort de benedendeur dichtslaan. - Bij het raam gekomen ziet ze Elie en Izaäk door sneeuw over het plaatsje gaan. - Elie ziet nog eens om naar boven eer hij door de plaatsdeur de gang intreedt.

Achteloos op een stoel neergevallen, zit Hanna weer bij de tafel. - Hier onder moeder's oude kleeren ligt de brief die het bewijs bevat, waarnaar zij reikhalst met een bittere vreugd.

Nu neemt zij den brief. - Reeds is hij geopend.

Haar glinsterende oogen schieten vonken terwijl zij op dat schrift staart.

Beurtelings wordt ze purperrood en bleek als een doode.

Een trek van verbeten woede plooit haar lippen.

Zij keert den brief. Zij werpt hem op de tafel.

Met de vuist slaat zij zich op het voorhoofd:

- Die z w a r t e k r i e w e l s zeggen haar niets! - Zij kan niets bemerken van 'tgeen er in dat schrift is te zien. - Men heeft het haar nooit geleerd! - En als zij dan weten w i l wat er in staat; als zij het weten moet!

‘Ook dát heeft hij mij aangedaan,’ zegt Hanna hoorbaar, terwijl zij schreiend met het gloeiende hoofd op haar armen neervalt: ‘Ook aan mijn oogen heeft hij het licht onthouden; hij - die mijn moeder vermoordde, die ons beiden ten vloek was!’

XXIX. Als er geld is.

In het koetshuis van den voerman Peters, heeft middelerwijl in het Zondag-middaguur, de samenkomst der werklieden plaats.

Wouter Glover heeft er het woord. - Alvorens hij het nam, sprak hij met Klaartje's vader; en ten slotte heeft hij Abel de hand gedrukt.

Ook Binzer bevindt zich in de dompige ruimte.

- 't Ging alles naar wensch. De kans staat uitmuntend. Indien het wat meeloopt dan zal hij nog dezen avond zijn vischje uit het troebele water aan boord kunnen slaan:

- Best zoo! zegt hij in stilte, terwijl hij Glover's woorden verneemt en bij zich zelven verwerkt: Natuurlijk, jij hebt er geen belang bij. Welzeker, jij zegt het uit overtuiging. Bravo! Een man die zijn eigen liefste ontrouw is, wat kan men anders dan ontrouw van hem verwachten. Ferm! dat sluit als een bus.

- Maar hoe! aarzelt Glover toch weder om zijn oud-kameraden een werkstaking onvoorwaardelijk aan te prijzen? Hebben Abel en Prost hem toch weer met hun praatjes van 't spoor gebracht? Hoor:

‘De loonsverhooging die de fabrikant wil toestaan, is ongeveer de helft van 'tgeen wij hebben bedongen;’ vervolgt Glover: ‘Er zijn er die daarmee genoegen nemen. - Als alles bovendien tot stand kwam zooals het beloofd werd, dan zou ik zeggen: ziet hoe je het rooit.

- Maar ik vertrouw de beloften niet. Daarom zou ik oordeelen: Beloften zijn goed, maar loon en werkuren blijven nommer één.

- En zul je dan vasthouden aan den g a n s c h e n eisch?

- Ik zou j a zeggen mannen, ja, indien zij die beweren dat er geld genoeg zal komen wanneer het werk wordt gestaakt, zulks met klinkende munt kunnen bewijzen.

- Maar als ze het niet kunnen doen, dan zeg ik n e e . Laat dan in 's hemelsnaam een h a l v e verhooging je genoeg zijn. Beter een half ei dan een leege dop.’

Binzer die zich bij Wouter's laatste woorden op de teenen had verheven, roept nu:

‘Maar geld is er; dat komt er zooveel en zoolang als het noodig zal zijn. Ik gaf de bewijzen.’

Wouter Glover heft een geldzak omhoog, en zegt:

‘Hier zijn vijf en twintig gulden!’

Een luid gemompel dat al spoedig in een oorverdoovend geraas ontaardt, doet Glover met overwegende stem s t i l t e gebieden.

- Men luistert opnieuw.

‘Je hebt gelijk mannen. Dát meende ik ook: Wat zijn vijf en twintig gulden om bij een werkstaking aan zes en negentig huisgezinnen het noodige te verzekeren!

- Was ik nog spinner, en had ik mijne arme moeder niet, ik zou 't erop wagen, en liever doodhongeren dan mij aan den bloedhond te verkoopen. - Maar, vader Abel heeft gelijk: als men vrouw heeft en kinders, dan moet men voorzichtig zijn.’

Binzer schreeuwt nu:

‘Zal men mij niet gelooven! Is het mijn belang dat de Kromvelder's spek en vleesch in den pot krijgen! Ontving ik geen brief waarin te lezen staat, dat men zal helpen zoolang als het noodig is. H e b ik geen geld! - Kan ik geen geld krijgen zooveel als ik wil!’

‘Laat zien! Voor den dag er mee!’ roepen eenige stemmen.

De vijftien gulden die Binzer nog geen half uur geleden van Elie Mager ontving, zijn voor een gansch ander doel bestemd dan nu zal worden voorgewend. Peters de voerman had een klein wagentje dat heelemaal dicht kon.... en, als men bij Willem Schol in het W a p e n v a n A m s t e r d a m te Wasikveen geen guldens liet kijken, dan zou hij ‘mijnheer en mevrouw Binzer-Degen’ zeker geen nachtlogies geven. Nochtans die vijftien gulden komen Binzer nu opperbest te stade. Zij kunnen vertooning maken.

‘Geld? Zooveel als je wilt!’ herneemt hij luider, terwijl hij de rijksdaalders triomfeerend omhoog houdt en er mee rammelt dat de omstanders er raar van om 't hart worden.

‘Hoeveel heb je dan nog beschikbaar baas Binzer?’ roept Glover.

Er volgt een doodelijke stilte. Binzer aarzelt. Nu roept hij:

‘Nog honderd gulden heb ik voor jelui thuis. En als je schrijft dan komt er dadelijk zooveel als je wilt.’

Een jubelend: ‘Strikken, strikken!’ ging er nu uit de menigte op.

Abel wil spreken maar kan zich niet doen verstaan.

‘Ik zeg.....’ schreeuwt Glover.

‘Stilte!’ roept men.

‘Ik zeg,’ herhaalt Wouter: ‘laat baas Binzer ons dadelijk de honderd gulden hier brengen, met den brief erbij, dan hebben we z e k e r h e i d . En als jelui dan vóor s t r i k k e n bent, dan - laat het zoo zijn! - Onze eisch was groot, maar de ellende is nog grooter!’

Bij Glover's woorden is Binzer zeer wit geworden. Op de mogelijkheid van zulk een voorstel heeft hij niet gerekend. Tot nu toe hield hij zich achter de schermen; heden als met geweld op de planken

gebracht, zag hij zich plotseling tot de hoofdfiguur van het drama verheven: en, nu hij triomf denkt te vieren, laat de duivel-souffleur hem glad in den steek.

Reeds te vast had Binzer op een goeden uitslag gerekend; te zeker al vertrouwd dat nog dezen avond het gouden vischje in troebel water gevangen z o u z i j n . - Nu moet hij volhouden, wanneer tenminste de kans voor heden niet zal verloren gaan.

'Goed mannen, als ik niet op mijn woord word geloofd,' roept nu Binzer met gemaakte verontwaardiging: 'dan zal ik toonen metterdaad dat jelui eischen en dwingen kunt.'

Uit den stal van Peters spoedt de gewezen onderbaas zich nu voort door de besneeuwde straten. - Met een kleinen omweg - somwijlen een blik naar achter werpend, als vreest hij dat men zijn gangen bespiedt - bereikt hij Elie's woning, en opent de deur die 's-Zondags toch voor de klantjes op een kier staat.

Weinige minuten later kwam Elie naar het voorhuis.

'Watblief.....?' zegt Elie: 'Honderd gulden? Wátblief?' En dan tot Izak die Binzer straks met zijn geschreeuw bij de trap heeft aangediend: 'Ga weg Izak, kwajongen, ga weg.'

Binzer heeft nu zijn rol goed gespeeld.

Elie, nog onder den indruk van zijn onderhoud met Esther's kind op den zolder van 't Magazijn, staat een oogenblik als verslagen - Wat! Spreekt Binzer van o n t v o e r i n g van minderjarigen? Als Hanna dan toch met Levie's schuit v r i j w i l l i g wil gaan naar Amsterdam? - En hoe weet Binzer van Elie's plannen? En w i e heeft hem gezegd....?'

- Hola, Stompe Jan en Eindje Touw hebben goede neuzen, al zien ze niet alles. 'Ieder vijftig gulden,' hadden ze gefluisterd, 'dan zou Hanna de freule ongehinderd met Levie aan boord kunnen gaan, en mocht zij hunnentwege voor oud roest en lompen mee naar Amsterdam varen.'

Elie Mager bleef strak voor zich heen zien terwijl hij met de hand onder den hoed, in het kroeshaar woelde. - Is hij besluiteloos? - Nah! alles was zoo kostelijk beredderd, en zelfs met Hanna zoo goed in 't reine gebracht. Zou ze niet vrijwillig trekken met Levie naar Rebbe Laan, om te hooren van Mozes en de Profeten, en te leeren de Wet, en te dekken het hoofd, en de Mazzen te eten en alles wat rein was naar Gods bevel? - En zou Binzer 't waarachtig verhinderen kunnen? - Maar honderd gulden! Was Binzer razende dol! - Had ie oud-roest in z'n brein!

'Honderd gulden!' herhaalt hij met een vreemden trek om den mond, terwijl hij weer strak voor zich heen ziet.

'Als ik ze dadelijk breng dan kan ze om schemerdonker den aftocht blazen;' zegt Binzer: 'maar anders.....'

‘Maar anders.... Wel schoone fleur! Maar anders!’ klinkt het nu eensklaps uit de donkere gang den mannen in 't oor.

Met de vuisten in de zij staat vrouw Mager daar weer naast het dames-portret waarmee ze even sterk contrasteert als met den naam dien ze van haar man heeft ontvangen. - En 't was geenszins vrouw Mager's bedoeling om het bij de introductie van daareven te laten. Wat durfde Binzer ‘drassen of dreigen!’ Stapelgek zou Mager moeten zijn als hij een arm schepsel uit den nood redde, en eten en kleeren gaf, en dan nog vreezen zou voor smaad en schande.

‘Ja maar Saartje; ja maar....’ zegt Elie.

‘Wát jamaar, wát neemaar! Ongekramd porselein!’ roept vrouw Mager: ‘Wil ik raajen baas Binzer wat jij lijmen en krammen wilt? Sneeuw leit er op de straat; maar als jij sneeuw bent, dan ben je zoo kil maar zoo blank niet. Sneeuw van drie dagen! - Wou jij honderd gulden! Hoe zwaar zijn honderd gulden in jou zak man?’

‘Stil Saar! - Als er menschen voorbijgaan.’

‘Laat ze! Wat gaan ze me aan! Zal ik arm worden als Job om 't gekke schaap?’

‘Saartje!’

‘'t Gekke schaap, zeg ik.’

‘Gek is ze n i e t . Waarachtig niet Saar.’

‘Waarachtig wél! Laat me spreken.... Jawel, ik wil spreken....’

‘Sust, sust!’ zegt Mager naar de voordeur ziende, en Binzer wenkend, glijdt hij door dezen gevolgd, de gang in en de huiskamer binnen, terwijl de kleine dikke vrouw tevergeefs haar krachten inspant om aan de beide mannen, maar aan den vreemde vooral, den toegang te betwisten.

En Binzer wanhoopt niet dat hij nog zal slagen in 't eind, ofschoon hij alweder niet zoo gemakkelijk tot zijn doel komt.

- Als hij die vrouw weet te vleien, en haar achterdocht prikkelt meteen, ja, dán zal zijn toeleg gelukken.

- Maar spoed dan. Men wacht in den stal. Er is geen tijd te verliezen!

XXX. Hanna en het kleine monster.

Ook voor Hanna Van Til zijn de oogenblikken kostbaar.

Weinige seconden nadat zij de bitterheid van haar onkunde moest gevoelen, heeft zij weer den sleutel in het slot der zolderdeur hooren omdraaien.

- Is het Elie die reeds terugkomt?

Met zijn loensch oog ziet Izak naar binnen.

Hanna schrikt. - Dien jongen had ze vroeger wel eens op straat gezien; maar zij kende hem niet.

IJlings heeft zij den brief waarop ze straks schreiend is neergevallen, in den rokzak verborgen.

‘Wie ben je? Wat moet je hier?’

‘Ikke?’ grienst de jongen: ‘ik kom mijn vader's lief zien.’

Hanna drukt de hand op haar voorhoofd terwijl ze haar hart voelt bonzen.

‘Ga weg!’ zegt ze met moeite.

‘Zou ik zitten bij mijn v a d e r 's zoetelief?’ grienst de jongen nog eens terwijl hij de tafel nadert en zijn blik er over weiden laat.

Hanna is te zeer onder den indruk dier even onverwachte als onzinnige beschuldiging, dan dat ze instaat is om dat jonge monster te straffen zooals hij verdient. - Of, is het om te lachen misschien?

- Zou het de moeite waard zijn om dat kleine gedrocht, dat stekelvarken, te doen gevoelen dat hij weten moet tegen wie hij zoo iets zeggen durft?

- Hoe! de oude Jood zou haar met zulk een doel.....

- Maar zou dat mogelijk wezen?

- Zijn Elie's woorden bedrog?

- Zijn die kleeren oude vodden? Dekten ze nooit haar moeder's lichaam?

- Zijn die brieven valsch?

- Las hij leugens?

- Heeft hij een sprookje bedacht van de arme Jodin met den Kristen-rijke, om zelf een arm Kristenkind.....?

- Wil hij haar dan niet zenden naar de groote stad, waar Hanna's moeder woonde en bedrogen werd?

O, hoe bonst nu haar hoofd.

- Hebben zij gelijk? Is zij dan waarachtig krankzinnig? Is zij gek? Van den duivel bezeten?

- Neen, zij heeft haar verstand toch wel.

‘Wat doe jij aan die kleeren - zeg? - Blijf er af!’ roept nu Hanna met klem.

‘'k Ben er vies van!’ zegt de jongen: ‘Als ze zijn van de moeder van mijn vader's lief.’

‘Blijf af, zeg ik je; rekel!’

‘Of er een luchtje aan is!’ zegt de jongen met tergend gebaar.

Hanna overeind gekomen, grijpt hem van terzij in den halsdoek, en wringt hem terug.

‘Laat los!’ grijnst de jongen: ‘Zoek ik niet mijn vader's bril? - Moet jij me beletten om te doen wat mijn vader zeit? Laat los, of ik bijt!’

Gedurende de weinige oogenblikken dat Izak zich nog op het zoldervertrek bevindt, ontgaat hem de gelegenheid niet om, schijn-

baar zoekend naar zijn vader's bril, zich van de brieven meester te maken die Elie bij zijn overhaast vertrek op de tafel liet liggen en die Izak al aanstonds gezien heeft. - Izak was goochem. Heeft hij geluisterd! Weet hij van Hanna de freule, en van Binzer! Zal Binzer de brieven betalen? - Nah! als de brieven al in zijn zak zitten zonder dat de freule 't bemerkt heeft.

'Nou, zul jij me geweld doen in mijn vader's huis?' roept hij terugtredend. En dan met sarrend gebaar:

'Mager's-bout! Allemans-gading!' terwijl zijn vuurroode tong zich rie- viermaal spitst in de richting van het versufte meisje.

Nu is het kleine monster verdwenen.

Hanna strijkt zich met de hand over het gelaat. - Zij bedriegt zich niet. - Zooeven was hij hier. Daar stond hij - als de grijnzende aap op een der prenten die haar vlieringwand versierden. - En hij heeft gezegd.....

- Maar dat is afschuwelijk! En nochtans zou een eigen kind haar dát in 't aangezicht werpen, als de vader geen oude bedrieger is, en zij den schijn niet tegen zich heeft?

't Wordt Hanna te eng in dit somber vertrek. - God mag weten wat die Jood met haar voorheeft, maar hier kan zij niet blijven, geen oogenblik langer.

- Heeft zij haar woord gegeven? Heeft zij gezworen?

- Wat weet ze van 'tgeen ze deed. Maar immers dat schrift zal ze toonen aan hen die weten moeten dat Hanna niet krankzinnig is. En al heeft zij zelve dan niet geleerd wat daarin is te zien, de rijke dame zal zij het onder de oogen houden totdat.....

- Neen, Hanna liefkrijgen zal zij nooit. En, de 'vijand' zal Hanna blijven verachten, altijd! Maar overtuigen, ja o v e r t u i g e n moet ze die beiden, eer ze gaat naar een andere stad..... naar een blauwe wereld misschien. Zoo had ze gezworen in stilte.

Hoe ze haar plan zou hebben volvoerd wanneer Elie haar nabij gebleven en des avonds in persoon naar die schuit had gebracht, dat weet zij niet. - Maar, nu rilt ze terwijl zij denkt aan den avond.

- Nog is het dag. - Zie, de sneeuwvlokken vallen niet langer dwarrelend neer langs de kleine ruitjes. De goten lekken. - Zij ziet naar buiten, en, door het raam aan de overzij van het smalle plaatsje in Elie's woonvertrek.

- Staan daar Elie en zijn vrouw met een vreemde bijeen? - Dien vreemde kent ze.

Opnieuw jaagt Hanna het gloeiende rood naar de wangen, het bloed dat telkens opbruist wanneer ze zoo onverwachts dien man in haar nabijheid bemerkt.

- Nu is hij nog verre van haar. - Maar wat doet hij in Elie's woonkamer? Waarom is hij hier? Waarom moest Elie zoo haastig naar beneden, en deed hij de deur op slot? - Waarom kwam dat

leelijke Joden-kind dien bril zoeken en haar schelden meteen? - Wát heeft hij gezocht?

Snel licht Hanna nu de kleedingstukken van de tafel:

- Waar zijn die andere brieven? - Heeft die loensche jongen ze moeten halen in 't geheim? Voor Mager; voor Binzer misschien?

- O groote barmhartige God! Zou Hanna dan t o c h krankzinnig wezen? - Zijn die oude kleeren aan den wand geen menschen geworden, leelijke menschen met grijnzende gezichten die haar uitjouwen? Hoor, hoor: Allemans-lief!....

- O lieve Heer! Wie zal gelooven dat het gelogen is?

- Voort! In dit graf kan ze niet blijven. Geen oogenblik meer. - Zij ziet naar de tafel. - Wat gaan haar die oude kleeren aan! - Toch grijpt ze er naar. - Zeggen die kleeren niet dat een arme moeder haar zoo liefhad? Maar zijn ze dan werkelijk van Hanna's moeder?

- Ja, ze zijn het. Die kleeren zijn echt. En de brieven zijn echt Maar de menschen zijn valsch. Ze schelden en mishandelen haar.

- Bedaar Hanna. Als je dit huis wilt ontvluchten, wees dan kalm. Sla moeder's doek vrij om de schouders. Niemand kan het diefstal noemen. En vrees niet. Zie maar, die kleeren aan den wand dat zijn geen menschen.

- Neen! Zij zal zich geweld doen om de dingen te zien zooals ze zijn. - En dat knikken in de knieen dat mag niet. - Zóo, nu doet ze het niet meer. - Waarvoor zou ze ook bang zijn?

Een snelle blik door het venster naar de overzij van het plaatsje, overtuigt haar dat het drietal er nog in de woonkamer bijeen is.

- Spoed dan! - Zie, de komst van het kleine monster heeft toch zijn nut gehad; de deur is nu open.

- Indien hij er aan gedacht had dan zou hij haar zeker wel weder gesloten hebben. Zich vasthoudend aan de tafel verheft Hanna zich op de teenen, en werpt een laatsten blik door de ruitjes naar de overzij van het plaatsje om zich nóg eens te overtuigen dat er werkelijk geen gevaar is. - Met een rassche wending ijlt ze nu naar de deur. De opening is voldoende om haar, zonder de deur te doen krassen, den doortocht te gunnen.

Maar nu - een vreeselijke slag dreunt naar beneden.

Teneinde zich lichter en sneller te kunnen bewegen, heeft zij te veel op de vermolmde leuning gesteund. - Zij duizelt, maar grijpt zich aan een trede achter zich vast. - Men zal den slag gehoord hebben; men zal komen en.....

- Wat nood! Als men haar den doortocht beletten wil, dan zal ze zich er doorheen slaan.

Alles blijft stil.

Hanna buigt zich voorover. - Zie, de deur van het beneden-

Magazijn staat open. Een doorbrekende zonnestraal schittert op de smeltende sneeuw bij den dorpel.

- Voort! - Al kraakt nog bij wijlen de trap onder haar voet, ongedeerd komt zij beneden. - Maar dan? Het afgebroken stuk van de neergestorte trapleuning over haarden en kachels en banken gevallen, verspert haar den weg. - Met de haar aangeboren vlugheid wipt Hanna er overheen.

Nu trilt ze als straks in de knieën.

- Wie houdt haar terug bij den rok?

- Zijn het de grijnzende maskers? Is het de loensche jongen weer? - Gekke Hanna! - Neen, dat is ze niet. Ze ziet om:

In een grooten spijker is haar rok blijven haken.

- Ha! Een ruk, en de stootkant scheurt los. - Met de deurklink in de hand ziet ze door een kier, en meent dat Elie's oog uit de woonkamer juist op haar gericht is. - Hoe zal ze over het plaatsje komen zonder dat men 't bemerkt? - Zij aarzelt. - Maar de brief in haar zak roept: Spoed Hanna! Is mijn geheim niet uw leven, uw wraak! Voort Hanna, voort!

In Elie's binnenkamer is het een oogenblik alsof het blinkend zonlicht op den muur zeer vluchtig door een voorbijvliegend wolkje wordt verduisterd.

En Hanna spoedt zich nu voort in de lange donkere gang.

Als ze de deur der huiskamer nadert hoort ze daarbinnen luidruchtig gepraat.

IJlings doet ze een paar schreden terug. - De deur der kamer wordt geopend. Nu blijft ze staan. Sterker beangst dat men haar zien en weerhouden zal, durft ze zich niet verroeren.

- Hoor nu; vrouw Mager's stem is duidelijk te onderscheiden.

‘Praatjes!’ roept ze: ‘Mooie praatjes! Stof op m'n kleed! Ben ik mooi; ben ik glad; ben ik fijn! Mager's huisvrouw ben ik. - Ga weg. Geen cent! Waarachtig niet!’

‘Saartje,’ klinkt Mager's stem: ‘laat Binzer met vreeje. Heeft ie kwaad gezeid?’

‘Zal hij knipoogjes geven aan Elie's huisvrouw. Zal ik 'em knipoogen met m'n vuist! Ik zeg je geen cent!’

- Ach God, als de schuit gisteren vertrokken en 't kind uit den nood was geweest, zegt Elie onhoorbaar. En luide:

‘Zwijg Saar, laat mij de affaire.’

‘Is het niet in je eigen belang?’ klinkt nu een stem die Hanna nog een schrede terugjaagt: ‘Zoodra ik je huis heb verlaten, komen ze zoeken wat er kostbaars in 't Magazijn wordt verborgen.’

‘Stil!’ zegt Mager: ‘Jawel. Ik zeg stil Saar. - Kom hier Binzer..... Jawel!’

De stemmen warren dooreen. - Een oogenblik later hoort Hanna

de deur der woonkamer weer toeslaan, en 't luid gesprek erbinnen is voor haar als een aftrekkend onweer.

Nu snelt zij de kamerdeur voorbij; het voorhuis in.

Plotseling blijft ze staan. Een snik van ontsteltenis kan ze niet weerhouden. In 'tzelfde oogenblik is ze echter terzij gevloden tusschen de meergenoemde meubels, in de zoogenaamde roef.

Izak Mager stond in de halfgeopende voordeur. - Hij weet waarom hij daar staat: Als baas Binzer moos uit vader's huis sleept, dan zal Izak, in ruil voor de brieven die hij op de tafel in 't boven-Magazijn vond, er weer van naar binnen dragen. Mooie massel! Binzer zal er op vallen als vet, als ie toch schachert met vader om Hanna de freule.

In hetzelfde oogenblik dat Izak aan Hanna dacht, hoort hij haar stem.

Aanstonds omziende ziet hij haar vluchten terzij in de roef.

- Is ze hier? Wat wil ze? Zal ze vader een loer draaien? - Wacht!

Op de teenen sluipt hij naar de groote kast en.....

‘O Jezus!’ zegt Hanna, nu zij om den hoek van het donkere meubel het loensche oog van den jongen op haar gericht ziet.

- Wat wil hij? - Zijn vader roepen? - Haar weer in 't Magazijn een plaats bezorgen?

- Neen. Wat gaat het hém aan of ze wegloopt. Eet ze niet 't vet van zijn moeder's pot? Is ze niet vader's gek? - Wat gaat het hém aan:

‘Wou je er uit?’

‘Ja. Laat me!’

‘Heb ik je beet in de doos!’

‘Laat me?’

‘Stil, of ik schreeuw dat je wegloopt. - Zal ik n i e t schreeuwen? - Goed; als je niet nijdig bent. - Zal ik me slap lachen als de ouwe 't hok leeg vindt en zich de naas krabt. - Wil je trekken? Goed; als m'n vader's zoetelief eerst aan Izak een kusje wil geven, één lekker kusje? - As de ouwe te oud is; wat raakt 'et!’

‘Kom dan hier,’ zegt Hanna snel, en in de donkere roef blijft de uitdrukking van haar gelaat verborgen: ‘Daar!’

Een luid gegil weerklinkt door het voorhuis.

Met het hoofd tegen den rand van het kabinet is het kleine monster terecht gekomen, en - eer moeder Saartje komt toeschieten, en haar eeniggeborene vindt met een bloedenden neus, onmachtig om te spreken, maar schoppend en krijtend uit alle macht - is Hanna, snel als een hinde, over hem heen gesprongen, en reeds de meubels voorbij, door de huisdeur ontvloden.

XXXI. Onder het orgel.

In het Zondag-middaguur zijn de morsige straten van Veenwijk zoo goed als ledig.

Terwijl men ginds in den stal van Peters nog op Binzer's terugkomst wacht, is de namiddagdienst in de groote kerk der Protestanten reeds aangevangen.

Om den hoek van een nauw straatje langs den grauwen kerkmuur, snelt een jonge vrouw naar voren. - Bij het naderen van de openstaande kerkdeur, houdt ze haar schreden in. Ze ziet om als vreest ze dat men haar ontwaren en herkennen zal.

- Waarom mag men haar niet zien en herkennen? - Heeft zij kwaad gedaan omdat ze zooeven het huis van Elie verliet? - Neen, maar men zal haar schelden en haar kwellen opnieuw.

Hanna luistert. - O! 't is haar eensklaps alsof een geur van bloemen haar tegenwaait, alsof een verkwikkende stroom haar gansche lichaam doortintelt. - Die tonen uit de hooge kruisramen herinneren haar aan oogenblikken die zij nooit vergeet:

- Dat was op een avond. - In de donkere kerk waren op blinkende kronen zóoveel kaarsen ontstoken dat zij ze niet tellen kon.

- Toch was het er donker.

- En zij zat in de armen-banken achter den preekstoel. - Naast haar zat hij. - En Klaartje in een andere bank naast Abel. - Toen heeft zij gefluisterd dat het toch mooi in de kerk was, heel anders dan in de fabriek. - Maar hij schoof van haar af, en zei dat ze niet moest praten, en zag naar Klaartje den ganschen tijd. - Toen is Hanna vuurrood geworden. - Ze had het vaste plan al gevormd om hem mee te nemen, en gelukkig te maken als haar vader zou komen. - Zie, toen leefde ze nog in die dwaze betoovering. -

- En naast hem op die kerkbank heeft zij toen de vuist gebald, en voor 't eerst gevoeld dat hij haar vijand was.

- Maar eensklaps heeft de stem van den man die altijd sprak ofschoon hij niet te zien was, haar zoo luid in de ooren getrild, dat het haar zeer deed:

'Hebt uw vijanden lief. Zegent ze die u vervloeken. Doet wel dengenen die u haten.' - Dát moest ze hooren.

- Toen heeft Hanna geschreid.

- Terwijl h i j altijd naar Klaartje zag, rolden haar zulke wondere tonen boven het hoofd, dat zij nog harder moest schreien achter den arm dien ze vast voor de oogen gedrukt hield.

- En dezelfde tonen hoort ze nú.

De kerkdeur staat open.

Ze weet dat daarbinnen in 't middaguur geen twintig menschen bijeen zijn. - Achter den pilaar bij de' armen-banken kan ze staan, zonder dat haar iemand bemerkt.

Toch aarzelt Hanna om den drempel der kerkdeur te betreden. Maar hoor, de statige tonen roepen haar met een onweerstaanbare kracht.

't Was een schoone psalmmelodie die, God ter eere, juichte in Zijn heiligdom

Zooals na fellen storm een plechtige stilte den mensch verademing schenkt, zoo voelt ook. Hanna, bij het binnentreden van het eenvoudig kerkgebouw, in het stille middaguur, eensklaps een hemelsche kalmte haar borst doorstroomen.

Nu rollen de orgeltonen weer boven haar hoofd. Ze juichen sterker. - Dan smelten ze weg, en vloeiend ineen.

De stilte, de diepe stilte die een oogenblik heerscht terwijl het orgel zwijgt, doet Hanna ontroeren.

't Was haar zoo zalig toen die tonen daar ruischten en juichten in het hooge gewelf.

Bij het zwijgen gevoelt zij nu eensklaps en dieper dan ooit, dat zij alleen is op de wereld, gansch alleen.

'Met God!'

- Wie zegt dat? - Hanna weet het wel. Dat is dezelfde stem, die op den avond toen de kaarsen op de kronen brandden, gezegd heeft: 'Hebt uw vijanden lief.'

- Met God! - Is God ook met haar? - Waar is God? Zij ziet Hem niet. - God haalt de zieke kinderen, en de zieke menschen ook. Haar moeder heeft Hij mede gehaald! Maar Hanna niet; h a a r liet Hij a l l e e n .

- Hoor:

'God is u nabij. Als daar een goede gedachte oprijst in uwe borst dan ziet Hij u vriendelijk aan. Als gij den vijand zijn schulden vergeeft dan drukt Hij u de hand. En als gij uw wraak bedwingt en kwaad met goed vergeldt, dan fluistert Hij u, als op de vleugelen van een zoelen avondwind, de woorden in 't hart: Ziedaar uw hemel op aarde, o mensch! - Strijd en volhard! Waarachtige liefde blijft in eeuwigheid!'

Nog een geruimen tijd heeft Hanna daar naast den zwaren pilaar gestaan. Wat er verder gesproken werd, dat weet zij niet. Ze heeft er niet naar geluisterd.

- Waarom zou zij ook nog verder geluisterd hebben? Had zij dan niet genoeg vernomen?

Zie, langs de groene gordijn voor het hooge kruisraam, recht tegen haar over, boort een zonnestraal het kerkgebouw in. - Hanna's oog blinkt in dat licht.

Wie haar zóo had gezien zou haar niet herkend hebben, en vooral

niet wie haar zag in de donkere dagen die voorbij zijn. Er lag een vrede op haar gelaat, alsof zij werkelijk den vollen zin der straks gesproken woorden heeft gevoeld.

Wat is Hanna schoon in dien straal der heldere middagzon. - Wie die haar nu in de oogen kon zien, zou nog durven beweren dat zij krankzinnig is, of - van den duivel bezeten misschien! Er straalt een reinheid uit haar donkere zielvolle oogen die treft en bekoort, en over haar gansche wezen ligt een adel verspreid die boeit en verrukt. - Zoo bleef ze totdat de zonnestraal haar gelaat voorbij gegleden en langs den witten pijler verdwenen was.

Een oogenblik later, toen de orgeltonen weer ruischten boven Hanna's hoofd, toen sloot moeder's vaal-roode doek haar schier te warm om de schouders:

- Strijden en volharden. O! en een hemel vinden op aarde!

Zou het onwetende fabriekskind dit ten volle verstaan hebben?

Wie durft het haar vragen. Immers een zalige vrede doorstroomde haar borst; en nogmaals lispt ze, als een echo in den toon der ruischende hymne:

'Een hemel op aarde! Liefde in Eeuwigheid!'

Wanneer Hanna aan een eeuwigheid denkt, dan ziet ze in haar verbeelding een breede laan; lang en diep, zeer diep, met een blinkend lichtpunt aan 't einde.

Misschien zijn er die de eeuwigheid 'een eindeloos iets', of zelfs een 'ledig niets' zullen noemen. Maar ze hebben dan toch geen recht om die onwetende denkster voor krankzinnig te verklaren.

Zoo aanstonds zal ze de orgeltonen niet meer hooren. Zal dan tevens de indruk verdwijnen van 'tgeen ze hoorde en gevoelde terwijl ze daar stond bij den pilaar van het bedehuis?

Wat heeft de hulpbehoevende verstooteling aan de woorden die ze vernam? Als ze straks in het leven terugkeert, dan zullen het klanken zijn geweest, niets dan klanken. - Wie zal haar zeggen, wát ze doen moet om te leven, en te strijden, en te volharden? Wie ze moet liefhebben om den hemel te vinden op aarde?

In het voorportaal der kerk gekomen, glinsteren Hanna's oogen opnieuw zooals straks in dien zonnestraal. Daar op den witten muur, boven de geldbus met het ijzeren slot, staat met groote letters:

'GEDENK DEN ARME!'

Hanna kan niet lezen. Maar vroeger had men haar gezegd wat die zwarte figuren moesten beduiden. Sedert dien tijd heeft ze de weinige keeren dat ze ter kerk ging, telkens in haar verbeelding een groote prent instee van die letters op den muur gezien. - Ofschoon men haar uitlachte, zij zag ze duidelijk, telkens weer. Zij zag dan een menigte oude en jonge menschen met bleeke gezichten en slecht gedekte leden, smeekend om bijstand en klagend in hun

ellende. En ook nú ziet ze die prent daar weer; maar grooter, veel grooter.

- En, kan ZIJ dan helpen? Ja! - En haar zielvol oog schittert opnieuw vol reinen gloed, omdat ze nú weet w a t ze doen kan: De brief dien z i j niet kon lezen, maar die het bewijs moet bevatten wie haar moeder bedroog - die brief zal haar helpen! - Ha!

GEDENK DEN ARME!

XXXII. Glover's raad en - besluit.

Omtrent denzelfden tijd zat vrouw Sijbel in Glover's huisje aan het bed van moeder Anne te knikkebollen.

Vrouw Glover sliep gerust.

De buurvrouw schrikt op met een schok, en vraagt dan half soezend:

'Wil je drinken buurvrouw?'

Geen antwoord.

'Niet eens drinken buurvrouw?' herhaalt ze wat luider.

Vrouw Glover slaat even de oogleden op en zegt zeer zachtjes:

'Dankje Wouter.' En nog zachter: 'Ik heb Klaartje gezien. - Daar komt ze weer aan. Ze zweeft langs den grond. Ik zal ze van je groeten. Dag Wouter.'

- Heel goed, groet jij ze maar ouwe ziel, zegt vrouw Sijbel onhoorbaar, en legt de armen weer in den schoot, en dubt opnieuw met het hoofd, terwijl ze telkens bij een schok de oogen lodderig opent.

Vrouw Glover en vrouw Sijbel sliepen beiden gerust toen Wouter uit den stal van Peters terugkwam.

De werklieden waren het eens geworden.

Nu Binzer bewezen had dat hij waarheid sprak door ook de honderd gulden te toonen; nu Piet Tholen, die lezen en schrijven kon, den brief aan Binzer - reeds vroeger door Glover gezien - ten aanhoore van al de belanghebbenden heeft voorgelezen, en er dus mede 't bewijs was geleverd dat een Maatschappij - waarvan de naam echter niet in den brief werd vermeld - ruimschoots zorgen zou, indien men den arbeid staakte; nu heeft Glover gezegd: 'Volhouden jongens!'

Vruchteloos was het geweest dat Abel, die slechts noode op den dag des Heeren in den stal is verschenen, zijn kameraden nog tot onderwerping heeft vermaand.

- 't Was God den Heere verzoeken, zoo heeft hij gezegd: Men

had het recht niet om den jongen fabrikant van leugenachtige beloften te verdenken, al moest het dan waar zijn dat hij niet in reinheid wandelde voor het oog van God. Immers wanneer het waar was dat de patroon door al die hervormingen en instellingen: zoowel van onderwijs als van fondsen voor zieken en ouden; door 't goedkoop verkrijgbaar maken van de noodigste levensbehoeften; door het oprichten van een spaarbank en zelfs door het schenken van een deel der zuivere winst aan de gezamenlijke arbeiders naar gelang van stand en van werk; wanneer hij inderdaad door dat alles het lot van de arbeiders verbeteren wilde, dan was de helft der gevraagde loonsverhooging, in verband met de vermindering van werkuren, nog belangrijk te noemen, en onredelijk was het in alle geval om 'tgeen v r i j w i l l i g werd toegezegd, nu mede als v o o r w a a r d e te stellen, terwijl men tevens vasthouden bleef aan den vollen eisch.

Maar Binzer's brief en het bankbiljet van honderd gulden dat in sommiger handen geweest en door a l l e n ofschoon van verre gezien is, heeft Binzer doen triomfeeren.

- Zeker! dien vollen eisch moest men hebben, en Wouter heeft het beaamd, op grond dat hij de mooie beloften van den fabrikant toch hield voor logen en bedrog.

Ook zelfs de goede Abel was door Binzer in 't einde den mond gestopt:

'Hoe, Abel,' heeft hij gezegd: 'kan een kwade boom dan ooit goede vruchten voortbrengen?'

Bij deze woorden heeft Binzer Elie's bankbiljet juist weer in de portefeuille geborgen, en niemand dacht er aan - zelfs Glover in deze ure niet - dat de man die zooveel heeft b e w e z e n , het bewijs was schuldig gebleven: dat die brief niet valsch was, en dat zelfs dit geld bij eene werkstaking, waarachtig in de allereerste behoefte zou helpen voorzien.

Honderd veertig gulden in de hand van een weggejaagden werkbaas, hebben die arme lieden de oogen verblind, en zelfs Abel merkte het niet dat Binzer bij zijn laatste vraag omtrent den boom en zijn vruchten - zeer zeker toevallig - de hand op eigen boezem gedrukt hield.

En Wouter Glover is heengegaan in de overtuiging dat hij volgens recht en plicht tot zijn oud-kameraden gesproken heeft. Neen, hij is geen drijver geweest. Nog ten slotte heeft hij hen zelfs tot bedaardheid en kalmte aangemaand. Indien men dan volstrekt nog dezen avond de werkstaking wilde aankondigen - tenzij de volle eisch met de beloften erbij, werd toegezegd, dan - zoo heeft hij met het oog op Klaartje's vader besloten: 'dan zeg ik jelui mannen en vrouwen, weest verstandig: Drinkt niet; schreeuwt niet, en toont dat het e r n s t i s , h e i l i g e e r n s t .'

Men heeft Wouter nog gevraagd of hij meeging om voor allen

het woord te doen? Maar immers het sprak vanzelf dat zulks niet geschieden kon. Al behoefde zijn goede moeder niet gedurig zijn hulp, hij was immers geen werkman op 't K r o m v e l d meer; hij werd weggejaagd omdat....

- Stil Wouter, stil! Waarom de wonde weer opengescheurd!

'Nee mannen;' zoo heeft hij na een oogenblik strijds zeer kalm besloten: 'Iemand die geen werkman meer is kan toch geen eisch doen. - Voor anderen? - Nee, voor anderen evenmin. Prost en Tholen en Tronk en nog zoo velen meer, zijn er immers goed voor. Ik deed wat ik kon. Nu mannen, vaarwel!'

Glover is zijn woning weer binnengetreden.

De beide vrouwen slapen. Zij slapen gerust.

De klinkdeur valt dicht. Met een schrik ontwaakt de buurvrouw, en tuurt naar den binnenkomende.

'Hoe gaat het?' vraagt Wouter zacht.

'Best Glover, opperbest. Zij slaapt als een kind.'

Wouter werpt een blik in de bedstee. Vrouw Sijbel staat hem in den weg. - Hij ziet niet dat zij bijna haar evenwicht zou hebben verloren terwijl hij haar terzij dringt.

Hoe vreemd en gejaagd schuift hij de bedsteegordijn open. Hoe wonderlijk snel grijpt hij vrouw Glover's hand.

'Moeder, moeder!' roept hij, en nog eens: 'Moeder!'

'Stil, je zult haar wakker maken;' zegt vrouw Sijbel.

- Groote God! met welke oogen ziet hij haar aan.

'Wakker maken! Denk je dat?' zegt hij met een stem die de arme huiveren doet.

'Glover, wat meen je? Er is toch geen kwaad bij?'

Wouter strijkt zijn moeder over het bleeke gelaat:

'Nee er is geen kwaad bij vrouw Sijbel; nee, er is niets geen kwaad bij!' zegt hij op zonderling kalmen toon: 'Ga jij naar den dokter... Ik bedoel dat jij naar den dokter zoudt gaan vrouw Sijbel; maar gauw!'

'Maar ze ligt zoo stil en zoo strak Glover. Ach God, zou je moeder....?'

De zweetdroppels strijkt Wouter van zijn doodsbleek gelaat terwijl hij invalt:

'Slapen, jawel.' En dan met een stem die haar weer schrikken doet: 'Zul je nu naar den dokter gaan?'

Vrouw Sijbel is reeds verdwenen.

Glover blijft onbeweeglijk, met het oog op die slapende moeder gericht, aan haar sponde staan.

Eenige malen sluit hij de oogen met geweld. Nu legt hij zijn hand op haar wang.

- Die wang is zoo stijf en zoo kil.

Hij buigt zich voorover. - Hij zoent haar.

- Is dat de goede moeder die hij gezoend heeft? Was het een steen? Een lijk?

‘Moeder!’ roept hij nog eens overluid; en sterker: ‘Goede moeder!’

Nu keert hij zich van haar af. Met een ruk sliert hij de gordijn der bedstede toe. - 't Is hem eensklaps alsof het nacht wordt. - Hij moet zich aan de tafel vasthouden. Zijn gansche lichaam rilt zoo geweldig dat een steenen kan die erop staat, omver en op den grond in stukken valt. - Twee-, driemalen herhaalt zich die vreemde rilling. - Nu gaat het beter. Maar hij heeft het koud, zeer koud. Hij moet zich warmen.

- Is er brandstof voorhanden? Misschien wel. 't Moet in den bak naast den schoorsteen liggen. - Denkt hij aan brandstof, aan turf of hout! Die teenen, dat rijshout, die pasgevlochten nog niet geheel voltooide mand - zijn proefstuk - 't kan immers nu alles branden a l l e s ! Zelfs die tafel, die stoelen. Waarom niet, als het koud is, als hij huivert omdat,... omdat het koud is, omdat hij klappertandt en rilt zoodat zelfs de steenen schudden waarop hij staat.

Een geweldig breed vuur blinkt en knettert alras aan den haard. Glover zit erbij, en staart voor zich uit met het hoofd in de hand en den elleboog op de knie. - De mand waaraan hij nog voor een paar uren gewerkt heeft, gaat nu in de sissende vlammen op.

- Zijn die vlammen gedrochten? Zijn het monsters met vurige oogen en tongen? Zijn het moordenaars met gloeiende messen? - Stil, men komt.

Vrouw Sijbel en dokter Mink treden binnen.

Glover ziet niet op. Hij blijft zitten en in 't vuur staren.

‘Wat moet ik hooren Glover,’ zegt Mink, terwijl hij naar de bedstee gaat: ‘zou het werkelijk waar zijn?’

Glover blijft onbeweeglijk. Hij ziet niet wat Mink bij de bedstee doet; hij hoort niet wat er gesproken wordt.

Nu voelt hij een zachten handdruk op den schouder.

‘Dat heeft ons nog verrast, Glover. - Ik bedoel dat ik zelf niet gedacht had dat het zóo spoedig zou afloopen. Je bent er van geschrokken? - Geef hem een glas water vrouw Sijbel. - Jawel, neem dien nap maar.’

Wouter spreekt niet; maar stoot den nap weg dien Mink hem zelf aan de lippen brengt.

‘Kom, drink eens Glover, 't zal je goeddoen. Je bent erg geschrokken. Natuurlijk! Ik weet dat jij je moeder liefhadt zooals men dat weinig ziet. Maar wees kloek. De goede vrouw is nu van veel lijden verlost. Zij heeft het nu beter, zoo we vertrouwen. Die laatste gang is haar te kras geweest. Kom, drink eens een teugje.’

Den nap met water sloeg Wouter nu met geweld van zich weg, zoodat een volle stroom het vuur deed sissen en wolken stof en

damp naar boven joeg. Tegelijkertijd fonkelden Glover's oogen, en opstuivend greep hij Mink bij den arm en knarste:

‘Die laatste gang! Heeft het haar dát gedaan? Dát! Zeg het nóg eens!’

Mink is tenlaatste over zich zelven tevreden. - Zijn gepaste woorden hebben den goeden jongen die in de laatste dagen zoo veel en zoo zwaar werd beproefd, geheel neergezet. De waarheid heeft hij hem herhaald: Ja, die overgroote vermoeienis, en dan die teleurstelling met den angst dat zij Veenwijk en daarmee haar woning zou moeten verlaten, dat alles heeft zeker het einde der arme moeder zeer verhaast. Maar wat hier geschiedt op de wereld, dat geschiedt immers naar onveranderlijke wetten. De dood is steeds het gevolg van een reeks oorzaken. - Mink heeft dat nog duidelijk gemaakt met voorbeelden, want Glover was in zijn stand een ontwikkelde kerel. - Een wandelaar, heeft Mink gezegd, plukt een bloem; in den kelk schuilt een bij die er haar honig gaarde; de bij snort den stouten verstoorder van haar zoeten arbeid langs het aangezicht. De wandelaar verschrikt, slaat naar het nijvere dier, en de bij valt dood ter aarde. Zie, des wandelaars z u c h t n a a r h e t s c h o o n e was d e d o o d van de nijvere bij.

Mink gevoelt dat hij met dit ‘zeer gepaste beeld’ den eenvoudigen man weer geheel tot berusting heeft gebracht. Mink is goedaardig, en weet bovendien dat hij iets in de stem heeft, 'twelk den mindere onweerstaanbaar treft.

‘Zóo, nu ken ik je weer,’ waren Mink's laatste woorden: ‘We moeten in alle beproevingen sterk zijn, goede vriend. - Kalm nu - Niet veel stoken. - Ik zal je een drank zenden daar je eens van nemen moet. Van avond tegen acht uur kom ik nog eens terug. - Dag Glover.’ En met een knipoogje, zacht tot vrouw Sijbel: ‘Ga jij je gang maar.’

Nu Mink vertrokken is, staat Wouter op; tast in zijn zakken; vindt niet wat hij zoekt; trekt de lade van het broodkastje open; tast in een blikken doosje; neemt er één dubbeltje en vier centen uit; geeft het geld aan vrouw Sijbel, en zegt haar snel en kort, dat ze nu gaan kan.

‘Maar ik zou ze.....’ zegt de buurvrouw met een wijzend gebaar in de richting van de bedstee.

‘Dat hoeft niet.’

‘Niet hoeven Glover.....?’

‘Ik zeg dat hoeft niet;’ herhaalt Glover iets harder.

‘Maar ik zal toch als naaste buurvrouw.....?’

‘Ga weg!’ herneemt Wouter op een toon die vrouw Sijbel letterlijk bang maakt.

Nu is ze vertrokken. De deur valt achter haar dicht.

- Eindelijk, eindelijk is hij alleen. - Alleen? Ja, zie, daar ligt het l i j k van die goede, die trouwe moeder!

- En ginds.....? - Ha! wreken zal hij haar! Die laatste gang heeft haar het dierbare leven gekost!

- Wat zal hij nú nog ontzien? Zijn liefsten vermoord! én Klaartje én zij! Bij God! deze hand mag verlammen als hij die beiden niet wreken zal!

En schreiend met akelig geluid klaagt Wouter: ‘O moeder, mijn lieve, mijn trouwe moeder!’

XXXIII. Of Hanna meerijden wil.

In den namiddag van dienzelfden dag, terwijl men in Veenwijk den tocht naar R e e s p o o r in alle stilte bleef voorbereiden, en Binzer vooral de meestmogelijke voorzorgen nam om dezen avond het water goed troebel te doen zijn, betrad Hanna met snellen gang den modderigen dijk. Toen zij de plek voorbijging waar ze nog zoo kort geleden, op dien vroegen morgen, een eind aan haar ellendig leven dacht te maken, toen keerde zij het hoofd naar de andere zijde.

Toen had ze niemand die ze liefhebben kon; toen ging haar niemand aan op de wereld.

En nu; hoe warm klopt haar hart. Hoe velen zijn er nú die ze liefheeft. Als ze die allen gelukkig kon maken! - Allen?

- Aan wie denkt ze? Aan de bende die haar vervolgde toen het zoo nachtelijk zwart was om haar heen; aan de vrouwen die haar scholden; aan de knapen die haar belaagden?

- Wáarom zou ze niet aan hen denken? O! als Hanna eens zeggen kon: Mannen en vrouwen, voortaan geen ellende meer! Voor wie trouw wil werken zal het loon voldoende en de hulp overvloedig zijn. - O, als zij dat zeggen, dat met luide stem aan allen toeroepen kon, ja, dan zouden ze haar ook allen wel liefhebben, en - zou dát dan niet die hemel op aarde zijn?

Twee mannen komen haar tegen. Zij herkent ze. 't Zijn Manus Berkman en Tiel.

Berkman en Tiel hebben haast; zij wonen even buiten het stadje en achter den wal zou men bijeenkomen alvorens samen op R e e s p o o r los te gaan.

Manus Berkman de kippendief, en Tiel de kraaier, mogen vooral geen oogenblik te laat komen. Ieder hebben ze een rijksdaalder op zak.

- Mondje dicht! Welzeker! Ze zullen er niet van klappen; maar allebei weten ze wat Binzer ervoor geeischt heeft. Het gaat hen niet

aan wat Binzer in zijn schild voert, en dat hij gezegd heeft: Wacht maar, je zult een heerlijk leventje hebben als ik eens heer en meester zal zijn, dáar malen ze ook niet om, want ze begrijpen er niets van; maar als ze in den zak tasten dan voelen ze den rijksdaalder. Dát is genoeg, zóo iets begrijpen ze best; en, D e S l e u t e l zal er van meepraten ook.

De mannen hebben weinig acht geslagen op de jonge vrouw die hen van de stadszijde naderde; doch terwijl zij haar nu haastig voorbijgaan, slaken zij een kreet van verbazing. Ze hadden een spook gezien, het levende spook van Hanna de freule, met een kruis op het voorhoofd en oogen van vuur.

Hanna, door dien kreet opmerkzaam geworden, ziet de mannen in allerijl het hazenpad kiezen, terwijl zij nog telkens met angstige blikken omzien naar ‘het spook dat uit het water verrezen is’.

Een glimlach plooit Hanna's gelaat. Zij weet wel dat men haar voor dood heeft gehouden.

- Lieve God, en is het haar niet werkelijk alsof zij dood is geweest, maar weer levend geworden?

- Och die arme mannen! Anders zijn ze zoo ruw, maar nu zijn ze bang. Wil Hanna ook zelfs die beiden gelukkig doen worden? - Ja; maar stil: dan moeten zij 't nooit vernemen wie hun dat goede heeft aangebracht.

Nog is de glimlach niet van Hanna's gelaat verdwenen. Ook nu ziet men weder hoe schoon zij is, hoe hare type geheel en al afwijkt van die uit den stand waarin ze verkeert, thans zichtbaar vooral dewijl ze sinds dien morgen door Elie aan den invloed van het weer en den langdurigen arbeid werd onttrokken, terwijl het haar tevens aan niets heeft ontbroken. Maar hoe! moet de vriendelijk lachende plooi die haar gelaat zoo betooverend schoon maakt, nu reeds verdwijnen? - Het zijn de vluchtende mannen niet meer die Hanna bezighouden. - Daar beneden aan den dijk ziet zij het poortje van Elie's tuin.

- Elie? - Heeft zij Elie gevloekt toen ze zijn woning verliet?

- Wat was zijn doel, wat heeft hij gewild? - Kon zij den Jood vertrouwen: een Jood die heulde met Binzer, die haar bedroog en verkocht, misschien om haar te doen sterven als die arme moeder?

- Haar doen sterven? Hij, die haar het leven redde - een leven waarin ze nu strijden en volharden wil; die haar wond heeft genezen; haar voedde en kleedde; die haar uit den zoeten en toch zoo wreeden dommel heeft opgewekt; die haar een moeder teruggaf, een moeder vol liefde.... in den hemel? - Wat is hij? Wat wilde hij dan? - Haar winnen voor zijn God en zijn volk, omdat Hanna's moeder een Jodin was; omdat hij het kind van Esther liefhad? - En toch, zooveel jaren kon hij haar zien, en zwijgen, en zich in ootmoed buigen voor den beul van haar en haar moeder?

- O Elie, Elie! - Maar vloeken zal Hanna u niet, want gij hebt haar dien brief bewaard. En als gij haar vijand tóch zijt, dan moet zij u liefhebben ook.

Harder stapt Hanna voort.

Nu zij de zwarte fabriek H e t K r o m v e l d nadert, hoort zij achter zich een rijtuig.

Het heeft haar weldra bereikt.

't Is het kleine dichte wagentje van Peters den voerman.

Hanna ziet den persoon niet die het paard ment, maar als zij om den opspattenden modder te ontgaan, met den rug tegen de dijkrastering zooveel mogelijk terugwijkt, dan ziet zij tegelijk met het voorbij schieten van den glimmenden wagenkap, een paar oogen die haar plotseling doen ontstellen. Die oogen gelijken de oogen van hem die haar eens met zoet gevlei, maar niet straffeloos durfde belagen; dien zij nog dezen morgen in Elie's woning heeft gezien; aan wien ze zooeven nog huiverend dacht, en die reeds zoo dikwijls een donkere schaduw op haar pad heeft geworpen.

Hanna's glimlach is verdwenen.

- Hoe komt Binzer in dat rijtuig? Nu?

Ware Hanna met de plannen van de fabrieksarbeiders bekend geweest, ze zou zijn rijden in de richting van R e e s p o o r daarmede in verband hebben gebracht; doch nu, onbekend met hetgeen er gebeuren zal, bekruipt haar plotseling de vrees dat zijn rit op dezen weg in verband staat met zijn toeven nog voor weinige uren in Elie's huiskamer.

- Zou het toch waarheid zijn! - Is het zijn doel om haar te achtervolgen en terug te brengen in Elie's huis? - Heeft zij niet gehoord in de gang dat Mager strijd voerde met zijn vrouw over een som van honderd gulden die Binzer scheen te eischen, indien Elie wenschte dat Hanna ongehinderd naar Amsterdam zou vertrekken? - Vermoedelijk zal Elie de som hebben toegestaan, en stelt nu Binzer alles in het werk om zijn geld te verdienen en Elie's plan te helpen volvoeren.

't Is niet vreemd dat Hanna tot deze gevolgtrekking komt, en haar kalme stemming plotseling verdwijnt, terwijl ze aanstonds haar schreden inhoudt en haar oogen op den voortrijdenden wagen gevestigd blijven.

- Heeft ze goed gezien? Staat het rijtuig nu stil? - Ja, het portier wordt geopend. - Binzer springt er uit.

Hanna ziet in 't ronde. - Daar is niemand anders op den dijk. - Wat zal ze doen? Hem te ontvluchten is onmogelijk. - Zij vermant zich. Met een wondere kracht drong haar opnieuw dat woord in de ziel: God is u nabij! want, dat zij de armen gaat helpen: dát is God!

- Hoor, zij heeft zich vergist. Binzer geeft haar gelijk dat zij Elie's woning heeft verlaten:

‘De Jood had schandelijke bedoelingen;’ gaat Binzer voort: ‘Ik Hanna was er achter gekomen dát hij je verborgen hield. Hij bood mij geld indien ik zwijgen wilde; maar ik gelastte hem dat hij je aanstonds zou vrijlaten of dat ik hem anders zou aanklagen. - Ik had je altijd lief Hanna, waarachtig!’

Hanna zwijgt en bijt zich op de lippen.

‘'t Is een bestiering van God dat ik je nu mag vinden;’ herneemt Binzer geheimzinnig: ‘Met het plan om een vreeselijk kwaad te verhinderen zie je me hier op den weg. Maar er is haast bij. Daarom nam ik het wagentje. - Toen ik je zag Hanna, dankte ik God dat ik mij met eigen oogen mocht overtuigen dat je gezond en wel waart; maar aanstonds dacht ik ook aan je goed hart, en begreep dat jij me zoudt helpen.’

Hanna blijft zwijgen.

Terwijl Binzer telkens langs den dijk naar den kant van Veenwijk ziet, vervolgt hij:

‘Over een klein half uur trekt het grootste deel der arbeiders van 't K r o m v e l d in optocht naar R e e s p o o r .’

Hanna's belangstelling is zichtbaar gewekt.

Binzer vervolgt:

‘Ze gaan dan het antwoord brengen dat ze vasthouden aan hun eisch.’

Die tijding verrast Hanna:

‘Goed zoo!’ zegt zij, doch zonder Binzer aan te zien.

‘Welzeker, hun recht moeten zij hebben;’ herneemt Binzer: ‘Ik streed er voor met kracht; maar 't onredelijke mogen ze niet verlangen. Wij hebben haast; luistert: Behalve de volle loonsverhooging zal het volk nog bovendien eischen hetgeen de patroon wil invoeren tot verbetering van hun lot, en 'tgeen hem handen vol geld zal kosten. - Je begrijpt me toch wel?’

‘Als jij spreekt dan geloof ik altijd dat je l i e g t .’

‘Liegen! 't Is waarheid; zoo waarachtig als God! En waar is het ook dat de patroon zal weigeren; hij k a n het niet toestaan. Onmogelijk! Ik heb 't hun gezegd, maar ze willen naar geen reden hooren.’ Zeer geheimzinnig: ‘En als hij weigert.....’ Binzer maakt een verdacht gebaar: ‘Ik weet er meer van.’

‘En wat weet je?’ zegt Hanna.

‘Kom mee;’ herneemt Binzer snel: ‘We hebben geen tijd te verliezen. - Als je mee instapt dan zal ik je alles zeggen. Ja, 't is een bestiering van God dat ik je hier op den weg vond. Kom Hanna, spoedig!’

‘Ik meerijden? - Met jou nooit!’ zegt Hanna gejaagd.

Binzer wordt bleek. Heeft hij alweder misgerekend?

‘Als je er misschien het leven van drie menschen door redden

kunt? Zoo iets begrijp je toch Hanna? En je wilt het, niewaar?'

'Nee, als ik mij daarvoor alleen met jou moet vertrouwen, nee!'

'Omdat ik je eens mijn liefde heb bezworen, maar jij 't niet gelooven woudt Hanna - zonder reden.'

'Zonder reden!' herhaalt Hanna met een uittartenden blik.

Maar Binzer verlaat dit onvast terrein. Ofschoon hij de beschuldiging van vrouw Vlodder en haar bende zeer zeker voor valsch heeft gehouden - immers op dat stuk had hij Hanna maar al te goed leeren kennen, terwijl een klein litteeken aan zijn hals het nog zou kunnen getuigen - zoo brachten de geruchten die er na haar plotseling verdwijnen waren verspreid, hem toch tot de overtuiging dat zij zich in den laatsten tijd zeer bijzonder tot den jongen meester van 't K r o m v e l d voelde aangetrokken, misschien omdat zij zijn weldadigheid mocht ondervinden, misschien - en zulks komt Binzer het waarschijnlijkst voor - dewijl zij zich in het hoofd had gezet dat de koets waarmee die Prins haar moest afhalen, uit den stal van R e e s p o o r zou komen.

Dit laatste vertelde men in Veenwijk vrij algemeen, en sommigen voegden erbij, dat zulks natuurlijk was: Immers om het gekke kind toch eens in een koets te doen rijden, heeft mevrouw Degen op dien middag laten inspannen terwijl 'de goede mijnheer Bronsberg' - zoo hebben nog anderen beweerd - 'zeker uit vrees dat ze de ruiten zou stuk slaan', haar in persoon naar de stad heeft gebracht.

'Ik zeg,' herneemt Binzer snel: 'dat het welzijn, het leven van drie menschen misschien van je hulp kan afhangen. Als de patroon weigert - 'tgeen hij zeker zal doen, dan zijn er eenigen die hem te lijf willen. Zij hebben het voornemen om dan de buitenplaats binnen te dringen; de vrouwen te mishandelen; te nemen wat ze krijgen kunnen, en, begunstigd door den ingevallen avond zich ongehinderd uit de voeten te maken.'

'Zoo!' zegt Hanna, inweerwil van haar wantrouwen toch zichtbaar verrast.

'En dáarom, kom mee Hanna? Ik wil hen redden. Maar misschien zal men mij niet gelooven. Mijnheer Degen was tégen mij. - Kom mee? In den wagen zal ik je zeggen wat je doen moet.'

'Maar wat zou ik anders moeten doen dan de menschen waarschuwen indien hen werkelijk iets kwaad bedreigt?' vraagt het meisje.

- Drommels! zegt Binzer in stilte: ze mag dan malen op één punt, maar gek is ze niet:

'Juist, jawel Hanna, dat spreekt vanzelf; maar zieje; men moet ook niet waarschuwen vóordat het tijd is. Dáarom, kom met me in dat wagentje. We hebben haast. Het belang van het werkvolk, het leven van mevrouw Degen en de lieve juffrouw - het leven van den goeden mijnheer Bronsberg hangt er misschien van af. Kom dan? - Waarom niet? Hoe kan je iets kwaads overkomen?

Zit Daan van Peters niet vóor in het rijtuig? - Kom Hanna. In een koets dat lijkent je toch.'

Een zonderlinge trek kwam er bij die laatste woorden op Hanna's gelaat.

Aleer ze naar R e e s p o o r op weg ging, heeft ze nog even in haar kosthuis vertoefd, en op haar vliering met eigen hand de prent vernietigd die haar den droom der kindsheid zoo levendig in 't geheugen had bewaard.

- Zou ze nu dien man kunnen beduiden dat er 'geen wolken aan de lucht zijn, als de hemel effen blauw ziet'? Neen, hij zal de wolken toch zien omdat zijn oog beneveld is. - Maar is haar hoofd dan werkelijk helder? Straks wist ze zoo goed wat ze doen wilde. Ja, ze wilde hen daarginder bidden, en dwingen desnoods, om toe te staan hetgeen haar lotgenooten hebben geëischt 'in de gerechtigheid'.

- En moest ze dan nu vernemen dat de armen waarvoor ze hulp en bescherming wilde vragen, niet slechts vasthouden aan hun eisch, maar nog bovendien verlangen hetgeen hun in ruil voor de helft van dien eisch werd toegezegd?

- Wart het nu werkelijk in haar hoofd?

- Waar zijn dan nu de armen die ze helpen en beschermen zou? Als men dan moord zoekt en roof!

- Ach, nu voelt zij toch dat het wart in haar hoofd. Wát ze moet doen, ze weet het niet meer.

- Zal zij Binzer nogmaals zeggen dat ze hem niet vertrouwt?

- Doch hoe kan ze dan nader uitvorschen wat hem drijft en waarom hij hier met een rijtuig op den weg is? - 't Is toch onmogelijk dat Binzer vooruit heeft geweten dat Hanna zich op den dijk zou bevinden.

- Indien hij eens inderdaad die armen voor een misdaad wilde bewaren; indien het eens waar was dat hij die rijken wilde beschermen meteen?

- Zij kan toch immers luisteren naar 'tgeen hij zegt, al wil ze niet met hem in den wagen gaan.

- Waarom zou zij dáarvoor vreezen? Is God haar niet nabij? En - 't moge vreemd klinken - de bruine met zijn lodderig goedige oogen die schuin achter haar voortstapt in het breede spoor, hij is er ook. De schaduw van zijn kop ziet ze gedurig ja knikken vlak naast haar voet. Ja. Nu is Hanna gerust.

Wie een oogenblik later op den dijk uit de richting van Veenwijk komen, zien den wagen noch de wandelaars meer.

Bij de kromming van den weg zijn ze achter een schuur verdwenen, terwijl de vluchtige Decemberzon haar laatste roode schijnsel langs het glibberige spoor werpt.

XXXIV. Een gewonde ziel.

Nelly Degen bevindt zich op haar kleine balkonkamer. De deur heeft zij gesloten. In een chaise-longue zit ze bij het raam, en staart naar buiten. Achter de platanen ziet zij, over den dijk, de zon in roode vlammen ondergaan.

Maar het is niet de weerschijn van dien gloed die haar oogen kleurt. - Nelly heeft bitter geschreid.

Denkt ze aan den gestorven vader?

Misschien; omdat ze in hem den besten raadsman meent te missen..... nu zij hem missen moet.

- Maar heeft ze dan haar goede moeder, haar trouwen Willem niet?

Een bittere glimlach plooit haar gelaat.

- Haar trouwen Willem! Haar edelen, besten, braven, trouwen Willem! Welzeker, dien heeft ze! - O! had het scherpe oog van den vader dan in hem den valschaard niet ontdekt?

Nelly schrikt van haar eigen woord.

- Is het geen laster Nelly? fluistert een zachtere stem in haar borst. - Is hij niet werkelijk edel en trouw? Is hij niet liefderijk en hulpvaardig?

Zie, weer trekt een donkere wolk over haar voorhoofd. - O, indien de geruchten die haar ter oore kwamen, in verband met 'tgeen zij zelve gezien en gehoord heeft, haar niet reeds zooveel strijds hadden gekost; indien Willem's gewone goedaardigheid haar niet in zulk een valsch licht ware verschenen; wanneer de snelle verandering van zijn gelaatsuitdrukking, toen zij hem in de gang heeft gezien, haar niet in stilte nogmaals het woordje v a l s c h in het hart had gelegd; wanneer.... doch genoeg, toen dat alles haar boezem voor 't eerst heeft beroerd, toen heeft zij gestreden en - de Liefde mocht overwinnen.

- Maar nu, de brief dien zij dezen morgen ontving heeft haar zoo diep geschokt en op wreede wijze de pas geheelde wonden weer opengescheurd.

- En die brief was immers geen nietswaardig ongeteekend schrift. 't Was een brief van den werkman Glover, eenvoudig, maar schrikkelijk tevens. - Kan woede en wrok over 'tgeen zijn moeder op R e e s p o o r is weervaren, hem tot het schrijven van zooveel laster hebben gedreven? - Maar 't is toch niet te denken dat iemand die lastert zóo schrijven zal.

Eenige oogenblikken zit Nelly met het hoofd in de hand. In den beginne heeft zij 't voornemen gehad om Bronsberg aanstonds dien brief te toonen; hij mocht zich dan openlijk verdedigen.

- Maar neen, zij durfde het niet. En - indien hij een huichelaar was, wát zou het dan baten!

Straks heeft Nelly den brief willen vernietigen. Zij heeft gemeend zulks aan de ruiterlijkheid dier onderteekening verschuldigd te zijn. - De werkman heeft haar voor Bronsberg gewaarschuwd. En zal zij den man dan blindelings blijven vertrouwen, die haar levensgeluk voor altijd kan verwoesten?

Eensklaps staat Nelly op.

- Hij, Willem, haar levensgeluk verwoesten! 't Kan toch niet mogelijk zijn. - Waar is de brief? - Zij borg hem straks in een diep kastje van haar schrijftafel onder een hoop oude brieven en papieren. Ze heeft dat schrift voor zichzelve willen verstoppen; dat was zoo goed als vernietigen. Bijna zoo goed tenminste.

- Nu is zij blijde dat ze den brief nog bewaarde en herlezen kan. Zij moet nog eens zien of hij werkelijk niet de sporen draagt, het uitvloeisel eener bittere wraakzucht te zijn.

Weer heeft Nelly den brief ter hand genomen. - Zij leest:

‘Edele Jonge Juffrouw!

Met den meesten eerbied kom ik tot u om UEdele te waarschuwen voor het kwaad dat UEdele boven het hoofd dreigende is. Als er geen gerechtigheid woonde in mijne borst waarvoor God de Almachtige mij genadig aanziet, dan zou ik zwijgen, maar de slechtheid van UEdele vrijer schreit om wraak.

Het is niet omdat ik weggejaagd ben door den patroon vanwege mijn drift. Ik kan Goddank mijn kost winnen, en het is ook niet omdat hij mijn oude moeder weigeren moest want dat was in de rechtvaardigheid; maar wel van wegens de bedrukking dat UEdele met iemand zult verkeeren die in onreinheid van het hart zijn weg vindt. Ik zeg UEdele dat hij mijn Klaartje heeft slecht gemaakt, ik zeg het met leed in het hart, want zij was zoo vroom; maar ik kan het bewijzen, want het bed is zelf door hem betaald en zoo te meer daar de gruwel mee gebaat is.

Maar vooral heeft UEdele vrijer zijn schandaal met Hanna Van Til gedreven. Hij moest medelijden met haar gehad hebben, maar niet zoo verderfelijk geweest zijn dat zij zich deshalvens van bevreesdheid van kant heeft gemaakt. Zoo is het, en ieder weet het alsdat UEdele vrijer alzoo verkeert tegen de wet van God. Laat dan een ander man baas van UEdele en van de fabriek worden, opdat het volk in vreugde zal komen met dankbaarheid, want de eerste die de kastijding ontving omdat hij UEdele papa voor UEdele vrijer had gewaarschuwd was baas Binzer die UEdeles beste vriend is. Hij kan getuigen zooals ik, en zijn wij allebei weggezonden omdat wij hem in de wielen rijden en aan de kaak stellen met rede en recht.

Als nu overwegende dat ik, alsook de brave Abel die de vader van mijn geschandvlekte Klaartje was, U deze zuivere waarheid bë-

tuig, en ik het voor God kan verantwoorden dat uw heer en lief een doorgetrapt leven leidt, teeken ik mij met de volle naam van God Almachtig,

Uw hooggeboren WelEdele jonge
juffrouw Dwillige dienaar
WOUTER GLOVER.'

Ditmaal heeft Nelly den brief niet ten einde kunnen lezen. De letters warden als slangen voor haar oogen dooreen. - Zou het mogelijk zijn dat zij slechts vluchtig kon glimlachen om den stijl van dat slecht maar duidelijk geschreven schrift! Ruwer en onkiescher vindt zij nu den vorm dan bij de eerste lezing, toen slechts die wreede inhoud haar trof. Maar kan een werkman dan anders schrijven? Zal Glover, wiens oprechtheid steeds werd erkend, zoo van zijn gestorven Klaartje spreken, indien het geen waarheid is?

- O, was het een naamloos geschrijf! zucht Nelly in stilte: Maar die naam, die naam voluit er onder! En de arme Abel zal het mede getuigen; en Glover kan bewijzen wat hij zegt. - Ach, als zij dan zelve haar ervaringen heeft; wanneer zij nog eens bedenkt hoe zij de gekke Hanna aan Willem's voeten in de gang zag liggen; hoe hij zich op dien morgen, zonder reden verdedigen ging....

Er werd aan de deur geklopt.

Nelly geeft geen antwoord.

'Nelly!' roept Mevrouw Degen.

In een oogenblik heeft Nelly den brief verborgen, en opent de deur.

Mevrouw Degen, zelve onder den indruk van een onverwacht nieuws, bemerkt niet bij de schemering die reeds heerscht dat Nelly in een bijzondere gemoedsstemming verkeert.

Om haar lieve kind voor een mogelijken schrik te vrijwaren, komt zij haar zelve voorzichtig, zeer voorzichtig meedeelen dat Hanna Van Til gelukkig niet was verdronken, maar zelfs uit stad naar R e e s p o o r is gekomen, en op dit oogenblik een onderhoud met Bronsberg heeft.

Mevrouw Degen wist de ware reden niet waarom het denkbeeld dat Hanna werkelijk dood was, haar kind in de laatste dagen meer rust heeft geschonken; en ook zij weet niet dat Hanna - volgens dien straks door Nelly ontvangen brief, nog iets anders dan de bewaarster van een vreeselijk geheim, dat zij - indien Glover waarheid schreef, - een der zondige slachtoffers van Willem's gruwelijke ontrouw is.

- En hoe kan Nelly nu kalm zijn, ofschoon haar goede moeder haar daartoe dringend vermaant, en herinnert dat men Hanna's terugkomst na die geruchten van zelfmoord, toch als een blijde gebeurtenis moest beschouwen, terwijl Bronsberg nu ongetwijfeld terstond de meest afdoende maatregelen zou nemen om Hanna voor

goed te verwijderen, of een wederontmoeting met zijn vreesachtige Nelly voor altijd te beletten.

Neen, 't is Nelly onmogelijk om haar hevige onrust voor haar moeder te verbergen. Doch haar te zeggen wat Hanna eens in waanzin heeft gelasterd, haar deelgenoot te maken van den brief die - zoo hij waarheid behelst, haar voor eeuwig van haar Willem zou scheiden, neen, ze mag en ze durft het nog niet. - Maar ze moet naar beneden! Jawel, zij moet en zal zich overtuigen dat het dezelfde Hanna is. - Waarom wil mama haar nu terughouden? Neen, er binnengaan zal ze niet; maar achter het neteldoek der glazendeur kan ze hooren en zien. En - mama moet meegaan:

'Kom dan, kom!' - O, wát zullen ze hooren misschien!

XXXV. D.D.

Voor Hanna Van Til moest het vreeselijkst uur van haar leven nog slaan, toen zij bij het ondergaan der zon naast Binzer haar weg op den dijk vervolgde.

Nu ziet zij bleek en heeft zij een kleine wond aan den vinger.

Vraag haar niet wat er geschied is in dat uur; ze zou het niet kunnen verhalen, niet geregeld althans.

Een paar honderd schreden vóor het hek van R e e s p o o r , even voorbij den korenmolen, heeft Binzer den dijk verlaten, en - gevolgd door het rijtuig - den afweg gekozen die langs de oostzij van R e e s p o o r , door het zoogenaamde Faisantenbosch naar het dorp Wasikveen voerde.

Had Hanna ook slechts een flauw vermoeden gehad van Binzer's helsch en onzinnig plan om zich, 't zij goedschiks of niet, van Bronsberg's geliefde meester te maken, opdat, zoo niet de liefde, dan toch de nood haar in 't einde tot een huwelijk met hem zou dwingen. Had Hanna kunnen gissen dat hij haar gang naar R e e s p o o r wilde verhinderen, bevreesd dat haar onverwachte verschijning aldaar het welslagen van zijn waagstuk op de eene of andere wijze in gevaar kon brengen of zelfs doen mislukken; had ze zoo iets ook slechts van verre vermoed - ofschoon ze wel geloofde dat eigenbelang en vooral de wensch om met eere op H e t K r o m v e l d terug te komen, nu de drijfveer van zijn beschermenden ijver was - zij zou geen voetstap op den zijweg gezet, en geen oogenblik de speelbal van zijn huichelarij zijn geworden.

En ook op dien zijweg heeft Hanna naar zijn woorden geluisterd. Maar ofschoon ze hem zeer goed verstond, zoo is het haar gansch

en al duister gebleven wáarom het toch niet beter zou zijn om mijnheer Bronsberg en de familie aanstonds te gaan waarschuwen. Zij konden dan immers z e l f hun maatregels nemen, en behoefden in geen geval - gelijk Binzer zeide - van z i j n rijtuig gebruik te maken om, wanneer het noodig mocht zijn, aan het ruw geweld te ontkomen.

Bij den ingang van het Faisantenbosch heeft Hanna gezegd, dat Birzer handelen moest zooals het hem goeddacht, maar dat zij een plicht te vervullen had die haar eerder naar R e e s p o o r riep, en nú zooveel te meer indien het werkelijk waar was dat de arbeiders met zulke vijandige voornemens in aantocht waren.

Een oogenblik is het Hanna toen geweest alsof het dorre bosch op haar neerstortte, en de modderweg verzonk onder haar voet.

- Maar verpletterd of verzonken was ze niet. - Neen, zij heeft weer geademd. De oogen heeft ze opgeslagen. - Daar ginds reed de wagen terug. En hier, naast de sloot, lag hij.....kermend, krimpend. - Zij weet niet wat er geweest is; maar aan haar hand kleefde bloed, en de teekens van tanden waren er in zichtbaar. - Een koude rilling joeg haar door de leden.

- Die man heeft haar van R e e s p o o r willen terughouden. O! indien de arbeiders werkelijk in aantocht waren met plannen van geweld en van moord, dan moest hij - de helsche geest, hen daartoe hebben aangezet.

Vreeselijk bang is het Hanna eensklaps geworden. En ijlings dwars door het bosch is zij op het heerenhuis toegesneld.

Een geruimen tijd heeft Hanna, hijgend naar den adem, gewacht eer zij, aan de achterdeur van R e e s p o o r gekomen, er durfde aankloppen. 't Was gelukkig voor haar dat de beide vrouwelijke dienstboden met den Zondag niet thuis waren en Jan alleen in de keuken te schemeren zat.

Jan geloofde aan geen spoken, en al had hij bij levenden lijve een vrouwmensch gezien dat tien jaar geleden overleden was, hij zou doodkalm gezegd hebben: ‘Goejen avond, hoe gaat het?’

Op dit oogenblik schelt Bronsberg. De ontroering van de arme Hanna voor zich te zien, heeft al spoedig plaats gemaakt voor een zonderlinge beklemdheid. Haar jagend verhaal moest hem wel treffen. Dat meisje 'twelk als uit den dood verrezen voor hem staat, het spreekt van een mogelijk gevaar, van een boos opzet en geweld. - Haar woorden waren verward, maar er lag zooveel zekerheid in haar beweren, dat het roekeloosheid zou geweest zijn om de vermaning geheel en al in den wind te slaan, terwijl de wond aan haar hand hem althans overtuigt dat het verhaal niet geheel en al een hersenschim was.

Nadat Bronsberg den binnengetreden knecht heeft verzocht om aanstonds naar de voordeur te gaan, en zoodra hij eenige arbeiders

van verre in de laan zou zien, dit onmiddellijk te komen berichten, vraagt hij aan Hanna:

'Maar met welk plan was jij dan naar R e e s p o o r op weg als je niets van het voornemen der arbeiders wist?'

Hanna slaat de oogen naar den grond. - Zij weet nog waarom ze 't gedaan heeft; zij weet nog wat zij van plan was, al heeft het monster op dien weg haar het brein verward, al heeft hij haar een vreeselijk vuur gestookt in het hoofd. - Zij drukt de handen op den zak. Zij hoort het kreuken van het papier.

- Dat is de brief. - Zal hij hem lezen? Ja.

- Durft zij hem vertrouwen? Ja. - Is hij goedaardig? Is hij rechtvaardig? - Ja, ja!

- Maar als hij den brief in handen heeft dan zal hij hem kunnen behouden!

- Dat zou valsch zijn. Dan was hij n i e t te vertrouwen. Maar dan zou Hanna ook toonen dat zij den beet van het dier niet telt aan haar hand.

Nu tast zij in den zak.

'Wat was de reden?' herhaalt Bronsberg, misschien wat gestreng, dewijl Hanna een oogenblik zweeg.

'Ik wilde je vragen mijnheer, om te zien..... of te lezen, wat er in dezen brief staat geteekend;' zegt zij met bevende stem: 'Maar zoo zeker als er een God is, moet jij me zeggen - met de vingers naar boven - dat je hem dadelijk weergeven zult.'

Ofschoon Bronsberg er naar verlangt om zijn aanstaande schoonmoeder en Nelly - die nog onkundig zijn van 'tgeen er wellicht kan gebeuren - te gaan waarschuwen en zooveel mogelijk gerust te stellen, de meening dat die brief iets naders zal behelzen omtrent de zaak die hem nu zoozeer vervult, doet hem dien terstond aannemen en schier tegelijkertijd inzien terwijl hij zegt:

'Als ik je dat b e l o o f Hanna, dan is daar verder geen eed voor noodig.'

In de schemering ziet Hanna den jongen man ontroeren. - Haar oogen schitteren.

Bronsberg leest. Maar de inkt van dat geschrift is te zeer verbleekt dan dat hij het nu bij den vallenden avond goed volgen kan.

'Hoe kom je aan dien brief Hanna?' vraagt Bronsberg, terwijl hij niet zonder eenige trilling de lamp ontsteekt.

'Elie Mager heeft hem bewaard - voor Esther's kind;' zegt Hanna.

'Voor Esther's kind!' herhaalt Bronsberg zacht, terwijl hij Hanna vluchtig aanziet. En dan terstond den brief zeer nabij de lamp houdend, leest hij verder:

..... 'Wees dus niet bang mooi Esthertje. Zou ik je donkere oogen vergeten? Altemaal praatjes dat ik een rijke juffrouw ga trouwen. - Ik kom naar Amsterdam bij mijn duitje en zal haar

dan wel uit den brand helpen. - Maar geen gekke dingen beginnen! Niet naar Veenwijk komen, hoorje. - Ik kom je halen, zelf, met een mooie koets met een paar schimmels ervoor; dan zullen ze hier mijn mooi hartje zien. Maar nóg eens, pas op ondeugend rakkerdje, dat je niet tegen mijn wil handelt, want dan is alles uit. - Mijn vader en moeder zijn er nog niet overheen dat ik een aardig Leipje in de familie breng; maar dat betert met den dag. Dus geduld nog een beetje. - Hiernevens ingesloten een bankbiljet ad *ƒ* 60. A 148. Eet eens een lekkere kip, en drink eens een zoet glas champagne. Maar anders zuinig, begrepen!

Niet verstandig dat je Nommer twee al kwartier hebt gegeven; je hadt aan Hanna, de kleine kriel genoeg. Ik geloof best dat ze lief wordt. Ze lijkent op jou, mooi ribje. - Zeg maar dat ze niet schreien mag, want dat haar Pa'tje gauw zal komen, en dat ze dan mee zal rijden in de mooie koets met de schimmels. Maar jij geen dwaasheden hoor, en geen burengerucht en geen dollemansplannen. want dan verkerf je den heelen rommel.

Ze hebben je verteld dat ik hier eigenaar van de katoenspinnerij H e t K r o m v e l d ben. 'k Wou dat het waar was boutje; dan kwam ik je dadelijk met v i e r blessen halen; maar nu nog een beetje geduld hebben! Vaarwel..... Droom alle nachten van je aanstaanden man, totdat het niet meer noodig is, en geloof hem tot zoolang je gloeiende:

D.D.'

V. 7 Augustus 18.....

XXXVI. In een ander licht.

Na het lezen van dien onzaligen brief stond Bronsberg een oogenblik als versuft.

Hanna bemerkte het. Zij wist niet welke prenten hij in dien brief heeft gezien, maar op zijn gelaat zag ze dat hij tot Degen gezegd heeft: Jij bent het!

- Voor Bronsberg bestond er geen twijfel meer. Die hand is hem maar al te goed bekend, en die stijl niet minder. - Bijna zeventien jaren is het geleden dat die brief werd geschreven. Het blad papier op de oude wijze in 't vierkant gevouwen, en in zich zelf gesloten, was met een rooden ouwel dichtgemaakt. Zelfs een vluchtige beschouwing ervan moet Bronsberg overtuigen dat het kleine kruiscachet - nog altijd op Degen's schrijftafel aanwezig - op dien ouwel werd afgedrukt.

- Wat zal hij zeggen! Hoe moet hij zich houden tegenover het meisje, 'twelk daar plotseling in zulk een gansch ander licht voor zijn oogen staat!

‘Zeg, ben ik dan gek..... mijnheer Bronsberg?’ vraagt Hanna nu eensklaps met een stem die den jongen man sterk doet ontroeren.

‘Hanna!’ zegt hij op een toon die haar als het orgel in den middag verrukt. En dan zacht maar snel herneemt hij:

‘Zeg Hanna, heb je juffrouw Degen al vóor mijnheer's dood, dezen brief laten lezen?’

‘Nee.’

‘Maar ze weet wat erin staat?’

‘Nee. Ik zelf weet het niet; maar dat éene staat erin; dát zag ik zooeven.’

‘Dat eene?’

‘Staat er geen koets in met schimmels waarmee hij zou komen om de arme moeder te halen - zijn Esther, en de kleine Hanna....? Niet....? - Ja, ja, ik zie het!’

‘Dát wist je dus vroeger? En je hebt het aan juffrouw Nelly gezegd?’

‘Ik heb haar gevraagd.... Ja, wát ik haar gevraagd heb dat weet ik niet meer. Er zijn sedert dien morgen zoo vele nachten voorbijgegaan. Maar zij meende óok dat ik krankzinnig was - dat dacht zij zooals al de anderen - en ik wilde maar weten of mij niemand zou liefhebben als het toch wáar was wat ik geloofde. - Zij was bang voor mij; maar toen zij zoo bleek werd en in mijn armen zonk, toen heb ik haar geen leed gedaan.....’ Hanna ziet naar de deur alsof zij bevreesd is dat men haar hooren zal. En zachter: ‘Toen heb ik haar gekust. Ja, dàt heb ik gedaan.’

Nelly's vrees voor Hanna en haar gestadige onrust zijn nu voor Bronsberg geen raadsel meer.

‘En wat wil je nu Hanna?’

Een vuurrood overdekt Hanna's gelaat. - Nu fonkelen haar oogen weer zooals ze 't vroeger dikwijls deden. - Wat ze wil:

‘Geef mij eerst den brief terug mijnheer? Dat heb je beloofd.’

- Zou dat verstandig zijn? Mag dat kind dien brief behouden! Zal ze op raad van anderen, geld vragen, telkens meer, opdat de asch in vrede zal rusten van hém die een arm onnoozel meisje, behalve haar eer ook haar volk en maagschap ontroofde; die haar zóo durfde schrijven, en nog zóo durfde bespotten aleer hij haar geheel vertrappen kon? Moet zij dien brief bewaren om Nelly te overtuigen misschien dat de man dien zij als haar vader liefhad - en nog meer als haar vader beweent - inderdaad een tiran, een onverdraaglijk egoïst is geweest; dat hij waarschijnlijk slechts tot den dag van zijn huwelijk de misleide Esther met schoone beloften heeft tevreden gesteld om zich zelven voor mogelijke teleurstellingen te

vrijwaren; en later - toen een koude winternacht en de dood van zijn handlanger Van Til, het ‘avontuur’, zooals hij meende voor goed hadden begraven, dat hij toen de arme aan hem maar al te goed bekende vondeling, liet gebrek lijden en slaven onder hetzelfde dak, waar iedere gulden op het werkvolk beknibbeld hém de zoetste en zuiverste verdienste was, waar hij smulde uit de welgevulde trommel, totdat hij zoo rood werd als het vuur dat de raners van H e t K r o m v e l d voortjoeg, altijd maar voortjoeg?

Of het verstandig was om aan Hanna den brief terug te geven? - Bronsberg aarzelt niet. Zijn woord was zijn zegel.

En zij? Haar gelaat verhelderde weder.

- Ook nu had ze zich niet in hem bedrogen.

- Vraagt hij nog eens wat zij wil?

Hoor dan, zij wil:

- Meelijden met het arme fabrieksvolk. Hun geluk. Geen armoe; geen ellende meer.

- Zij weet niet of de arbeiders nu komen zullen en eischen boven hun recht. En ook zij weet niet w á t hun recht is. Maar:

- Goed eten, goed drinken, dát moeten ze hebben. Ze mogen niet langer hun toevlucht nemen tot den drank om hun leed te verzetten.

- En de arme kinders, ze mogen zoo lang niet meer werken; ze moeten vroeg naar bed! En de bazen mogen hen niet slaan als ze slaap hebben.

- Boterhammen met spek of koek moet men ze geven; en speelgoed, zooals andere kinderen krijgen - 'tgeen men ziet bij winkeliers als de deuren openstaan.

- En leeren moeten de kinderen, om te weten wat er in de boeken en de brieven te zien is.

- Maar de groote bengels zal men de handen binden als ze kwaad willen.

- En de meisjes zal men het spreken verbieden als ze dingen zeggen, waarvan het bloed naar de wangen jaagt.

- En altemaal zullen ze welgekleed zonder lompen gaan. Onreinheid zal men niet zien. Leugen en laster zal men niet hooren. Schelden nooit. - Neen, want ze zullen g o e d worden, altemaal, de mannen, de vrouwen, de kinderen, als ze hun recht maar hebben, hun volle recht.

Vraagt Bronsberg of het arme, strijdende kind tóch krankzinnig is? - Zal hij vragen of alle utopisten het zijn?

Op Bronsberg's gelaat heeft zich zelfs geen glimlach vertoond. - Hanna's laatste woord klonk hem bovendien in de ooren alsof er op volgen moest: En wanneer gij dat alles n i e t tot stand brengt, dan zal ik u dwingen met dezen brief.

Bronsberg meent eenig gerucht te vernemen. - Men komt. - Neen, hij bedriegt zich. Nu zegt hij snel:

‘Hanna, je vertrouwt mij?’

‘Ik.....? - Ja!’

‘Geloof dan dat ik zoo zeker het welzijn van de arbeiders bedoel als mijn eigen geluk. Laat aan mij over te beoordeelen wát goed en recht is. Het onmogelijke kan men niet eischen. En jij Hanna, als jij zelve nog wilt leeren zien - zoo als je dat noemt - wat er in de boeken staat, dan zal dat z e k e r gebeuren.’

‘Ik?’ zegt Hanna.

‘Ja; en veel van 'tgeen je nu niet begrijpen kunt zal je dan duidelijk worden; óok Hanna, dat het een fabrikant onmogelijk is om alles te bewerken wat jij hebt gedroomd. Maar is het niet genoeg dat a l h e t m o g e l i j k e zal gedaan wordan, zooals ik 't vroeger beloofd heb?’

‘Al het mogelijke.....? Ja, dat begrijp ik. Ik had het niet goed gezegd: a l h e t m o g e l i j k e zoo als het daar staat op je gezicht mijnheer. En dan zal i k óok leeren, i k ?’

‘Ja Hanna, jij in de eerste plaats; en daarvoor geef je dan mij nu dien brief; en van 'tgeen je denkt dat erin staat, spreek je nooit, tot n i e m a n d . Begrijpje?’

‘Of ik dat begrijp? - o!’ zegt Hanna op zonderlingen toon: ‘En - niemand zal dan weten waarom men gezegd heeft dat Hanna gek was. En nog altijd zal men schelden: Hanna de freule! - En de mooie juffrouw die een moeder heeft, en rijk en gelukkig is, zal altijd bang voor mij blijven.....?’ Eensklaps zwijgt Hanna; ze bedenkt zich, en dan zich zelf overwinnend zegt ze snel:

‘Ja, ik zal hem geven, maar - dan moet zij hem lezen; zij moet zien dat het waar is. En later nog e e n a n d e r ook. Als je dát belooft..... dan..... Dáar, daar heb j'm! - Zie nu, vertrouw ik je niet?’

Inweerwil van Hanna's aanbod werd Bronsberg pijnlijk getroffen.

Wat eischt zij van hem! Zal N e l l y dien brief moeten lezen! Zou hij haar zelf dien brief geven en dat reine kind als 't ware bezoedelen met het walglijk geschrijf van dien vader!

- Juist om zekerheid te hebben dat dit geschrift haar niet in handen zou komen; juist om dien brief aanstonds te kunnen vernietigen, wenscht Bronsberg hem te bezitten.

- Indien Nelly werkelijk reeds deelgenoot van Hanna's geheim is geworden - 'tgeen Bronsberg blijft vreezen - dan beschouwt zij het zeker als groven laster, geboren uit waanzin en jaloezie. - En zou Hanna er dan inderdaad door lijden, wanneer Nelly vooreerst nog in dien waan blijft verkeeren? - Bronsberg kan immers zorgen dat haar weerzin en vrees van lieverlee in waarachtig medelijden veranderen; en later - wanneer zij gade en moeder zal wezen,

dán wellicht zal zij 't kunnen dragen, om te vernemen dat de jeugd van haar vader niet vlekkeloos geweest is, en dat de ongelukkige Hanna wel eenig r e c h t heeft op hun liefde en bescherming.

'Hanna,' herneemt Bronsberg: 'ik weet nu dat jij zoo goed als een der meisjes van 't K r o m v e l d je verstand hebt.....'

Hanna's oogen tintelen weder. - Hoe liefelijk klonken die woorden.

'Maar nu dat waar is,' vervolgt Bronsberg: 'nu begrijp je ook dat juffrouw Nelly n i e t mag zien wát er in dien brief staat.'

'Niet! - En waarom niet? - Denk je dat ik mij wil opdringen mijnheer? - Voor mij zelve verlang ik niets beters dan voor de anderen. Maar ik wil niet dat juffrouw Nelly nog langer zal denken wat zij van mij gelooft, en bang zal wezen - b a n g als zij Hanna ziet.'

Een doodelijk wit overtrok eenige oogenblikken later Hanna's gelaat.

- Had zij goed verstaan? Ja! - L a t e r zou het meisje dat haar nu nog vreest - zoo heeft hij gezegd, haar zeker liefhebben! Later, als zij in een andere plaats, ver van Veenwijk en 't K r o m v e l d, buiten de omgeving van haar tegenwoordige standgenooten, zich zelve een ander mensch zou gevoelen, gelukkig en tevreden door opvoeding en onderwijs.

- Waarom is zij zoo wit en zoo koud geworden? - Opvoeding en onderwijs; zeker, dat wil ze. - Gelukkig zijn en tevreden; ach Goede God, dat zijn immers de orgeltonen weer van het namiddaguur. - Maar, ver van Veenwijk en ver van 't K r o m v e l d; buiten de omgeving van haar tegenwoordige standgenooten! - Wat wil hij van haar? - Is het de kleine wond aan haar hand die haar aan een vreeselijk oogenblik herinnert? Heeft zij den vijand verslagen? - Wie is haar vijand? Stil, dat is geen vijand die nu ligt aan den zoom van het bosch; dat is een verscheurend dier! Maar haar vijand is hij dien ze eens bij het kroonlicht in de kerk heeft gehaat, en dien zij moet liefhebben. - Wat wil men dan nu? Dat ook hij dien brief nooit zal lezen; dat zij gaan zal, verre van hier, waar.... hij niet zal wezen. - Zou het geen graf zijn waar men z i j n stem niet kan hooren! - O! wil men haar vermoorden en toch doen leven; haar gelukkig doen worden en martelen meteen? - Zou ze niet liever..... een Jodin zijn? Men zegt dat een Jodin haar vijand nooit kan liefhebben.

- Ach! zij weet niet meer wat hij gevraagd heeft, maar, dat de waarheid z i j n liefste vermoorden zou dat heeft ze gehoord, en dat ze bleek werd en koud, dát gevoelt ze door al haar leden.

Met overhaasting werd eensklaps de deur geopend.

De knecht die aan de voordeur op post heeft gestaan, bericht dat een menigte volk het hek van R e e s p o o r binnenstroomt. Ofschoon men van verre en in 't schemerdonker niet best kon onderscheiden, zoo bestaat er toch geen twijfel dat het de arbeiders van H e t K r o m v e l d zijn.

Een kleine trilling van den donkeren knevel verraadt Bronsberg's lichte ontroering. - Die onzalige brief had hem een oogenblik het tegenwoordige doen vergeten.

Nu is hij zich zelven geheel meester.

‘Ga terstond naar 't achterhuis;’ gelast hij den knecht: ‘Sluit daar de deur op den grendel; doe de pinnen op de ramen, en kom zoodra ik je roep. - Jij Hanna, blijft hier.’

Terzelfder tijd blaast Bronsberg de lamp uit, en spoedt zich dan voort naar het woonvertrek.

XXXVII. Een naderende storm.

Als het gegons van een bijenzwerm, zoo klonk de naderende massa.

Drie mannen gaan den grooten hoop op een tiental schreden vooruit.

Dat zijn ze die het woord zullen doen. - Ze blijven staan. - Ze schijnen het onderling niet eens te zijn:

‘En dat wil ik!’ roept Prost. ‘Mores zal ik hem leeren als hij 't hart heeft te weigeren.’

‘Hou-je stil!’ zegt Piet Tholen: ‘We hebben niemendal te dreigen met geweld. We zeggen d o e n o f n i e t d o e n. Toegeven of strikken!’

‘Vooruit dan! Toegeven of strikken!’ schreeuwt Prost, en sliert den arm langs den mond, en houdt zich goed: - Nee ze zullen 't niet merken dat Binzer weer royaal is geweest, royaal als een prins.

‘Stil, geen geschreeuw!’ zegt Wessel, de derde aanvoerder, terwijl hij Prost in de lenden stoot: ‘De vrouwen worden er dol van; en als jij geen oud wijf bent, hou-je dan rustig.’

‘Brrr.... r u s t i g !’ zegt Prost, en maakt een draaiende beweging met de hand bij den mond: ‘Brrr.... Hoerah voor de strikkers!’

‘Ik stop je achter bij 't volk, als je niet stil bent;’ gromt Wessel.

‘Stoppen, stoppen! Waarom?’ schreeuwt Prost: ‘Is Glover mijn vriend niet? Ben ik niet de eerste geweest, en heb ik geen verstand van de zaak? Vooruit jongens! Boter bij de visch, of strikken zeg ik! Doodvallen of betalen! - Stikken of strikken! - Leve Binzer!’

De bijna ledige knolflesch zwaait Prost nu triumfeerend in 't ronde. Voor de sterke verzoeking was de anders zoo verstandige werkman ook nu weer bezweken. Ongemerkt had hij onderweg zijn ‘knol de tanden uitgetrokken’, en nu.....

- Nee, terug! Naar achter moest hij; terug naar den grooten hoop.

Dat gaf weer nieuw leven aan de massa die volgde, en onwillekeurig stiller is geworden toen men het hek van R e e s p o o r is binnengegaan.

Het gonzen wordt gieren.

‘Geen lawaai jongens!’ gebiedt Wessel.

Maar Wessel's stem is de stem van Wouter Glover niet.

‘Heila! Moeten ze denken dat wij altemaal dronken zijn!’ schreeuwt Piet Tholen: ‘Begin als het je beurt is; maar nu..... Houd je mond vrouw Vlodder.’

‘Taaie beschuit!’ grienst het wijf.

‘Punt aan den neus!’ roept een ander.

‘Groninger vischgraat!’

‘Magere stok!’

‘Vieve la kompanjieja!’

Zoo scheldt en zoo zingt het: en de kinderen die mee zijn geloopen, schreeuwen met de vrouwen, en gillen luid wanneer ze een duw of schop krijgen, omdat ze te hard gekrijscht hebben ‘zonder woorden of wijs’.

En zoo nadert die troep van meer dan tweehonderd mannen en vrouwen het in schemer gehulde landhuis.

En hoe weinigen zijn er onder hen die - inweerwil van het leed en de ellende die ze zoo vele jaren te verduren hadden - nu iets anders bedenken of gevoelen dan de opwinding van het oogenblik.

Op een kleinen afstand achter den grooten hoop volgen eenige mannen, die niet tot de massa willen gerekend worden, en zelfs liever, zooals vele anderen, waren thuis gebleven.

‘De Heer zou van hen gezegd hebben: Zij en weten niet wat zij doen;’ zegt Abel hoofdschuddend.

‘Het zijn de uitzinnige Galaten waar meester den vorigen Zondag van las, beginnende met den Geest en eindigende met het vleesch;’ zegt Marcelis Blom.

‘En op den dag des Heeren! - Hoe het mij grieft!’ zegt Abel.

‘God zal ons verdoemen omdat wij in de vreeze waren en toch zijn meegegaan;’ fluistert een klein mannetje, die zijn versleten schoenen in de hand draagt en op de bloote voeten door den sneeuwmodder loopt.

‘Wie volhardt tot den einde zal zalig worden;’ zegt een ander manneke, wiens borst onder 't voortgaan gestadig snerpt en piept.

‘Wij zouden immers mede vernemen en oordeelen wat recht was, en dan met den Heer berusten en tot rede vermanen;’ zegt Abel: ‘Is het geen zonde en jammer dat Prost die de waarheid gevoelde, zich weer z ó o moest vergeten.’

‘Besmet van den duivel! Loslating Gods! - Al wie niet is wedergeboren uit water en geest.....!’ zegt de man met de piepende borst.

‘Zoo is 't gelegen:’ herneemt Marcelis: ‘Waarom Abel niet voorop gezet!’

‘Ja waarom; omdat de groote hoop bang voor de vreeze des Heeren is. Zij denken alleen aan de spijs die vergaat, en wandelen den weg des verderfs;’ zegt het manneke die de schoenen in de hand draagt.

‘Ik ben er niet kapabel toe mannen. In waarheid niet. - Och, dat het zoo met Glover moest loopen!’

‘Het eene noodige ontbrak hem Abel. - Hij is er nú niet bij, niewaar?’

‘Nee. Straks toen ik bij hem was, zat hij als versuft bij het lijk van zijn moeder. Ik zei nog: Wouter, ga mee? Als je gelooft dat alles Gods genadig bestuur is, dan zul je berusten en zeggen: nu is moeder verlost van haar leed, en in den hemel bij ons lieve Klaartje. Zie, zei ik, dáarom haalde de Heer die beiden zoo kort na elkaar. Wijt het aan niemand; geen mensch vermag iets zonder de kracht des Heeren. Kom Wouter, ga mee, zei ik nog, je zult nu wijs zijn geworden, en beter gestemd om door ernst het goede te bevorderen. Wie weet, zei ik ook, of dat nieuwe leed niet zal bewerken dat de Heer het hart van den patroon ten goede neigt, en jij weer in eere op 't K r o m v e l d kunt terugkeeren; maar je moest in alle geval meegaan om een woord in 't reine te spreken als het met Tronk of een der heethoofden boven de maat ging. - Maar, kapot was ie, en stijf zeidie: Ga nou weg vader. En toen ging ik.’

‘Hard was het zeker. Hij had zijn moeder zoo lief.’

‘En mijn kind, èn mijn kind!’ steunde Abel.

Naarmate de menigte het nette landhuis meer nabij kwam, bedaarde het rumoer.

‘Als het grootste deel van den troep niet te flauw was, dan konden we samen een mooi slagje slaan;’ zegt Manus de kippendief tot Rooje Bram: ‘Zie je wel, de deur staat open, wijd open, alsof ze zeggen: kom maar binnen simomblé, zeit de fransman.’

‘Er zitten moppen hê!’ vraagt Gerrit de hazewind.

‘Nou! van den ouwe!’

‘Heb jij langen Jan of Eindje Touw gezien?’

‘Nee.’

‘Als de voordeur al open staat dan zal er achter ook wel een luchtgaatje zijn. Kom rooje, achter dien boom om, dan merken ze 't niet. - Sust! - Eén voor één. Links langs de heesters. Sjuut!’

't Was voor Willem Bronsberg een moeielijk oogenblik. Toen hij Hanna verlaten had, vond hij mevrouw Degen met Nelly in den arm, op den drempel der huiskamer.

Straks met haar moeder in het binnenvertrekje naast het kantoor

gekomen, heeft Nelly er Hanna al aanstonds door het floers der neteldoeksche gordijnen kunnen zien, en ook, nadat Willem de lamp had opgestoken, zag ze hém vlak in het aangezicht.

Zóo, naar die beiden turend, stond zij er eenige oogenblikken met hare moeder. - Plotseling heeft haar toen iets in de ooren geklonken alsof men van verre om hulp schreeuwde. 't Is haar eensklaps te eng geworden in dat vertrek.

Toen ze met haar moeder in de gang is gekomen, snelde haar juist de knecht voorbij, die, wijzend naar buiten, met den uitroep: ‘Mevrouw, daar komen de werklui van 't K r o m v e l d !’ haar ten doode toe ontstellen deed.

Gelukkig kwam Nelly spoedig tot zich zelve terug. Maar, o God wat zou er gebeuren! - Hoor, het rumoer kwam al nader. Men moest de deuren en vensters sluiten. Spoedig, er was geen tijd te verliezen. - O, moest alle ellende haar dan treffen opeens!

‘Willem, blijf hier! Nee, als je mij liefhebt, laat ons dan niet alleen? Het is mij alsof ik sterven moet; alsof ik krankzinnig ben. Hoor..... ze komen!’ En als Bronsberg haar inweerwil van haar dringend smeeken, vluchtig aan de zorg der moeder heeft aanbevolen, en haastig de kamer verlaat, dan barst zij, door zoo velerlei aandoeningen en vreezen als overweldigd, in een jammerlijk snikken uit.

XXXVIII. Tot morgen.

Snel de gang ingetreden ziet Bronsberg door de openstaande voordeur de donkere massa reeds tamelijk nabijgekomen. - Zal hij naar het kantoor terugkeeren, en zich wapenen tegen mogelijk geweld? - Waartoe? - Indien de fabrikant geen ander wapen dan pistool of dolk heeft om zijn werklieden tot rede te brengen, het zal hem zeker de overwinning niet geven.

In 't midden van de gang gekomen blijft Bronsberg er rustig staan; en dan, als de kiezelsteenen van den oprit reeds knoerpen onder den tred der menigte, en Tholen en Wessel nog aarzelen, maar voortgezweept door het gegons van zoo velen de stoep betreden, dan komt hij uit de donkere gang geheel naar voren.

Bij die onverwachte verschijning blijven de beide mannen een oogenblik ter halverwege staan; tasten onwillekeurig naar hun pet, en weten niet aanstonds het antwoord te geven op de vraag die hun kalm tegemoet klonk:

‘Wat wil je mannen; wat is het doel van je komst?’

Piet Tholen - Glover's beste vriend en plaatsvervanger - kon lezen en schrijven, maar daarom was hij nog de rechte niet om,

als 't er op aankwam, flink zijn woord te doen. - Wessel zong in de kerk alles op 't gehoor, met trillers bovenuit, en daaraan had hij de keuze van voorganger bij deze gelegenheid te danken; doch nu stond hij evenals Piet Tholen een oogenblik verlegen, en Tholen stootte den zanger aan, en Wessel wederkeerig den ‘prefester’, totdat Bronsberg iets krachtiger zijn vraag herhaalde, en de eerste nu het woord nam:

‘Waarom dat we hier komen? Dat zul je wel begrijpen mijnheer. - Wat zeg jij Wessel, dat begrijpt hij best!’

‘En anders zullen wij het zeggen;’ zegt de laatste die zijn verlegenheid door het aannemen van een vrijeren toon zoekt te verbergen.

Bronsberg voorkomt hem:

‘'t Is misschien een gezamenlijke tocht van de arbeiders naar R e e s p o o r om een verzuim goed te maken?’

‘Een verzuim!’ herhaalt Wessel, door deze toespraak in de war gebracht.

‘Watblief?’ zegt Tholen.

En Bronsberg hervat nu met zeer krachtige stem, zoodat allen die daar staan hem duidelijk kunnen hooren:

‘Ik vraag of het je doel was om op den Zondag-avond een verzuim te herstellen?’

De kreten ‘Watblief? Wat meent, en wat zeit ie?’ gaan er uit de menigte op.

‘Was het je plan om de weduwe van je pas gestorven meester en haar dochter een bewijs van je deelneming te brengen?’

‘Deelneming? - Wat voor deelneming? Ik weet van geen deelneming;’ zegt Wessel, die zich uit zijn verwarring redt door een telkens scherper klemtoon op zijn woorden te leggen.

Het volk dringt van achteren op, en de voorsten staan nu vlak bij de stoep. Het meerendeel mompelt en praat, en herha al de woorden die er gesproken zijn. - 't Had hen een oogenblik op andere gedachten gebracht. - Maar Wessel heeft gelijk: Wát weten zij van deelneming!

‘Voor den dag er mee Piet!’ roept er een. En terwijl Piet nu zijn woord doet, schreeuwt Jan ‘de snaak’ die in de achterhoede staat:

‘We zullen ons d e e l wel n e m e n als hij 't soms niet geven wil.’

Wie het begrijpen, lachen; wie het niet begrijpen - vooral onder het jongvolk - maar het lachen zien, beginnen lustig te worden, en beproeven of het gezang weer bijval zal vinden. - Doch als anderen: Sust! roepen, dan fluiten ze, en maken ze dierengeluiden. Hanen hoort men, en varkens, en ezels, van alles dooreen.

Plotseling zwijgt het rumoer. De kleinen verheffen zich op de teenen.

- Er is een standje! - Vrouw Vlodder heeft begrepen dat die mannen het doodschieten niet waard zijn.

Inderdaad had Piet Tholen zijn voorstel namens het werkvolk zoo

hakkelend gedaan, dat Wessel en anderen hem gedurig moesten helpen. Toen het er uit was, en hij om zijn fiasco te verbergen een eenigszins bespottelijk dreigende houding heeft aangenomen, was Bronsberg, inplaats van terug te wijken voor het steeds naar voren dringende volk, nog een trede lager gekomen, en ongeacht het geschreeuw en gejoel der menigte, die zich door de vallende duisternis beschermd gevoelde, heeft hij gezegd:

'Als het de zaak van werk en loon geldt, dan moet je n i e t h i e r zijn. Morgen ben ik op 't K r o m v e l d te spreken. Ik verzoek je heen te gaan. Altemaal! Terstond!'

'Wat dunkt je mannen?' heeft Piet gezegd: terwijl hij zich omkeerde, want 'de patroon had hem precies in de gaten als een een spijker in een plank'.

'Wat dunkt je mannen!' herhaalt nu vrouw Vlodder, Tholen's stem nabauwend, met een woesten vloek: 'Wat o n s dunkt: dat jelui je laat vertrappen en versuffen! Maar dat doen wij vrouwen Goddank nog niet!' En dan met een sarrend gebaar: 'Zeg, zul jij toebijten mijnheer? Dadelijk? Anders zeggen wij s t r i k k e n ! - M a a n d a g , Z o n d a g wat maal ik erom. We zullen samen sterven of 't goed hebben. Zeg-op, voor den d.....!'

Bronsberg zag de furie onverschrokken aan; wendde het hoofd van haar af, en hernam luide tot het volk:

'Ik verzoek en gebied je nu heen te gaan, in je eigen belang. Morgen.....'

'Morgen zul jij hangen aan den hoogsten boom als je niet uit den hoek komt!' krijscht vrouw Vlodder opnieuw met de vuist vooruit: 'Geloof maar dat we sterk zijn, want allemaal zijn we het eens. Van avond willen we 't weten. Zieje, als geen ander het durft dan zal i k het je zeggen!'

Het razend wijf hoort Bronsberg gelasten dat zij zich van de stoep zal verwijderen; maar, zij weet ook dat men haar handen vreest, en bovendien dat men den patroon niet meer genegen is.

Een nog ruwere vloek overstemt het driester wordend rumoer. Vrouw Vlodder vliegt de trappen op, en zich vlak voor Bronsberg plaatsend, snerpt ze:

'En dan zal ik koerazie hebben om jou te vragen of voortaan je ketel zal koken? ja of nee?'

Op Bronsberg's gelaat is geen schijn van vrees te bespeuren.

'Vrouw, ga weg! Met een furie spreek ik niet;' zegt hij forsch.

'Furie!' roept het wijf, en het is alsof haar oogen vonken vuurs schieten: 'Wou jij van furie spreken! Ha fijne mogol! Zeg nóg eens f u r i e als je durft!'

Bij het toenemend gejoel - waaronder vele stemmen die vrouw Vlodder's aanmatiging afkeuren, en haar roepeu of schelden - bewaart Bronsberg zijn uiterlijke kalmte geheel.

‘Neemt het wijf, en bindt ze als het noodig is.’

‘Binden!’ krijscht de vrouw, en de vuisten verheffend, zou zij ze Bronsberg met geweld in de beide oogkassen hebben gestooten, wanneer hij niet aanstonds den arm vooruitgebracht en den aanval had afgewend.

De kloekheid van den jongen en toch niet forschen patroon heeft de menigte getroffen.

‘Hij durft haar aan!’

‘Hij staat de ijzeren plaat!’

‘Varken, knrrr!’

‘Vieze floddermuts!’

‘Dring-vooraan!’

‘Hoogste woord!’

‘Rooje neus!’

‘Oorlogschip!’

‘Donderwolk!’

Deze en andere kreten snijden de lucht; terwijl inmiddels eenige mannen, waaronder Abel en Marcelis Blom, zijn toegeschoten om met Tholen en Wessel de dreigende furie van de stoep te verwijderen en zoo mogelijk tot bedaren te brengen.

Ongelukkig zijn het voor 't meerendeel de zoogenaamde ‘fijnen’ die den patroon te hulp komen; 't zijn de ‘tegenstribbelaars’, de ‘brave lamlijzen’, ‘die vies van een borrel zijn, maar zeker de kat in 't donker knijpen.’ - De vrouwen kunnen Abel met zijn ‘Gods heerlijkheid’ niet best lijden, en vooral nú niet terwijl men spijkers met koppen denkt te slaan.

- Kaat Knappert geeft het sein. - Zóo zal men geen fatsoenlijke werkvrouw den mond snoeren!

‘Wat kan hij zonder ons! Waarom zijn we hier gekomen?’ roept ze met een vuurrood gezicht: ‘Vooruit! Als vrouw Vlodder recht spreekt, dan moeten ze van haar afblijven! - Zeg, zal je haar loslaten, fijne blom met je godzalig gezicht! Los, zeg ik je!’

Ter linkerzijde van de stoep heeft nu een worsteling plaats. Inweerwil van nagels en gekrijsch, blijven de mannen er baas, en dringen de vrouwen naar achter. Nochtans hebben de woorden van vrouw Knappert weer anderen ten strijde aangevuurd. Ja! waarom kwamen ze hier? Zullen zij zich nog eens met een uitstel tevreden stellen, nu, terwijl er geld genoeg, en het: ‘A l l e s of S t r i k k e n ’ de vaste afspraak is.

De duisternis die al meer en meer valt, maakt de immer zoo licht. te slingeren menigte weer driester.

‘Nee, hij is niet te vertrouwen!’

‘Uitstel is afstel.’

‘K r o m v e l d of R e e s p o o r - Zondag of Maandag, dát is hetzelfde!’

‘'t Is om goed loon, om goed eten en drinken te doen. - Praatjes vullen de maag niet!’

‘Nú moet hij 't zeggen, nú op staande voet, zonder beraad!’

Maar hoort. Hij weigert opnieuw:

‘Als ik nu toestond wat ik straks heb geweigerd,’ zoo vervolgt Bronsberg met forsche stem: ‘dan zoudt ge reden hebben om mijn woorden te wantrouwen. Nú hebt ge dat niet. Mijn woord brak ik nooit.’

‘Mannen, laat ons dan heengaan en wachten tot morgen!’ roept Abel zoo krachtig als hem mogelijk is.

‘'t Is de dag des Heeren!’ zegt met piepend borstgeluid Abel's geestverwant.

‘Niemand zal God verzoeken!’ zegt Marcelis Blom.

Maar, Tronk de stoker is er ook nog.

En Prost, die meent dat men hem wederrechtelijk het zwijgen heeft opgelegd, zal nú terwijl de ‘Godzaligheid’ den boventoon schijnt te krijgen, eens toonen dat hij niet dronken en geen kind is.

Als een hevig opstekende wind verheft zich plotseling het rumoer. Men schreeuwt en fluit en sist, doch, zich toch meestal achter den rug van anderen, of ook 't gelaat achter eigen handen verbergend.

- Wat willen ze? - Bestaat er ernstig gevaar dat het onverstand der weer vooruit dringende menigte, den jongen fabrikant eenig kwaad zal berokkenen!

Bronsberg is niet bevreesd, doch het wekt zijn wrevel dat bij zulk een demonstratie - die in de stad waar zij beraamd werd toch bekend moest wezen - geen de minste politiehulp aanwezig is.

- Maar immers, zulke wapenen behoeft hij niet.

‘Je hebt mij gehoord en verstaan,’ klinkt nu Bronsberg's stem voor het laatst: ‘Tracht niet door geweld of baldadigheid je doel te bereiken. Zoo waar als de avondster daar aan den hemel staat, zóo waar zal een ieder zijn eigen ellende er door bewerken. - Liever zou ik H e t K r o m v e l d tot den laatsten steen willen sloopen, dan mij door onzinnig geweld laten d w i n g e n . - Ik meen het eerlijk en trouw; ik wil de verbetering van uw lot. Maar gij, ge zult uw meester eerbiedigen en gehoorzamen! Nog eens: Van avond antwoord ik niet. Gaat nu. - Tot morgen!’

Bronsberg die ook bij den laatsten - doelloos onstuimigen aandrang van het werkvolk, geen duimbreed was teruggeweken, heeft met zooveel vastheid gesproken, dat het meerendeel der arbeiders elkander aanziet alsof zij die laatste woorden: ‘Tot morgen’, herhalen. - Bronsberg's wijzen naar de flonkerende avondster is mede een goede inval geweest. Onwillekeurig heeft het velen doen omzien - alsof er iets buitengewoons te aanschouwen was. - Men fluistert. - Men gebiedt den schreeuwers met kracht dat ze zich stil zullen houden, terwijl het: Tot morgen, in Godsnaam! al luider en luider weerklinkt.

En zou het tóch waar zijn dat Nelly's vriend juist in deze oogenblikken op het ernstigst bedreigd wordt?

XXXIX. Een verschijning.

Eén is er die bij het lijk zijner moeder heeft gezworen dat hij die dierbare wreken zou.

Zooeven kwam hij op R e e s p o o r . - Ginds om dien hoek van het huis bij den dorren rozelaar, treedt hij te voorschijn en blijft bij den hoogen cederboom staan.

Daar toeft hij; en hoort en tuurt er naar de menigte en naar den jonkman die ginds op de stoep staat.

Het bloed kookt hem in de aderen.

- Goddank, een moordenaar is hij niet. - Neen, hij zal hem niet dooden. Maar hem ten aanschouwe van al het fabrieksvolk in den kraag vatten, en op de oogen en op den mond slaan, dát zal hij en hem zeggen, luid, dat allen het hooren kunnen: die oogen zijn valsch; die mond spreekt bedrog. En hem den neus op de steenen drukken; dát zal hij ook; en roepen: zoo wreek ik mijn arme moeder die hij deed kruipen aan zijn voet! - Dát zal klinken; ja, bij God, dat zal klinken! - En dan zal hij hem opnemen, vierkant, en hem in 't zand werpen zooals men een hond van zich afwerpt. Laat ze dan komen de mannen van 't gerecht! Hier ben ik, zal hij dan zeggen: hier Wouter Glover. Sluit mij op, en doe wat gij wilt; maar zeg dan, als a l l e s geschiedt naar Gods wil, of mijn wraak op dien hond, n i e t Gods wil was?

Wouter staat daar, ofschoon voor allen zichtbaar, toch onbemerkt.

Geen tien schreden is hij van de stoep verwijderd.

- Nu is het oogenblik gekomen. Neen, hoor, de aterling spreekt.

Treft Wouter die stem, zoo kloek, zoo overtuigend? - Wordt hij gedwongen om op te zien naar de avondstar die aan het volk werd gewezen, en daar fonkelt aan den grauw-blauwen hemel? - Waarom treft hem dat: ‘Tot morgen’, terwijl hij nog naar het schitterend kleinood aan den hemel ziet?

- Onzinnige weekheid! Nu is 't voorbij. Geen oogenblik langer gedraald! - Zie, men staat gereed zich nogmaals te laten bedotten. - Reeds wordt de menigte kalmer. - Men wijkt terug. Voort dan, eer dat woedende wijf hem zijn goede kans beneemt. Zij schijnt zich met geweld uit de handen van hen die haar straks vastgrepen en tot kalmte vermaanden, te willen loswringen.

- Maar stil. Indien dat wijf den schijnheilige tuchtigt, dan zou

het niet noodig zijn dat Wouter zich verlaagde..... - Verlagen? Begint alweder die strijd? Neen, voort! Men zal van Glover getuigen dat hij zich zelven niet heeft ontzien om de schande der grooten te openbaren; om te toonen hoe waarachtig hij zijn dierbaren heeft liefgehad.

Thans aarzelt hij niet meer. - De saamgeknepen vuist verheffend doet hij snel een schrede vooruit. - Nog eene schrede..... doch, nu moet hij stilstaan. Hij rukt aan het pand van zijn wambuis. Weerhoudt hem een tak van den ceder? Wat is er? Wat doet hem verlammen? Wie breekt zijn kracht? - Zooeven beefde hij niet. Nu trilt hij als een koortslijder. - Wat is er geschied?

Toen Bronsberg straks het kantoor heeft verlaten, is Hanna hem nagesneld, doch vond de deur reeds gesloten. Zij begrijpt w a a r o m hij dat deed. Zij weet wat hij vreest: Hanna mag het schoone meisje, 'twelk hij zijn liefste noemt, nooit meer ontmoeten. Zij mag haar nooit overtuigen; haar nooit doen gevoelen wat Hanna gevoeld heeft zoo vele jaren, steeds wachtend in hope, maar altijd vergeefs.

Wiens naam heeft Hanna nu eensklaps half luide genoemd?

- De donkere schim die het venster voorbij sloop - is dat Glover?

- Ja.....

- Maar toch, die daar nadert - 't is een ander. - Hij slaat de hand aan het raam. Twee donkere figuren treden achter hem aan. - Wat wil hij? Het raam omhoog schuiven? - Het knarst naar boven. - Kent ze die mannen? - Is rooje Bram de voorste? Staan Gerrit de hazewind, en Manus de dief, daarachter? - Maakt de eerste zich gereed om het raam in te klimmen? - Hoe! heeft nu de vrees haar bevangen? - Neen, zou zij nog vreezen, zij!

Met een paar schreden is Hanna het venster genaderd.

‘Wat wil je?’ roept zij den mannen toe.

Een kreet van ontzetting vermengt zich met het rumoer der menigte aan de voorzij van het huis.

Als door den bliksem getroffen deinst het drietal voor Hanna's ‘schim’ achteruit.

Bijna huilend is het geluid waarmee Gerrit in de ceders en hulsten vlucht.

Bram ziet niet om, maar kiest den breeden weg.

Manus zinkt op de knieën neer; maar als hij ‘het doode lijk van Hanna de freule, met den ouden patroon op haar schouders’ uit het raam naar buiten ziet komen, dan is 't hem alsof hem iets uit het lijf wordt gescheurd, en, met een: ‘O God barmhartig!’ vliegt hij op, en Bram achterna.

En Hanna, nu inderdaad door het venster naar buiten gekomen, hoort het rumoer der menigte, terwijl ze scherp voor zich uit ziet.

- Ze heeft zich niet bedrogen: de eerste figuur die straks het kantoorraam is voorbijgegleden, 't moet wel Glover geweest zijn.

- Ginds staat hij: met den rug naar haar toegekeerd. - Naast dien zwarten ceder is hij bijna onzichtbaar. Maar zij ziet hem. Zij weet, zij voelt dat het niemand anders dan Glover kan wezen.

Nu is ze hem zachtjes genaderd. - Hoe bonst haar hart! - O, indien zij hem nu kon toonen wat er in dien brief is te zien. Hij moet het weten; zoo goed als de meester die nu ginder zijn stem verheft, en het volk al verzekert dat hij doen zal w a t h e m m o g e l i j k is.

- Waarom aarzelt zij dan nog, en waarom gloeien haar wangen? Waarom valt de hand weer machteloos neer die ze naar zijn arm heeft uitgestrekt? O, indien hij reeds zijn 'medelijden met het halfwijze kind' had verloren; wanneer ook hij haar verdenken en smaden ging!

- Verdenken, waarvan? - Smaden, hij, die haar redde, die haar beschermde en brood gaf!

Nu komt ze hem zachtkens terzij.

Hij bemerkt het niet. - Hij is vermagerd; zijn wangen gloeien; zijn oogen zien fonkelend naar den meester, die nu luide zegt, dat hij het eerlijk en trouw met de arbeiders meent; dat hij hun lot zal verbeteren, maar allereerst g e h o o r z a a m d wil worden.

Hanna schrikt:

'Ellendeling!' heeft het naast haar geklonken.

- Dat was zijn stem. - En de vuisten wrong hij saam. - En zij ziet wat hij doen wil.

En als ginds, terzij van de menigte, een furie zich in grenzelooze woede zoekt los te scheuren uit de handen die haar weerhouden willen, dan ziet Hanna het glimmen der zweetdroppels op zijn voorhoofd; dan ziet ze zijn tanden opeengeklemd; en zijn leden trillen. En - als die vuist zich verheft, dan snelt ze toe; dan grijpt ze hem in den arm, dan laat ze niet los, en zegt ze:

'Doe hem geen kwaad. Die Klaartje en Hanna belastert ligt te sterven in het bosch. Zie, in mijn hand heeft hij gebeten. - Dezen zul je geen kwaad doen Glover. Ik zeg je hij liegt niet!'

- Kan Glover zijn oogen vertrouwen! Staan de dooden op uit de graven? - Sprak zij hem van K l a a r t j e , van l a s t e r ; van een die sterft? Zij, Hanna de freule?

'Laat me, laat me!' zegt Glover in verwarring. Doch op datzelfde oogenblik wankelt hij terug. De hand die zijn arm hield omkneld, heeft hem eer ze hem losliet terzij gedrongen. - Een enkele blik naar ginder heeft Hanna doen zien welk gevaar den meester van dien kant bedreigde:

De furie had zich aan de mannen ontworsteld. Gevolgd door eenige vrouwen vloog zij dolzinnig met luid geschreeuw, naar de stoep.

- Buigen met vuisten! is vrouw Vlodder's opvoedingsleus. - Ook hier zal haar stelregel gelden. Reeds heeft zij de stoep bereikt. Maar hoor: een gil in honderd echo's herhaald, krijscht door de lucht.

Op het onverwachtst is ‘het spook van Hanna de freule’ het woedende vrouwspersoon onder de oogen getreden; en, bleek als een doode, schier jankend als een hond voor den bestraffenden blik van zijn meester, trad nu de feeks terug voor den blik van datzelfde onschuldige kind, 'twelk zij op dien zwartsten avond zoo schaamteloos had getergd en schier ten doode toe gemarteld.

Hanna's onverwachte verschijning heeft den spoedigen aftocht van de fabrieksarbeiders op het krachtigst bevorderd.

Manus Berkman en Tiel - Binzer's handlangers, die volgens hun belofte tegen den avond op R e e s p o o r zouden geweest zijn, wanneer de ontmoeting met Hanna, even nadat zij het stadje verliet, hun niet den dood op het lijf had gejaagd - Manus en Tiel hadden wel aan allen die ze gezien hebben, van het spook verteld 'twelk hen op den dijk was tegengekomen, doch men had er weinig acht op gegeven, en de plotselinge verschijning van het dood gewaande meisje, heeft nu de meerendeels zeer bijgeloovige arbeiders op het hevigst getroffen.

Jan de koetsier die zich, op dringend bevel van juffrouw Nelly, met een paar wapenen uit het kantoor terzij van de voordeur in Bronsberg's nabijheid heeft schuilgehouden, zegt: Goddank! terwijl hij straks door diezelfde voordeur zijn terugkeerende kameraden binnenlaat, en haar dan met ketting en grendels voorgoed mag sluiten.

XL. Verademing,

Reeds spoedig nadat Bronsberg in de huiskamer was teruggekeerd, mocht hij er, althans voor een wijle, den storm vergeten die er gewoed heeft, en mede 'tgeen hem, vooral om Nelly's wil, zoozeer heeft getroffen. Ja, hij vergeet er de zorgen en moeiten die zijn jeugdig leven omringen; immers, Nelly drukt hem aan haar jagenden boezem; zij legt haar arm om zijn hals, en zoent hem zooals zij het sedert den avond van vader's sterven niet had gedaan.

- O, kon zij nu nog een oogenblik twijfelen aan de liefde van den kloeken vriend! Heeft zij hem niet gezien toen hij stond tegenover Hanna? Al hoorde zij niet wat ze spraken, ze z a g haar Willem, en het oog der liefde ziet scherp. - Neen, waarom Willem bij het lezen van Hanna's brief ontroerde, en wat die brief behelsde,

zij weet en vermoedt het niet; maar dat geen brief ter wereld meer instaat is om haar een oogenblik aan de trouw van haar vriend te doen twijfelen, dát weet zij zeker.

‘Mijn beste Willem, wat hadden wij weerlooze vrouwen gedaan indien die opgewonden menschen niet door je krachtige woorden werden beteugeld! Teleurstelling had hen misschien tot het ruwst geweld kunnen brengen!’

‘Mijn trouwe moedige compagnon!’ zegt de weduw terwijl ze Willem de hand drukt.

‘Prijst mij niet te veel;’ zegt Willem, die het glas wijn heeft verdiend 'twelk Nelly hem aan de lippen brengt: ‘Een der werkvrouwen, een boosaardig schepsel, dat zich onhandig genoeg en zeker niet in haar eigen belang, terdege deed kennen, had de zaak nog glad kunnen bederven indien H a n n a mij niet was te hulp gekomen.’

‘Hanna?’ vragen moeder en dochter tegelijk.

‘Ja; toen de vrouw en het volk haar op het onverwachtst voor zich zagen, meenden zij zeker een spook te zien, en kozen velen - waaronder de domsten en lastigsten, zoo snel zij konden het hazenpad. Zie lieve Nelly, zoo moest Hanna nog mijn beschermster worden.’

‘De gekke Hanna!’ zegt Nelly door het verhaal getroffen, terwijl ze haar Willem blijft aanstaren.

‘Noem haar zoo niet;’ zegt Bronsberg snel: ‘Ik heb reden om te gelooven dat Hanna nooit werkelijk krankzinnig was. - Vraag mij niet lieve kind; laat dit nu genoeg zijn.’

Nelly beeft inwendig. Zij is bleek geworden. Zij wendt het gelaat van hem af, en zegt dan aarzelend: ‘Wat stond er in dien brief Willem?’

- In den brief? - Hoe weet Nelly dat Hanna hem een brief, dat onzalige schrift heeft doen lezen!

En zij - ze dacht er niet aan dat ze vraagt naar 'tgeen ze slechts weten kon omdat ze haar Willem durfde bespieden. - Nog sterker bonst weer haar hart.

‘Nelly wilde zich overtuigen dat het werkelijk Hanna was,’ zegt mevrouw Degen: ‘en in het kantoorkamertje zagen we toen dat je een brief van haar laast. Nelly meende misschien dat het uit dien brief kon blijken.....’

‘Nee, nee!’ zegt Nelly snel met verwarring: ‘Wat zou er uit een brief kunnen blijken mama! Ik weet niet waarom wij hierover spreken, en waarom ik naar dien brief heb gevraagd. - Drink nog eens Willem, dat zal je goeddoen.’

En Willem Bronsberg, terwijl hij zich nogmaals verkwikt met een teug, ziet den angst op Nelly's gelaat.

Ja, nu Willem na het lezen van dien brief, zijn overtuiging heeft uitgesproken dat Hanna nooit werkelijk krankzinnig is geweest, nu

gist zij de waarheid; nu komen Hanna's woorden in dien morgen haar opnieuw maar sterker dan ooit het hart beroeren. - 't Is haar alsof ze weer die woorden verneemt: ‘Ik meen of dat niet zoet is juffrouw als hij u k i n d noemt?’ En ook: ‘Maar spreek ik dan nog van een prins of een graaf? Ik spreek van je vader juffrouw, van mijnheer Degen, ik zeg dat h i j mijn moeder heeft laten doodvriezen; ik zeg je dat h i j mijn vader is.’ Doch neen, het kan niet waar zijn! Wie heeft haar gezegd dat die brief zulk een vreeselijke zekerheid geeft? Is er dan geen laster in de wereld! Is de brief van dien Glover mede geen laster, geen leugen tegen den geliefde? En ofschoon Willem dan ook op dien stelligen toon beweert dat Hanna nooit werkelijk krankzinnig was, hij kan zich immers bedriegen. En zal Nelly zich dan nu, terwijl men pas aan zulk een groot gevaar ontkwam, door haar vrees laten beheerschen en haar dierbaren vriend bedroeven en vermoeien? - Neen, nu wil zij zich krachtig toonen. Later zal zij Hanna spreken. Ze zal haar vragen welk b e w i j s zij heeft dat zij vroeger geen waanzin en logen sprak. En als het moest blijken dat die brief werkelijk een blaam kan werpen op de nagedachtenis van haar vader, dan zal zij met beloften en beden haar stilzwijgen koopen; dan moet zij dien brief bezitten; dan moet zij dien vernietigen; immers het geldt de eer van den ‘goeden man die haar altijd zoo liefhad’.

Nu heeft Nelly zich geheel hersteld, en om haar vriend te doen zien hoezeer zij hem bemint, maar ook - al meent zij dat hij niet kan vermoeden wat haar met vrees vervult - om hem te doen gevoelen dat brieven niets bewijzen tegen personen die ons dierbaar zijn, haalt ze met zoeten lach het geschrift te voorschijn 'twelk haar zoo diep had geschokt, en geeft het aan Bronsberg met de woorden:

‘Zie nu eens mijn lieve Willem, hoeveel waarde men aan brieven moet hechten; en ook, tot welke laagheden die zoogenaamde b e s t e n onder dat soort van menschen, nog altijd instaat zijn.’

XLI. Twee rekenaars.

Den v o l g e n d e n m o r g e n stond er in de nabijheid van R e e s p o o r een veldwachter op post.

't Was helder vriezend weer.

- Indien moeder Glover nog geleefd had, ze zou nu zeker gezegd hebben, dat het antwoord van den patroon e e n z e g e n zou zijn, omdat de wind Oost was, - want - dáar kwam de wijsheid

vandaan. - Hóe de wijsheid echter uit het Oosten kwam, dat heeft de goede ziel nooit recht geweten.

Maar of het antwoord 'twelk de fabrikant van H e t K r o m v e l d heeft gegeven, een wijs antwoord geweest is; zooveel is zeker dat de werklieden zulks niet hebben toegestemd.

Nog tot laat in den nacht had Willem Bronsberg voor de bedaarde niet onverstandige en zeker goedhartige mevrouw Degen, de zaken uiteengezet en ze grondig met haar besproken.

De slotsom van deze herhaalde overleggingen is geweest, dat aan den eisch der arbeiders niet kon voldaan worden:

Indien de noodzakelijke verbouwing op H e t K r o m v e l d - mede in het belang der werklieden, - zou plaats hebben; wanneer men de zaken van onderwijs en voorzorg in 't leven roepen, en den arbeiders zooveel mogelijk een goede toekomst wilde verzekeren, ja, naar 't voorbeeld van andere landen, ieder in evenredigheid van zijn werk een klein aandeel in de winst of wel een tegemoetkoming naar gelang van het batig saldo wilde uitkeeren, dan werd het toestaan van de verlangde loonsverhooging in verband nog met de gevraagde vermindering van werkuren, een volstrekte onmogelijkheid.

Te grievender was voor Bronsberg het gevoel een weigerend antwoord te moeten geven, omdat het volk niet begreep dat hij hun waarachtig welzijn beoogde. Zij telden het niet wat hij voor hen tot stand wilde brengen, althans niet in die mate dat ze daarom van den eersten eisch wilden afzien, ofschoon Bronsberg 't nog helder had aangetoond, dat na een loonsverhooging zich inderdaad alles schier gelijktijdig schijnt te verhoogen, vooral de behoeften en eischen; zoodat men binnen een zeer gering tijdsbestek op d e z e l f d e gronden aan 't weder-verhoogen van de loonen zou kunnen beginnen.

Dit alles nam intusschen niet weg dat een vermeerdering van inkomen hier volstrekt noodzakelijk was. Bronsberg had dit reeds lang begrepen. Den arbeider die goed werkt mag het noodige niet ontbreken. Maar van den fabrikant was het daarentegen in geen geval te wachten dat hij meer aan den arbeid zal b e t a l e n dan de arbeid hem o p l e v e r e n kan.

Ongetwijfeld was het Bronsberg's innige wensch om zijn arbeiders, en vooral aan hun kinderen, een betere toekomst te verzekeren. Voor de laatsten had hij, na rijp beraad, bepalingen gemaakt die hen zeker moesten opheffen uit den ellendigen staat waarin ze nu verkeerden. Maar 't was tevens zijn overtuiging, dat geld en altijd meer geld, den arbeider niet zal baten op den duur. Heldere begrippen; kennis vooral van de zaken en stoffen die ze te bearbeiden hebben; onderwijs en degelijke instellingen tot hun wezenlijk nut zullen hen vooruitbrengen en belang doen stellen in het gehalte van hun arbeid, die dan niet langer uitsluitend den fabrikant maar ook hunzelf ten goede moet komen. Ja, het smart den ijverigen Brons-

berg diep dat hij er niet in slagen mocht om zijn arbeiders de overtuiging te geven, dat de verbeteringen die hij op 't K r o m v e l d in 't leven wilde roepen, voor hen oneindig meer waarde hadden dan die helft der geëischte loonsverhooging, welke hij niet kon toestaan indien hij zijne plannen wilde verwezenlijken.

O, wanneer de koorts der wraak den armen Wouter maar niet had aangegrepen! - Ware hij - onbevangen zooals hij was eer Binzer het zaad van den laster in zijn boezem wierp - op den volgenden morgen, toen Bronsberg dit alles den werklieden voorstelde, tegenwoordig geweest, hij zou gezegd hebben: ‘Aangenomen. Leve de fabrikant!’ En het volk zou hebben meegejuicht: ‘Leve de fabrikant, hiep hiep hoerah!’

Maar nu, Wouter was er niet geweest; en - een ander was er ook nog.

Die ander was Binzer.

Een geweldige pijn op de oogen: en erger nog aan den rechter arm en het rechter been, hebben hem den vorigen avond, niet lang na Hanna's overhaaste vlucht, uit zijn verdooving doen ontwaken.

't Heeft hem weinig gebaat dat hij het water geheel en al had troebel gemaakt. Ja zelfs, al had Hanna den visscher niet belet om zijn kans te gaan wagen, hij zou het ondervonden hebben hoe reeds het vischtuig, mede door haar toedoen, voor het grootste deel was ónklaar geworden. De beide mannen, die voor hun rijksdaalders de mooie juffrouw gedurende het rumoer, met eenig geschrift en een valsche boodschap omtrent de bedoelingen van het werkvolk, naar buiten zouden lokken en haar goedschiks of niet in Binzer's nabijheid brengen, ze zijn door Hanna's onverwachte verschijning op den dijk, immers zoodanig in verwarring en angst gebracht, dat ze al spoedig tot het besluit kwamen om Binzer in den steek te laten en liever aan de andere zij van Veenwijk den schrik te gaan wegspoelen. V e r d i e n d of niet, het loon was toch binnen!

Met ternauwernood bedwongen smartkreten en de gruwelijkste verwenschingen, is Binzer niet zonder groote inspanning, van den slootkant opgestaan waar hij tegen een paar wilgeboomen - die zijn val hebben gebroken en hem voor een storten in de sloot hebben bewaard - een geruimen tijd bewusteloos heeft neergelegen.

- Waar was de voerman; waar het rijtuig? - Was daar niemand..... n i e m a n d ?

Met de grootste moeite heeft hij een blik op den valen weg geworpen, want zijn oogen brandden als vuur. Maar niets kon hij zien.

Hij riep den voerman; doch geen antwoord werd er vernomen. Slechts een hond blafte van verre.

- Waar denkt hij aan? Aan de mislukking van zijn welberaamd plan? - Aan de ‘helsche freule’ die hij te kwader ure op zijn weg moest ontmoeten? Aan het goudvischje dat hij snappen wilde;

aan weelde, rijkdom en zoet genot? - Neen, hij kan niet denken: hij kan slechts verwenschen. Vurige kolen gloeien op zijn oogen. De arm dien hij beweegt, doet hem krimpen van pijn. Nu hij wil opstaan en den rechtervoet vooruitbrengen, zinkt hij als machteloos neer.

- Moet hij hier blijven; zoo! - Alleen!? - In den nacht; in den brandenden nacht die zijn oogen dekt?

'Licht! Licht!!' - Hij wil zien! Is er dan niemand die hem water of sneeuw of ijs op die oogen legt? - Er was sneeuw dezen middag. Nog ligt er in de kuilen en gaten langs den weg. - Waar zijn die kuilen? Als hij ze zien kon, hij zou er naartoe hinken; hij zou de sneeuw grijpen om dien gloed te dooven, dien vreeselijken gloed!

- Maar hij kan niet zien. Het is nacht. En toch, daar zijn vlammen vuurs; woedende vlammen. En nu hij die vlammen zou willen ontwijken, nu m o e t hij ze zien, ofschoon het rondom hem toch nacht blijft, donkere nacht. - O God, hoe helsch; hoe benauwd; alsof hij ligt in een doodkist - levend begraven!

'Helpt menschen helpt!' Zóo riep de man die daar in zijn ellende neerlag. Maar nogmaals klonk er geen ander antwoord dan het geblaf van den hond in de verte.

Hoe hij kruipend door den modder de dijkkruin heeft bereikt, hij kan het niet zeggen. De zucht tot zelfbehoud had hem kracht gegeven. De afstand van hoogstens tien minuten gaans, heeft hem minstens twee uren gekost.

't Gejoel en getier van de arbeiders, zoowel in het heen- als in 't weerom gaan, heeft hij gehoord; maar niemand heeft den kruipenden man daar beneden op dien zijweg bemerkt. Toen is alle leed voor een oogenblik geweken.

Niet ver van de dijkrastering werd hij nog dienzelfden avond door een paar fabrieksarbeiders bewusteloos gevonden. Mee stadwaarts gedragen, heeft men hem in de welbekende kroeg die ook als herberg haar diensten deed, neergelegd, en is hem als beste geneesmiddel een ferm glas jenever geschonken.

Aleer er een nieuwe verdooving was gevolgd - en het toch raadzaam werd geoordeeld om dokter Mink te halen, heeft Binzer, wanneer zijn pijnen hem niet deden razen en tieren, zijn eenigen troost gezocht in het zinnen op wraak.

Op wien kon hij zich anders wreken dan op den man die bezit, en nu zeker behouden zal, 'tgeen Binzer - en reeds sedert zoo vele weken en maanden zich het zijne heeft gedroomd.

Het geld van Elie Mager, 'twelk het volk des morgens als lokaas in de oogen had geblonken, maar Binzer inderdaad moest dienen om met zijn te vangen vischje, een wijle 'in ruimer sop te zwemmen', 't zou nu werkelijk het volk in handen komen, doch niet als tegemoetkoming in de behoeften bij een mogelijke werkstaking,

maar om ze den volgenden dag wanneer Bronsberg hen nader te woord zou staan, voet bij stuk te doen houden. Immers wie een gulden om Godswil ‘op hand’ kreeg, zou zich verzekerd houden dat die groote - echter schier aan allen onbekende Maatschappij wel verder voor hen zorgen zou. Strikken moesten ze, en 't K r o m v e l d in den grond boren, en den schijnheiligen heer doen zien dat de grootheid verkeeren kan.

Ofschoon Binzer zijn wensch met moeite heeft uitgebracht, voor den kastelein en de arme drommels die hem in zijn ellendigen toestand hadden gevonden en met zich genomen, was een half woord voldoende geweest om hen den weg naar Binzer's zakken te doen vinden, en zoowel zijn geld als het bankbiljet van honderd gulden, tot het aangewezen doel in bewaring te doen nemen.

De arbeiders in wier handen de voormalige werkbaas was gevallen, waren domme maar inderdaad eerlijke lieden; ze zouden, als Mop maar wisselen wilde, aan de anderen zooals Binzer bedoeld had de guldens wel uitkeeren.

En Mop? Mop wisselde; en wat hij toevallig aan contanten tekort kwam, dat zou hij morgen wel aanzuiveren, of - afrekenen op den kerfstok: de jongens wisten immers dat hij er goed voor was.

‘Welzeker, waarachtig!’

‘Ieder nog één slokje? - Op de beterschap van baas Binzer?’

‘Nu, één dropje dan nog op de beterschap van baas Binzer, en op Mop die royaal is!’

Of Binzer nóg niet geleerd had dat het jagen naar geluk en voordeel op den weg der ongerechtigheid, vrij wat minder gemakkelijk valt dan men 't soms wil doen voorkomen, ook nu zelfs berekende hij niet dat zijn wraak hem geen andere vrucht zou schenken dan den haat der straks bedrogen uitkomende arbeiders, terwijl hij, zelf ellendig en hulpbehoevend, het onrechtvaardig verkregen geld nu althans beter ten eigen nutte had kunnen besteden dan aan zijn onzinnige wraak.

O domme Binzer! - Of 't altijd zoo klaar mocht wezen dat al wat onedel en laag en onrein is, in 't einde zal blijken domheid te zijn, ontzettende d o m h e i d .

Ook uit het onreine kan het goede voortkomen.

Goddank! dat leert de wonderbaar heerlijke schepping.

Maar het onreine zal walging baren, altijd!

En of het arme fabrieksvolk, door de bitterste ervaring geleerd, wellicht in 't einde ook wijzer en gelukkiger zal zijn dan wanneer het was blijven gelooven aan de luchtkasteelen die hun zijn voorgespiegeld?

De tijd zou het leeren.

XLII. De laatsten de eersten.

Den volgenden dag nadat Bronsberg's laatste woord met een onstuimig: Strikken, strikken! was beantwoord, zijn de arbeiders, ofschoon tierend en joelend, nochtans zonder grove baldadigheid van 't K r o m v e l d stadwaarts getrokken.

Boven aan den dijk moesten de hekposten het wel ontgelden, maar voor 't overige hebben de guldens die sommigen ontvingen om hun woord gestand te doen, den dorst opgewekt, en in een goede verwachting op de toekomst, bij het makkelijk leventje dat ze konden leiden zoolang ‘die groote Maatschappij’ hun schaften en voeden zou, konden ze alvast een glaasje gaan drinken.

't Was voor velen een vreugdedag, die heldere vriezende dag, de eerste waarop H e t K r o m v e l d gesloten werd; en nog hoorde de avond somwijlen een luid gezang langs de straten.

Maar zij die zich genoodzaakt hebben gezien om mee het werk te staken, dewijl een overgroote meerderheid van geen toegeven wilde hooren, zij vierden geen feest.

Vader Abel las op zijn eigenaardige wijze in den bijbel. - Op een hoofdstuk dat hij van buiten kende - en hoe velen waren 't er niet - hield hij de oogen gevestigd, en zachtkens de lippen bewegend, troostte hij zich met ‘dien troost des levens’.

‘Aanziet de vogelen des hemels dat zij niet zaaien, noch maaien, noch verzamelen in de schuren, ende uw hemelsche Vader voedt nochtans dezelve; gaat gij dezelve niet zeer ver te boven?

Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen. Zij arbeiden niet, ende spinnen niet. En ik zegge U dat Salomo in al zijn heerlijkheid niet is bekleed geweest gelijk éene van dezen. - Daarom zijt niet bezorgd..... Maar zoekt eerst het koninkrijk Gods en al deze dingen zullen u toegeworpen worden.’

Toen Abel ophield met ‘lezen’ vouwde hij de handen en bad. Ditmaal bad hij niet overluid.

‘Waarom heb je niet hardop gebeden vader?’ vroeg moeder Lina wier oogen rood waren van 't schreien.

‘Ik moest weten Lina of ik niet zwak en slecht heb gehandeld. - Och wij zondigen en struikelen zonder ophouden, en zie, al wordt de genade te grooter, wij mogen van Gods barmhartigheid niet den ondersten droppel uit den beker der lankmoedigheid vergen.’

‘Nee Abel, maar dien heb jij niet noodig. Nee, wat jij gedaan hebt dat kun je voor God verantwoorden, man.’

‘Ik zeg het niet vrouw! Maar 't is zeker dat de Heer het zal

welmaken. De Heer zal zorgen voor wie hem vreezen, en steunen op de verlossing in Jezus Kristus.'

'Geloof je dan toch Abel dat er genoeg geld van die Maatschappij zal komen?'

'Van die Maatschappij? Ik....? Nee, als je dát vraagt Lina, nee! Ofschoon Glover er aan hechtte, en Binzer 't geld had waar hij van sprak; nee, ik geloof toch niet dat daar iets van komen zal, of zelfs dat er iets van aan is. - Oordeel niet, zegt de Heer, maar als wij de geesten beproeven of zij uit God zijn, dan zeg ik Lina, dat ik Binzer niet vertrouw, en nooit vertrouwd heb.'

'Maar dát is het wat mij zoo akelig bang maakt Abel. Als er toch geen geld is!' zegt de vrouw wier vreeze boven haar geloof gaat.

'Wij zullen vertrouwen op God, en manden vlechten zooals Glover doet;' is Abel's antwoord. En dan: 'Geef den kinders nu een stuk brood Lina, ze moeten naar bed toe.'

Abel heeft straks een klein roggetje meegebracht. Hij had er zijn laatste centen voor uitgegeven. Den gulden die ook hem was aangeboden, had hij geweigerd. Ja hij had hem geweigerd; al was 't hem een oogenblik geweest van zwaren strijd.

Toen de kinderen rondom de tafel stonden, en moeder voor ieder een stuk brood sneed, verliet Abel het huisje.

Al was het ook avond, hij moest Glover nog eens opzoeken, want sedert gisteren morgen zag hij hem niet, en straks had hij gehoord dat het met Wouter 'niet goed' was.

Weinige oogenblikken later opende Abel de deur van Glover's woning.

't Was stikdonker daarbinnen. De bovendeur moest hij openlaten, opdat de straatlantaarn de voorwerpen er eenigszins verlichten zou.

Men scheen moeder Anne reeds in haar laatste - nog kleinere woning te hebben neergelegd.

Het licht van buiten gleed langs het rossig zwarte kleed 'twelk over een langwerpig voorwerp was gehangen.

Waar was Wouter? - Ligt hij in de bedstee? - Ja. Maar Abel kan niet zien dat het Glover is.

'Slaap je Wouter. Ben je niet frisch?'

Een zachte kreet van ontsteltenis klonk er aan Abel's zijde. Hij had de vrouw niet gezien die aan de bedstee zou waken, maar met de stilte en de duisternis was ingedommeld, en wie nu bij het onverwacht vernemen van een mansstem, de angst om het hart sloeg.

'Ben jij het vrouw Sijbel?'

'Ja man, ja! Goeje hemel is dat schrikken!'

'Is Glover ziek? - Sinds wanneer? Ik wist er niets van omdat ik werk heb gezocht.' - En luider, zich naar de bedstee keerend: 'Wat scheelt er aan Wouter?'

‘Stil man, stil! Als jij Abel bent is het goed; maar anders, ga heen. Sedert gister avond was hij dol; en als je hard spreekt en hem wakker maakt, dan wordt hij het weer. - Voor de gekke freule is hij bang; maar die is nu een kaars of wat olie koopen. O, als hij ijlt dan is het vreeselijk om aan te hooren: en ik zou er niet bij kunnen blijven als ik niet goedaardig van karakter was, en hem niet gekend had van zijn wieg afaan.’

Abel heeft vrouw Sijbel spoedig gerustgesteld: Hij zou hier blijven en waken als het noodig was: en Glover zou dan ook wel rustig zijn. - Maar Hanna? Sprak vrouw Sijbel van Hanna Van Til, die niet was verdronken zooals men gisteren op R e e s p o o r gezien heeft? Was zij hier, bij Glover!?

‘Ja, hoe dat gekomen is dat weet ik zelve niet Abel; maar gister avond moet hij van akeligheid over zijn moeder's dood - de goeje ziel! - letterlijk als dol hebben rondgeloopen; en ze zeggen dat hij toen, net als een heeleboel anderen, Hanna is tegengekomen, en dat hij van den schrik een soort van geraaktheid heeft gekregen, en tegen den grond is geslagen met trekking en beving, en dat de freule hem toen onthekst en naar zijn huis heeft gedragen.’

- Och, och! zegt Abel bij zich zelven, met medelijdend hoofdschudden over vrouw Sijbel's bijgeloof. Maar 't is nu de tijd niet om daarover te spreken:

‘En heeft Hanna hem opgepast?’ vraagt hij zacht.

‘Dat wil zeggen: Ikke en Hanna, want ze wilde niet met hem alleen zijn, zei ze. En dat is natuurlijk, want met een dood lijk in de kamer, en een dollen zieke in bed, en zonder andere manshulp, zieje Abel, dat is voor geen ding van haar jaren te doen. Ik ben niet bang. Ik zeg maar, een dood lijk zal iemand den hals niet breken, en God wint het van den duivel als 't erop aankomt.’

In de nog openstaande deur teekende zich een slanke vrouwenfiguur.

't Was Hanna. Zij kwam naar binnen.

‘De deur met die kou zoover open!’ zegt ze half hoorbaar. - Ze sluit haar terstond. - Nu vlamt er een lucifer in 't duister. - Nog kan ze bij het flikkerend lichtje niet zien wie er zich in het vertrek bevinden.

‘Hier is nóg iemand van Glover's kennis Hanna;’ zegt vrouw Sijbel, bevreesd dat Hanna ontstellen zal en 't haar euvel duiden dat zij Abel binnenliet.

‘Zóo!’ zegt Hanna: ‘dat moet Abel zijn.’

- Goeje Heer in den Hemel! zegt vrouw Sijbel onhoorbaar: dat is toch meer dan rechtuit. Ze ziet als de katten in 't donker. O, als vrouw Glover geleefd had.....!’

‘Hoe wist je Hanna, dat ik het ben?’ vraagt Abel zacht, terwijl ze een kleine petroleümlamp die ze heeft meegebracht, met den lucifer aansteekt.

‘Omdat Klaartje je kind was, en h i j haar liefhad.’

Abel ziet naar den neerliggenden Wouter dien hij nauwkeurig beschouwt, en zegt dan:

‘Wij zullen Wouter nooit vergeten, al werd hij de man van ons kind niet; want, dát was Gods wil.’

‘Gods wil!’ valt Hanna in: ‘Juist! Gods wil was het dat hij niet met Klaartje.....’ Maar eensklaps houdt zij op, en dan Abel aanziende met een blik die hem zonderling treft: ‘Ik had haar óok lief. Ja! Ik heb God gebeden dat zij niet sterven zou. Maar God sliep, want hij hoorde mij niet.’

Abel vatte haar hand, en drukte en kuste die. De tranen zijn hem in de oogen gesprongen. Hoe zou hij nu het ‘halfwijze’ kind bestraffen over haar ‘klein begrip’: - Ach God! ook z i j had voor Klaartje gebeden, ook zij heeft haar liefgehad.

‘En wie riep je hier bij Glover?’

Hanna werpt een blik op den zieke, wiens uiterlijk genoeg verraadt dat zijn kracht niet bestand is geweest tegen een opeenstapeling van zooveel aangrijpend leed.

‘Wie mij hier riep..... wie? Niemand heeft me geroepen. Maar toen ik die woedende vrouw verjaagd had, en terugging, toen riep hij: O God! en duizelde achteruit; en viel bij den grooten cederboom neer. Toen heb ik hem met wat sneeuw langs de slapen gewasschen, en hem ervan in den mond gegeven, en gezegd dat hij op Hanna steunen moest, dan zou ze hem in de keuken van R e e s p o o r brengen. - Toen sloeg hij de oogen op; en riep: Nee nooit! en kwam overeinde, en liep, zeker zonder te weten waarheen, dwars over het perk naar den kant van het bosch. - Geen twintig voetstappen ver, daar viel hij met den arm tegen een boom voorover. - Ik heb het gezien; ik moest hem helpen. En ik heb hem gesteund. Wie het was dat wist bij niet. En ik bracht hem in zijn huis, ja dát heb ik gedaan. Alleen, heel alleen, bracht ik hem hier. Maar hij wist het niet. En hij moet het niet weten Abel. Nooit!’

Abel heeft Glover's hand genomen.

De zweetdroppels die hem op het doodsbleek gelaat staan, die ingevallen trekken en dat snelle ademhalen, verzekeren den man dat Wouter in een felle koorts ligt.

‘'t Zal noodig zijn dat de dokter komt;’ zegt Abel, nadat hij Wouter zachtjes heeft toegesproken, maar geen antwoord bekwam.

Hanna hoorde het niet. Zij zat neergehurkt bij den haard.

Vrouw Sijbel zegt nu dat Hanna daar reeds in den middag voor gezorgd heeft. Hier stond de drank al op tafel, en wat de dokter verder had verordend dat heeft zij gehaald. Zie, nu kookt ze de pap die vrouw Sijbel den stakker aan de beenen moet leggen.

Abel zag naar het meisje. De vlammen verlichtten haar gelaat. Abel heeft nooit geweten dat Hanna zich zóo kon redden, dat zij

zóo handelen zou, het ‘onnoozele’ fabriekskind. En nooit heeft hij opgemerkt dat zij er zóo uitzag, zóo, bijna als zijn Klaartje toen ze nog in haar beste dagen was. Maar de wenkbrauwen van deze waren zwarter, en hare donkere oogwimpers langer, en haar neus was rechter, en haar mond was kleiner. Maar Klaartje's oogen waren zoo blauw, zoo treffend blauw. O, toen die oogen hem aanzagen voor 't allerlaatst, toen was zij een engel!

Abel kon het oog van Hanna niet afwenden. - Nu zij met haar dampend kooksel van het vuur naar de tafel komt, en vrouw Sijbel wenkt om dokter's last te volvoeren, nu ziet Abel haar nog altijd aan, en half tot zich zelven zegt hij: ‘Hoe komt zij er toe om zoo voor Wouter te zorgen?’

Dat heeft Hanna gehoord. Een felle blos kleurt haar wangen.

‘Waarom zou ik hem niet helpen?’ zegt ze snel met een bevende stem: ‘Was ik niet bij hem in dat uur? Kon een ander het doen? En heeft hij mij geen brood gegeven toen ik sterven ging; en zeide hij niet dat hij toch m e d e l i j d e n met mij had. - Ben jij w i j s Abel?’

Dit laatste klonk als een slag.

‘Ik? Nee! Wie is wijs?’ zegt Abel, nadat de verrassing dier vraag was geweken: ‘God alleen is wijs. Hij heeft de wijsheid tot in eeuwigheid!’

‘Ha!’ zegt Hanna terwijl ze inmiddels vrouw Sijbel aan de tafel behulpzaam is. En dan, als de laatste den zieke met het aangewezen middel een afleiding voor het bonzende hoofd gaat bezorgen, dan legt Hanna de hand op Abel's schouder, en naar de bedstee wijzend zegt ze zacht:

‘Is het dan z i j n schuld dat hij óok de wijsheid niet had; vroeger niet, en gisteren niet; en zal i k geen m e d e l i j d e n hebben omdat hij nog ziek is bij al zijn leed?’

‘Zeker kind;’ zegt Abel, en ziet haar aan als wil hij zich overtuigen dat hij toch inderdaad met de halfwijze Hanna te doen heeft.

- Ligt er dan waanzin in het oog? Neen.

Maar groote hemel zie, dát is een tooneel van waanzin en razernij:

Uit de rust waarin Wouter, althans naar den schijn, een geruimen tijd heeft verkeerd, was hij eensklaps ontwaakt.

Met moeite is Abel erin geslaagd om hem in het bed te weerhouden.

‘Moeder!’ heeft hij geroepen: ‘Arme trouwe moeder! - Moest hij u dooden die beul! - Sterven zal hij. Sterven! Zie ze dragen mijn moeder weg. - Alles is zwart - Klaartje! Abel! - Moet hij dan leven! - Wie zegt het!? Hanna? - W i e , w a a r is Hanna? - Hoor! die sterft in het bosch, heeft haar in de hand gebeten; hij heeft Klaartje belasterd; Hanna belasterd. - Doe deze geen kwaad. - Sla Binzer dood! Sla dood: sla dood! Sla dan dood zeg

ik je!.... O moeder! Hanna! Hou-vast! Ik val..... ik sterf! - O Heere Jezus!'

'Stil Glover, je moeder slaapt!' heeft Hanna hem zacht in 't oor gefluisterd. - Toen is hij stil geworden; en zachtjes ijlend heeft hij herhaald: 'Ja stil dan, moeder slaapt; susst, moeder slaapt.'

Hanna zat voor zich heen te staren.

Abel heeft haar gezegd dat zij, evenals vrouw Sijbel, nu kan heengaan. Vrouw Sijbel had de boodschap dat Abel den nacht zou hierblijven, reeds naar zijn woning gebracht.

Hanna hoort nogmaals Abel's verzoek, maar blijft voor zich heen zien.

- Zal zij hem zeggen dat zij moet hierblijven, en niet mag weggaan dan voor een korten tijd in zijn belang; hoe zij gevoelt dat niemand hem kan verzorgen zooals zij? Immers als geen mensch meer kan waken, dan zal zij de oogen nog openhouden, om te staren op dien mond, en te hooren naar zijn stem, en te doen wat hij zegt. - Zou ze van hier gaan, een ganschen nacht? Neen! Als hij beter zal worden dán zal zij gaan, eer hij vraagt wie het was die hem te drinken gaf, en zijn hoofd ondersteunde, wie hem het klamme zweet van het voorhoofd streek, en gedurig toefluisterde: Stil, stil! je moeder slaapt.

'Ik mag niet weggaan Abel.'

'Maar 't is beter Hanna; en morgen moet je weer vroeg op het werk zijn.'

'Ik? Nee! - En ik dacht dat jelui altemaal niet meer werken gingt?'

Als een dolksteek trof Abel dit woord. - Door de nieuwe indrukken heeft hij die rampzalige werkstaking voor een oogenblik kunnen vergeten:

'Ja Hanna, 't is waar;' zegt hij met ernstig hoofdknikken. En dan na een oogenblik stilte: 'Zie, daar liggen nog teenen achter de doodkist. Zoolang als de lamp brandt zal ik het werk vast beproeven. De Heer zal beschermen die op Hem vertrouwen, kind. - Maar, wie nu voor Glover's onderhoud moet zorgen, zie, dat slaat mijn gemoed met vreeze.'

'En als i k dan op God vertrouw met te doen wat ik kan...?' zegt Hanna snel en haar oogen tintelen weder vol vuur.

De brave Abel bedekte het aangezicht met zijn vereelte hand. Hij bad den Hemelschen Vader om vergiffenis voor zijn klein geloof. - Het kind dat men onnoozel noemde, had hem beschaamd. Ach! stond hij dan toch nog zoo verre van het koninkrijk Gods!

'Wij zullen tezamen bidden en vertrouwen Hanna;' zegt hij nu ernstig, met zijn goedig oog ten hemel geslagen; en als hij haar hand vat en die drukt, dan voegt hij er bij: 'Jij hebt voor mijn Klaartje gebeden; jij hebt haar liefgehad. Ja, blijf dan hier bij mij.

In 't gezicht van die kist met het zwarte kleed, staat mij haar lief gezichtje zoo gedurig voor oogen, en..... wij zullen van haar spreken Hanna, en van den hemel waarheen zij ons is voorgegaan; van dien hemel die ons de wereld leert verachten, en haken naar het uur dat ons door Gods Genade zal brengen in dat rijk Zijner heerlijkheid.'

Hanna antwoordt niet; maar starend in de kleine doch heldere vlam, zegt ze overluid als tot zich zelve, terwijl de woorden die ze den vorigen middag onder het kerkorgel had vernomen, haar eensklaps als werden ingefluisterd:

'Als daar een goede gedachte oprijst in uwe borst, dan ziet Hij u vriendelijk aan.

Als gij heengaat en den vijand zijn schulden vergeeft, dan drukt Hij u de hand.

En als gij uw wraak bedwingt en kwaad met goed vergeldt, dan fluistert Hij u als op de vleugelen van een zoelen avondwind de woorden in het hart: Ziedaar uw hemel op aarde o mensch. Strijd en volhard!'

- Abel beschouwt haar eenige oogenblikken stilzwijgend. Dan, als uit een droom ontwakend zegt hij:

'Ja kind, ja, strijden en volharden. Maar een hemel op a a r d e ! Nee Hanna: De hemel is waar God-drieëenig leeft, boven lucht en wolken.'

Maar Hanna hoort weer 't gefluister in haar hoofd, in haar hart, zij weet niet waar. Hoor:

'God is u nabij! - Als daar een goede gedachte oprijst in uwe borst dan ziet Hij u vriendelijk aan.' En luider: 'Ja Abel, ja, dát is toch waar! Op mijn vliering had ik den Heere God op een prent aan den muur. Maar zeker, als ik de kinderen die mij durfden schelden, geslagen had, dan zag Hij mij donker aan wanneer ik slapen ging.' En dan naar den grond voor zich heen ziende: 'Maar als ik den ouden man een pijpje had gegeven, of de oude vrouw een onsje snuif, dan lachte de Heere God mij toe; en vooral op den avond toen ik het bed voor Klaartje had gekocht en.....'

Hanna schrikt van haar eigen woorden. Zij heeft er niet aan gedacht dat zij tot den vader van die arme gestorvene sprak; maar slechts, hoe vriendelijk de Heer haar heeft toegelachen toen zij aan het meisje dat door Glover bemind werd, een zachtere ligging bezorgd had.

En Abel ziet haar fellen blos; en hij vouwt de handen en zegt in stilte: Zij was het; zij! En dan: O Vader, de eersten zullen de laatsten, en de laatsten zullen de eersten zijn!

XLIII. In alle stilte.

Wouter Glover bleef vrij rustig den ganschen nacht.

Toen de morgen grauwde zat Hanna naast de bedstee met het hoofd tegen den muur.

Abel is naar de deur gegaan. Hij opent haar behoedzaam.

‘Zachtjes mannen!’ zegt hij tot de lieden die zijn gekomen om moeder Anna grafwaarts te dragen: ‘Zachtjes: de zieke slaapt, en de andere slaapt ook.’

‘Zachtjes dan jongens!’ klinkt het op gedempten toon uit den mond van den eerste die met een zwarten mantel is binnengekomen.

En die hem volgen herhalen het: ‘Zachtjes!’ en zien naar de bedstee en vragen op fluisterenden toon: ‘Hoe gaat het?’ En weder, op Hanna wijzend - die toch voor Glover's bedstee is ingedommeld: ‘Hoe! Hanna de freule?’ terwijl ze later in alle stilte wel eens weten willen, of er hier als naar gewoonte, straks wat te schaften zal zijn?

- Heeft Hanna geslapen? Ze gelooft het niet. Ze wist toch immers dat men de deur heeft geopend; en de koude morgenlucht die naar binnen drong heeft ze aanstonds gevoeld.

Haar eersten blik werpt ze naar de bedstee. - Aanstonds opstaande, schuift zij de gordijn zeer zachtjes heelemaal toe, en stopt de onderste einden vast tusschen de plank en den stroozak. Nu snel maar onhoorbaar op die mannen toegetreden, fluistert zij hun iets in 't oor. De mannen knikken:

‘Goed zoo, jawel, bij vrouw Sijbel. - Stil dan jongens, want Glover mag niet wakker worden.’

De baar staat nu buiten. De kist zal men erheen dragen. ‘Voorzichtig! - Gelijk op! - Voorzichtig! - Zachtjes aan.’

Abel hield de deur open. Natuurlijk zou hij ter wille van Glover, met eenigen die buiten stonden de dragers volgen. Hanna bleef nu immers toch bij den zieke; en vrouw Sijbel zou men gaan waarschuwen.

En de mannen dragen het zielloos overschot van Glover's moeder ter deure uit.

En Hanna staat in 't breede - om de kou en om het licht te breken - met den rug naar de bedstee gekeerd.

- Zoo zal hij het niet bemerken. - Indien hij het zag dan zou de aandoening de koorts opnieuw in hevigheid te doen toenemen.

Reeds is de kist ter helfte buiten de deur. - In de bedstee bleef alles rustig, Goddank!

Doch - zou Wouter Glover slapen terwijl men hem die dierbare trouwe moeder voor altijd ontvoert?

Een sterk licht heeft hem in de oogen geblonken. - Eensklaps

is het verduisterd. - Een donkere lange schaduw gleed langs de gesloten bedsteegordijn. - Hij poogde zich op te richten. - 't Is hem gelukt. - Hij sloeg de hand aan de gordijn die strak was gespannen. Hol staarden zijn oogen door de opening heen. - Een slanke vrouwengestalte stond met den rug naar de bedstee gekeerd. - Zoekt zij zóo te voorkomen dat hij ontwaken en iets bemerken zal? - Maar langs haar heen kan hij alles bespieden.

- Zie, als zwarte schimmen gaan er mannen in en voorbij het groote lichtvak der openstaande deur.

- God! hoe bonst en hoe beukt hem het hart. - Bij de deur staat Abel. - Abel licht de pet van het hoofd. - Blinkend wit vertoont zich zijn zilveren kruin. - Maar, zwarter dan de donkerste nacht is het gevaarte dat nu het vierkante lichtvak verduistert.

- Weet hij niet wat die mannen er doen.....? O, of hij het niet weten zou! - Hij wil roepen: Moeder! - Maar het hart klopt hem in de keel. - Hij wil zijn krachten inspannen om het bed te verlaten en dat gevaarte te volgen; ja, want hij moet die mannen tot stilstaan dwingen. Hij moet haar nog eens zien, die arme goede trouwe moeder; hij moet haar kussen op den mond die niet at opdat haar kind zou tieren; die voor altijd werd gesloten omdat hij woorden sprak in 't belang van haar Wouter dien ze zoo liefhad.

- Maar ach! zijn hand is zelfs te machteloos om nog langer de gordijn op dien kier te houden. - Nog even..... Zie, daar zwenkt het gevaarte. Weer blinkt het groote vierkante licht. 't Verdwijnt, nu de deur zeer snel maar zacht wordt gesloten; en, Wouter valt terug op zijn peluw. Daar ligt hij weer krachteloos en als gansch verlamd neer. - Maar toch, het is hem alsof hij de vuist houdt opgeheven. Hij meent te roepen: Moeder, lieve moeder! - Hij voelt het heft van een mes in zijn hand. - Hij ziet Bronsberg boven op een hooge trap. - Nu ijlt hij op hem toe: Ellendeling! gilt hij..... Maar hoor: Doe hém geen kwaad, zoo klinkt er een stem. - En achter de groene linden waar hij eens met Klaartje op een zomeravond heeft gezeten, daar ziet hij haar weer; en zij zweeft over den grond zooals ze het deed in haar droomen; en ze hangt hem aan; en ze fluistert: Ben i k niet mèt haar lieve Wouter? - En het mes trekt ze zachtkens weg uit zijn hand; en ze ziet hem zoo roerend aan; en wijzend ten hemel zweeft ze weer voort. - Wouter wil haar roepen; haar terughouden; haar volgen. Doch hij ziet haar niet meer. - En een andere staat daar. - Hij weet wie het is. Toen hij wakend sliep in den nacht, toen heeft hij haar stem gehoord. Aan Abel heeft zij 't gezegd: Voor Klaartje had zij gebeden; haar heeft ze welgedaan: haar heeft zij het sterven verlicht. - Hoor, nu zegt ze met fluisterende stem: Stil, Glover, stil: moeder slaapt.

Hanna had de deur behoedzaam en bijna onhoorbaar gesloten. De vensterluiken moesten dicht blijven.

Een doffe schemering heerschte er nu in het kleine keukenvertrek. Toch kan Hanna zich even overtuigen dat Glover niets heeft bemerkt, en dat de bange stond is voorbijgegaan zonder zijn smart te vergrooten of zijn gestel te benadeelen.

- Zie, de gordijn schijnt een weinig te zijn losgegaan. Misschien door den tocht, of dat ze vanzelf aan de klem is ontschoten. - Door een kier ziet Hanna naar binnen. - Neen, Goddank! Glover heeft niets bemerkt; hij ligt daar met gesloten oogen nu zelfs kalmer neer. Ja, hoor maar, zijn ademhaling is geruster; zijn gansche wezen teekent een langzaam afgaan der koorts; en hoor, al slapend lispt hij: ‘Ja Hanna, stil, moeder slaapt.’

XLIV. In Elie's binnenkamer.

Toen Hanna, nu drie dagen geleden, de woning van Elie Mager was ontvlucht, en Binzer zich niet door Izak's geschreeuw heeft laten weerhouden om zich zoo snel als hij kon met het pas ontvangen bankbiljet naar den stal van Peters te spoeden, hebben vader en moeder Mager in den aanvang slechts oogen en ooren voor hun eenigen spruit en stamhouder gehad.

Nochtans omtrent de oorzaak van Izak's geschreeuw, is Elie - bij de vloeken en scheldnamen die Izak het meisje nazond, niet lang in het onzekere gebleven. - Hanna was dan zijn huis ontvlucht! - En Izak had zij geslagen toen hij haar wilde terughouden. - Waarom was ze weggegaan uit zijn huis? Waarom? Was er een reden? - Had ze mogelijk Binzer gezien of gehoord, en is ze daardoor beangst geworden?

Terwijl de moeder zich in den aanvang slechts met haar ‘lam’ heeft beziggehouden, is Mager nog eens naar het Magazijn gegaan, om zich toch zelf te overtuigen dat Izak niet gelogen had. - De trapleuning kapot! Wat 'n ravage! - En boven? Weg was ze, jawel! - Ach! drie uur later zou ze in de schuit zijn geweest, op reis naar Rebbe Mozes Laan, vrijwillig; waarachtig! - En nu, weg was ze! - En de brieven? - Ja, den brief van Degen aan Esther had ze zeker meegenomen, immers hij gaf hem haar zelf in een zwak oogenblik; maar God-lof! de beide anderen - dien van Elie aan ‘zijn vroegere liefde’, en den laatste van 't afvallige kind aan den ‘schender’, hij mocht ze al spoedig bij 't helpen van zijn jongen in diens zak terugvinden. Hoe de deugniet ze in handen kreeg dat bleef Elie een raadsel.

Mager liep in gestadige onrust het huis op en neer. Al driemaal

had hij zich de handen gewasschen. - Och! Esther's kind heeft hij zoo lief. Had ze hem dan ook geen g o e j e Elie genoemd! En zou hij Esther's wreker en losser niet geweest zijn als hij Hanna had weergegeven aan het volk van God? - Weg is ze! - Zal hij haar zoeken? - Zal ze weer meegaan, als ze toch vrijwillig wegliep uit Elie's huis? - Zal men Elie smaad doen, en zeggen dat hij Hanna geweld deed?

- Heere God, wás het geweld? Heeft hij haar niet gered en verzorgd, en spijs gegeven in zijn huis nadat men haar had gejaagd en gescholden! Heeft hij haar met geweld weerhouden, als zij nu toch vrij is op straat? Ach, Esther's kind had hij lief. Maar zal hij den Heere weerstaan als de Heer Zijn aangezicht afwendt....?

Lang bleef Elie zoo in gedachten verzonken. Dacht hij ook aan de honderd gulden die hij aan Binzer gaf - voor iederen veldwachter vijftig - als ze het kind, met rust en zonder lawaai of schandaal, tegen den avond zouden laten vertrekken naar zijn vaderstad?

Saar zal er hem aan herinneren. In de gewone huistaal der geringe Joden - een mengsel van slecht Nederlandsch Duitsch en Hebreeuwsch - vervolgt zij een straks afgebroken sermoen:[1]

'En ik zweer je bij m'n faters kijwer[2] dat ik geen gammer[3] bin. Was je meschogge an metorf[4] dat je den goj[5] immer moos[6] en 't letst nog honderd gilden gaf.'

'Stil Saar, je schreit of je nar[7] bent. Heb iek moos gegeven? Natierlijk! 't Was 'en niese massematten.[8] - Had iek 't liebe kiend niech kenitseld?[9] Attitellemise[10] was ze kewies - dat God'r zegene! - as ik 'r niech kenitseld had.'

'Wás kenitseld!' roept Saar: 'Narschkat! al sammt narschkat![11] Hadt jij jajin soroph tronken,[12] dat je honderd van men faters gildens - God zegen 'em! - zal geben aan den verschwartster goj.[13] Has ik 'em lieber de bakschenajim ausschlagen[14] of 'en makajim[15] gegeben as honderd gilden van m'n faters erbgoed.'

'Kan iek spreken mit solch geschrei?' valt Mager ongeduldig in.

De kleine dikke vrouw was nog geheel onder den indruk van het gebeurde. Weerstrevig en 'dol' is ze geworden door de ervaring dat de frêle werkelijk - 'zooals ze altijd voorzien heeft' - de ontvangen weldaden met ondank zou beloonen, maar ook vooral, omdat zij in haar moederlijk gevoel zoo diep werd gekrenkt. 't Ge-

1 Het Bargoensch - of Joden-dialekt - moge in Elie's binnenkamer een oogenblik zijn plaats vinden, ter aanvulling van de onderscheidene Nederlandsche dialekten - als het Betuwsch, Veluwsch, plat-Groningsch, plat-Amsterdamsch enz. - in andere werken, aan sommige opgevoerde personen ter karakteriseering of voltooiing hunner figuren, in den mond gelegd.
2 Vader's graf.
3 Ezel
4 Stapelgek.
5 Heiden of Kristen.
6 Geld.
7 Gek.
8 Netelige zaak.
9 Gered.
10 Dood.
11 Gekheid, altemaal gekheid.
12 Sterken drank gedronken.
13 Ellendigen Heiden.
14 De tanden uitgeslagen.
15 Slag.

schmadde kalb[1] - zooals zij Hanna geliefde te noemen, had haar lieben Izak gesmeten en geslagen, niet slechts op 'tzelfde oogenblik dat Hanna zich als een diefegge wegmaakt uit de gastvrije tent, maar op het oogenblik zelfs dat Elie honderd - zegge honderd gulden, aan zijn vrouw en kind durfde ontnemen, uit vreeze dat de weldaad hem als een misdaad zou worden aangerekend, uit angst dat Binzer hem verklikken zou, en beletten dat Hanna nog dienzelfden avond afreisde tot haar heil naar den rebbe-felter in Amsterdam.

'Zal ik spreken?' herhaalde Elie; en vervolgde toen zoo snel dat slechts Saartje zijn Bargoensch kon verstaan.

'Stil vrouw, je vader - dat de vrede op hem ruste in eeuwigheid![2] - kun je ongemoeid laten, en je erfdeel ook. Heb ik het niet in de affaire gestoken, en er winst mee gedaan? - Heb ik voor Binzer in angst gezeten dat hij haar last zou aandoen bij 't vertrek van de schuit? Heb ik hartzeer van Esther's kind? Was ik veraltereerd! Weet 'en mensch wat ie doet als ie veraltereerd is Saar? Zwijg! Zeg wat je wilt, maar smaad je wettigen man niet. Tusschen de negende Tischri[3] leit de winter en de lente en de zomer. Zwijg Saar. Als ik te Schabbes op gras had geloopen of anders de Wet geschonden, kon je me schelden voor posch Jisrool[4] Wat ik gedaan heb was goed. Is 'et Elie's schuld dat Hanna 't lieve kind - 'k zeg 't l i e v e k i n d, God schenke 'er zegen en bekeering! - dat ze wegging toen ze Binzer gehoord heeft? Dáarom is ze weggeloopen; waarachtig! Maar.....'

'Maar ik spreek van je geld, en van de honderd gulden vooral!' valt Saartje, schier onverstaanbaar snel weder uit.

'Sjuut! nah!' roept Elie: 'Als je stil bent Saar; zal je zeggen of Elie goed is of slecht. Ben ik 'en ezel? Zal ik je vragen wát ik gezeid heb toen ik hem 't bankbriefje gaf?'

'Gezeid? Weet ik 'et! Ik hoorde: Wei, wei![5] van m'n jongen in 't voorhuis. - Wat je gezeid hebt? N e e m d e z e g e n w e n s c h m e e o p h e t b a n k b i l j e t, dát heb je gezeid. Maar ik lach in wat je gezeid hebt. Had Izak niet w e i ! geroepen, dan zou ik den Binzer 't geld wel afgeratscht en gezeid hebben: Kol Jisrools weitaak ewek. - D á s had ie kenne mietneme ganz.'[6]

'Liebe fraa,[7] zwijg toch;' zegt Elie kalmer: 'Bis niech so beis![8] - Zul jij zeggen Miese meschinne'[9] as Binzer toch jefopt is, waarachtig!'

'Was saagst Elie? Was?

1 Het gedoopte Kristen-geworden kalf.
2 De geloovige Jood moet minstens honderd zegenwenschen per dag uitspreken.
3 Groote Verzoendag.
4 Slecht Israëliet.
5 Zeer pijn.
6 Hij neme het leed van geheel Israël mede. Dát had hij kunnen meenemen, geheel.
7 Lieve vrouw.
8 Boos.
9 Een buitengewone dood over hem!

“Wheet je niet Saar van fetter Mortje? - God zegen 'em! - De ganf van 'en jongen, as ie uit Amsterdam 't bankbriefje stierde; als jij docht Saar, 't was 'en vidsi van de ggourel.”[1]

Saar sperde de oogen wijd open; en hem eensklaps angstig aanziende riep ze:

“Was! Den newjaarszegen-spruch van honderd gilden die Mortje jestierd had voor spas. Owaai! Zel men eenige zoons fater, in de tfise bromme en pijgeren met schjand[2] omdat ie falsch gelt heraus gab! Ach God! Wou dat iek kapore was. Och liebe God!”

“Zel niemand ledeeren Saar. Als ik toch whaarheid gezeid heb; ja, zol iek lebe! - Heb ik gezeid: Neem de zegen op het bankbiljet? Nee. N e e m d e z e g e n w e n s c h m e e o p h e t b a n k b i l j e t heb ik gezeid. - Nah! wat zal ie me lappen? Is 'et om schmoe[3] geweest! Was ie schikker[4] dat ie niet zag wat fast ieder Jid fuult as ie 't unter de naas kriegt? - Alle Jidde hier, en Rebbe[5] Van Bonn kanne beschweere dat iek 'et ding heb willen verpassen voor één gilden. Hebbe ze niemeer as 'en hébasch[6] gebooje; zei ik: nee Mortje, iek halt 'm!”

De vrees van vrouw Saartje is verdwenen.

- 't Was waar, baas Binzer zou niet eens durven zeggen hóe hij het geld had gekregen. - En Mager - als ze het hem mochten vragen voor 't gerecht, dan zou hij immers naar waarheid kunnen antwoorden: Denk je Heeren dat Elie de veldwachters en de Jestisie zou hebben omgekocht voor een zaak die zuiver was als goud; als ik toch zelvers Hanna gered en geherbergd heb? - Toen Binzer om stopgeld voor de peliesje vroeg, heb ik hem een Amsterdamschen Newjaarswensch in de vingers gegeven, maar het duidelijk gezeid erbij. - Is het mijn schuld Heeren, dat ie niet hooren en niet zien kan?’

Saar lachte; zij was niech beis meer: Vader Elie was strikt en gochem allebei. Van de Politie zou hij geen last krijgen. De honderd gilden waren gered. - En Goddank: Hanna de frêle was 'et Magazijn uit. - Wat Izak betrof, zijn naas bleef wel wat dik, maar 't ooilam was toch gezond van harte. - Zie maar, terwijl Elie naar den hoek der lage en donkere huiskamer gaat, om er met den hoed op het hoofd, te Meirif ore;[7] steekt Saartje haastig een dik stuk koek tusschen twee sneden wittebrood. En Izak eet, en smakt met wijden mond zoo geweldig onder vader's bidden, dat straks het luide: ‘Omijn! weamen,’[8] van Elie, er niet door te hooren is.

Elie wist niet recht wat hij in de taal van Kol Jisrool[9] had gebeden, maar toen hij zijn eenigen zoon, zijn stamhouder, met die

1 Een prijs uit de loterij.
2 In de gevangenis komen en sterven met schande.
3 Voordeel.
4 Dronken.
5 Rabbijn.
6 Kwartje.
7 Avondgebed te doen.
8 Amen, ja amen.
9 Geheel Israël.

glurende oogen en den wijden mond zag eten, en altijd smekken hoorde, toen dacht hij:

- Gezegend zij de God van Abram Izak en Jacob, dat hij zegen gaf aan Saartje's schoot en Elie een zoon schonk. - Maar toch, als hij aan Hanna denkt, en zij hem aanziet met haar treffende oogen, dan huppelt hem het hart in de borst, dan.... ach liebe God, dan kan hij den smekkenden Izak - zijn vleesch en bloed, niet aanzien; dan..... Nee, nee! phij! - Elie spuwt in verontwaardiging over zich zelven op den grond. - Zou hij zijn eigen vleesch verachten? - Bewahre! Izak zal z'n elteren eeren naar 't vijfde gebod: en Elie zal Izak liefhebben; en God zal hem zegenen tot verlenging van dagen. - Maar..... dat E s t h e r ' s k i n d vrijwillig zal terugkeeren tot den Jid die haar redde en goeddeed en behouden wilde, ook dát moge gebeuren - im jirtse hasschem![1]

XLV. Naar de stad.

Sedert het gebeurde op R e e s p o o r zijn er omstreeks drie weken verloopen.

In de laatste helft van dien tijd vertoonde de winter zich in zijn volle kracht.

De ijsbloemen wijken niet van de glazen. 's-Avonds schitteren ze mooi in de winkels wanneer men 't licht er heeft aangestoken.

Maar, het ijs op de ruiten der arme werkstakers schittert des avonds slechts zelden; en wanneer soms roode vlammen er achter blinken, dan ziet men distels en doornen. Die palmen - het zijn de palmen der victorie niet.

De werklieden van H e t K r o m v e l d houden vol.

Het is alsof de ontbering en de ellende er hen te sterker toe prikkelen; het is alsof de droppel van het martelaarschap den ganschen bitteren lijdenskelk verzoet.

En er zijn er in het kleine stadje - ook onder de meer gegoeden - die, onbekend met den juisten stand van zaken, ach en wee roepen over de hardheid van den jongen fabrikant, en, mede door het geven van aalmoezen, het vuur van buiten weer aanblazen terwijl de huisgenooten er bijna in geslaagd waren het inwendig te blusschen.

Ook Binzer, die in zijn ellendigen toestand een weinig te laat had begrepen dat de woede der arbeiders over hem zou losbarsten, heeft

1 Als God wil.

door het bezorgen van kleine bijdragen de hoop op een spoedige krachtiger hulp van buiten, zoeken levendig te houden. H o e hij er in geslaagd is, dat blijve zijn geheim. Zoodra hij genoeg zal hersteld zijn om Veenwijk en Nederland voorgoed te kunnen verlaten, dan - zoo besluit hij - mag de bom losbarsten en springen waarheen zij wil.

Intusschen is bij het nijpende winterweer, de ellende onder de arbeidersgezinnen tot een hartverscheurende hoogte geklommen.

- Men zegt dat de soldaten die door den burgemeester uit de naburige stad gerequireerd werden, altijd met scherp geladen op wacht blijven, omdat er reeds samenscholingen voor de huizen van bakkers en winkeliers hebben plaats gehad. Volgens sommigen moeten de besten en verstandigsten onder de werklieden, die wel verbetering gezocht maar niet het uiterste hebben begeerd, met vuisten en messen zijn gedreigd indien ze nog weer van toegeven durfden spreken. Immers de groote hulp zou, volgens Binzer, nu spoedig komen; en hoe erger het liep, en hoe meer de burgerij hun ellende zag, des te meer ook zou de haan van H e t K r o m v e l d bestookt en bestormd worden, en gedwongen om aan den eisch te voldoen.

Men beweert dat de schuld die er nu reeds gemaakt is, in geen jaren zal te vereffenen zijn.

Men zegt - en wil het wel weten - dat het kerkhof reeds vijf gezinnen in den nood is te hulp gekomen.

Maar, wat men mede beweert en luide verkondigt, het is de laster dat den man van 't K r o m v e l d juist nu bij dit strenge winterweer en de stremming der scheepvaart, de werkstaking zeer welgevallig is.

Alzoo, in dit oogenblik terug te keeren en toe te geven, zoo oordeelde de meerderheid, zou de grootste dwaasheid zijn. Volhouden moest men; strikken in Godsnaam, totdat hij hen noodig had!

Over den hardbevroren dijk rolde het dichte rijtuig van R e e s p o o r stadwaarts.

Bronsberg is gedurende een paar dagen van huis geweest, teneinde zijn plannen voor de toekomst op nog vastere grondslagen te vestigen, en Nelly heeft van haar moeder verlof bekomen om Willem in Veenwijk te gaan afhalen.

Reeds een paar uren vóordat de diligence er moest aankomen, is Nelly vertrokken, omdat zij in Veenwijk - volgens haar verzekering nog eenige commissies te verrichten had.

Mevrouw Degen glimlachte toen zij haar dochter met een hoogrood kleurtje in het rijtuig zag stappen.

- Och, zij kon zich dat zoo voorstellen, al had zij het zelve minder gekend. De liefde, het sterke verlangen maakt onrustig en gejaagd. - Dat moet toch een zalige onrust zijn. - Zij zelve had in vroegere dagen meer een zeker tegenopzien; iets angstigs wanneer

hij komen zou. Maar dát was ook iets anders. Degen was toen zooveel ouder dan Willem nu is. En zij, de verloofde, zij had iets stijfs en iets koels..... tenminste voor Degen.

Toen Nelly wegreed, kwam er een zucht van verruiming over haar lippen, ofschoon haar onrust inderdaad nog even groot was als gedurende den ganschen voormiddag. - Ja, zij verheugt zich wel op het weerzien van haar Willem, en, dat zij eindelijk aan haar plan kan gevolg geven, het schenkt haar wel een gevoel alsof zij aan het eind van een moeielijk pad is gekomen, maar, terwijl het oogenblik dier langgewenschte ontmoeting met Hanna al meer en meer nadert, ziet zij er tegen op als tegen een steile rots.

Het prachtige winterlandschap 'twelk zich, vooral ter linkerzijde, aan haar oog vertoont, is niet instaat om haar van het tooneel af te trekken dat zich gedurig aan haar geest komt opdringen. - Maar zij w i l naar het landschap zien. Hoe prachtig is het riviergezicht! Gansch dichtgekruid met hooge ijsschotsen, glinsteren de schuine zonnestralen op het sneeuw van den verstijfden stroom tot aan den zacht wasigen horizon. - Nelly's oog bleef op een kleine wolk aan den horizon rusten. De wolk nam een gedaante aan. En daar stond Hanna weder; Hanna met dien brief in de hand.

Eensklaps dook Nelly in het rijtuig-kussen terug, en sloeg de handen voor 't gelaat. Maar ook, schier in hetzelfde oogenblik heeft zij haar moed herwonnen.

- Moest zij zoolang lijden en zwijgen; moest zij zoolang reikhalzen naar een gelegenheid als deze, om nu weer bang en weifelend te worden? Kloek dan Nelly; wees krachtig; het geldt de rust van je hart; het geldt de eer van je vader.

Weinige minuten later lichtte Nelly, na een zacht kloppen, de deurklink van Abel's huisje. Zij weet dat Hanna sedert het gebeurde op R e e s p o o r in Abel's woning werd opgenomen, ofschoon het haar onbegrijpelijk voorkomt dat, de man met zijn behoeftig gezin, terstond na de werkstaking tot zoo iets heeft kunnen besluiten.

Een vluchtig rood kleurt Nelly's gelaat, nu zij het bitter armoedig maar toch zindelijk huisvertrek binnentreedt.

Hanna te zien en te spreken is het doel van haar komst; maar toch ademt zij ruimer nu zij slechts Abel met twee zijner oudsten ginds op den vloer aan 't mandenvlechten, en moeder Lina aan de tafel met haar jongste bezig vindt. - Hanna was er niet.

Abel ziet op, en geeft zijn verbazing te kennen dat de juffrouw van R e e s p o o r zich zoo onverzeld in deze achterbuurt van Veenwijk vertoont. - Het volk was niet kwaad, maar - de juffrouw wist toch misschien dat het korzelig door den nood was. - Zeker, zij kon het niet helpen, en mijnheer Bronsberg zou ook wel volgens Gods bestel hebben gehandeld, maar men was nu in de verdrukking, en hoe licht konden ruwe gasten de juffrouw kwaaddoen.

Abel wist niet dat er door Bronsberg - ofschoon deze steeds zijn grootste kracht in zijn recht vond - de noodige maatregels zijn genomen om de beide vrouwen, wier welzijn hem zoo na aan het hart ging, tegen driest geweld te beschermen indien het noodig mocht zijn.

Ook nu in zijn afwezigheid, was er voldoende gezorgd; en, of Nelly het zelve wist of niet, toen het rijtuig van R e e s p o o r in Veenwijk gezien werd, en de juffrouw zich van D e P o s t h o o r n waar men stalde, tevoet naar het huisje van Abel begaf, toen hield de ontwaakte politie, ofschoon van verre, een oog in het zeil.

'Mijnheer Bronsberg meent het goed,' antwoordt Nelly: 'en wie het goede wil, vreest niet. - Jij bent immers ook niet bevreesd Abel?'

'Ik.....?' vraagt de man verwonderd, terwijl hij inmiddels is opgestaan, en de pet in de hand draait.

'Men heeft mij gezegd dat je Hanna Van Til in je gezin hebt opgenomen. En als men dan toch zelf in nood verkeert; mij dunkt....'

'O spreek daar niet van lieve juffrouw,' valt vrouw Lina in: 'dat is een wonder van den Heer.'

'Ja,' zegt Abel: 'dat er een wonderbare zegen op haar arme hoofd rust, dat moeten we getuigen. Wat er met haar gebeurd is dat weet je juffrouw; maar hoe liefderijk van hart en gemoed ze was, dat heb ik ondervonden, ik! Zij heeft mijn arme Klaartje welgedaan, en toen ze nu als een onbeheerde wees zonder dak en brood alleen stond in de wereld, toen zei ik: kom jij hier kind. En dat sprak vanzelf. - Maar wat niet vanzelf spreekt, dat was de zegen. Niewaar vrouw, zij bracht den zegen in huis? En, zoo waar als de Heer regeert, wij wisten toch niet dat zij ze z ó o meebrengen zou.'

Nelly weet in hoofdzaak 'tgeen ze nu van Abel verneemt. Door tusschenkomst van dominee Knipping heeft de man wekelijks een som ontvangen ongeveer gelijk aan die welke hij met de zijnen en ook Hanna, gemiddeld per week verdiende. Ware het geld hem niet door 'den dienaar des Heeren' ter hand gesteld, misschien zou Abel geaarzeld hebben die som omniet te ontvangen, temeer dewijl hij van deze hulp aan Hanna niets zeggen mocht. Nu echter had hij vrijheid gevonden om de zijnen met die uitredding voor gebrek te behoeden, en, nog weldoende aan anderen, den Heer te loven en te danken met gansch zijne ziel.

Wat Abel misschien vermoedde wist Nelly zeker:

't Was haar geliefde die het arme gezin die hulp deed toekomen. - Bronsberg heeft het haar gezegd. Aan Hanna Van Til had men immers op dien Zondag avond voor het grootste deel den snellen aftocht der werklieden te danken gehad, en de menschen die zich inweerwil hunner ellende, zoo liefderijk over haar hadden ontfermd,

zij moesten de vrucht van hun weldaad toch plukken. - Dat de welwillende en voorzichtige predikant, door Bronsberg in den arm is genomen om Hanna's vertrouwen te winnen en zoodoende een gevreesde ontknooping te voorkomen; dat er reeds plannen zijn beraamd om Hanna naar een andere plaats te doen vertrekken - ofschoon men in dezen geheel buiten de persoon wie het gold beraadslaagd had - daarvan echter wist Nelly niets. - Immers zoomin over den brief dien zij Bronsberg zag lezen, als over Hanna's krankzinnigheid, is er later tusschen Bronsberg en haar een woord meer gewisseld. Nu brandt ze van ongeduld om Hanna te zien, al kan zij ook bij de enkele gedachte aan die ontmoeting haar hart voelen bonzen.

XLVI. Begraven.

Uit Abel's woonvertrek komt men door een planken loodsje aan de achterzij der woning.

't Is een zeer kleine slecht geplaveide ruimte die het huisje aan deze zijde met de wal-gracht verbindt. De open ruimte, aan beide kanten door grauwe planken en hagedoorns begrensd, geeft echter aan het talrijk gezin - en vooral des zomers, een kamer te meer, al zij het er eene in de buitenlucht.

Hanna treedt haastig uit het loodsje waar ze eenig huiswerk verrichtte, naar buiten. Zij voelt niet dat het koud is. Zooeven heeft zij in Abel's woonkamer een stem gehoord die haar bekend was.

- Zal ze vluchten; zich verbergen? - Waarom? Heeft zij iemand te vreezen? Neen: Die d a a r b i n n e n is mag vreezen en beven.

Nogmaals wendt Hanna zich naar de zij van het loodsje. - Zij luistert. - Maar al onderscheidt zij de stemmen in het keukenvertrek, toch verstaat zij de woorden niet die er gesproken worden.

Met den arm tegen den deurpost geleund, staat ze een oogenblik, en tuurt naar een verdorde grasscheut tusschen de steenen:

- Gestorven van kou!

Eensklaps schrikt zij op. Zij hoort gerucht. Snel drukt ze de hand ter plaatse waar ze steeds dien brief houdt verborgen.

‘Hanna!’ roept Abel.

Zij geeft geen antwoord. Zij spoedt zich naar het stap aan de bevroren gracht.

- Die donkere bijt grijnst haar toe. De ijsklompen die er omheen liggen vliegen haar naar het hoofd.

- Waarom roept hij haar?

- Moest zij de dochter zien van den ‘dooden man’? - En waarom heeft zij dan sedert dien avond haar brief zoo zorgvuldig

verborgen gehouden? Waarom heeft zij gezwegen en niets aan Glover gezegd en vooral aan die juffrouw den brief niet getoond?

- Omdat het dat mooie kind vermoorden zou..... zooals die goede meester gezegd heeft?

- Maar hoe velen van het lijdende volk zijn er niet vermoord, door den dooden man. - En dan haar moeder! - Maar Hanna heeft tóch den brief verborgen gehouden. - Ja, want de jonge meester is bleek geworden toen hij gezien heeft wie het was die met de koets en de schimmels zou komen. En hij vreest nu dat zij - die de zijne moet worden, het weten zal. Immers het zou haar v e r m o o r d e n !

- Hanna!' roept Abel nog eens. En dan op den drempel der kleine loods: 'De juffrouw van R e e s p o o r wil je spreken. Kom even hier?'

Hanna zwijgt. Over den schouder ziet ze hem met haar donkere oogen zóo zonderling aan, dat Abel meent of het dikwijls gesmade en verkeerd beoordeelde kind, toch somtijds niet iets vreemds door het hoofd spookt.

'Je hoeft niet bang te zijn Hanna;' herneemt Abel: 'Al is juffrouw Degen van de grootheid, zij is nederig en goed. Nog zooeven heeft zij gezegd: Wij hebben immers denzelfden V a d e r i n d e n h e m e l .'

Hanna's oogen schitterden.

'Laat mij liefst een oogenblik met haar alleen;' zegt Nelly, die n u langs Abel naar buiten komt, en zeer bleek ziet, ofschoon zij meent zich zelve geheel te beheerschen.

'De juffrouw wil je een voorstel doen om met Gods zegen tot een beteren staat te komen Hanna,' zegt Abel: 'Wees niet bang.' - En dan tot Nelly: 'Maar spreek haar hier in het loodsje juffrouw. Het is te koud op de plaats.'

Nelly ziet Abel door het schuurtje in de keukenkamer gaan. - De deur valt achter hem dicht.

Nu zij met Hanna alleen is, zegt ze eenigszins gejaagd, terwijl ze snel in het loodsje treedt:

'Wil je dan even hier komen Hanna? ik moet je iets vragen.'

O, Hanna weet het wat zij haar te vragen heeft: Zij moet haar met schoone beloften voor zich winnen. Zij moet haar dat sprookje uit het hoofd praten, want een sprookje is het, welzeker. Maar de halfwijze kon het aan anderen zeggen; en dat zou dien dooden man nog kouder maken in zijn graf, en ook deze brengen waar nu haar vader is.

En binnen het loodsje heeft Hanna, met het oog naar den grond, geluisterd; en de juffrouw heeft haar het voorstel gedaan waarvan Abel reeds sprak.

'Je zult het daar goed hebben Hanna,' besluit Nelly, terwijl

haar stem getuigt hoeveel haar dit onderhoud kost: ‘Je zult er onderwezen worden, en later doen wat je roeping schijnt te zijn: Arme zieken helpen en verplegen. Niewaar - je wilt dat toch wel?’

Hanna heeft Nelly nog niet aangezien. Zij kon, zij wilde het niet.

- Die daar sprak, het is immers de dochter van haar moeder's beul; het kind van den dooden man! - Hanna weet niet wat dat mooie kind gezegd heeft; maar 'tgeen zij zeide, het had haar aan haar ellende herinnerd; aan een bevroren grond; aan een zieke, terwijl het lijk eener oude vrouw werd weggedragen; en vooral..... aan een doodsbleek meisje dat ze eens in haar armen hield en kuste met een bonzend hart.

- Maar het schoone doodsbleeke kind 'twelk ze toen heeft gekust dat was d e z e niet. Dát was eene zuster; eene die ons in de armen sluit en toelacht.

- Wat kan een arm onwetend schepsel wakend domme dingen droomen. - Hoe kon deze eene zuster zijn! Hoor maar:

‘Je zult je in die andere plaats, in een andere omgeving gelukkiger gevoelen Hanna.’

Hoor dan: de onwijze moet van hier!

‘Mijnheer Bronsberg heeft me gezegd dat je graag zoudt leeren;’ vervolgt Nelly: ‘Je hebt niets geleerd en kunt immers zelfs niet lezen Hanna?’

Zonderling trilde Nelly's stem bij die laatste vraag.

Nu slaat Hanna de donkere oogwimpers op:

‘Maar jij kunt het goed, niewaar?’ zegt ze snel.

Van dien scherpen uitval ontroerde Nelly geweldig. Hanna's aanvankelijke bedeesdheid heeft haar straks bemoedigd. Nu gevoelt ze eensklaps weer de oude vrees, dewijl ze opnieuw en krachtig in de meening wordt versterkt, dat zij inderdaad te doen heeft met een krankzinnige die haar benijdt en gevaarlijk is.

‘Ik? Welzeker Hanna;’ antwoordt Nelly, en doet zich geweld om kalm te blijven, want de tijd dringt, en zij moet tot haar doel komen: ‘Hanna, men heeft je vroeger met vreemde verhalen het hoofd vervuld. Je hebt mij op dien morgen dingen gezegd die - n i e t waar zijn.’

‘N i e t waar - n i e t waar!’ klept het in Hanna's borst; maar zij zwijgt, en roerloos blijft zij de spreekster aanzien.

‘En als je zulke verhalen aan andere menschen deedt dat zou niet goed niet braaf van je wezen Hanna. Dat zul je nooit doen - is het wel?’

Hanna w e e t niet wat ze doen zal. Door de kleine verweerde ruitjes ziet ze naar buiten. Aan gene zij van de gracht teekenen de dorre takken der boomen zich scherp af tegen de diep blauwe lucht.

- Dáar, boven die boomen wilde ze zijn, want als ze hier langer blijft en zwijgen moet, dan zal de kracht haar te kort schieten.

- Een is er immers die het weten moet. Eén! - Waarom heeft zij anders God gebeden dat hij herstellen zou? - Deze hand heeft hij gedrukt - deze zelfde hand. - En hij heeft gezegd: Hanna, goedhartig kind! - Dát heeft hij gezegd. - Maar sedert dien stond is ze zijn huisje ontvloden, en heeft ze hem niet terug willen zien. - Toen hij gisteren voor 't eerst in Abel's woning kwam, is zij hem weder ontvlucht. Als ze hem zag dan zou ze moeten schreien. - Maar zijn stem heeft ze gehoord. Toen heeft ze scherp geluisterd: En wat hij zeide dat trilt haar nog in de ziel: 'Ja,' heeft hij gezegd: 'het hart van Klaartje heeft ze wel, maar dat arme hoofd! Haar donkere oogen staren meest zoo vreemd, alsof zij iets zoekt dat ze niet vinden kan.'

- Dát heeft zij gehoord. En Abel heeft toen gezegd, dat zij toch nooit meer van die koets met de schimmels sprak; en wát ze dan z o e k e n zou? Wát? - O God! dat voelen de naakte boomen en de koude steenen niet!

- Wat ze zoekt, ja, dat woelt en bonst haar in de hijgende borst.

- Geen twee schreden van haar af, daar staat dat schoone bleeke meisje. In de koude lucht teekent zich de warme adem die aan haar boezem ontsnapt. - Die adem smelt met den adem van Hanna ineen.

- O, als deze haar l i e f h a d ! Als beider adem voor altijd tezamen smolt! Als deze haar z u s t e r noemde! - Aan haar voeten zou ze liggen. In de oogen zou ze haar zien. Háar wenschen raden. Vliegen op haar wenken.

- Zwijg, bonzend hart. Arm hoofd. - Ja, arm hoofd! Immers dán zelfs als heur beider adem tegelijk voor eeuwig wegvlood onder het kille ijs dáarbuiten, dan zou men haar samen vinden, maar uit elkanders armen scheuren. - Al hielden ze elkander ook muurvast omstrengeld, dan zouden ze déze toch begraven onder een fraaie zerk met bloemen er over, en Hanna verre van daar onder een lossen hoop zand waar de distels op tieren.

- Stil. Nu weet zij het weer: Om deze te sparen heeft zij gezwegen, en aan Glover den brief niet getoond. En - om deze onttrok zij het arme fabrieksvolk den steun dien zij het schenken wilde, en schenken k o n door den drang van dat schrift. Dat deed zij - uit liefde voor haar. - Vrijwillig? Ja, v r i j w i l l i g !

Maar, nu dat schoone kind zóo tot haar spreekt, en slechts denkt om zich zelve; nu zij uit Hanna's mond wil vernemen dat de waarheid geen waarheid is; nu het van Hanna g e ë i s c h t wordt dat zij haar eigen graf zal graven en zelve erkennen moet dat zij toch wel de halfwijze Hanna is, nu bruist het in haar borst, en vangt er een heviger tweestrijd aan dan zij tot heden te voeren had.

- Doch hoor, daar klinkt weer die zoete stem. In dien bewogen toon ligt de dringendste bee. Hoor, nu vraagt ze nogmaals zoo zacht en bevend:

‘Niewaar Hanna, je zult er nooit van spreken, nooit?’

Nog eenige oogenblikken blijft Hanna zwijgend naar den grond staren.

Nu ziet ze op.

De uitdrukking van haar oogen treft Nelly zeer. Met zulk een teederen blik had de arme haar nog niet aangezien.

‘W a t moet ik zwijgen juffrouw?’ zegt ze zacht: ‘Heb ik iets gezegd dat niet waar is misschien?’

Nelly is bloedrood geworden - Hanna zag het en sloeg de oogen weer neer.

‘Weet je dat niet Hanna? Herinner je je dien morgen dan niet? - Toen je me op 't K r o m v e l d in dat schuurtje zooveel vreemds hebt gezegd?’

Hanna schudt met het hoofd.

Nelly's oog verheldert.

- Zou het mogelijk wezen? zegt ze onhoorbaar.

‘Ik had wel eens vreemde gedachten juffrouw; heel vreemde gedachten.’

‘Weet je dat zelf? Beken je dat zelf? - Ja, op dien morgen, niewaar Hanna, dat was een inbeelding, een droom? Is het zoo niet?

‘Een droom? Ja - juist. Ik heb dikwijls lange droomen gedroomd, terwijl ik met open oogen de draden maakte.’

‘Maar wat je toen gedroomd hebt, niewaar - dat weet je niet meer?’

Er speelt een vluchtige glimlach om Hanna's fijn besneden mond terwijl ze zachtjes zegt:

‘Eens heb ik gedroomd dat ik een zuster had. Dat was op een schoonen morgen. Wij wandelden arm in arm. Zij drukte mij aan haar borst. Ik schreide, maar zij droogde mijn tranen, en ze kuste mij.’ Hanna's oogen vlamden nu eensklaps op, en in haar stem ligt iets schriels, ‘iets krankzinnigs’, terwijl ze snel vervolgt: ‘Maar dat waren droomen van de gekke Hanna. - Wat ik toen tot je gezegd heb, nee, dat weet ik niet. - Ik ben niet heel wijs juffrouw.’

- Goddank! zegt Nelly bij zich zelve. O, hoe gansch onnoodig heeft zij zich beangst en verontrust. - Kinderachtig is haar vrees geweest om Hanna niet reeds eerder te gaan spreken. - Wat zijn toch onze gissingen dwaas, indien men zich iets vast in het hoofd heeft gezet. - Waarom moest ook de brief dien Hanna aan Bronsberg ter lezing gaf, in eenig verband staan tot de hersenschim die in het verwarde brein dier arme geboren werd? - Dat kind heeft Nelly gezien; de begeerte om haars gelijke te zijn, heeft haar toen een oogenblik overweldigd en dwaze en verwarde woorden in den mond gelegd. - Nu is zij 't vergeten. - Goddank! Ja Goddank! - De goede papa staat daar weer rein voor het oog van zijn kind. - En dat kind vraagt hem vergiffenis dat het woord van een krank-

zinnig meisje haar aanstonds het minder goede van hem gelooven deed.

‘'t Is braaf van je Hanna, dat je het nu erkent. - Ik begrijp wel dat je spoedig vergeet wat je droomt, maar in 't vervolg moet je altijd zeggen dat het droomen zijn die je vertelt. - Zeg, zul je dat doen?

‘Ja, ja!’ knikt Hanna, steeds met het oog naar den grond.

‘De menschen die overdag droomen, hebben een dokter noodig. Ook dáarvoor zullen wij zorgen Hanna. Wij willen alles doen om je gelukkig te maken.’ En nogmaals herhaalt Nelly bij zich zelve haar innig Goddank! en in haar blijde stemming vat ze zonder vrees Hanna's hand, en drukt die.

Zie, nu trilt en beeft dat arme kind; nu drukt zij de hand op de borst; nu trekt ze het hoofd terug. O, nu is het toch zonneklaar, dat Nelly zich al dien tijd voor niets heeft beangst, en dat de droeve gebeurtenissen die er op de eerste ontmoeting met Hanna gevolgd zijn, haar die ontmoeting in steeds donkerder kleuren hebben voor oogen gespiegeld.

- Ei, zie dan, het bevende trillende fabriekskind is reeds de e e r van dien h a n d d r u k te machtig!

- Spoed nu! het uur van Bronsberg's komst is nabij. Met een gerust hart kan Nelly hem thans tegemoet gaan. - Bovendien zij mag den zoeten triumf van haar stilzwijgendheid vieren. - Goddank, dat zij haar moeder noch Bronsberg deelgenoot van Hanna's razernij heeft gemaakt, en zij zelve alzoo geen smet op het leven van haar dierbaren vader heeft geworpen.

- Vrees niet Hanna,’ zegt ze nu, terwijl zij haar nogmaals in haar verruiming de hand drukt: ‘Ik heb je lief omdat je geen onwaarheid spreekt. Wij zullen het goedmaken; maar vergeet het nooit: als je w e e r droomt, zeg altijd dat het maar droomen zijn.’

Na een vluchtigen groet was Nelly verdwenen.

In Abel's achterhuis staat Hanna nu alleen. Haar scherpste blik tuurt op de deur door welke Nelly haar zooeven verliet.

- Ik heb je lief! herhaalt ze binnensmonds - Zij heeft mij lief - o m d a t ik gek ben!

Met een ruk scheurt Hanna den zak los waarin ze haar kleinood verborgen hield. Zij heeft den brief in de hand. Ze heft hem omhoog. Zij doet een schrede naar den kant waar Nelly's schaduw verdween. - Doch, verder gaat zij niet. Langzaam zinkt nu haar hoofd op de borst. Een lange snik ontvlucht aan haar beklemden boezem. - Zij ziet naar buiten: De boomen zijn naakt: de steenen zijn hard; het gras is verdord. Het ijs is zoo kil; de bijt is zoo zwart.

Boven op den wal, aan gene zij van de gracht, nadert een lijkstoet.

Hanna blijft er naar turen.

- Toen men haar moeder naar het graf bracht, was er ijs zooals nu. - Maar met haar kleeren, met haar adem, met haar leven had die moeder haar kind beschermd.....

- Dat was de stem van het bloed.

- Dát was L i e f d e .

- En aarzelt Hanna dan nog? - Mag de Waarheid het schoone kind vermoorden?

- Neen, Hanna moet zwijgen, altoos; en het schrift van dien man moet zij vernietigen; begraven, zooals hij zelf begraven ligt.

Zoo in gepeinzen, volgt Hanna met het oog den kleinen stoet aan gindsche zij van de gracht.

Men zegt dat de man die daar voorbij wordt gedragen, door den honger vermoord is.

- Door den honger? - Is Hanna gelukkiger dan hij?

- Honger lijden: begraven worden! - Zij lijdt immers honger al geeft men haar te eten; en, lag zij niet in een graf sedert haar moeders dood?

Hanna huivert. - O, altijd te blijven in dien nacht, dat zal toch verschrikkelijk zijn! Kan zij den smaad blijven dragen van allen; en - ze allen vergeten nochtans, en zien sterven in ellende?

- Is zij niet jong, schijnt de zon niet mede voor haar aan den hemel? - Heeft men haar niet somtijds de ‘mooie Hanna’ genoemd En zal hij dan slechts medelijden hebben met haar, hij, wiens oog haar doet beven sinds hij weer beter werd?

- Moet zij dan a l t i j d - haar leven lang, ellendig zijn ter wille van éene die haar niet liefheeft, ter wille van dat rijke gelukkige kind!?

Nogmaals ziet Hanna naar den wal. Een groote menigte volgt er den begrafenisstoet.

En zie, haar voet drukt nu het stap aan de gracht. Over het hobbelig ijs spoedt ze zich naar de overzij.

- Is het een booze geest die haar nu voortdrijft inweerwil van haar straks genomen besluit?

Vrouw Lina die naar buiten komt, en Hanna aan den overkant den wal ziet beklimmen, schudt het hoofd nu ze haar geroepen, en een snellen blik met een zonderling antwoord heeft terugbekomen.

- Vreemd meisje! zegt ze onhoorbaar: Glover heeft gelijk; het hart is goed, maar 't is alsof ze iets zoekt dat ze niet vinden kan.

XLVI. Geweld op straat.

De menigte die Hanna straks op den wal voorbijging heeft ze nu ingehaald.

Het was geen gewone lijkstaatsie die ze gezien heeft. Ze had er slechts aan gedacht.

Begeleid door een der veldwachters wordt het lijk van een manspersoon op een berrie stadwaarts gedragen.

Ofschoon het gelaat van den man met een doek is bedekt, zoo weet men toch dat het de eerlijke Marcelis Blom is, die met de grootste moeite onder de sluisbrug uit het water werd opgehaald.

‘Het ijs was er bros, en hij heeft er zich zelf.....’

‘Nee, dat geloof ik niet. Daar was hij te braaf voor.’

‘Wat te braaf! Als je geen kruimel in 't lichaam, en geen cent in den zak hebt.’

‘Dan mag een Kristenmensch toch zijn eigen dood niet zoeken.’

‘De angst is hem om 't hart geslagen.’

‘Als de lommerd geen cent meer geven wil.’

‘Als je kinders om brood schreeuwen.’

‘Als je de arme schapen met gebedelde aardappelschillen den mond moet stoppen.’

‘Daar kunnen we van meepraten.’

‘'t Is God geklaagd!’

‘Den Heere getergd!’

‘Die rijke beulen!’

‘Ze waren bang met schade te werken, en bang voor hun zoet kapitaal.’

‘Daarom moest ons het hoofd worden warm gemaakt.’

‘Wij moesten bedanken. Dát was hun bedoeling.’

‘Nu kunnen we niet terug.’

‘En al wilden we, ze zeggen dat H e t K r o m v e l d wordt afgebroken.’

‘Die honden!’

‘Ja, maar de s p e u r h o n d e n zijn het die ons den dood doen.’

‘De speurhonden! - Wie?’

‘Wie anders dan die op 't K r o m v e l d zijn omgekocht. De raddraaiers die zich in schijn lieten wegjagen om hun zakken te spekken.’

‘Zoo'n Binzer!’

‘De schurk mag van geluk spreken dat hij nu uit Veenwijk verkast is.’

‘Als hij zijn oogen niet bont en blauw was gevallen, dan zou ik ze hem met mijn vuisten zóo willen verven.’

‘Ja, ze moeten kapot die ons met vrouw en kinders, dol van den honger in 't graf jagen.’

‘'t Was de Jood die er achter zat.’

‘H i j gaf de schuur.’

‘'t Was Glover vooral die ons heeft opgezweept.’

‘Hij is een drijver.’

‘Een heethoofd.’

‘Met zijn mooie praat sloeg hij ons een strop om den hals.’

‘Hij liep met den Jood.’

‘Hij heulde met Binzer.’

‘Hij zou ons geld bezorgen.’

‘De leugenaar!’

Werktuiglijk loopt Hanna mee voort.

Een der vrouwen, haar bemerkend, zegt tot een andere terwijl ze op Hanna wijst:

‘Zie, zóo wit als de freule zag zelfs Marcelis niet toen ze hem uit het water haalden.’

‘En ze zeggen toch dat de Abel's, waar ze in huis is, geen gebrek hebben.’

‘Ze vlechten er manden, en Abel met zijn zalig geteem, brengt ze goed aan den man.’

‘Alsof ze daarvan leefden! We weten 't immers wie de mooie freule haar loon zal betalen. Maar 't mes snijdt nu dubbel: Glover vult hem mede den zak.’

‘Van het bloedgeld?’

‘Welzeker!’

‘Het geld, ons ontstolen?’

‘Waarachtig!’

‘Zoo'n valscherd! Zoo'n Judas!’

Op hetzelfde oogenblik hoort men een snik, en een kletsenden slag.

Een luide kreet ontsnapt er aan den mond der laatste spreekster. 't Is haar geweest alsof vonken vuurs haar uit de oogen spatten.

‘Dat heeft de freule gedaan!’

‘De heerenlief!’

‘Pakt haar. Zal het tuig dat brast van ons bloed, nog de hand naar ons uitsteken!’

‘Hou vast!’

‘Nu zal ze ons niet bangmaken met haar spookgezicht.’

‘Wat zegt ze? Is Glover meer waard dan wij met ons allen?’

‘Vooruit! Dát moet hij toonen!’

‘Alla mannen, naar Glover's huis!’

‘Voor den dag met zijn woekergeld!’

‘Ooren heeft hij en hooren zal hij!’

Terwijl deze en nog veel andere kreten uit de steeds aangroeiende menigte opgaan, is men met de berrie het gemeentehuis genaderd.

De avond valt. De bemoeiingen met het lijk van den drenke-

ling, beletten den dienaars der politie om het noodlottige drama 'twelk dezen avond in het anders zoo stille Veenwijk zal worden gespeeld, te voorkomen of in den aanvang te stuiten.

Juist toen de diligence waarmee Bronsberg was teruggekeerd, aan een andere zijde de stad verliet, rolde het rijtuig van R e e s p o o r door de smalle hoofdstraat, waarin de arbeiders zich bevonden die het lijk van Marcelis hadden vergezeld.

Was het vreemd dat die arme weinig ontwikkelde mannen en vrouwen, gebogen onder den druk van zooveel ellende, en geprikkeld door den jammerlijken dood van den man wien de strijd met het leven te zwaar was geworden, zich wreken willen op hen die zij voor de baatzuchtige bewerkers van hun ongeluk hielden? Was het te verwonderen dat de woordenvloed tegen Glover, straks zoo hevig en onverwacht door Hanna's krachtige hand gestuit, nog sterker aan het bruisen ging, om weldra - aangewassen tot een geweldigen stroom, niets te sparen van wat zich op zijn weg vertoonen zou?

Arme mannen en vrouwen!

Zij h a d d e n recht; maar zij hebben het niet meer. Vroeger mochten zij klagen; ja, eischen; maar sinds hun 't brein door listig bedrog werd verward, sinds zij onwetend het onmogelijke begeerden, hebben zij zich zelf een kuil gegraven, en zijn ze door hun onwetendheid zelf de bewerkers geworden van hun jammer en gebrek.

- Wat hebben zij nu te verliezen!

- Voort dan, met de freule voorop!

Nochtans, de vurige bruintjes voor het rijtuig doen de menigte op den hoek der straat uiteenstuiven.

De stroom naar Glover's woning is afgeleid.

- Is dat de wagen van R e e s p o o r ?

- Zal de banjerd van 't K r o m v e l d het getrapte volk nog overrijden erbij!

Daar beukt een vuist het portierglas ter rechterzijde.

Links waar het glas was geopend, roept schier terzelfder tijd een stem naar binnen:

‘J i j rossen en rijen: w i j honger lijen!’

Terwijl het glas op de straat al rinkelend neervalt, ontstaat er een flauw gejuich om het rijm van Dirk.

In hetzelfde oogenblik dringt een vrouwenkreet uit het rijtuig naar buiten.

Jan de koetsier brengt zijn bruinen met een duchtigen zweepslag in een versnelden gang.

Hoor, een vreeselijk gegil weerklinkt door de straat.

De disselboom heeft een zwak meisje 'twelk niet zoo snel uit den weg kon komen, ter aarde geworpen; en, twee schokken voelt men in het rijtuig terwijl de raderen over haar beentjes gaan.

De koetsier die den storm van het volk geweldig hoort opsteken,

en gevaar voor ‘zijn paarden en volk’ vreest, doet de zweep nog krachtiger op het vurige span bruinen neerkomen.

Terzelfder tijd voelt hij zich aan het pand van zijn jas trekken.

‘Hou-op!’ roept Bronsberg: ‘Zie je niet dat je iemand overrijdt.’

‘Ophouden! En als de juffrouw.....’

‘Willem, laat hem! Wat ga je beginnen?’

‘Wees bedaard Nelly. We moeten hun toonen dat we geen ‘ongevoelige honden’ zijn, zooals die kerel ons toesnauwt.

Het rijtuig staat stil. - Bronsberg opent het portier en springt eruit.

Dat heeft de menigte niet verwacht. De kreten verstommen. Slechts de moeder van het overreden kind - 'twelk nu bewusteloos in haar armen ligt - jammert en schreeuwt overluid.

Bronsberg met de hand aan het portier, wenkt een der veldwachters die nu is toegeschoten: Men zou terstond met het kind naar den dokter gaan. Op zijne kosten zal het verpleegd worden. Nu rijdt hij naar buiten ter wille van de juffrouw die te zeer ontsteld is om hier te blijven; maar nog dezen avond keert hij terug ten einde bij den burgemeester aangifte te doen van de brutale wijze waarop eenige ‘weerspannige leegloopers’, zelfs binnen de stad, het rijtuig hebben durven aanranden.

- Weerspannige leegloopers! - 't Was niet verstandig van Bronsberg.

- Weerspannige leegloopers! Zóo durft hij hén noemen die ook - en wel het meest naar hun meening - door hém zijn bedrogen; de hongerlijdende mannen en vrouwen die wel werken willen, maar niet slaven. Zoo durft hij hen noemen, hij, die daar warm in een koets rijdt, en smult en brast; en reeds binnenkort de gansche fabriek zal slechten om zoet en lui te leven van een kapitaal, bijeengeschraapt ten koste van hun hartebloed!

- Weerspannige leegloopers! O, tergende laster! Zal men zich dát laten zeggen!

- Nee, zekerlijk niet!

De gansche straat is reeds met menschen overdekt. Het grootste deel ervan behoort echter niet tot de ‘Kromvelders’ - zooals de fabrieksarbeiders in het stadje genoemd worden. - Ofschoon die arbeiders er over 't algemeen niet gezien zijn, zoo bestaat er nu toch, en vooral onder de armen, de meeste belangstelling voor hen, want in veler oogen zijn ze nu martelaars geworden.

Heeft men nog meer bewijzen noodig? - Ginds is het lijk van den braven Marcelis; hier ziet men die moeder met haar verminkte kind.

Zie - daar verheft zich een bloedende vuist. - Men weet niet dat het de vuist van den poldergast is die straks het portierglas heeft stuk geslagen. Maar, b l o e d schreit om wraak! En - voor het laagste plebs uit de zoogenaamde Voldersbuurt, is deze gelegenheid, de ‘lang gewenschte’.

Een verward geschreeuw bereikt Nelly's oor. Bevend zit ze in het rijtuig:

‘Willem, in 's-hemelsnaam, kom! Ik sterf van angst!’ roept ze met trillende stem.

Bronsberg springt in het rijtuig.

‘Vooruit?’ roept hij den koetsier toe.

Een honend geschreeuw verheft zich.

Zonder dat de koetsier het heeft kunnen bemerken, had men den disselboom uit den wagen getrokken en de strengen kapot gesneden. - Slechts door den toom weerhouden steigerden de paarden in 't eerst, en dan, snel vooruit schietend, rukten zij hun menner van zijn zetel, zoodat de man zijn evenwicht verliezend, over het voetbord heen op de steenen sloeg, terwijl de paarden nu onbeteugeld voortrenden.

Daar stond het onbespannen rijtuig in 't midden der straat.

Ondanks de gevallen duisternis - niet door de lantaarn verlicht die anders reeds om dezen tijd in de straat was ontstoken - overtuigt zich Bronsberg met éen blik van den neteligen toestand waarin hij zich met zijn geliefde bevindt.

‘Naar den duivel met de rijke leegloopers!’

‘Wég met de groote dieven!’

‘Weg met de bakkers die zolders vol koorn maar geen pond brood voor een arme hebben!’

‘Weg met de potters!’

Zóo klinken weer dreigende kreten. Doch het zijn niet de Kromvelders die den ruwsten toon aanslaan. Bronsberg's naam heeft vroeger bij zijn arbeiders een goeden klank gehad. - Voor een oogenblik komt bij velen de oude genegenheid weer boven; inzonderheid nu het gemeen van Veenwijk zich ongeroepen bij hen gevoegd en zelfs daden van geweld heeft gepleegd, waartoe toch zeker geen der hier verzamelde Kromvelders zou zijn overgegaan.

- En zullen zij nu den voormaligen patroon, ofschoon hij hun vijand is, te hulp komen? Zullen zij aan de vermaning van een paar kameraden gehoor geven en den heer met vrede laten; den koetsier helpen; en zich onthouden van geweld, 'twelk niet anders dan op eigen schade kan uitloopen?

Bronsberg is geen romanheld. Hoezeer hij zich in den regel beheerschen kan, en reeds meermalen getoond heeft het volk niet te vreezen wanneer hij met de beste bedoelingen in zijn recht tegenover hen staat; op dit oogenblik beeft hij van verontwaardiging, en kent zich zelven niet meer. Ja, ook de vrees vuurt zijn gramschap aan. 't Is geen vrees voor zich zelven, want met zijn kleine handvalies zou hij zich door dien ruwen hoop heenslaan wanneer men hem durfde aanranden. Maar om Nelly's wille is hij bevreesd.

- Hoe zal hij háar beschermen! Het rijtuig is door de opgewonden menigte omringd. De veldwachters zijn er niet meer. - Eén

hunner heeft hij zelf met de moeder van het overreden kind naar den dokter gezonden; de ander houdt zich waarschijnlijk met den lantaarnopsteker liefst een weinig aan den buitenkant; of misschien ook, is hij om andere hulp te zoeken naar het raadhuis gegaan.

Men dringt van achteren op. De lieden die Bronsberg nu met dreigend gebaar en onheilspellenden blik zeer nabij komen, kent hij niet. - Maar, ze zullen hem kennen!

Terwijl Nelly nogmaals al gillende klaagt en jammert, grijpt Bronsberg zijn valies met koper beslag uit het rijtuig:

'Terug! Boeventuig! Ellendige straatroovers!' roept hij met den rug voor het geopend portier, en zweert bij zich zelven, zijn geliefde desnoods met zijn leven tegen 't ruw geweld te zullen beschermen.

Had Bronsberg - vooral door Nelly's angstig schreeuwen, niet zijn gewone kalmte gemist, misschien zou hij ook nu nog den storm hebben bezworen. Thans echter heeft zijn heftige uitval olie in het vuur geworpen.

- Hoort, hoort! - 't Was niet genoeg dat die rijke mooiprater de arme Kromvelders zonder werk en loon, zonder eten en hulp, voor weerspannige leegloopers heeft gescholden; hoort, nú zijn ze ellendig, nu zijn ze reeds boeven en roovers! - Wat weerhoudt hen dan nog? Wat kunnen ze meer verliezen dan het leven? - De gevangenis geeft brood!

Een onbeschrijfelijk verward rumoer en geschreeuw heerscht er nu in de nauwe reeds donkere straat.

De winkeliers in die buurt hebben zooveel ze konden hun deuren en luiken gesloten. - Niemand brandt licht.

Een vuistslag op het hoofd doet Bronsberg eensklaps duizelen en het evenwicht verliezen.

'Zóo zullen de schijven wel loskomen!' gilt er één bovenuit.

'Nu ziet hij hoe lui je bent, hij, die de guldens verroesten en zijn werklui verhongeren laat.'

'Willem! - Help! Ach God!' gilt Nelly.

Nelly's hulpgeschrei wordt nochtans geheel overstemd door het woest getier en geschreeuw van eenige toevallig in het stadje vertoevende poldergasten, die ook inderdaad de voorsten in 't gedrang zijn geweest, en met een paar vildersknechts de leus van Binzer tot de hunne hebben gemaakt.

- En op de bakkers en op de kruideniers moest het nu los!

- Op hen die niet borgen wilden!

'Tsa jongens. Boeven ben je: ellendige roovers! Jawel, leegloopers ook; welzeker, maar lang genoeg heb je leeggeloopen. Nú de handen aan 't werk! Vooruit!' Zoo schreeuwen de mannen. En de vrouwen krijschen:

‘Zullen wij sterven van honger! Zal het rijke volk van ons geld zwieren en brassen!’

‘Krabt ze de oogen uit!’

‘Trekt de luiken weg!’

‘Slaat de glazen kapot. - Hosse heisa, kapot, kapot! kapot!!’

Ontzettend is nu het leven in deze en de aangrenzende, nog nauwere straat.

Bronsberg, straks een oogenblik bewusteloos, brengt de hand aan het hoofd. - 't Is Jan de koetsier die hem ondersteunt.

Jan had zich met den val niet zoo ernstig bezeerd of hij heeft zich spoedig kunnen herstellen. Met den ijzeren schroefsleutel dien hij snel onder de voorbank had weggegrepen, heeft hij de massa eenig ontzag ingeboezemd, en, toen hij Bronsberg getroffen zag, is hij hem aanstonds ter hulpe gesneld.

Bronsberg komt nu geheel tot bezinning; maar hij let niet op de steeds aangroeiende menigte die van alle zijden bijeen- en het rijtuig schreeuwend voorbij stroomt terwijl het nu op de winkels losgaat:

- Waar was Nelly? - In het rijtuig bevindt ze zich niet meer. - Wat is haar overkomen? - Het portier aan de andere zijde heeft men losgerukt, en staat open...

‘Er is geen kwaad bij mijnheer,’ zegt Jan, wien ondanks den kouden avond de zweetparels op het voorhoofd staan: ‘Als ik van de bruinen zoo zeker als van de juffrouw was, dan had ik geen vrees. Ik denk dat ze 't vuur in 't lijf hebben gekregen en dat de arme beesten...

‘Heb je haar gezien?’

‘De juffrouw? Jawel. Toen 't poldervolk op je aandrong mijnheer - want Kromvelders waren het niet - en de juffrouw, m o o r d gilde, toen hoorde ik het andere portier opendoen. Een knap slag van vrouwspersoon riep haar, en trok haar mee, en schoof met haar voort, schuin den hoek van de Vliersteeg om. - Nee, dáar was toen weinig volk; en zij met haar beiden, ze liepen.....’

Doch wat de koetsier er nog wilde bijvoegen was niet meer te verstaan.

Twee deuren om den hoek der Hartesteeg - schuin tegenover de genoemde Vliersteeg - moest een bakker het misgelden.

Hevige slagen en een vreeselijk gerinkel van glas deed zich hooren temidden van het geschreeuw en getier dat, straks meer verwijderd, nu naar deze zijde scheen terug te keeren.

Ook hulpkreten werden er vernomen, en hoor, nu mede het roeren van de trom in de verte.

‘De militairen!’

‘'t Soldatenvolk!’ klinkt het angstig: ‘Terug! Ze zijn met scherp geladen! Ze schieten! O God!’

‘Die beulen! Die beesten!’

En een menigte volk dringt nu uit de Hartesteeg terug naar de

hoofdstraat, en tegen weer anderen in, die als nieuwsgierigen of belangstellenden, nog steeds komen toestroomen.

XLVIII. Arm en rijk.

‘Kom maar mee; kom maar! Niemand zal je kwaad doen. - Waar ik heen wil? - Hierheen! Eerst den wal op. Jawel. Dan komen we in de Wijdesteeg. Daar woont iemand die je weer veilig op R e e s p o o r zal brengen.’

- Ach God, mijn Willem! Nee, ik wil niet. Laat me teruggaan Hanna.’

Nelly meende dat ze nu wel de kracht zou hebben om het gevaar te trotseeren en haar vriend in 't gewoel te gaan wedervinden. Maar ze huiverde toch, en bleef inweerwil van haar geuiten wensch, even snel naast Hanna haar vlucht vervolgen.

Het duurde niet lang of de beide meisjes hadden de kleine woning van Glover bereikt. Hier moest Hanna wezen.

Straks heeft ze om zijnentwil voor een oogenblik het schoone uur onder het kerkorgel kunnen vergeten. Maar immers het angstzweet had haar langs de slapen gedroppeld terwijl men schreeuwde en loog dat Glover zich had laten omkoopen; dat men mee aan hém de ellende moest wijten; dat men op hem de scha en het leed met kracht zou verhalen.

Zij heeft gesidderd; en eer ze het zelve wist, had zij de vuige lasteraarster in het aangezicht geslagen. - Men heeft haar gegrepen. Maar zij, gescholden of geslagen heeft zij niet meer. - Toen is het rijtuig gekomen. In 't gedrang had men haar losgelaten. Al spoedig dat bevende meisje in het rijtuig herkennend, heeft zij haar doodsangst en handenwringen gezien. Dat greep haar in 't hart. Aan den kant waar zij stond was ‘de deur’ van dat rijtuig gesloten. Zij heeft haar losgewrongen.

- Nu is ze hier. Met haar! Bij hem! - Zij moet hem waarschuwen. Straks zal men komen, met geweld.

- Hoe! heeft hij de deur gesloten?

‘Doe open! Is daar niemand? Doe open!’

Aan den haard was geen vuur. Op de tafel brandde geen licht.

Het ongewoon rumoer 'twelk het kleine stadje op de been bracht en met schrik vervulde, drong niet door tot het kleine woonvertrek.

Wouter Glover ligt met het hoofd in de handen voorover op de tafel.

Hij slaapt.

Hij droomt dat er op de deur wordt geklopt, en dat men: Doe open roept.

- Ja, hij zal wel opendoen; maar hij is nog bezig met moeders doodkist dicht te spijkeren. - Als hij de kist zóo liet staan dan zou men moeder eruit halen. - Men moet dus maar wachten; en anders zal Hanna wel opendoen. - Hanna staat hier naast hem, en Klaartje zit daar ook; maar Klaartje leeft niet; die is van was - zooals er eens beelden met de kermis zijn geweest.

- Ja! heb dan geduld! - Men kan immers geen deur opendoen als men eerst een lijkkist in een bedstee moet verbergen. En als Hanna hem helpen moet dan kan z i j immers ook niet opendoen. - Klaartje, dat is onmogelijk. - Waarom klopt men alweder? Ziet men dan niet dat Hanna nu bij het vuur de koffie gereedmaakt? De vlammen flikkeren op haar wangen. - Als men met den vinger langs zulke wangen streek, dan zou een wonder gevoel de borst doorstroomen; dan zouden die wangen rood worden.....

- Nu ja, ja! hij zal opendoen; maar kan hij Hanna dan zoo bij het vuur laten? Het vuur zal haar bereiken; het vuur zal haar verteren..... zie, zooals het Klaartje verteert. 't Is alsof zij wegsmelt..... en voortzweeft. - Ginds in de verte wuift zij nog met de hand, en wijst naar Hanna. - En Hanna? zie, het vuur heeft haar reeds aangetast. - Stil toch; hoe kan hij opendoen wanneer zij roept. - Hoor: Wouter doe open! En luider: Ben je er n i e t ? - Ja, hij is er. Hij snelt naar het vuur. Hij heft haar omhoog van de plaat; hij klemt haar in zijn armen; vast, vaster; en kust haar op die donzen lippen; ja, hij kust haar, en noemt haar zijn liefste.....

‘Doe open!’

Glover ontwaakt.

- Wie klopt daar? Bedriegt hij zich nu? Is het niet werkelijk Hanna's stem die er roept?

Snel glijdt zijn hand langs het voorhoofd. - Wat verlangt ze van hem? - Hij heeft zoo zoet gedroomd; en komt ze hem nu verwijten misschien dat hij een moordenaar zou geweest zijn wanneer haar hand hem op dien avond niet had weerhouden? Wat drijft haar nu, terwijl ze hem telkens ontvluchtte sinds ze hem bracht in zijn huis, en verzorgde totdat hij weer beter werd? - En straks dan? Hij hield haar in zijn armen. Hij heeft haar aan 't hart gedrukt; haar zoete lippen gekust. Stil, dat weet niemand; dat was in den droom, en kan men dan helpen dat men droomt in den slaap!

Nu opent hij de deur.

‘Ben jij het Hanna?’

‘Ja. En ik kom niet alleen. - Laat ons binnen?’

Hanna weet waar de lamp staat: ‘Zóo, steek ze nu aan Glover, dan kun je zien wie ik heb meegebracht.’

Glover kan zijn oogen niet gelooven.

Nelly herkent den gevreesden werkman en schrikt achteruit.

‘Blijf hier juffrouw. Ik wist dat je bij Glover veilig zoudt zijn, en ik moest hem spreken meteen.’

Terwijl Hanna den jongen werkman haastig bericht wat er gebeurde; wat ze van het volk voor hem vreest, en wat zij begeert dat hij doen zal, verkeert Nelly in een angstige spanning:

- Pas aan het woest tooneel ontkomen; in onrust over haar vriend wien zij ondanks zich zelve, door vrees overweldigd, aan zijn lot heeft overgelaten, bevindt ze zich nu door de zorg van dat halfwijze meisje, in de woning van den man die wel is waar den schandelijken lasterbrief niet heeft geschreven, maar niettemin de booze geest van het volk en de hoofdoorzaak van haars vaders dood is geweest.

Had Nelly kunnen vermoeden hoe eens diezelfde werkman inderdaad het dierbare hoofd van haar Willem heeft bedreigd, Hanna's herhaald vermaan om maar kalm en rustig te blijven, zou voorzeker nog minder hebben gebaat.

‘Maar als het waar is dat die vreeselijke menschen ook hier zullen komen, dan heb je mij op een verkeerden weg gebracht,’ zegt Nelly gejaagd: ‘O, dat ik mijn Willem verlaten kon! - Ik moet terug. Ik wil het.....’

Inderdaad vliegt Nelly naar de deur en naar buiten. Doch eensklaps blijft ze staan. - Verfoeit ze haar eigen kleinmoedige zwakheid? - Misschien. - Maar zij hoort het rumoer van verre. Zij hoort drie vier malen het knallen van een geweerschot. - Ginds ontwaart ze eenige zwarte schimmen in de straat. - Vluchten ze, of komen ze op haar af? - Haar kleeding zal de opmerkzaamheid trekken; ze zullen haar herkennen; haar aangrijpen; ter aarde werpen; met messen doorsteken! - O God, o groote ontfermende God, is het zoover met haar gekomen! - Indien ze moest sterven; zóo!

- Neen, de beschermende hand die zich alweder naar haar uitstrekt, dat moet toch de hand zijn die God haar biedt. Al is Hanna ook een ijdele droomster; al lijdt ze aan een dwaze hersenschim; zoowel dien avond met het werkvolk op R e e s p o o r als nu, heeft ze getoond geenszins met het opgeruide volk tegen de bezitters samen te spannen.

- En is zij, wat Glover betreft, niet onrechtvaardig misschien? Heeft Bronsberg hem niet telkens verdedigd als een oprecht en eerlijk ofschoon te driftig man? Indien de arbeiders nu werkelijk ook Glover's huis bedreigen, dan blijkt daaruit, meent Nelly bij kalmer inzien, dat hij nu inderdaad óok t e g e n de samenspanners is.

En als Nelly nogmaals een geweerschot hoort knallen, dan bedenkt zij zich niet langer, maar keert zoo haastig zij kan in Glover's woning terug.

Met een afgewend gelaat stond Wouter bij de tafel. Hij leunde erop met de saamgeklemde vuist. - Ja deze vuist is het geweest waarmee hij den beul, den moordenaar van zijn moeder heeft willen treffen.

En Hanna heeft hem nu in 't oor gefluisterd, dat één enkele slag met die vuist zeker bloed had doen stroomen. Er was een zwarte vlek aan die hand, ofschoon er toch geen bloed gestroomd had. Hanna zag het; altijd! - Als diezelfde hand nu hulp en steun aan dat meisje schonk, dan zou de donkere vlek zijn weggewischt. Ja zeker!

Dát heeft Hanna gefluisterd.

- Maar, Hanna is gek! - Wie, wát weerhoudt hem om nu nog de arme moeder te wreken? Zou hij de zoetelief van dien huichelaar nog beschermen erbij?

Vluchtig ziet hij naar Nelly om.

Hanna heeft haar een nap water gegeven. Met trillende handen brengt zij den dikken rand aan de fijngevormde lippen; een deel van het water stort over haar kleeding.

- Zie, en zij geeft haar te drinken; in deze woning; op de plek... waar moeder's lijk heeft gestaan! - Maar, als zij toch drinken moet, dan is het onverstandig dat Hanna haar den nap heeft gegeven. Zulke lippen zijn er niet aan gewoon.

In hetzelfde oogenblik houdt Wouter den blik op Hanna's mond gevestigd. - Die lippen heeft hij gekust! - Zij weet het niet. Het was in den droom. Maar die droom is toch werkelijkheid voor hem geweest. - En Klaartje zag het, en van verre heeft zij geglimlacht.

- Zie, nu komen die lippen hem zeer nabij:

‘Glover, om Godswil, besluit eer het te laat is;’ fluistert Hanna gejaagd.

- Wat ziet hij haar diep en zonderling aan. - Zij slaat het oog naar den grond. En nog zachter herneemt ze:

‘Vergeet het niet Glover, in den langen nacht toen je ziek waart, toen heeft een stem je zoo dikwijls herhaald: En als gij den vijand zegent en weldoet, dan hebt gij uw hemel op aarde.’ En onhoorbaar voegt ze erbij: O, dat ik het zelf nog eens kon vergeten! Maar - als men h é m lastert en scheldt.....!

‘Ga weg Hanna! - Nee Hanna, nee dat zeg ik niet. Spreek dan, wát moet ik doen?’

Maar immers hij wist het reeds: Degen's dochter, Bronsberg's liefste, moet hij veilig naar R e e s p o o r brengen; haar moet hij beschermen.

- H á a r ? Het kind van den ellendige! De liefste van zijn moeders beul!

Wouter kan niet antwoorden.

‘Ik bid je Glover!’ spreekt zij luider, en ziet naar hem op.

- Zal Glover die roepstem nog langer weerstaan? En ook, kan

hij zich zelf nog langer beheerschen? - Is dan dat arme kind geen engel van liefde en goedheid zooals zijn Klaartje het was? - Wordt het wicht der wraak 'twelk nog altijd zijn borst beklemt, niet telkens als weggerukt wanneer haar stem hem het hart beroert, wanneer dat donkere wonderlijk stralende oog het zijne ontmoet?

Hanna beeft. - Die handdruk heeft haar het bloed naar de wangen geperst. - IJlings keert ze zich van hem af. Zij spoedt zich naar de deur waar Nelly in angstig teruggetrokken houding naar buiten tuurt.

Het rumoer klinkt slechts flauw in de verte.

- O, 't was laf en slecht dat de angst mij heeft voortgejaagd; klaagt Nelly onhoorbaar half schreiend: Maar nu zal ik hem zoeken totdat ik hem vind; mijn liefste, mijn trouwe! En luide:

'Kom Glover! Als je mij veilig bij mijnheer Bronsberg brengt, dan zal hij je zeker vergiffenis schenken. Wat je misdeedt dat heb je niet uit boosheid gedaan. Zeker zal hij je genadig zijn, en voorthelpen als i k het hem vraag.'

Nelly weet niet wat er omgaat in Glover's borst. En zou Hanna het weten dat hij ook nú nog een dubbelen strijd heeft te voeren: den strijd der liefde, een strijd der wraak?

- Hij zal je genadig zijn! prevelt Wouter, onhoorbaar Nelly's woorden herhalend: Hij zal je vergiffenis schenken! - O, gruwel! O, terging!

- Ha, indien het geen vrouw was; geen kind, geen bang zwak kind....! Wat heeft Hanna bestaan dat ze de dochter van 'den oude', het lief van 'den jonge' hier in zijn huis bracht!

Een sterker gerucht dringt naar binnen.

Nelly verbleekt. - Haar moed dreigt opnieuw te verflauwen. - De deur trekt ze dicht; en dan snel op Hanna toetredend zegt ze gejaagd:

'Maar als ze mij herkennen! Ik wilde....' En sneller: 'Leen mij dat jak, die muts, dien doek Hanna?'

'Mijn kleeren? Dit armelijk goed?'

'Ik bid er je om?'

Hanna's vingeren trillen terwijl ze Nelly met het afdoen van haar mantel en hoed behulpzaam is. Maar al beeft ze nog sterk, het arme fabriekskind met haar reinen aard en zuiver kiesch gevoel, zij denkt er niet aan dat Glover's tegenwoordigheid haar zou beletten om zich van haar schamel bovenkleed te ontdoen. Over Nelly's japon glijdt haar jakje gemakkelijk heen. Zie, en haar mutsje het past haar juist; en deze doek - moeder's bont geruite doek - zij kan hem om het hoofd en de schouders slaan, dan bedekt zij die blonde lokken meteen.

- Zóo, nu is zij gereed; nu zal niemand haar voor de juffrouw van R e e s p o o r houden.

Hanna is een schrede achteruit gegaan. Wanneer zij een enkele maal zich zelve in een spiegeltje of in het water heeft gezien, dan zag ze dát - dat dáar. - Ja, die oogen zijn blauw, en die kleur is zoo blank; maar zie toch, zelfs het gelaat, dat is Hanna, Hanna de freule!

Nelly is eensklaps aan de hevigste onrust ten prooi. Heeft zij er niet aan gedacht dat men haar in deze vermomming voor het krankzinnige meisje zal houden! - Hanna zelve heeft er haar aan herinnerd. De vreemde plooi op haar gelaat; die waanzinnige ternauwernood bedwongen lach terwijl ze haar beschouwde, hebben het haar, helaas te laat, doen bedenken.

- En die kleeren benauwen haar nu; zij kan en wil ze niet aanhouden. Is het niet reeds genoeg dat zij zich met dien man in de straten zal wagen? Hoe kon haar straks in het rijtuig de vrees zoo geweldig beheerschen, dat zij de hulp van dat meisje heeft aangenomen!

't Is Nelly nu een oogenblik in die donkere enge woning als bevond zij zich in een kerkerhol - onder roovers en moordenaars.

Dat is overdrijving. Nelly gevoelt het.

- Zij moet bedaard zijn. Niemand zal haar kwaaddoen. Indien Hanna verstoord mocht worden dewijl zij zich weer van haar kleeren ontdoet, dan zal Glover haar zeker wel beschermen.

Terwijl Nelly nu schielijk haar laatste plan volvoert, komt ze meer in Glover's nabijheid. - Schuin naar Hanna omziende, fluistert ze den jongen spinner snel eenige woorden toe.

- Heeft Hanna het mede verstaan, en goed gehoord? Werd het Degen's dochter te eng in de kleeren der arme krankzinnige? Zal men haar in de donkere straat voor Hanna houden, en als ‘de freule’ nog eerder geweld doen? Mag zij bovendien het gekke misschien wat ijdele meisje, nog waanzinniger maken door zich van haar kleeren te bedienen?

- Heeft Hanna het inderdaad wel goed gehoord? - Zij staat daar stil, onbeweeglijk stil.

- Hebben de tanden van een vliegrad haar het vleesch van het lichaam genepen! Heeft de bliksem haar de ziel uit het lichaam gescheurd!

Hanna houdt de hand op den boezem gedrukt. - Is zij dan inderdaad krankzinnig? - Jagen, zooals voorheen, ook nu de paarden haar woest voorbij? - Moet hij nog komen die langgewenschte, in zijn koets met de schimmels? -

- Neen! Hij is dood, en dood is het verleden.

- Maar zijn kind had zij lief. Zij heeft haar willen sparen voor schande. Zij heeft haar willen beschermen met haar eigen schamele kleeren, met denzelfden doek waarvan een bedrogen moeder zich ontdeed om Degen's e e r s t g e b o r e n k i n d voor een kommervol leven te bewaren!

- En, die zij uit liefde wil weldoen, veracht en miskent haar!

- Is zij krankzinnig misschien o m d a t zij haar liefhad? - Maar dan duldt zij toch niet dat Wouter 't gelooven zal? Hij die haar brood gaf; hij die haar straks de hand heeft gedrukt. Neen, ze zwijgt nu niet langer. Nu zal ze hem overtuigen, hem én haar! - Degen's brief aan de arme moeder zal klinken als een stem uit het graf.

Zij beiden moeten het weten dat Hanna niet gek was. - Hier heeft ze den brief; hier, op de hijgende borst.

'Hanna, wat deert je?' vraagt Wouter met angst.

Nelly beeft. Ook zij zag Hanna's vreemden blik. In haar overspanning ziet zij de krankzinnige reeds op haar toekomen en haar geweld doen.

In hetzelfde oogenblik snelt Nelly opnieuw naar de deur. - In deze woning blijft ze niet langer. - Is zij niet veiliger a l l e e n op straat dan hier met die menschen! - Ook Glover's blik was straks zoo vreemd en verdacht terwijl zij hem sprak van haar voorspraak en bescherming. - Daar buiten zal ze den weg wel vinden, en veilig de woning van een harer vrienden bereiken. - In een winkel kan ze vluchten desnoods. Voort dan. H i e r is het te eng.

De klink der onderdeur smakt ringelend tegen den binnenmuur.

Een sterke wind zuigt naar binnen.

Nelly heeft de woning verlaten, en in haar zenuwachtigen angst dacht ze er niet aan om de deur te sluiten, en vergat ze haar mantel en hoed die ginds nog op een stoel liggen.

- Wat Hanna deerde? Niets. Immers die strijd was weder gestreden. - Neen, haar deerde niets. Zij huiverde slechts. 't Gaat nu al beter. - Maar die juffrouw zal sterven van kou. Zag Glover haar niet ongedekt ter deure uitsnellen? Dat meisje snakt naar haar vriend. Het talmen heeft haar verdroten. Als Wouter nog langer dien haat in de borst kweekt, en aarzelt, dan zal H a n n a haar volgen. Z i j wil geen kwaad met kwaad vergelden. Liefhebben die haar haten en schelden, ja zelfs die haar noemen: 'd e g e k k e, h a l f w i j z e, H a n n a d e f r e u l e'.

De toon waarop Hanna zelve haar scheldnamen heeft uitgesproken, sneed Glover door de ziel.

- Wie is er nog die haar zóo noemen durft! Háar, de reine. - Als haar stem klinkt, en als hij haar ziet in die heerlijke oogen, dan stroomt hem een nieuw leven in de borst.

- Wil zij Degen's kind vergezellen, het kind dat haar krankzinnig en ijdel noemt!

- Maar zie, Hanna heeft Nelly's mantel en hoed al ter hand genomen. Reeds snelt ze haar na, en - zelve ten halve gekleed.

'Hanna, zoo niet, blijf hier! In Godsnaam, ik zal haar volgen!' roept Glover, en houdt haar met zachten dwang terug bij den arm.

De vlam der kleine lamp heeft in den luchtstroom getrild en ge-

flikkerd. Een oogenblik dreigde de wind haar te blusschen; nu glimt ze weer helder.

En Glover, hoezeer de tijd ook dringt, hij beheerscht zijn liefde niet langer.

‘Hanna, mijn Engel!’ zegt hij, en klemt haar met kracht aan het hart. ‘Wie zal Hanna weer schelden! Rein liefdevol kind! Stoot Wouter niet af! Zeg niet dat hij Klaartje vergeet. - Mijn Hanna!’ En nog vaster drukt hij haar aan zijn borst, en met vurige kussen overdekt hij haar lief gelaat.

In welken blauwen hemel Hanna geweest is dat weet zij niet.

‘..... Maar het kind zonder mantel..... dat zou je vergeten;’ klinkt nu bevend haar antwoord.

En Glover, in den zoeten zwijmel der liefde, ziet hij haar aan, en toeft dan niet langer, maar snelt met Nelly's hoed en mantel ijlings ter deure uit.

XLIX. Tot asch verbrand, ten leven gewekt.

Hanna is nu alleen.

Zij zit op een stoel bij den muur.

't Was juist de plaats waar ze eens heeft gezeten met de oogen star langs den grauwen wand, toen ze wel hooren kon maar niet zien; toen ze zat als in ijzeren boeien met de tanden opeen geklemd gejaagd en gesard en mishandeld door het ruwst geweld, onmachtig om haar beschermer te zeggen dat ze nog leefde, maar dood wilde zijn zooals zijn Klaartje gestorven was.

En nu zit ze weer op dien stoel bij den muur. En er schitteren allerlei sterren in haar oogen. - 't Is de flikkerende vlam die blinkt in haar tranen.

- Haar tranen? O, als hij ze zag, misschien zou hij dan toch gelooven dat zij krankzinnig is, want een snikkende lach is haar terzelfder tijd over het aangezicht gegleden.

- En nu moet zij weer schreien, ofschoon ze toch lachen wil, en 't zelfs niet bedwingen kan.

- Niemand, niemand zal haar meer schelden, als h i j haar beschermt! Dát heeft hij gezegd.

- O lieve goede God, was zij werkelijk in den hemel, toen hij haar klemde aan het hart, toen zij schreide aan zijn borst, toen zijn kussen haar hebben betooverd! Is het dan waarheid en geen ijdele droom dat hij haar zijn liefste, zijn engel, z i j n H a n n a genoemd heeft?

- En het geflikker der starren duurt voort.

- Eindelijk smelten ze samen en worden een stralende zon.

't Is nog altijd de kleine vlam der lamp waarin zij bleef staren. Doch Hanna zag de zon aan den hemel!

- En wat zit en tuurt ze dan nog!

- Reeds spoedig zal Glover terugkomen.

- Zij kan toch niet hier zijn, wanneer hij weerom komt.

- Zie, die lamp wenkt haar, en roept dat zij haastig zal doen 'tgeen dat licht haar gezegd heeft.

- Waarom zou ze nog dralen? - Heeft zij dan ook haar prent met de koets en de schimmels niet verscheurd op haar vliering?

IJlings komt ze nu overeind, en haalt den brief te voorschijn.

Haar handen beven.

Zij steekt den brief in de vlam.... Neen, ze trekt hem haastig terug. Hij vlamde nog niet. - Toch is hij geschroeid. - Als ze met den vinger erop drukt dan knappen de bruine schilfers los. - Nú zou Wouter en ook dat meisje, de koets en de schimmels nog kunnen zien .... Maar nú zie - nu kunnen ze 't niet langer. Weer stak ze den brief in de vlam. Reeds brandt hij geheel.

Ze werpt hem op den steenen vloer.

En hij vlamt er, en walmt, en smeult, en dooft.

En als het laatste snel verschietende vonkje in de grauwe asch is vergaan; en de rook en de walm zijn verdwenen, dan voelt Hanna een andere vlam in haar boezem, een zaligen gloed.

Nu beurt ze het hoofd. Haar tranen - die wonderlijke tranen, wischt ze zich snel uit de oogen.

Zooals Hanna nu opziet, is ze schooner dan ooit te voren. De gitzwarte haren, meest achteloos onder het mutsje verborgen, zijn straks losgevallen toen ze Nelly met haar kleeren vermommen wilde, en omlijsten nu, sierlijk tot op den schouder neerdalend, haar sprekend gelaat.

Van een andere afkomst dan het hier helaas, zoo wreedaardig ontzenuwd geslacht der fabrieksarbeiders: onbekrompen gevoed in haar prilste jeugd; niet misvormd door den wansmaak van het keurslijf, vertoont zich haar slanke gestalte - nu zonder het smakeloos jak - in den vollen eenvoud van haar natuurlijk schoon.

En dat schoon wordt thans nog verhoogd door een straal van levenslust die er blinkt in haar oog, en zoo zeer verschilt met dat vroeger dikwerf pijnlijk staren, of soms ook dat wilder vlammen van haar donkeren blik.

Nog even drukt ze de handen saam op den golvenden boezem:

‘Onze Vader, hemelen zijt!’ zegt ze snel, slechts even hoorbaar. Maar vervolgen kan zij niet.

Glover's kamer blikt ze in 't rond.

- Ginds liggen haar kleeren. - In weinige seconden heeft ze

haar schoone lokken weer onder het mutsje verborgen, en met het vaal paarse jakje haar slanke gestalte bedekt.

- Nu is ze gereed. - Maar die asch op den vloer; die nap op de tafel, die geopende kast.... En die teenen, en spanen en half afgewerkte manden, ginds en overal verspreid; en dat bijna uitgedoofde vuur aan den haard; en dat kleine blikken koffieketeltje zoo zwart als het roet op de plaat....

- Hanna weet dat ze geen tijd te verliezen heeft.

- Hier in huis mag hij haar niet wedervinden. Maar haar h a n d mag hij vinden, de hand die hij heeft gedrukt aan zijn borst, die hij zoo vurig heeft gekust.

'O God! Och lieve Heere Jezus!' lispt ze gedurig, terwijl ze reddert en veegt, en de spaanders aanblaast tot een vlam aan den haard; terwijl ze daarna de tafel schoonmaakt; den broodnap - hoe pover gevuld - erop neerzet en het mes aan den hoek er naast legt, als ze vluchtig het keteltje poetst, en het vuur nogmaals aanstookt, en de koffie gereedmaakt.

- Zóo, nu is het in orde.

Nogmaals ziet zij het vertrekje rond. - Weer springen de tranen haar met geweld in de oogen. Weer moet ze lachen door die tranen heen.

- Voort dan, eer hij haar zóo moest vinden! En weder lispt ze:

'O Vader, hemelen zijt. O lieve Heere Jezus: Koninkrijk kome, wille geschiede. Hemel op aarde!'

L. Een verslagen Vorst die zich wreekt.

De Vorst uit het Noorden heeft lang en streng geheerscht.
Uit het Zuid-Westen kwam de vijand om hem te verslaan.
In een grauwen mantel had hij zich gewikkeld.
Zijn voorbode was storm.
Zijn krachtigst wapen een dichte mist.
De dooi zal zijn vijand verslaan.

't Is nu een grijze dag.

Aan de Oostzij van het stadje waar de straatweg landwaarts in, naar de hoofdstad der provincie voert, ziet men een kleinen oploop van volk.

Een groote geel geschilderde wagen met een goed gesloten deur

aan de achterzijde, en aan de kanten met eenige kleine ronde glazen achter traliewerk, houdt er een oogenblik stil.

Twee hooggeladen vrachten met rijshout moeten den wagen voorbij.

De beide rijksveldwachters die achter op den wagen onder een afdakje ter linker- en rechterzijde hebben gezeten, zijn afgestapt, en zorgen dat het in de nauwe straat tot geen botsing komt.

'Och mijnheer, om Godswil laat hem er uit?' smeekt een magere doodsbleeke vrouw, terwijl ze zich aan den mantel van een der rijksveldwachters vastklemt: 'Vraag het aan iedereen, en je zult hooren dat Prost de beste man van de wereld is. Maar ze hebben hem in de verleiding gebracht. En wát kan hij verdragen! Niets, niemendal. - Dát was zijn ongeluk! - Zijn wij dan slecht omdat we geen eten hebben, en honger lijden? En als het gemeenste volk hem dan heeft meegetroond: Tiel de kraaier, en Manus de kippendief, en oude Jurriën vooral. En als het poldervolk en vrouw Vlodder vooraan waren! O mijnheertje-lief, laat hem vrij? Och die brave man, en mijn schapen van kinders!'

'Laat los vrouw, we moeten verder. Ga weg of je krijgt ook met de heeren te doen. - Dirk, rij op!'

De rijksveldwachters zitten weer achter op den wagen. Maar het oprijden ging met die breed uitstekende vrachten rijshout nog zoo gemakkelijk niet.

't Was een geharmel(*) zonder einde. - Het volk dat den wagen tot hiertoe gevolgd is, had daardoor echter een gewenschte gelegenheid om, naar aanleiding van het smeeken der vrouw, die 'heeren van kortjan' eens precies te doen weten hoe het over hen dacht, zorgend intusschen hun woorden zóo te kiezen dat men geen vat op hen kreeg.

Het stilzwijgen der rijksveldwachters die weder zijn afgestapt en zich nogmaals met de wagenverwarring hebben bemoeid, heeft de woordvoerders vermetel gemaakt.

En als nu eindelijk de groote gele wagen, op de slecht geplaveide straat voorgoed weer aan 't bolderen raakt, en de rijksveldwachters op hun achterbankjes hotsen en schudden, dan schreeuwt een der voorsten zoo luid dat de gevangenen het binnen den wagen gemakkelijk hooren kunnen:

'Houdt je maar goed jongens; je rijdt met konings-livrei.' En dan, bij het sneller rijden van den wagen, nadat een der veldwachters nog eens om den hoek naar voren, Vooruit! heeft geroepen: 'Ja vooruit maar! - Van 's-l a n d s kapitaal kan een mensch met een

(*) Het woord h a r m e l e n wordt der redactie van het Woordenboek, in den boven bedoelden zin van gedurig vóor- en achteruitrijden ten zeerste aanbevolen.

beetje handigheid nog altijd te eten krijgen: dat hebben ze ook getoond met hun achten die nu met je meerijden naar het groote logies; maar van het doode kapitaal in de ijzeren knuisten der lekkersmulders en luie hanzen, daar zie je geen cent van. Dát moet gepot en bewaard totdat ze er mee voor den stoel van Petrus komen.'

'Of,' zegt zachter een ander, 'totdat we roepen: Kom maar uit gele wagens met je konings-livrei! 't Kapitaal naar den duivel! Er op of er onder!'

De karren met rijshout hebben intusschen hun weg kunnen vervolgen.

't Was gelukkig, want er is haast bij.

Aan den anderen kant van het stadje is de dijk met menschen en vee overdekt.

Over de Palmbrug wordt het laatste den wal opgedreven: Spoedig! want men zegt dat er ginder bij 't K r o m v e l d groot gevaar is, en dat zoo straks geen kalf of schaap meer passeeren mag.

Zie, de vrachten rijshout die hun tocht over den dijk vervolgen, worden opnieuw in hun geregelden voortgang belemmerd, door het opgedreven vee dat, eensklaps zoo vreemd uit zijn kalme winterrust gewekt, nu loeiend voor een deel, en springend en dringend zijn onbekende toekomst tegemoet gaat.

'Op zij stomme os! Wel ja, men zou zich om zoo'n beest nog bekreunen! - Huup, hei! - Hort peerd! zek! - Als ze den dijk daarginder niet houden, dan gaat H e t K r o m v e l d het eerst en voorgoed. Zek peerd, alla huup!'

'Wat zegt, wat meent ie?'

'Dat de dijk er wrak staat. Alla, duw jij aan het karrad mee. Zie je niet dat het beest zich in den modder de pooten uit het lid trekt?'

'Laat H e t K r o m v e l d verzinken! Ik maal er wat om. Zoo'n dief van het werkvolk!'

'Wie? Meen je mij?' schreeuwt de voerman.

'Nee, dat je zoo'n rekel nog voor verdrinken helpt bewaren dát is lachen met den honger van het volk!'

'Werk aan de kistings, dán heb je te eten;' roept de voerman op eenigen afstand.

'Om hém nog te mesten die ons vier weken lang verhongeren liet?'

'Dat was je eigen verkiezing. Als ie 's-middags voor driehonderd man moest koken, dan kon hij zijn eigen maag wel op sterk water zetten.'

De laatste woorden van den voerman gingen voor de vermagerde fabrieksarbeiders, die zich als toeschouwers mee op den dijk bevinden, verloren.

'God weet of hij den dijk niet zelf liet ondergraven!'

'Zeker wist hij tenminste vooruit dat het wrak stond.'

‘Precies dáarom intijds zijn hachje geborgen.’

‘En ons afgescheept zoo vroeg als hij kon’

De verbitterde ongelukkige mannen, in eigen strikken verward, waren het telkens weer eens op alle punten, ofschoon ze ook soms niet begrepen waarin en waarom.

- Werken, om Het K r o m v e l d te redden? - Liever dood dan een hand te verroeren! Dát was het besluit.

En het water-graniet, door den fellen dooi aan stukken gebeukt, en opgezweept door een sterken stroom, spot ginds met menschenvernuft en mannenkracht.

De kistingen, tegen de dijkrastering aangebracht, keeren hier bij de kromming, den aandrang van het water met de ijsblokken niet.

De slechte toestand der kribben - gestadig door Degen verwaarloosd - heeft dit punt van den dijk reeds lang gevaarlijk doen zijn.

Nog een laatste poging wordt er beproefd.

De dijkgraaf in zijn glimmende regenjas en de vetleeren laarzen tot boven de knieën, gelast dat men met de zijwanden der laatst aangekomene karren, de kisting op het zwakste punt zal schragen. Daarachter zal men posten slaan, en den dam nog meer met mest en rijshout versterken.

‘Alla jongens, pakt aan! Welzeker, de scha zal vergoed worden.’

En de mannen pakken aan.

‘Natuurlijk, de grootheid van den dijkstoel is er goed voor.’

‘En de heer van 't K r o m v e l d heeft gezegd dat hij royaal zou zijn als de dijk werd behouden.’

‘De heer van 't K r o m v e l d ? Als je op dien sinjeur wilt rekenen, dan reken je op een flesch die leeg is.’

‘Talmt niet mannen!’ roept een dijk-opzichter: ‘Hier, gezwind of we verspelen het nog.’

‘Geen nood, wij zullen den ijsbeer wel in zijn bed houden.’

‘Als ze maar kwamen met planken en mest. - Wat helpt hier dat rijshout!’

‘Terug met die kar!’ roept de opzichter: ‘Jaag op met dat vee! - Hier kan niemand meer door.’ En dan tot een man die hem vasthoudt bij den arm:

‘Wie ben je? Wat wil je?’

‘Wie ik ben, dat doet er niet toe. Maar als er geen mest is dan moet er wat anders zijn: Aan den hiel van den dijk zuigt het water met geweld.’

‘Dat weten we. - Nu?’

‘Zoekt het te keeren met balen katoen. De eigenaar van 't K r o m v e l d zal er liever wat missen dan de heele kast te zien instorten; en 't goed ligt er nu toch voor niemendal.’

‘Loop! Katoen....! Je bent gek;’ zegt de opzichter en wendt zich af.

Nochtans geen vijf minuten later jagen reeds twee leege karren langs den afrit naar de gesloten fabriek.

Zij moeten een kleinen omweg maken, want ook op het fabrieksterrein aan den kant van de gevaarlijke dijkkromming, had Bronsberg in allerijl een dam tegen den vijand doen opwerpen. - Onder de boeren en stedelingen die er hebben gewerkt, heeft zich echter geen enkel voormaligen fabrieksarbeider bevonden. Die het wilden, ze durfden het niet.

Nog maar kort geleden had Bronsberg het erf verlaten om zich weer naar den dijk te spoeden. Nu echter was hij aanstonds mede op een der karren gesprongen, teneinde ter bestemder plaatse zijn bevel te kunnen geven.

De groote deur wordt geopend. - Straks slaan een paar zolderluiken naar buiten. Katrollen komen in beweging. Balen katoen worden naar beneden gelaten. De mannen hebben dubbelé kracht. - De karren krijgen een forsche lading. - De paarden spitsen de pooten.

'Huur! hört! Naar den opweg! Vort! hei huur!'

Slechts weinige oogenblikken nadat Bronsberg met zijn lading op den dijk was gekomen, sneed een geweldige noodkreet de lucht.

De ijsbeer had zijn klauw te goed in den dijkwand gezet.

Weggejaagd zijn de menschen.

De dijk scheurt vaneen.

De drang van het wassende water, gezweept door den wind, jaagt de ijsschotsen vooruit. Ze stooten opeen, of vliegen elkander over den gladden rug; ze beuken en breken den wal, en storten met den bruisenden stroom er steeds woester en breeder doorheen.

Sissend en schuimend; klotsend en borrelend; straks krakend, brekend, brullend, baant zich de láng getergde vijand zijn weg.

De dijkbreuk wordt steeds grooter. Een vervaarlijke water- en ijsval stort zich als een razende demon op het laaggelegen K r o m v e l d .

Hij graaft er een kolk van ontzettende diepte.

En de ongetemde - nog meer verwoed door den zwakken tegenstand hem ook hier geboden, werpt de groote loods op het erf als met één slag omver. - Haar planken en posten stuiven op, en met de ijsschotsen mee.

Als riethalmen knakken de wilgen en olmen; en - neerplonzend, zwiepen hun naakte takken den stijgenden vloed.

En de wilde stroom met zijn bergen van ijs, woest voortjagend, beukt reeds den voet der oude fabriek.

De voormuur schudt, kraakt en splijt. - Als dronken zwenkt het gevaarte. - Als schuivend zoo wijkt het vaneen. En - ratelend storten de steenklompen neer. Zij zullen zich wreken op wie hen vergruisden. Plonzend duiken de schotsen mee onder. Maar, snel ook bij 't kantlen ontglijdt hun de steenen last die den rug hen schrijnde;

en, steigerend beuren zij 't hoofd, en glinsteren weer op in het wervelende kalkschuim.

O God! dat heeft men reeds lang gevreesd:

Aan de zij der rivier, ginds achter de kribbe, daar kraakt en breekt weer een hoog opgekruide ijsberg.

En de wind blaast, en de stroom jaagt, en de breede geul zuigt met geweld.

Wat er geschied is? Een schrillere angstkreet dan straks doorsnijdt thans de lucht.

Dertig vaam dijk heeft het monster opnieuw verzwolgen.

Wie zal het tooneel overzien? Schuim, slijk en klei spatten woester in 't rond.

En, terwijl de avond reeds vallende is, plast nu eensklaps een felle regen met hagel vermengd, schuin gutsend mee meer.

LI. Een zware vracht.

Onder de menigte die met haar vee en have een eindweegs verder in de richting van het stadje den nood aanschouwde, heerscht de grootste ontzetting. Waar zijn de menschen, de karren, de dieren, die men zooeven nog zag?

Men snelt ter redding vooruit.

- Zijn ze met blindheid geslagen dat ze niemand meer zien? - Hooren kunnen ze toch. Hooren:

Het jagend geweld van den ijsstroom neerstortend in de schuimende kolk. Het gillen om redding; het kermen en kreunen; 't gesnuif en geloei van het rundvee, het krassend geknarp van hun horens in 't ijs; het brieschend gehinnik der paarden verwrongen in 't klemmend gareel; het vergruizen van 't ijs met stuiptrekkenden hoefslag; het brullen in doodstrijd.

Was het verbeelding misschien? Maar groote God, is dit Uw jongste Gericht!

Een ontzettende slag dreunt, davert, en rakkelt door de lucht.

Doch die er ontzet terugdeinzen, zij kunnen 't niet zien dat de laatste muren der fabriek met den hoogen zwarten schoorsteen op het schuimende puin zijn neergestort.

Was het Gods oordeel over H e t o u d e K r o m v e l d misschien?

Er zijn er toch op den dijk die, al zagen zij 't niet, wel hebben begrepen wat er geschied is.

Een hunner, die straks den vluchtenden boeren bij 't redden van have en vee, de krachtige hand heeft geboden, hij zag het. Toen dacht hij aan zijn moeder. Z i j had het voorspeld:

‘En die dag zal aanbreken met donder en hagelslag,’ heeft zij gezegd: ‘En de duivel zal lachen; en van jou huis en jou kluis zal hij geen steen op den ander laten!’

Speelt er een trek van voldoening om Glover's mond?

Doch wie zoekt er naar zulk een trek op Wouter's gelaat? Onder hen die ter hulpe zijn vooruit gesneld, is h i j een der voorsten.

Goddank! die van de stadszijde toeschieten, hebben zich bedrogen: Een groote ijsdam, bij een kleine kromming van den dijk terzij geweken en bijna loodrecht op de dijkkruin gereden, had de menigte en wat haar op het gevaarlijke punt omringde, aan hun oogen onttrokken.

Nu ziet men ze weder door het floers van den hagelslag. Doch de toestand waarin men zich dáar bevindt is schier wanhopig.

Toen straks een tweede geweldige dijkbreuk verwacht werd, heeft men zich al sneller en sneller naar de stadszijde teruggetrokken.

En wat men er vreesde, dat is geschied. Maar ofschoon men een paar runders en eenig huisraad heeft zien meesleuren door het ijs en de golven, de menschen hadden het leven gered. Doch onder hen die het grootsch maar ontzettend tooneel van zoo nabij moesten aanschouwen, was nu de angst en verwarring onbeschrijfelijk groot geworden.

Niet ver van den opgeschoven ijsberg, die hen voor 't oog van de toesnellenden verborg, had men alweder een breede plek ontwaard, waar het water met kracht over de kisting stroomde en de dijkkruin scheurde.

Ziet, de snelle stroom heeft ook hier de dijkkruin reeds voor een goed deel doorsiept en verbrokkeld. Met iederen polsslag wordt hij breeder en dieper.

Een stuk dijk dreigt hun eiland te worden.

De karren jagen vooruit.

‘Terug! zij zullen immers den verweekten bodem nog meer verzwakken.’

‘Laat de menschen voorbij!’

‘Span af! - Werpt de karren als dam in de geul!’

‘Nee terug! - Zal men zoo den weg nog versperren!’

Toch zweept men de paarden. Eén stort er neer in den modder. - In 't opspringen glidsen zijn pooten. Schuinvallend, zwenkt de kar met hem mee en verbrijzelt, neersmakkend, de bovenste plank van de kisting.

Wil men den voerman te lijf? Zal men hem sleuren in den vloed? - Wie denkt er aan hem!

Ziet, hoe de stroom dwars sieplend over den dijk, zich eensklaps ontzettend verbreedt. - Wat kan nu die dijkgraaf! Wat kunnen zijn helpers! - Zoo aanstonds wordt ook dit luttel stuk dijks verzwolgen.

‘O God, ontferming!’

‘De handen aan 't werk! - Geen nutteloos gejammer!’

De kans om het leven te redden moet ijlings beproefd, en de overtocht naar gindsche zij voor allen mogelijk worden.

‘Wie waagt zich het eerst?’

Een sprong is onmogelijk. - Wadend moet men de diepte beproeven.

‘Halt, halt toch! De heeren zijn wijzer. Als er ijsschotsen mee over de kisting door de geul schuiven, dan maaien zij weg wat zij ontmoeten. Er moet een brug gebouwd.’

Fluks, met mannenkracht het gevallen paard uit den modder gesleept; de kar overdwars gelegd; de planken, en de laden uit de meubels ginds en her - alles wat dienen en steunen kan, er tegen en er over gelegd! Spoed, spoed!’

En naar de overzij schreeuwt men:

‘Helpt! - Haalt ladders, planken! Om Godswil, helpt!’

En 't is reeds donker geworden. En de wind huilt.

In den overstroomden polder kampt en strijdt men met ‘des Heeren geweld’.

En wie vruchteloos hadden gearbeid om dat geweld te beheerschen; wie met inspanning van alle krachten schier het onmogelijke hadden beproefd om den dijk te behouden, zij denken nu slechts aan 't behoud van hun eigen leven of aan 't leven dergenen die met hen zijn.

En ofschoon het water tengevolge van het voortdurende binnenstroomen in den polder, nu aan de rivierzijde vallende is, zoo verkeeren nog steeds een aantal menschen in levensgevaar.

De vreemde brug van beide zijden gebouwd en zooveel mogelijk versterkt, was al spoedig gezakt en in het steeds wijder gapende slop terzij gegleden. Nochtans met behulp van de koenste mannen - zoowel van dezen als van den anderen kant - zijn de vrouwen en kinderen reeds naar de overzij in veiligheid gebracht. - Aan de redding van het vee was niet te denken. Men meent gedurig het brok dijks reeds te voelen schudden of wegschuiven van het staal.

De overtocht wordt een bijna onmogelijk waagstuk.

Vijf kloeke mannen zullen de redding van hun medemenschen evenwel mogelijk maken. Ofschoon met den grimmigen dood in 't gezicht, vreezen zij niet.

Bij het overbrengen der eerst geredden, hebben zij op kleine afstanden van elkander een vast punt op het zakkend stellage gevonden. Blijft hun dat standpunt behouden, dan kunnen zij hun minder kloeke natuurgenooten bij 't overschrijden van den verraderlijken stroom - waarvan de bodem zich eensklaps zoo vele voeten verdiepen kan, hand en armen ten steun bieden.

Een lang touw, dat ze ten deele vasthouden of zich om 't middel bonden, snoert hen aaneen, en is de eenige waarborg voor eigen lijfsbehoud.

En holler klinken de stemmen bij den gevaarvollen overtocht, slechts verlicht door een paar lantaarns aan lange staken, van de overzijde naar 't midden gehouden.

Nog altijd stroomt het water door de breede geul; doch men ziet het ternauwernood.

Grauw-zwart is de massa; het water, de hemel.

Maar het klotsen en bruisen hoort men: en de angstkreten van nabij en van verre; en het geloei van den wind.

- Zoo, nu geldt het den laatste.

- Hoe! is het de dijkgraaf? Ja?

'Ferm zoo mijnheer. Dat mogen we zien: De kapitein het laatst aan boord. - Hier Jan, pak aan! Vat hem fiks in de lenden.'

En nommer vier vangt hem op, en houdt hem met kracht.

En nommer vijf neemt hem over met vasten greep, en hoedt hem voor 't uitglijden op de laatste iets hellende plank.

'Goddank, ze zijn er!'

Ja, ze zijn er. Maar die mannen zelf? Hun beenen zijn schier verstijfd van het lange, bijna onafgebroken staan op hetzelfde moeielijke punt in het kille nat. - Zij behoeven, althans voor een deel, nu nog elkanders hulp. - Zal Wouter Glover, die op den buitenpost aan de stadszijde het eerst zijn krachtigsten steun had geschonken, nu ook de laatste zijn die de handen ter hulpe gereed houdt?

- Maar indien het dan waar is 'tgeen hij sinds lang heeft vermoed en gevreesd.

- Aan gene zij van het eenigszins uitstekende karwiel, zag hij straks onder zijn medehelpers, een jonkman, wiens gelaat voor het grootste deel door de breede zijkleppen van een bonten muts tegen het noodweer was gedekt. Zelfs toen het nog schemerde heeft Glover op dien afstand in het halfdonker en met dien gutsenden regen en hageljacht, geen zekerheid bekomen. 't Was immers niet genoeg dat de figuur van dien persoon hem aan den ellendeling heeft herinnerd.

- Een h e e r was het. Ja. En dat een heer zóo in 't gelid stond, dat was al wonder genoeg, want zulk volkje heeft doorgaans het leven te lief om het voor anderen te wagen. Maar dat die heer de huichelaar van 't K r o m v e l d , de godvergeten Bronsberg zou wezen Wouter heeft de gedachte aan de mogelijkheid met kracht van zich afgeworpen. - 't Moest een bedrog zijn der oogen.

Doch later, toen de stem van dien jonkman somwijlen luide heeft meegeklonken in het huiveringwekkende koor, waarschuwend tegen een dreigende gaping tusschen de ladderspoorten, of vermanend om den voet vast te zetten op een plank onder het stroomende water, toen heeft Glover toch somwijlen dien verachten naam hooren noemen; toen moest hij wel gelooven dat de man van het oude verzonken K r o m v e l d , zijn medehelper en zijn bondgenoot was.

- Wij beiden één, ter redding uit doodsgevaar, wij! Maar van hém is 't een leugen! zoo heeft het gestormd en gevloekt in Glover's hoofd, ofschoon toch het hart voortdurend den arm ter hulpe bleef drijven: Welzeker, dat werk moet hem grootmaken in 't oog der gansche stad. - Zoo'n moed, zoo'n zelfvernedering, niewaar! Hij helpend, en dragend, en reddend het mindere volk! - Hij! Waarom hij? Had niet een ander, en veel beter dien post bij het wiel kunnen bezetten? - Vertooning en anders niet! Daar, 't naast bij dat karrad, zal het standpunt ook vaster en minder gevaarlijk zijn geweest. - Dat heeft hij begrepen, het schijnheilige heerschap. - En morgen zal de heele landstreek ervan gewagen hoe goed en edelmoedig hij was. En of ze dan schreien en om brood roepen die hij ellendig maakte, dat deert hem niet; want - niemand zal dan gelooven dat de man die h i e r redde, de braafste en trouwste moeder kon stooten in 't graf.

Een ontzettend woord heeft er geknarst in Glover's mond.

Maar zie, reeds is het oogenblik gekomen waarin hij dien verachte de hand ter hulpe moet bieden.

- Daar komt hij!

Het flikkerend licht der lantaarn werpt juist een rossen glimp op het zichtbare deel van des jonkmans gelaat.

- Er is geen twijfel meer. Dat zijn die oogen, die valsche oogen!

Nog eene schrede, en Bronsberg is Glover nabij.

Glover rilt, maar niet van koude.

'Grijp hem stevig, en houd hem vast in den arm. 't Is de heer van 't K r o m v e l d ,' schreeuwt nommer vier: 'Hij hield zich goed tot den laatsten man, maar toen was het uit. Geen kracht in de beenen. - Pak aan! - Eén, twee... Zóo! - Hou-je nog een oogenblik dapper mijnheer!'

- O moeder, is er dan tóch een duivel! - Hoor hoe eensklaps de storm zich gierend verheft; hoe de stroom woester bruist; hoe 't geschreeuw en gejammer een schril gekrijsch wordt.

- En het voos stuk dijk dat zoo aanstonds zal worden verslonden het trilt en het dreunt reeds. En de klei en het hout, waar de voet nog op steunt, het wordt reeds vermorzeld; en de kolk...

'Glover, pak aan! om Godswil, pak aan!'

'Aanpakken? - Ja. - Jawel.'

Nu grijpt hij een arm; nu slaat hij de hand aan een kil natten schouder. - Hij weet het wel: Dien man moet hij stevig vasthouden. Die man heeft geen kracht meer. - Hij moet hem opnemen. - Opnemen! Ha!.... En dan hem vierkant omhoog tillen, den valschen kop naar den donkeren hemel: het spartelend lichaam boven de gapende kolk! En zwaaiend hem wiegen op de beide armen; en hem donderen in 't oor eer hij hem smakt in den zwarten nacht: Daaronder ben jij thuis. Daar is ook een duivelskamer. Denk er aan

Glover's moeder, aan Klaartje, aan Hanna! Daar, in het diepst van de hel!

- Hanna! - Klinkt haar stem als een zoete fluit in den storm? Vouwt ze haar handen saam op zijn borst? Dringt er warmte in zijn ziel die rilde van kou? En roept zij hem toe: Laat af! doe dezen geen kwaad? Klaartje en Hanna misdeed hij niet. Hij meende het goed. En als hij uw vijand is, hoor: als gij den vijand zijn schulden vergeeft, als gij uw wraak bedwingt, dan hebt gij vrede, dan vindt gij op aarde uw hemel o mensch!

Bliksemsnel is Glover dit alles door 't hoofd gegaan. Hij beeft geweldig. Maar de kracht komt terug. Snel wischt hij zich een zweetdroppel van 't gelaat.

'Hou-je goed mijnheer! - Die plank is zoo glad als een lei. Voorzichtig! Eén stap, één sprong. - Niet? Niet kunnen? - Is je been als verlamd? - Alla! Sla je arm dan om mijn hals. - Fiks-op! - Zoo! Dat zit als een kind op mijn arm.' - Eén, twee, drie plassen door 't sop: - Hier mannen, pakt aan. Nu kun j e l u i verder voor 't heerschap zorgen.' - En dan hijgend naar den adem:

'Of hij zwaar was? Ja, waarachtig, dát vrachtje was zwaar!'

LII. Het loopend gerucht, en wat er verder op den dijk geschiedt.

Bij het vallen van den avond verhaalde men in V e e n w i j k dat vijftien menschen bij de laatste doorbraak waren omgekomen, en onder hen moest zich ook Wouter Glover bevinden.

Wouter zou vroeger gezegd hebben dat men bij gebrek aan mest en planken, het water moest zien te keeren met balen katoen uit de fabriek.

Dát had woorden gegeven met den heer van 't K r o m v e l d . Juist op het oogenblik toen het groote gat in den dijk sloeg, waren ze handgemeen geworden en had de stroom hen meegesleurd in zijn woeste vaart.

Mijnheer Bronsberg, zoo luidde het verder, zou gered, maar Glover verdronken zijn.

Vrouw Abel heeft Hanna doodsbleek zien worden toen men dat gerucht in haar woning bracht.

De stoel wier leuning Hanna vasthield, heeft gekraakt, zoo trilde haar hand en zoo beefde haar lichaam.

'Ach, dan zijn ze voorgoed weer bijeen!' heeft vrouw Lina gezucht na den eersten uitval van smart, terwijl zij dacht aan haar kind in den hemel.

‘Maar dat kan niet waar zijn!’ is Hanna eensklaps losgebarsten: ‘Als dat waar was dan....’

Reeds was zij ter deure uit.

‘Hanna wat doe je, wat wil je....? Op dien dijk..... in 't gevaar?’

Toen vrouw Lina naar buiten zag was Hanna reeds in de duisternis verdwenen.

Vrouw Abel schudde het hoofd. Zij dacht aan die vreeselijke tijding; en weer aan haar Klaartje; en alweer aan dien kloeken Wouter. Ach! dat men nu ook hém voor altijd zou missen! - Had zij Wouter niet bijna zoo lief als een eigen kind? - En lieve Heer, ze voelt nu dat het n i e t waar is wat ze dikwijls gezegd heeft. Neen, als Wouter maar l e e f t, en als hij haar Engel in den hemel maar niet vergeet, dan zal zij niet klagen als hij te eeniger tijd ‘met de wereld zijn loop neemt’. - Och, dat hij g o e d i s en t r o u w, dat weet toch elkeen, al is hij wat driftig. Dat hem iedereen liefheeft, o dat bewees ook Hanna nu weer. Hoe ontstelde het vreemde maar goede kind. - ‘Dat kan niet waar zijn!’ riep ze eensklaps met zulk een vreemde stem.....

- Groote Vader in den hemel; w á a r en n i e t w a a r, hoe schokken die beide woorden haar nu eensklaps met zoo'n geweldige kracht? Als het eens n i e t w a a r is dat Wouter verongelukte, zou het dan w á a r kunnen worden dat hij met Hanna...? O, Klaartje, mijn kind, mijn engel in den hemel!

Moeder Lina staarde lang in het brokje vuur aan den haard. In het einde gleed er een diepe zucht van haar lippen, en bijna hoorbaar zegt ze:

‘Abel bracht Hanna hier. Hij heeft haar lief. Wat dan waar zal wezen of niet: Heere, Uw wil geschiede tot in eeuwigheid!’

't Was geweldig donker toen Hanna buiten het stadje over de Palmbrug en voorts op den dijk door de menigte drong.

Gedurig kwam zij in botsing met menschen en vee en wagens.

- Doch wat deerde het haar. Zooeven drong er een straal van hoop in haar hijgende borst.

‘Zijn er vijftien menschen verdronken?’ heeft zij een der voorbijdringenden toegeroepen.

‘Vijftien! Weten ze dát al bij 't vuur in de stad te vertellen?’ heeft men geantwoord: ‘Laten ze God liever danken dan 's-Heeren naam te lasteren bij Zijn toorn en grimmigheid.’

Hanna wil weder vragen. Maar 't gewoel is te groot. Nochtans met een verlicht gemoed snelt ze voort. Ter linkerzijde klinkt luider een stem.

- Hoor, z i j n naam wordt genoemd. - Eensklaps houdt ze stand. Hoor:

‘Zeker; allebei waren kloek, maar Glover was hem de baas. Hij pakte hem vierkant op, en toen.....’

‘Wie? wat?’ zegt Hanna. Doch die daar sprak - schier onzichtbaar in het donkere noodweer - is reeds achter een opeenstapeling van huisraad, in de volte verdwenen.

De laatste woorden hebben haar hart weer angstiger doen kloppen. - Zou het dan toch zoo geschied zijn? - ‘En toen....?’ Wie zal het haar zeggen? - Weer ijlt ze voort, geslingerd door hoop en door vrees.

Even voorbij het erfje van Elie Mager - nu slechts een donkere vlek in den zwart-grauwen toon, moet Hanna standhouden. Een slagboom belet er het naderen van de gevaarvolle plek waar men dien laatsten overtocht heeft gemaakt, en ernstig voor een derde dijkbreuk bevreesd is.

‘Nee, hier kan niemand van de stadszijde door.’

‘Maar ik wilde..... ik moet..... Is Abel niet hier?’

‘Wat weet ik van Abel. - Ga naar huis.’

‘Hij zocht..... G l o v e r . - Ken je Glover dan niet?’

‘Glover? Jawel. Maar ik zeg je terug! Wou je hier praatjes maken? Terug zeg ik je!’

Schier in hetzelfde oogenblik klinkt dezelfde stem op een gansch anderen toon.

Aan gene zij van den slagboom hield men een lantaarn in de hoogte, en gelastte men den rijksveldwachter om den boom te doen zakken.

‘Alsjeblieft heeren. Hondenweer voor de heeren! - Zeker iemand gered?’

Op zijn beurt zal de dienaar geen rechtstreeksche inlichting bekomen.

Aan Hanna's borst ontsnapt intusschen al spoedig een snik van verruiming.

Dat heeft ze toch goed gehoord. De vier mannen die nu aan deze zij van den slagboom zijn gekomen, dragen den jongen meester van H e t K r o m v e l d . Een der beide heeren die hem tot hier begeleidden, teneinde hem een spoedigen doortocht te verzekeren, beveelt hem nu ten dringendste aan de goede zorg der mannen aan: Wouter Glover die hem zoo flink boven water hield, zou dit met recht van hen eischen.

‘Leeft Wouter Glover?’ heeft het toen aan 't oor van een dier mannen, getrild.

‘Of hij leeft? Met recht: als een visch in het water!’

Hanna moet de hand op de borst drukken. 't Was haar alsof zij in 't geloei van den storm en het rumoer op den dijk, het ruischen hoorde van de liefelijkste orgeltonen ‘als op de vleugelen van een zoelen avondwind’ hoog boven uit.

Bronsberg weet ternauwernood wat er met hem gebeurd is.

Toen het gevaar, na de tweede dijkbreuk, zoo groot is geworden

heeft hij zich zonder beraad mee als schakel in de keten ter redding gesteld.

- Behoorde hij niet tot de kloeksten, de sterksten? Het standpunt 'twelk hij had ingenomen was hoogst moeielijk geweest. - Tot den einde toe heeft hij echter volgehouden; doch slechts luttele oogenblikken nadat hij den laatsten man - met inspanning ook van zijn laatste kracht - de behulpzame hand heeft geboden, gevoelde hij zich eensklaps als 't ware verlamd, en zou - dewijl hij zich reeds van het touw had ontdaan - gewis een prooi van den stroom zijn geworden, indien zijn medestanders, en Glover vooral hem niet zoo krachtig hadden ondersteund, en de laatste hem niet bovendien op het droge gebracht had.

Nu komt hij tot bezinning:

- Men draagt hem over den dijk. - Vier mannen moeten hem torschen en sleepen door het gewoel. - Dat mag niet: Acht handen voor hem alleen! - Hij kan wel gaan. Het m o e t ! Zou hij in deze ellende en verwarring zooveel hulp voor z i c h eischen en de straks verleende hulp nu met woeker terug ontvangen?

‘Ik ben beter! Jawel. - De kou had mij bevangen. Het staan in 't water..... Laat me maar los mannen; gerust! Ginder kun je nuttiger zijn met het redden van vee. - Zóo, dat been is wat stijf, maar het gaat toch goed. Ik dankje! - Watblief? Een fooi..... een belooning....?’

Zie, dat vragen hielp den levensgeest weer krachtiger opwekken.

‘Je vraagt een belooning voor 't helpen in nood?’ hernam Bronsberg pijnlijk getroffen: ‘Goed maar wie het verlangt, moet zelf bepalen voor hoeveel hij het werk deed. Ik wacht de r e k e n i n g bij het puin van 't K r o m v e l d als het water weer weg is.’

‘'t Was gek hem te vragen. Zijn heele fabriek ging immers naar den kelder;’ zegt een der mannen verschoonend.

‘Schriele sinjeur!’ fluistert de tweede terwijl hij zich afwendt.

‘We hadden 't vooruit kunnen weten. Een patroon die zijn werkvolk den laatsten brok brood uit den mond stoot!’ zegt de derde in 't heengaan, doch voor Bronsberg niet hoorbaar.

‘Hij heeft gelijk jongens,’ roept de vierde den pruttelaars na: ‘Wat het hart doet dat wil de hand niet vergoed zien.’

Hanna heeft niet durven naderen.

Maar nu..... Bij het schijnsel der bungelende lantaarn die aan een post op den dijk is bevestigd, ziet ze Bronsberg een paar schreden voortgaan, en dan zich eensklaps aan de dijkrastering vastgrijpen.

Nog aarzelt Hanna. - Nu echter snelt ze op hem toe.

‘Glover zal het eischen!’ Dat woord straks door een dier heeren gesproken, heeft weerklonken in hare ziel.

Met Hanna zijn intusschen eenige andere menschen op Bronsberg toegeschoten.

Men dringt haar terzij.

‘Laat me!’

‘Wat! Gekke Hanna!’

‘Een freule op den dijk!’

‘Is de koets er nog niet?’

‘Zou die heer soms je prins zijn!’

Zoo plaagt men zelfs hier, in dit uur.

- O, en die hemel op aarde! Maar hoor:

‘Wat zeg je? Is Hanna daar?’ klinkt een stem op eenigen afstand.

En Hanna? - Zou eenklaps de storm bedaard zijn? Brak er licht door de wolken? - Ja, dat is hij! Dat is de stem van Glover - Hij nadert.....

- Kan Wouter nu zijn drift beteugelen? Werpt hij het laf gemeen dat Hanna ook hier nog beschimpt, niet met één borststomp in 't slijk, niet met één smak over de rastering in het klotsende water?

‘Spreekt van geluk dat het licht aan den paal je tronies in 't donkere laat,’ roept Glover, terwijl hij aan Hanna's zij gekomen, het volk van haar wegstoot: ‘Ik zeg je, dat wie haar nog eens beleedigt of haar g e k durft noemen, met een r a z e n d e zal te doen hebben. - Heb je 't begrepen? - Moest ik straks jelui flauwe karkassen helpen bergen opdat je hier later een weerloos schaap zoudt kunnen temteeren? - Kom hier Hanna. Zeg, hoe kwam jij op den dijk, in den nood, met dat weer? - Beef niet kind. Engel! Heb jij me straks weer kracht in den arm gegeven!’ En op een luid gemompel in 't ronde:

‘Jawel! E n g e l heb ik tegen dat reine schepsel gezegd. Moest je dat nú al hooren! Ja, dát moest je bij je lafhartig geschimp. - Begrijp je het niet? Dat geslagen vertrapte kind dat is de liefste van Glover! Nú zul je 't wel weten niewaar?’ En dan zachter tot Hanna: ‘Wat wilde je Hanna? Hem steunen en voorthelpen? Hém, altijd hém! - Komaan dan kind, de maat moet maar vol!’ En luider: ‘Zijn er ook mannen van 't K r o m v e l d hier? - Twee? - Zoo, pakt mee aan. - Hier Hanna, blijf bij me.’

LIII. De luitenant.

Ongeveer een uur later stond de kleine hooge barouchette van Peters voor de deur van Abel's woning.

Met de vreeselijke gebeurtenissen op den dijk, en den angst van sommige burgers, dat het fabrieksvolk - weinig afgeschrikt door het vertoon met den gelen wagen - van deze gelegenheid gretig zal

gebruik maken om hun baldadigheid te hervatten, was het niet te verwonderen dat er op last van den burgemeester eene kleine patrouille door de stad ging.

Op dit oogenblik doet zij in de nauwe steeg waar Abel woonde, de menigte die zich nabij zijn woning rondom het wachtende rijtuig verdrong, meesmuilend uiteengaan.

De deur wordt geopend.

Daan van Peters smijt de scherpe tree van het hooge wagentje neer.

Met een lampje in de hand komt vrouw Lina naar buiten. Men kon het verwachten: het lichtje woei uit.

De menigte kon nu ternauwernood onderscheiden of het een man of een vrouw was, die men uit Abel's huisje in het rijtuig tilde.

‘Zie, dokter Mink is erbij’

‘Ze zeggen dat het de jonge Heer van 't K r o m v e l d is.’

‘Bijna verdronken.’

‘Half verlamd.’

‘Met de beenen tusschen 't ijs geraakt.’

‘Bijna verpletterd door zijn eigen schoorsteen.’

‘Maar was dát genoeg? Als hij het werkelijk is, moet hij dan nóg eens levend uit Veenwijk naar zijn roofnest terugkeeren?’

Piet Tholen zegt zeker te weten dat het Bronsberg is. Op Bronsberg's verzoek heeft Abel straks dat rijtuig bij Peters gehaald. - Over Erpel en Bladervoort zal men nu in drie uren tijds den polder kunnen omrijden, en hem aan gene zij van de doorbraak op R e e s p o o r terugbrengen.

R e e s p o o r - aan den anderen kant van het Faisantenbosch, ligt aanmerkelijk hooger dan de landen van 't K r o m v e l d en het ‘rijke volk’ heeft daar van het water niets te duchten gehad.

Piet Tholen wist het, en heeft nu alles begrepen. Kon er nog twijfel bestaan? Een nest van ongerechtigheden was het huis van dien Abel.

De beul van het verhongerde fabrieksvolk werd er gesold en gekoesterd!

Was hij vroeger niet Klaartje's lief, zooals Binzer gezegd had, en heeft men dan niet aanstonds in haar plaats de freule in huis genomen? - Dát deed hier den schoorsteen rooken. Dát was de godzaligheid van het Abel's geslacht. Dat deed vader Abel altijd ten goede der heeren spreken. - Huichelaars zijn ze, die vromen. - En Glover met al zijn woorden en kloek verstand: in 't net van die femelaars was hij gestrikt. Zie, nu zal hij z e l f dat k a p i t a a l g e d r o c h t nog naar zijn hol terugbrengen óok. - Neen, bij den hemel, dat zal niet gebeuren!

De bleeke vermagerde man dringt vooruit, en vat het geopend portier.

‘Ben jij het Tholen?’ zegt Glover: ‘Wat wil je Piet?’

‘Wat ik wil? Vraag je dat nog? Heul jij met dat rot? Laat jij je de handen stoppen? Is het hier een knip, en heb jij er den sleutel van?’

‘Wouter, och Wouter! Laat hem; hij heeft honger;’ roept Hanna.

Glover weet niet wat hij gehoord heeft. Zijn neusvleugels jagen; zijn lichaam trilt. Maar hij ziet het: Piet, zijn oude misschien zijn beste vrind, heeft honger; jawel, die arme bleeke Piet heeft honger.

Aanstonds grijpt Glover den bleeken man - die daarop geenszins bedacht was, bij den arm, en schier in hetzelfde oogenblik heeft hij hem met een snelle wending in Abel's huisje gedrongen.

‘Geef hem brood moeder, als je 't nog in den bak hebt;’ roept hij vrouw Lina toe.

Nu komt hij weer buiten. - Het portier is reeds achter Bronsberg en den dokter dichtgeslagen.

Wouter zou meerijden, vóorin. Hij heeft het beloofd. Tegen mogelijk geweld zou hij zijn vijand beschermen. Maar - nu hij ook dát nog hooren moest!

‘Vraag mij niet meer Hanna. Is 't niet g e n o e g wat ik deed?’ zegt Wouter met tranen van verkropte woede in zijn stem: ‘Had Tholen ooit haat of vervloeking? Hij liegt niet; en je hebt nu gehoord wat het masker nog rondstrooit. Laat af! Nee zeg ik je! - Watblief? - Nee Hanna, nee, waarachtig ik kan niet.’

‘Wouter, lieve Wouter!’

- Wat zegt ze! kleeft er nóg bloed aan die hand? - Ja, z i j heeft ze weerhouden toen hij ze ophief en de hel hem kookte in 't hart.

Nu drukt zij die hand. - Maar toch..... Neen, neen! driemaal neen! Lafheid, laagheid zou het wezen om hem nog verder te helpen; dien bloedzuiger van het volk, den verkrachter van liefde en recht! Reeds heeft Gods wraak hem getroffen! Laat God het volenden!

En Hanna? - Is zij dan nu onmachtig om hem te vermurwen! Moet zij berusten in 't eind? - Maar ziet zij dan ginds niet die toesnellende vrouw met haar opgeheven vuist temidden van de drukte die weer groeit in de straat? Vermeerdert niet met elke seconde opnieuw het gevaar 'twelk dien zwakke in het rijtuig bedreigt? En voelt zij den angst niet van het meisje dat, der wanhoop ten prooi, haar geliefde aan gene zij van de dijkbreuk verbeidt?

- Ja, nú is het de stem van het bloed die haar voortjaagt.

‘Blijf dan! Zeg weer dat ik g e k ben;’ trilt haar stem in Wouter's oor; en langs het rijtuig is zij ijlings door de menigte heen, den hoek van de steeg omgesneld.

In die steeg had Hanna de wacht zien verdwijnen. Spoedig heeft zij die achterhaald. Nu gelast zij den korporaal dat hij niet doelloos zal voortgaan, maar blijven waar het noodig is. Hij moet terug

naar het rijtuig. Dat rijtuig zal hij geleiden tot buiten de stad. Hij moet het! Terstond!

‘Wel ja, voor den duivel! Dat zal hier kommandeeren! Zoo'n luitenant zonder baard!’

Maar den blik van dat schoone kind weerstaat het soldatenhart niet.

‘Rechtsom-keert! Marsch!’ klinkt een oogenblik later het militaire bevel.

Doch zie, daar rolt het rijtuig reeds aan. De voerman heeft niet langer gewacht, maar de zweep over den bruine gelegd.

Aan het hoofd der patrouille wijkt Hanna mee terzij op den hoek der steeg.

Schier tegelijk met het rijtuig schiet haar te midden van nog enkele andere menschen een welbekende voorbij.

- Wie anders dan h i j zou dát hebben gewaagd? - Zoo snel was zijn vaart niet geweest of zijn lippen hebben haar wang toch gedrukt.

‘Met Hanna den hemel!’ klonk het haar zachtjes in 't oor.

- Zie, nu grijpt hij den beugel van het voorste wagenbord; zijn voet drukt den stap van het rijtuig. Nu zit hij; en roept dan zeer luid nog naar buiten:

‘Ga rustig naar huis. Nacht liefste, slaap wel!’

Dat laatste hebben ook Abel en vrouw Lina op den drempel van hun woning gehoord:

- Nú wisten zij het zeker. En beiden herhalen in stilte: Nacht l i e f s t e , slaap wel!

‘Hoor je 't niet: Gaat rustig naar huis menschen!’ zegt de korporaal tot de menigte die het rijtuig nog naloopt: ‘'t Is een boer die zijn been in het ijs brak.’ En dan tot Hanna terwijl hij naar het rijtuig wijst:

‘Was dát zijn order? - Bij m'n ziel, 't is een zoete soldij die hij zóo durfde nemen.’ En met de hand aan 't schako: ‘Tot je orders luitenant. Zooals gezegd is: Slaap wel!’

Toen Hanna in Abel's huisje was teruggekeerd, toen trilde ze van overspanning; van angst; van vreugde.

Bij Klaartje's bedstee, waarin nu twee andere kinderen slapen, stond vrouw Lina en schreide.

Eensklaps voelt ze een bevenden arm om haar hals:

‘Ik had Klaartje wel lief vrouw Abel. En - mijn moeder is toch zoo vroeg gestorven.....’ fluistert een zachte stem in haar oor.

Spreken kon de bewogen moeder niet; maar de tranen wischte ze weg, en met stillen weemoed zag ze op de bevende Hanna neer.

‘Laat de wereld haar loop moeder,’ zeide Abel zacht: ‘'t Is God die regeert.’

En Hanna, het arme.... gelukkige kind, ook deze vreugd was

haar nu geschonken: dat ze weer rusten mocht aan de borst van een goede, een trouwe moeder.

LIV. De premie.

De verwoesting door de dijkbreuk veroorzaakt was groot. Doch ten behoeve der noodlijdenden zal de ‘algemeen bekende Nederlandsche liefdadigheid’ ook nu weer doen wat zij vermag. Men zal geven met milde hand; men zal loten, en zingen, en dansen, en - comedie vertoonen; ieder naar zijn bijzonderen aard.

En na verloop van een jaar reeds misschien, zullen nog slechts een diepe kolk, nabij de plek waar ‘die kromming van den dijk ook te groot was’, en veel nieuwe steenen huizen en vuurroode pannendaken aan den kwaden dag herinneren; een dag die nochtans door een aantal voormalige armen in zegenend aandenken zal gehouden worden. - Och ja lieve menschen, met zoo'n water- of brandnood dan komt de Heer den armen tobber nog eens genadig te hulp; en, wáar moest het heen als er dán toch geen rijken waren.

Ook in Veenwijk zal men - ofschoon met die werkmansbeweging niet op ‘aanstootgevende wijze’ - een offer brengen. - Velen op het welbekende altaar, sommigen op..... de o p e n schalen.

Maar welke armen er gebaat worden bij die waterramp, zeker de ongelukkige arbeiders van H e t K r o m v e l d niet.

Hebben zij - de vrijwillige werkstakers, de weerspannelingen, ook slechts de geringste aanspraak op hetgeen er voor de noodlijdenden wordt bijeengebracht?

Indien H e t K r o m v e l d vóor de werkstaking ware verwoest geworden, waarschijnlijk zou men termen hebben gevonden om ook die arbeiders zonder werk te doen deelen in den oogst der gaven. Maar nu, zelfs van verre valt er niet aan te denken.

En de weinigen der meer gegoeden in Veenwijk, die in den aanvang, ofschoon in stilte, partij hadden gekozen vóor den a r b e i d tegen het kapitaal, zooals dat heette, - ofschoon de meesten dier partijkiezers r e n t e n i e r s waren - zij hebben - reeds een weinig bekoeld door den langen duur van den strijd bij zooveel winterkou - nu een gelegenheid gevonden om zich voor het oog der noodlijdende fabrieksbevolking, achter die hoog opvlammende altaren der watersnood-barmhartigheid te verschuilen.

Den tweeden dag nadat de doorbraak heeft plaats gehad, kwam Wouter Glover de hooge stoep van het raadhuis af.

Rechtstreeks liep hij op het winkelhuis D e K o f f i e b a a l toe,

waar hij voorheen zoo dikwijls een versnapering, óf voor zijn moeder, óf voor zijn Klaartje, gekocht had.

Twee rijksdaalders legde hij op de toonbank neer, met verzoek om hem dat geld te willen wisselen.

‘'t Is een mooi buitenkansje;’ zei de kruidenier.

‘Jawel,’ zeide Glover.

‘Maar je hebt het eerlijk verdiend, met gevaar van je leven; en de gemeenteraad heeft het ook knapjes en vlug behandeld.’

‘Welzeker!’

‘Hebben de anderen het ook al binnen?’

‘Ja.’

‘Niet onaardig. - Maar mijnheer Bronsberg die ook met je in 't gelid heeft gestaan, zou die....?’

Terwijl Glover het gewisselde geld in den zak stak, vielen er breede rimpels in zijn voorhoofd en speelde er een schampere lach om zijn mond.

‘Of die zijn vijf gulden opsteekt, vraag je? Zooeven liet hij ze halen tegen kwitantie. 't Is God geklaagd!’

‘Nu, hij mocht wel een douceurtje hebben: H e t heele K r o m v e l d verloren! Me dunkt!’ lacht de kruidenier.

‘Welzeker!’ zegt Wouter; en met een groet verlaat hij den winkel.

Bij den drempel der woning van vrouw Tronk, wier doorgaans verstandige maar helaas te ras verleide man met den gelen wagen was weggevoerd, houdt Glover stil.

Twee bleeke meisjes staan er met slaperige oogen te hangen bij de deur.

‘Is moeder thuis?’

‘Ja.’

Wouter tast in den zak; neemt er een gulden uit, en geeft hem aan een der kinderen:

‘Hier, breng dit aan moeder.’

Het kind zet groote oogen op, en loopt zonder te spreken ijlings het huis in.

‘Krijg i k niemendal?’ zegt het andere meisje. ‘We hebben zoo'n honger nu vader weg is.’

- Zoo'n honger! - Waarom dat mondtergen ook, zegt Wouter bij zich zelven. En dan:

‘Daar arme Triene, laat moeder nu koek bakken. Zeg maar dat Glover 't gevraagd heeft.’

O, wat glinsteren die oogen van het bleeke kind. - Weg is ze naar binnen.

Toen de vrouw van den gevangen spinner buiten kwam, zag ze Glover niet meer. - Tien deuren verder was hij een zeer klein en verveloos huisje binnengegaan.

‘Is Tholen niet thuis?’ vraagt Glover aan een jonge vrouw die met eenig werk in de hand, en een kind op den schoot zit.

‘Jawel, maar het leven is er uit, Glover. Hij kan 't geschrei en geschreeuw van de kinders niet meer aanhooren zeit ie, en daarom gaat hij maar slapen.’

‘Hei Piet! Waarom slaap je? Alla, word wakker!’ roept Glover aan de bedstee.

‘Wát, wie!? - Zóo, ben jij het? - Wat doe je hier Glover? Ik wou dat je me stil hadt laten liggen, en dat je niet hier waart gekomen.’

‘Ik niet; waarom?’

‘Omdat ik je benijd; en ik w i l je niet benijden; waarachtig niet, omdat je mijn vriend bent.’

‘Ik kwam er je twee van meegeven Piet!’

‘Meegeven..... Wat! aan mij? - Ben je razend Glover. Meegeven: twee gulden aan mij! - Nee, dat niet. - Waarachtig niet!’

‘Dan zal de vrouw er wel raad mee weten;’ herneemt Wouter, en legt het geld naast den kleine op vrouw Tholen's schoot.

‘Maar jij bent Gods barmhartigheid!’ roept de man, terwijl hij, haastig uit de bedstee gekomen, Wouter bij den arm grijpt.

‘Als dat Gods barmhartigheid is, dan heeft Hij het zeker zoo min noodig als ik. - Maar bovendien, ik kan dat geld voor me zelf niet gebruiken. Ze zouden wel zeggen: zieje, dáarom heeft hij zijn hachje gewaagd.’ - En met een lach vol bitterheid: ‘Als ik de jonge haan van R e e s p o o r was. Jawel, dan deed ik het zeker; die drinkt er met eer en met heerlijkheid een fijne flesch van, op 't welzijn van het stervende werkvolk!’

Op dit oogenblik richtten aller blikken zich naar de deur.

Dat was een onverwachte verschijning.

Dominee Knipping, met de deurklink in de hand, vroeg op den goedaardigen toon die hem eigen was, of men hem vergunde even binnen te komen?

Men zou zich bedriegen. 'tGeen dominee te zeggen had, dat betrof niet ‘het welhaast ook in deze gemeente weder te vieren gedachtenismaal van het lijden en sterven des Heeren’, maar toch ‘eene zaak die den arbeider ruimschoots tot ootmoed zou stemmen in deze dagen van zware beproeving’.

‘Ik kom tot je, Piet Tholen,’ vervolgt dominee Knipping merkbaar bewogen: ‘omdat jij een der weinigen onder de arbeiders van H e t K r o m v e l d bent, die goed lezen kunt.’

‘Dat heb ik in mijn vaderstad geleerd dominee;’ zegt Tholen, terwijl aller oogen den predikant blijven aanstaren.

‘Tegen één ure precies verwacht ik je in het schoolgebouw der gemeente bij de Palmbrug,’ herneemt dominee Knipping: ‘De omroeper zal zoo aanstonds bekend maken dat de gewezen arbeiders

van H e t K r o m v e l d aldaar op dat uur zooveel mogelijk worden bijéen verwacht. Maar bij jou Tholen, kwam ik in persoon, omdat jij die goed lezen kunt, er vooral niet ontbreken moogt.'

LV. Blinkende maten en gewichten.

Toen de torenklok het eerste uur na den middag had verkondigd, was het ruime schoollokaal waarin de banken een weinig waren terzij gezet, op een zeer ongewone wijze bevolkt.

Hartverscheurend was inderdaad de aanblik van die saamgestroomde menigte.

Wat tal van ingevallen en doodsbleeke mannen en vrouwen ontwaart men hier te midden van de vele nieuwsgierigen die mede zijn binnengegaan.

Tot de laatsten behoorde ook Glover. Neen, tot de n i e u w s g i e r i g e n niet. Tot de b e l a n g s t e l l e n d e n wil hij worden gerekend. - Abel weet het, en zij die hij medenam, weet het ook. Pijnt hem niet alle dagen opnieuw de gedachte dat hij, ofschoon ter goeder trouw, heeft meegewerkt aan den bitteren nood van zoo velen.

- Ter goeder trouw? - Ja! En toch, neen - neen. Die laatste eisch was dwaas, was slecht! - En dat hij Binzer vertrouwen kon, o, dat was in den tuimel der wraakzucht.

- Nu is die wraakzucht overwonnen. Ja - door háar die terzij van den grijzen Abel schuin vóor hem staat; door háar, wier sprekend gelaat nu glanst in den zonnestraal die mede schittert op den helderen muur van het schoolgebouw. - Ja, zij is het geweest die den storm altijd deed bedaren. Heeft zij niet zooeven nog gezegd: Maar Wouter, kon hij dan doen wat o n m o g e l i j k was?

- En wat zal het nu?

Aan het eind van het ruime lokaal wordt eene kleine deur geopend.

- Wie zijn het die daar binnenkomen?

De kleinen verheffen zich op de toonen. De grooten zien het reeds.

- Veel slordige petten gaan eensklaps naar beneden.

'De Pastoor;' zoo fluistert men.

'En Dominee Knipping.'

'Piet Tholen is erbij.'

'Ja, Piet Tholen zal een stuk uit de courant lezen.'

'Ze zeggen dat we toch mee zullen deelen van 'tgeen ze ophalen voor den watersnood.'

'Dat kan nog lang aanloopen. In den b r o o d n o o d deelen we zeker.'

‘Stil Jan, geen gekheid; ze zien je. Voethof zeit dat het een brief van den Koning is, en dat we allemaal naar de Ommerschans moeten.’

‘De Ommerschans! Ben je gek; alsof ze dat maar zóo kunnen doen! En ons allemaal voor niemendal den kost geven! Ik weet het beter: Ze willen ons fleuren voor de Oost of de West. Dan kom je bij de apen teland.’

‘En bij de katoen.’

‘Maar daar werk je heelemaal voor niemendal; ze zeggen twee centen per dag.’

‘Loop!’

‘Waarachtig!’

‘Nee, 't is een lokvink,’ zegt Manus Berkman - de kippendief die zich tusschen de sprekenden indringt, en juist aan Hanna's zij is gekomen, zonder haar evenwel aanstonds te bemerken: ‘Ik zeg een lokvink! - omdat we voor een groot deel den nacht aan de kerk hebben, lieten ze ons in de school komen. - Ze zullen ons waarschuwen om liever te sterven van den honger dan een knol van het land te rapen.’

Manus schrok geweldig:

- Dat waren de oogen van Hanna de freule; dezelfde oogen die hem eens op inbraak betrapten; die hem terugdreven van het kantoorraam op R e e s p o o r ; die hem deden neerzinken op de knieën, en weer opjoegen met den uitroep: ‘O God barmhartig!’

- Hoor! Er wordt stilte gevraagd.

Schier aanstonds zwijgt het gegons der stemmen.

Wat al holle oogen staren er nu naar den kant waar men des meesters hoogen lessenaar ziet.

Hanna heeft het oog nog niet naar dien kant gewend. Een vuurrood overtrekt haar gelaat: Wouter Glover heeft haar nog toegefluisterd w a t het wezen zal. Eén die het weten kon had hem gezegd: Het was een brief van de firma Degen & Bronsberg.

- Gods vinger, zoo luidde die brief, had het gebouw neergeworpen, want de winden hadden gewaaid en de waterstroomen waren gekomen.

- En de hand van den mensch zou zich niet vermeten om zich te verheffen tegen den vinger Gods. Daarom, zoo luidde het verder, moesten de voormalige arbeiders van H e t K r o m v e l d niet langer in werkeloosheid neerzitten en wachten op een toekomst die niet komen zou. H e t verzonken K r o m v e l d kon hun geen werk en geen brood meer geven. Dat had de hand des Heeren te duidelijk getoond. Maar met de kracht en den zegen van dien Heere God, moesten zij opstaan uit hun ellende en de luiheid hunner handen. Nutte kundigheden moesten zij zich verschaffen - zooals Piet Tholen, die tenminste lezen en schrijven kon. Zij moesten ambachten leeren,

en zien vooruit te komen in het belang van vrouwen en kinders. En dan - al kon de firma Degen & Bronsberg ook onmogelijk met de daad haar vroegere werklieden steunen in 'tgeen zij zouden beproeven, haar goeden raad zou ze hun nimmer onthouden, en met de geestelijken hier tegenwoordig, zich nu en ten allen tijde gaarne vereenigen in den gebede tot God, opdat het den voormaligen arbeiders van het H e t K r o m v e l d mocht welgaan tot in lengte van dagen!

- Dát, ja dát stond er in dien brief.

'Die vervloekte huichelaar!' heeft Wouter als geschreid in Hanna's oor.

Toen is ze zoo bloed rood geworden.

'Bedaar Wouter, stil!'

Haar hand drukt de zijne. - O! nog een oogenblik te voren was het haar, inweerwil van al de ellende die zij nu bijeenzag, alsof de hemel werkelijk in deze ruimte was neergedaald, terwijl het een donkere nacht, een hel was, toen ze nog stond in Elie's schuur, en de dolle paarden haar zoo wild door 't hoofd joegen. - Zooeven wist Hanna nog zeker, h e e l zeker, dat die jonge fabrikant voor allen doen zou wat hem mogelijk was, al duurde het lang, al moest Gods vinger het uur nog wijzen. Maar, die glimmende maten en gewichten ginds aan den wand, ze lachen haar uit; ze lachen, en.....

- Hoor, ze wordt nu gedwongen om op te zien naar den man die ginds den lagen preekstoel beklommen heeft.

- Die stem is haar bekend! Rollen ook hier de orgelklanken? - Moet ze toch meelachen met die blinkende metalen, die m a t e n en g e w i c h t e n ..... arm volk zonder brood! Hoor, 't is de stem uit de kerk. En hij zegt:

'Mannen en vrouwen, voormalige arbeiders van de katoenspinnerij H e t K r o m v e l d!

- Aan den heer Pastoor Van Dijk en aan mij is een brief gezonden door de firma Degen & Bronsberg.

- Wij waren overeengekomen om u dien brief gezamenlijk te doen voorlezen door een der uwen. Hij, op wien onze keuze gevallen was, verklaart zich echter niet instaat om u het geschrift zoo duidelijk als dat noodig is, voor te lezen. De heer Pastoor heeft mij verzocht nu die taak te vervullen. - Ik verzoek u even niet te spreken. De brief as kort. 'Luistert:'

En dominee Knipping leest:

'Mannen en vrouwen, voormalige arbeiders van de firma Degen & Bronsberg!

Voor eenige weken hebt gij den arbeid gestaakt omdat uw werkgevers niet aan uw eisch konden voldoen.

Zoolang het fabrieksgebouw nog in zijn muren stond, bleef de gelegenheid om door arbeid in uw behoeften te voorzien - en ruimer dan te voren - voor u opengesteld. H e t K r o m v e l d wachtte u, doch, tevergeefs.

Wanneer gij thans zoudt willen terugkeeren, is dat onmogelijk. Op de plaats waar H e t oude K r o m v e l d stond, groef het water een diepe kolk.

Arbeiders! In uw vrijwillige werkstaking heeft de firma Degen & Bronsberg moeten berusten.

In een onvrijwillige wil zij dat niet.

Van heden af verzekert ze aan allen - bazen en arbeiders die zich daartoe nog dezen avond willen aanmelden - een loon volgens den maatstaf der laatste afrekening, tot den dag dat een nieuwe fabriek, die aan de Noordzij van het buitengoed R e e s p o o r op den Hoogen-kant zal gebouwd worden, ter inwijding gereed is.'

Een zonderling rumoer deed zich hooren.

'Nog een oogenblik!' zegt de spreker, en vervolgt dan met verheffing van stem:

'Drie eischen stelt de firma.

Ten eerste:

Zoodra de nieuwe fabriek voltooid is, zal men op de vroeger aangeboden maar verworpen voorwaarden der firma, tot den arbeid terugkeeren.

Ten tweede:

Wanneer het noodig mocht zijn, zal de firma ten allen tijde tot het doen van eenigen arbeid over de mannen kunnen beschikken, tegen een voldoening van vijf centen per uur boven het loon dat omniet wordt geschonken.

Ten derde:

Van morgen, den 6^{den} dezer tot aan de voltooiing van het fabrieksgebouw met zijn schoollokaal, zullen de kinderen van hen die vrij-loon genieten, zich alle dagen moeten bevinden in het vanouds bekende Boter-en-kaas-huis, en wel van 10-12 en van 2-4 uren; om er reeds voorloopig onderwijs te ontvangen op kosten der firma, en mede onder welwillend toezicht van de Heeren Knipping, predikant, en Van Dijk, pastoor te Veenwijk.'

Men kan zich niet bedwingen.

- Heeft men wel verstaan? Zullen zij loon trekken, nú.... terwijl de fabriek.....?

'Een laatste woord!' herneemt de predikant met groote verheffing van stem, en leest verder:

'De firma Degen & Bronsberg besluit dit schrijven met de opmerking, dat zij, ondanks het groote verlies 'twelk zij moest lijden, tot den belangrijken herbouw van haar fabriek, en mede tot het-

geen zij den arbeiders heeft aangeboden, wordt instaat gesteld, door het bezit van haar k a p i t a a l .'

Uit naam der firma voornoemd:

W. BRONSBERG.'

En temidden van een diep getroffen, stil juichend, half schreiende menigte, staat daar Hanna met een gloeienden blos op het gelaat.

- Ziet ze die m a t e n en g e w i c h t e n nu werkelijk schaterlachen in de feller blinkende zon?

'Wouter, Wouter, wist ik het niet?' fluistert ze vurig.

Maar Glover heeft het hoofd van haar afgewend.

Nu ziet ze naar Abel. - Moet zij hem vastgrijpen....? - Wat dringt haar met geweld uit den boezem naar 't oog? - Wat ze gevoelt.....? Ach, ze kan het niet zeggen.

Ze vat Abel's hand. - Zie, dikke tranen glijden den oude langs de magere wangen tot den grauwen baard.

En de arme grijze, hij vouwt de handen saam, en hij dankt zijn God en Vader, die niet slechts hém heeft gesteund in de verdrukking, maar nu ook genadig en lankmoedig aller zonde vergeven wil.

LVI. Een gevaarlijk man.

Aan den avond van denzelfden dag klonk de schel in het voorhuis van R e e s p o o r .

- Neen, mijnheer Bronsberg kon niemand spreken. Hij zat met het been in 't kussen: Antwoorden op het voorstel moest men in de stad bezorgen, bij de heeren die zich welwillend met de ontvangst ervan hadden belast.

Maar de persoon die wenschte toegelaten te worden, bleef dringend aanhouden: Mijnheer Bronsberg kon verzekerd zijn dat het onderhoud slechts één oogenblik zou duren.

De overbrenger van die tweede boodschap voegde erbij, dat de man een weg van drie uren ervoor had omgeloopen, aangezien hij geen kwartjes voor het overvaren op de doorgebroken punten betalen kon.

Een kreet van ontsteltenis kon Nelly niet weerhouden, toen zij den spinner Glover door de gang naar den Nieuwen Kant zag gaan, waar Bronsberg, zooals vroeger verhaald werd, zijn kamers heeft. Alle angsten en vreezen bestormden Nelly opnieuw met onstuimig geweld. Inweerwil van al die verleende hulp - ook bij de doorbraak - vreest zij dien man. Wat zij eens heeft gezien of - 'zoo

goed als gezien' dat vergeet zij nimmer. - Eén oogenblik, één enkel oogenblik slechts wil hij Bronsberg spreken! Dáarom komt hij - zonder eenig geld te bezitten - drie uren geloopen. Waartoe? Wil hij nog eens beproeven om weer tot de arbeiders der nieuwe fabriek te worden gerekend, teneinde alzoo ook nu reeds van Bronsberg's edelmoedig aanbod te kunnen genieten? - Ja, dat komt hij vragen; hij zal het eischen als een recht, omdat hij háar heeft vergezeld op dien avond; omdat hij Bronsberg heeft bijgestaan in den nood.

Maar Bronsberg zal blijven weigeren. - 'Goedheid is iets anders dan zwakheid;' heeft hij gezegd. - En als Willem dan weigert..... Eén oogenblik behoefde hij hem slechts te spreken. O indien hij in dat enkele oogenblik misschien....?

'Hé, zeg eens.....' roept Nelly, terwijl Glover juist de hand aan de deurkruk wil slaan.

Glover ziet om.

'Zeg - wacht even....' herneemt Nelly gejaagd, met hoogroode kleur: 'Je wilt mijnheer Bronsberg spreken; maar.... Maar zieje, hij is ziek; ja, tenminste heel zwak. - Sedert den avond dat jij hem zoo flink hebt geholpen en mee thuisgebracht, ben ik je vreeselijk dankbaar Glover. O, je weet niet hoe dankbaar ook mijnheer Bronsberg je is, en vooral omdat je mij ook vroeger zoo lief in je huis woudt ontvangen, en zoo heel vriendelijk weer vergezeld hebt toen we hem zochten en eindelijk vonden. Zieje als hij niet ziek was en goed kon loopen, dan zou hij zeker al bij je zijn geweest om je heel hartelijk te bedanken en je een mooie belooning uit bijzonder groote erkentelijkheid te geven. Maar je voelt nu wel dat het onmogelijk was. Dáarom ook, zieje - moest je nu maar liever niet bij hem gaan.' - Haastig haalt zij haar portemonnaie te voorschijn; opent die; ziet er in; zoekt met haar bevende vingertjes in het vastgeklemde zijtaschje; en:

'Hé, ik dacht zoo zeker dat het bankje hier zat; een bankje van vijf en twintig gulden; 't zal maar een klein bewijs..... een heel klein bewijs zijn.... van onze dankbaarheid. - Blijf even.... of nee, ga liever in het voorhuis en wacht daar totdat..... Als je soms liever in de frissche lucht bent, ook goed! Ik kom zoo aanstonds terug.'

- De vijf en twintig gulden hebben hun uitwerking niet gemist, denkt Nelly. Juist toen ze zich voortspoedde om het bankbiljet te halen, zag ze den werkman een schrede naar de zij van het voorhuis doen.

Een vreemde glimlach plooide Glover's mond. Hij heeft haar iets van nabij willen zeggen, maar zij is hem te vlug geweest. Nu klopt hij op de deur van Bronsberg's kamer.

'Binnen!'

Glover treedt het vertrek in.

Willem Bronsberg zag er veel beter uit dan men - vooral na Nelly's verontrustende berichten, mocht verwachten. Hij zit voor zijn schrijftafel temidden van een menigte boeken, papieren, plannen en kaarten; en ofschoon zijn rechterbeen werkelijk op een lagen voetstoel in 't kussen ligt, zoo zet hij den voet toch aanstonds op den grond nu de voormalige spinner binnentreedt.

Is Bronsberg niet geheel op zijn gemak bij het terugzien van den man die, inweerwil van de verleende hulp, hem bij het afscheid na den nachtelijken rit, bij het uitstappen op R e e s p o o r, toevoegde:

'Nu heb ik gedaan wat ik kon. Wat er te wreken is, dat zal ik aan God..... of aan den duivel overlaten.' Is hij bevreesd, nu hij zich alleen bevindt met den gevaarlijken driftkop die hem eens de tergendste namen naar het hoofd wierp, en de hemel mag weten wat niet al ten zijnen nadeele heeft gelasterd en ondernomen?

'Doe de deur achter je dicht Glover,' zegt Bronsberg, en 't strekt ten antwoord meteen op een mogelijken twijfel aan zijn moreele kracht. En dan: 'Iemand die drie uren komt loopen, zend ik niet gaarne terug zonder hem even te woord te staan. Wat hadt je te zeggen?'

Een paar seconden bleef het stil.

'Heel weinig mijnheer.'

'Ik hoop niet dat je me iets komt vragen waaraan onmogelijk kan voldaan worden? 't Valt soms harder te moeten weigeren dan een weigering te ontvangen.'

Glover aarzelt. Hij knelt de vuisten zoo vast dat de nagels hem in het vleesch dringen. De lippen perst hij opeen. - Wat hij wil? Hij komt een paar schreden nader. Hij wil.....

- Verwenschte ellendige zwakheid! Dat kende hij tot heden niet. Is hij een kind, een wezel geworden!

'En wat zal het dan wezen Glover?' herneemt Bronsberg, terwijl hij leunend op de tafel is opgestaan.

- Nu zal Wouter toch spreken; nu w i l hij spreken. Nu zal hij zeggen dat hij een driftkop, een lasteraar op valsch gezag, een onredelijke kerel is geweest. - D á t wil hij.

Maar zie, eensklaps wordt hij zoo wit als een doode. - 't Was alsof de borst hem werd saamgewrongen. Hij moet een stoelleuning vastgrijpen. Letterlijk kraakt zij onder den druk van zijn hand. De zweetdroppels glijden hem langs de slapen; de meubels in het vertrek dreunen en rammelen van het getril zijner spieren.

Wat is er dat hem zoo hevig beroert, en den gorgel als dichtschroeft?

Eensklaps is het beeld zijner dierbare moeder hem als levend voor den geest gekomen.

- Ook zij, de trouwe ziel, stond h i e r, op d e z e p l a a t s, zij...! En het heeft haar het leven gekost. - Waarom? Door wiens schuld?

- O God, dat hij het h i e r eerst begrijpen moet! - Omdat haar Wouter zich had vergrepen; omdat hij schuld had tegenover dezen. - Die schuld, dat vergrijp, hebben haar voortgedreven in 't belang van haar kind; zij hebben haar een onmogelijke kans doen wagen. Die tocht om zijnentwil, heeft haar laatste krachten gekost. - O! brandt er nu een vuur in zijn borst! - Hij z e l f was dan de oorzaak van moeder's dood! Dat is te veel; dát kan hij niet dragen.

En zie, de trillende handen slaat hij met kracht voor de oogen, en losbarstend in een hartverscheurend geween, klinkt nu murmelend zijn stem.

'O moeder; mijn lieve, mijn beste moeder!'

Met haar bankbiljet in de hand is Nelly teruggekomen.

- Waar was de spinner? Buiten was hij niet, en hier in de gang is hij evenmin.

Zij luistert aan de deur der kamer. Haar boezem jaagt. - Verneemt zij geen stemmen? - Neen. 't Is stil daarbinnen, doodelijk stil. Vaster drukt zij het oor tegen de deur. - Nu meent ze.... Ja, 't is een klagend geluid, dat klinkt alsof men hem een doek in den mond heeft gestopt, alsof een gutsende bloedstroom..... - Zal zij vlieden; om hulp roepen, schreeuwen, krijschen?

Met een geweldigen ruk heeft Nelly eensklaps de kamerdeur waagwijd losgeworpen. Maar - roerloos blijft zij op den drempel staan: Ze ziet daar dien dikwijls gevreesden werkman met de handen voor de oogen, schreiend als een kind.

En haar Willem ziet ze, en zijn zachtste blik vraagt haar, dat zij die deur weer zal sluiten en met hem de smart eerbiedigen van dien bewogen man.

Bronsberg begrijpt wat er omgaat in die borst. Nu zegt hij met geroerde stem, nadat hij met moeite den werkman een schrede nabij is gekomen:

'Hier in deze zelfde kamer heeft zij getuigd Glover, dat er geen b e t e r geen t r o u w e r zoon kon wezen in het gansche land. Wat zij deed, dat deed zij uit liefde, v r i j w i l l i g. Hadden wij beiden haar tocht kunnen voorkomen, wij hadden het zeker gedaan.

Ja, ja! zoo waar als God leeft; waarachtig!' valt Wouter uit: 'Dat woord mijnheer, je haalt het me uit de ziel! Ja, liever dan haar een enkele minuut voor mij te zien loopen, had ik haar gedragen tien uren ver, al had ik er dood bij moeten neervallen. En jij mijnheer, j i j zoudt haar ook dien gang bespaard hebben? Zeg dat nog eens; o zeg het nog eens, ik b i d er je om? De haat is een vuur dat telkens weer opvlamt.'

Bronsberg heeft Nelly's arm gevat, en terwijl het zwakke kind hem ditmaal ten steun is, herneemt hij zacht met gevoel:

'Ik heb mijn moeder zeer vroeg verloren Glover; maar de her-

innering bleef mij te heilig dan dat ik moedwillig het ouder- of kinderhart zou kunnen bedroeven. En nu, sedert wij op den dijk tezamen in 't gelid stonden, en jou kracht mij steunde, is onze rekening vereffend. Komaan Glover, 't is goed dat de arbeid en 't kapitaal elkaar de hand eens geven.'

Wouter heeft niet geaarzeld: hij drukt Bronsberg's hand dat de leden er schier van kraken.

'Jij bent een edele man mijnheer! I k was een ellendeling. - Maar mijn vervloeking was Binzer.'

'En hadt je nog iets te vragen Glover?'

'Te vragen? - Wat zou ik anders vragen mijnheer, dan vergiffenis voor te wreede miskenning, voor een wantrouwen zonder grond?'

- Goed zoo! Dát antwoord bracht een blijden glans op Bronsberg's trouwhartig gelaat.

Glover kwam niet met de vraag die Bronsberg aan 't eind toch verwacht heeft. Nu kent hij den werkman geheel.

'Glover, ik hoopte steeds dat er een oogenblik als dit zou komen. Mijn woord aan je oude moeder gegeven vergat ik niet. Ik deed wat ik kon; en ziehier: de heeren Salomon Stol & Zonen, op den W e v e r s b e r g in Twente - een onzer nobelste firma's - bieden je tegen Februari als eerste baas een plaats aan op hun belangrijke inrichting, en slechts onder deze voorwaarde: dat je je tot dien tijd - en ook later nog, zult oefenen in het lezen en schrijven, waartoe ik je voorloopig de gelegenheid in het Boter-en-kaas-huis verschaffen kan.'

Bij de laatste woorden heeft Bronsberg uit een la van zijn schrijftafel een brief genomen, waaruit hij de volzinnen die dit aanbod, op Bronsberg's verzoek, met een vermaning aan 't slot bevatten, den spinner voorleest.

- Heeft Glover goed verstaan? Heeft men hem aangeboden om eerste baas te worden op de beroemde fabriek van de heeren Salomon Stol & Zonen? - Hoe hooghartig hij anders ook wezen mag, zulk een aanbod moet hem wel treffen en met blijdschap vervullen.

Zie, uit zijn oogen straalt de dank van zijn hart. Maar ook, het bloed bruist hem eensklaps naar 't hoofd en kleurt zijn gelaat tot achter de ooren, want zachtjens heeft Bronsveld er bijgevoegd:

'Een baas op den W e v e r s b e r g , Glover, heeft er een vrije woning, en een goed bestaan voor zich - en z i j n h u i s g e z i n .'

LVII. Een zomeravond.
Slot.

Op een zoelen zomeravond, ongeveer anderhalf jaar na de vermelde gebeurtenissen: zaten een jonge man en vrouw voor het hoog opgeschoven venster van een klein maar helder vertrek. Zij zaten er aan een tafeltje, vlak naast elkander; hij, met den rechter- en zij met den linkerarm erop geleund; beiden turend in een brief die voor hen lag, en die nog geen half uur geleden was bezorgd aan het adres van den werkbaas W. Glover op den W e v e r s b e r g in Twente. De brief was door Piet Tholen, den ouden vriend in Veenwijk, geschreven.

'Goed zoo Hanna', zegt de jonge man: 'als meester je hoorde dan zou hij zeggen: boven den professor uit! - Komaan kind,' en wijzend met den vinger: 'Hier ben je gebleven: 'Een....'

- Maar Hanna blijft nog een oogenblik zwijgen. Dan zegt ze:

'Nu ik die E zie Wouter, nu denk ik aan Elie. Het is vandaag juist een jaar geleden dat hij zelf voorgoed werd uitgedragen.'

'Zóo lang al? de arme drommel! Onbegrijpelijk dat hij zich 't verlies van zoo'n schuurtje met de vodden die erin waren, zoo moest aantrekken. 't Is alweer het bewijs dat een Jood....'

'Wouter!' zegt Hanna vermanend.

Wouter klopt zich op den mond:

'Sust! dat viel eruit eer ik het wist. Ik zeg niet kindlief, dat hij inhalig en gierig was; wij hebben het anders ondervonden; maar het verlies woog hem toch te zwaar, terwijl hij misschien nog op schavergoeding had gehoopt. Ik wil maar zeggen dat hij een Jood in zijn hart was.'

'E e n m e n s c h , m e t e e n h a r t Wouter. - Die laatste oogenblikken vergeet ik nooit.'

- Hanna zweeg. Er blonk een traan in haar oogen. Zal zij Wouter, haar besten man, ooit kunnen zeggen wat Elie voor haar geweest is, ofschoon hij weet dat Elie haar leven redde, en haar zulk een belangrijke spaargift op zijn sterfbed schonk, omdat hij haar moeder in vroegere jaren had liefgehad, en 'die bloem zijner liefde' zoo ellendig gestorven, een verstooten weesje in 't leven liet?

- Neen, immers in Glover's huisje werd de oude brief van den verderver - tot asch verbrand.

'Het bloed kruipt waar 't niet gaan kan;' zegt Glover schertsend; en, zich weinig bekreunend of daarbuiten ook iemand mocht voorbij komen en naar binnen gluren, pakt hij het dierbare wijfje - sinds een half jaar de zijne, om den hals, en drukt haar vast aan de borst:

‘O, dat een Jood de eenige moest wezen die je toen liefhad, waarachtig lief!’ zegt Wouter. En dan zachter: ‘Wat mij altijd hindert Hanna, het is dat hij nooit heeft gesproken, en toch zeker geweten heeft wie je moeder verstiet eer zij naar Veenwijk kwam, waarschijnlijk om Elie's hulp en bescherming te zoeken....’

‘Zijn hulp en bescherming? Nee, dat zeker niet!’ valt Hanna in, terwijl ze zich een weinig verheft, en zich ten deele aan Glover's arm ontworstelt: ‘Een, dien mijn moeder had afgewezen, zou ze dien hebben opgezocht in den nood? Nee, nee Wouter, dát deed ze nooit!’

Wouter zag haar niet aan. Hij staarde een oogenblik voor zich heen. - Had hij zich daarin bedrogen? Kwam Hanna's moeder niet naar Veenwijk om er Elie te vinden....? - Maar dan zocht zij een ander. - Wien? Waar? - O, dat hij eensklaps temidden van zijn volste geluk zulk een wicht op de borst moet gevoelen!

‘Hanna, weet jij wie het was die je moeder....?’ zegt Glover nu eensklaps opziende.

‘Ik?’

‘Ja Hanna, herinner jij je niet....?’

‘Ik was nog jong Glover. Wij woonden in Amsterdam, en die stad is zoo groot. Hij had beloofd haar te halen, dat weet je wel met de koets die mij - dom kind - zoo lang in het hoofd heeft gespeeld. - Maar toen is hij gestorven. Jawel, hij was al dood toen mijn moeder nog leefde; dat heb ik later gehoord.’

‘En toch kwam zij naar Veenwijk....!’ zegt Wouter als tot zichzelven; ‘Maar om wien dan? Waarom?’

Nu legt Hanna haar arm om Glover's hals en met den fijnbesneden mond aan zijn oor, fluistert ze betooverend zoet:

‘Omdat Wouter Hanna zou liefhebben toen Klaartje hem niet meer liefhebben kon; omdat wij samen nog den hemel zouden vinden op aarde.’

Een geruimen tijd zaten Glover en Hanna zoo stilzwijgend bijeen.

Buiten zongen de nachtegalen hun verrukkelijk lied, terwijl de avond - nog helder en klaar - milde geuren door het venster naar binnen wierp.

‘Maar te drommel, die Weverbergsche fluisters zouden ons den Veenwijkschen brief doen vergeten;’ zegt Wouter eensklaps, terwijl een zekere forschheid in zijn stem vermoedelijk het gevolg is van zijn vast genomen besluit, om voorgoed te laten rusten wat dood is, en zijn hemel niet meer te verliezen: ‘Komaan,’ vervolgt hij op luchtiger toon: ‘eerst een glas bier Hanna. Als de gewone werkman het er hier zelfs met mate van nemen kan, dan mag een baas en zijn wijfje wel een extra glas drinken als zij bezoek krijgen van oude vrienden.’

Bij de laatste woorden heeft Wouter glimlachend naar den brief

gewezen. - Hanna had het zoo genoemd, want bij het lezen zag zij immers altijd de personen van wie er gesproken werd. - En, dát was toch waarlijk zoo gek niet.

Nu gaat zij naar het net geverfde broodkastje. In het voorbijgaan werpt zij een blik langs de vele prenten van zonderling goede keuze, die, 't meest in nette lijsten, de wanden versieren. Onder het bukken naar de begeerde kruik, houdt Hanna het oog op de prent gevestigd die Glover haar voor weinige weken heeft thuisgebracht. - 't Is een jonge moeder met een kindje op den schoot. Als ze in het kastje gaat, dan ziet ze altijd die heerlijke prent. - Door het bukken is Hanna natuurlijk het bloed een weinig naar de wangen gevloeid. - Nu keert ze terug.

- Heerlijk wijfje, zegt Wouter bij zich zelven, terwijl hij Hanna het schuimende bier in de glazen ziet schenken.

En Hanna was in die houding werkelijk het penseel van een schilder waard. Dat guitig spartelend zwarte haar over het breedgewelfde voorhoofd; die lange donkere wimpers naar omlaag; de welgevormde slanke leest in het helder paars katoenen kleedje.... Het spijt Wouter - ofschoon hij dorst heeft, dat de glazen zijn volgeschonken:

‘Kom nu weer hier kind; gauw. - 't Kan wel wat dichter. Wel ja, dan kunnen we beter zien. - Leun jij maar, zóo, zoo'n beetje tegen mij aan, dan zal ik den brief nu wel verder lezen.’

‘Jij Wouter? Nee! En met haar handen den brief bedekkend, ziet ze hem aan, en voegt er lachende bij: - ‘Straks heb je gezegd dat het zoo bijzonder goed ging.’

‘Komaan dan professor!’ zegt Wouter, en half tegen haar aangeleund, volgt hij de woorden die Hanna langzaam leest, terwijl zij ze aanwijst met den vinger:

‘Een jaar geleden werd de fabriek naast R e e s p o o r ingewijd; dat was, zooals je nog weten zult, juist drie maanden na de doorbraak. Daar was jacht bij geweest; en nu eergisteren, Glover en juffrouw Glover, hebben we een slaatje gehad. 'k Zal niet zeggen dat we daarvan rijk zullen worden, maar, zooals de heer patroon zei, was het een begin, en hij had een zwaar jaar gehad. Daar weten wij alles van. Maar bij dat einde van het arbeidsjaar, had hij - voor zooveel hij het kon opmaken, een som voor de winst gesteld, die hij, navenant van den werkman, verdeelde. En zoo kreeg ieder een sommetje mee. Op goed vertrouwen, natuurlijk, want al zullen in vervolg van tijd alle werklui kunnen lezen en schrijven, men kan den patroon toch niet in de boeken zien. Maar als je, zooals ik, bij al die andere verbeteringen nog aan het einde van een s l e c h t jaar: dertien gulden vijftig meeneemt - dat zijn hier zes mudden aardappelen bij de fabrieksvereeniging - dan, Glover

en juffrouw Glover, als je dat zoo uit de lucht komt vallen, dan zal ik op zoo'n patroon vertrouwen, al kreeg ik een volgend jaar geen halve cent.

En wat ons betreft, zoo laat ik u weten dat wij allen nog gezond van harte zijn, en dat wij al hoe langer hoe meer zien dat God ons alles ten beste gekeerd heeft. O Glover en juffrouw Glover, mocht dat overal spoedig zoo worden, waar de arme werklui, en vooral hun tobbers van kinderen, het nóg zoo slecht hebben als wij het vroeger op H e t K r o m v e l d hadden. Maar ik ben er bang voor, want niet iedereen wil den arbeider geven wat hem toekomt; dat hebben wij ook gezien. Daarom, zeg ik, moest de Koning maar een gebod stellen, voor zoover als de Hoogheid de onredelijke meesters of bazen in de gerechtigheid dwingen en vooral de arme kinders beschermen kan.

Van Abel en de vrouw kan ik je melden, dat zij al evenals wij, in de nieuwe huisjes wonen die bij het erf bezijden het Faisantenbosch worden gebouwd. Het lijkt wel of Abel meer kleur krijgt, en oen ik er eergisteren op dien grooten betaaldag voorbij kwam, toen hoorde ik ze daar allemaal zingen, en het leek wel een psalm uit de kerk.

Wat den patroon betreft, die heeft voet bij stuk gehouden. Voor Jurriën, Vrouw Vlodder en alles wat verzettelijk geweest is, blijft de nieuwe fabriek gesloten; maar Tronk is na zijn bromtijd dadelijk weer aangenomen.

Van den patroon gesproken, die ziet er uit als een Prins. Jongens, wat een schoon man als men hem goed beziet. Laatst stond ik op een Zondag vlak tegenover hem; hij had de jonge Mevrouw aan den arm, en de oude mevrouw stond er ook bij. - Hoe gaat het Tholen? zeidie. - Goed mijnheer, zei ik. Toen knikte hij alsof hij van mijn eigen familie was, en zei: Zoo mag ik het hooren. Goed moet het hier allen gaan, en wien het niet goed gaat, en niet telkens beter, die behartigt zoo min zijn eigen belang als het mijne.

En nu vriend Glover sluit ik deze met de pen maar niet met het hart.

De vrouw laat u groeten, en de kinderen, och lieve God, wat zien zij er anders uit dan nu ruim achttien maanden geleden. Toen heb jij ze letterlijk van den hongerdood gered Wouter. - Nu dan, de kinders laten Oome en Tante ook vriendelijk groeten; zij leeren als vinken; en in de fabrieksschool gaat het nog beter dan in den beginne in het Boterhuis.

Nu eindig ik. Maar alvorens te sluiten moet ik je nog even zeggen, dat er in de vorige week een kerel op krukken door Eindje Touw buiten de gemeente is gezet. De kerel zag er uit om de kinders naar bed toe te jagen. Ze zeggen dat het de oude onderbaas Binzer geweest is. Hij moet er als een wandelend geraamte hebben uitge-

zien met de vellen aan 't lijf, vuil en ongeschoren; precies, zei vader Abel: als de vloek op de zonde.

Zoo zal het er nu dan bij blijven. Leeft samen gelukkig, en als gij tijd hebt Wouter, schrijf dan ook eens aan uw ouden vriend:

PIET THOLEN.'

'Op Zondag-middag den 7 Juli 18....

In drie uren geschreven.

P.S. 'Je ziet dat ik, wat ik kon, niet heb vergeten, maar nog goed heb aangeleerd ook. Ze zeggen dat ik zoodoende wel kans heb hier baas te worden.

Gegroet.'

'Prompt zoo, mijn kind!' roept Glover, nu Hanna zwijgt: 'Als Tholen 't gehoord had dan zou hij mirakel roepen.'

'Over Hanna de freule!'

'Foei! Stil! Dát niet meer. - Heeft niet de heele wereld den uitleg van je droombeeld begrepen?'

'Iedereen.....?' zegt Hanna langzaam, terwijl een snelle blos haar wangen kleurt. En dan, terwijl zij opstaande de kruik vat om Wouter nog een glas in te schenken:

'Ik zou wel eens willen weten of zij....'

Nu Hanna zwijgt zonder den zin te voleinden vraagt Wouter:

'Wat wou je weten? Van wie spreek je, Hanna?'

Nog een oogenblik bleef het stil.

'Aan wie ik denk? Ik dacht..... aan de jonge mevrouw Bronsberg.'

'En je woudt wel eens weten....?' herneemt Wouter, terwijl hij nu mede opgestaan zijn bekoorlijke schenkster nadert.

'Ik....? Wat ik wou weten?' - Snel wendt zij zich om, en starend naar de prent die boven het kastje hangt, herneemt zij zacht:

'Ik wou wel eens weten Glover, of zij óok zoo gelukkig zou wezen, als Hanna nu is?'

Wouter drukt haar nogmaals aan 't hart, en antwoordt:

'De tijd moet het leeren, mijn beste kind. Maar, met een man als mijnheer Bronsberg, is de kans er heel zeker.'

EINDE.